

”Det känns som jag inte har haft nåt riktigt liv än”

Fyrtiofem tonårspojkar som har begått sexuella övergrepp

Inga Tidefors

Forskningsrapport nr 1 2010

Statens
institutions
styrelse SiS
FOU

”Det känns som jag inte har haft
nåt riktigt liv än”

Fyrtiofem tonårspojkar som har begått
sexuella övergrepp

Inga Tidefors

Författarpresentationer

Inga Tidefors är leg psykolog, leg psykoterapeut samt docent i psykologi och hon innehar ett lektorat i sexologi vid Psykologiska institutionen, Göteborgs universitet. Hennes forskningsområde rör psykologiska aspekter hos såväl vuxna som unga förövare av sexuella övergrepp. I ett påbörjat projekt, finansierat av Brottsoffermyndigheten, studerar hon barns reaktioner vid polisförhör då misstanke finns att barnet har varit utsatt för sexuella övergrepp. I ett annat projekt, finansierat av Vetenskapsrådet, studeras ur ett genusperspektiv hur präster och pastorer inom Svenska kyrkan, Katolska kyrkan och Pingstkyrkan bemöter offer för sexuella övergrepp.

Beställes genom SiS hemsida: www.stat-inst.se
Forskningsrapport 1 2010
ISSN 1404-2576

Tryck: Edita Västra Aros 2010

Förord

Inga Tidefors inleder denna rapport med ett konstaterande av att få handlingar eller brott väcker så starka känslor som just sexuella övergrepp. Sexuella övergrepp, särskild de som riktas mot barn, förknippas med skam, ilska, förakt och maktlöshet - såväl hos den som begår övergreppen som hos offer och anhöriga. Sådana emotioner kan vara bidragande orsaker till övergreppshandlingarna, men är främst oundvikliga känsloreaktioner när ett övergrepp väl har skett eller uppdagats. Samtidigt ställer dessa starka känsloreaktioner särskilda krav på oss inom den sociala vården, liksom inom kriminalvården. Den som begår sexuella övergrepp behöver särskilda behandlingsprogram och insatser. Det är ofta en lång resa som måste till innan den som begår övergrepp själv förstår och inser att han faktiskt har kränkt en annan människa.

För att kunna få en större förståelse för problematiken behöver vi mer kunskap om den som begår övergreppen. Hur ser han på sig själv och sina handlingar? Hur blev det så här? Att studera sexuella övergrepp är oerhört svårt och kräver stor känslighet, tålamod och kreativitet såväl för behandlare som för forskare. Inte minst av den anledningen är det extra värdefullt att ha tillgång till en studie där så pass många som själva har begått övergrepp får komma till tals och reflektera kring egen barndom och bakgrund, brottet och tankar om framtiden.

Genom att använda såväl standardiserade bedömningsinstrument som intervjuer får vi en bred bild av pojknas problematik. Samtidigt får vi möjlighet att bedöma resultaten genom att de sätts i relation till en jämförelsegrupp och även till personalskattningar. Det som framför allt karakteriserade undersökningsgruppen var en svår social bakgrund i form av separerade föräldrar, fosterhemsplaceringar, större syskonskaror, alkohol- och drogproblem samt att ha varit utsatta för övergrepp av olika slag. Trots att många av pojkarna själva hade utsatts för sexuella övergrepp är sambanden långt ifrån enkla; över hälften av pojkarna i studien angav exempelvis att de inte hade utsatts för sådana övergrepp.

I SiS roll och uppdrag ligger att vi, i samverkan med socialtjänsten, anhöriga, skola och andra aktörer ska bidra till den unges rehabilitering och bidra till att förhindra återfall i anti-socialt beteende. För att åstadkomma detta är det av avgörande betydelse att både vi och den unge själv får ökad kunskap om det sexuella övergreppets orsaker, i vilket sammanhang övergreppen har skett samt hur ungdomen själv ser på brottet.

I Inga Tidefors rapport får vi en möjlighet till fördjupad kunskap om ung-

domar som sedan begår sexuella övergrepp, kunskap om själva övergreppen och mot vilka de riktas - och främst en större insyn i hur pojkarna själva resonerar kring sin situation. Vi får också större insikt i värdet av att använda olika kunskapskällor och metoder för att få en bättre bild av ungdomen och hans situation. Det är kunskap som vi kan ta med oss i vårt fortsatta arbete och som kan skapa grund för vidare forskning och för utveckling av vård och behandling.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Ewa Persson Göransson', with a stylized, flowing script.

Ewa Persson Göransson
Generaldirektör, SiS

Tack

Ett varmt tack till de pojkar som såväl besvarade alla instrument som intervjufrågor. Tack till personal som tillfrågade föräldrar och pojkar och som hjälpte till med det informerade samtycket samt såg till att tillfälle för datainsamlingen bokades. Jag vill speciellt tacka Åsa Jeppsson, Tunagården, Julie Richter, Bärby och Michael Larsson, BUP-Elefanten Linköping som tillsammans förmedlade en stor del av deltagarna till projektet. Tack till Michael Larsson i hans egenskap som medarbetare i projektet och till professor Ingvar Lundberg samt professor Carl-Göran Svedin som ingick i en referensgrupp knuten till projektet.

Tack också till de studenter vars arbeten har integrerats i denna rapport. Tack till Caroline Björck, Tarja-Liisa Leiniö och Therese Reitan, alla vid Statens institutionsstyrelse, som har kommit med konstruktiva förslag till förbättringar av rapporten.

Då datainsamlingen avslutades fanns en datamängd som inte var möjlig att hantera på egen hand. Tack vare medförfattarna Hans Arvidsson, Anneli Goulding, Sara Ingevaldsson, Lisa Rudolfsson och Jennifer Strand blev datamängden presenterad i artikelformat, någon accepterad, andra under granskning och ytterligare andra i manuskript.

Stort tack till Statens institutionsstyrelse som beviljade medel så att detta projekt blev möjligt att genomföra.

Innehållsförteckning

Förord	3
Tack	5
Sammanfattning	11
Kapitel 1 Bakgrund, teori och tidigare forskning	13
Bakgrund	13
Presentation av projektet	15
Teoretiska perspektiv	16
Psykodynamiskt perspektiv	17
Anknytningsteoretiskt perspektiv	18
Mentalisering/theory of mind	21
Tidigare forskning	21
Studier från anknytningsteoretisk och mentaliserings-/theory of mind -perspektiv	22
Familjefaktorer	24
Egen utsatthet	25
Individuella karakteristika	27
Övergrepps beteende	28
Sammanfattning	30
Kapitel 2 Metod	31
Tillvägagångssätt och undersökningsgrupp	31
Undersökningsinstrument	33
Bakgrundsdata	34
Självskattningsskalor	35
Personalskattning	36
Semistrukturerad intervju	37
Anknytningsintervju	38
Analys av verbala data	40
Beskrivande analys	40
Analys utifrån teoretiska perspektiv	41
Kapitel 3 Pojkarna ur ett bakgrundsperspektiv	43
Bakgrundsfaktorer för gruppen i stort	43
Analys	43
Resultat	43

Syskonövergrepp kontra andra övergrepp	45
Analys	45
Resultat	46
Jämförelser mellan olika undergrupper	46
Analys	46
Resultat	47
Övergrepps beteende	47
Analys	48
Resultat	48
Diskussion	50
Kapitel 4 Pojkarna ur ett testperspektiv	52
Beck ungdomsskalor och ASAP-batteriet	52
Analys	52
Resultat Beck ungdomsskalor	53
Resultat ASAP	53
Självskattning i jämförelse med personalskattning	55
Analys	55
Resultat självskattning kontra egenskattning	56
Diskussion	58
Kapitel 5 Pojkarna ur ett intervjuperspektiv: Jag som barn – hur det var	61
Behandlad väl	61
Övergiven och illa behandlad	62
Ett oförutsägbart liv	67
Brist på dialog	69
Mobbad och utanför	72
Sexualitet under barndomen	74
Gränser som suddas ut	74
Gränser som överträds	75
Ett bagage att bära på	76
Summering	78
Kapitel 6 Pojkarna ur ett intervjuperspektiv: Jag som barn – bemästringsstrategier	80
Jag var problemet	80
Normalisera/minimera	82
Idealisera	86
Inte bry sig/ge igen	88

Inte minnas/inte veta	90
Tala om det konkreta	92
Att känna med någon annan	94
Summering	95
Kapitel 7 Pojkarna ur ett intervjuperspektiv: Jag som tonåring	99
Bättre nu	100
Bättre innan	101
Ett oförutsägbart liv	102
Inte bry sig/ge igen	103
Ensam och ledsen	106
Inte mina föräldrars fel	108
Behöver jag hjälp?	109
Sexualitet	110
Utan kunskap	110
Mellan olika synsätt	111
Sex ger mig något	113
Inget speciellt	114
Något äckligt	117
Andras syn på mig	119
Summering	120
Kapitel 8 Pojkarna ur ett intervjuperspektiv: Jag som förövare	123
Önskan att glömma	123
Skam	124
Går inte att förstå	126
Försök att förstå	128
Svårt att tala om	131
Reaktioner från andra	132
Summering	133
Kapitel 9 Pojkarna ur ett intervjuperspektiv: Jag i framtiden	135
Inte så mycket	135
Framtiden i relation till övergreppen	137
Inte som min pappa	138
Några drömmar	139
Summering	141

Kapitel 10 Avslutande diskussion med reflektioner	142
Metodfrågor	142
Urval	142
Jämförelsegrupperna	143
Valda skattningsskalor	143
Intervjun som metod	144
Arbetets bidrag och framtida forskning	144
Bakgrundsfaktors betydelse	145
Möjliga undergrupper	147
Självskattningsskalors begränsningar och möjligheter	148
Anknytning och sexuell utveckling	151
Anknytning och reflektionsförmåga	153
Reflektioner	153
Om pojkarna	154
Om behandling	157
Om att vara behandlare eller forskare	159
Om familjen	161
Familjer med svårigheter, barn med diagnoser eller både och	161
Bättre förr än nu?	162
Några avslutande tankar	164
 Referenser	 166
Bilaga 1	
Andra arbeten från föreliggande projekt	180
Bilaga 2	
Självskattningsskala	182
Bilaga 3	
Intervjuguide med frågeområden	190
Bilaga 4	
Komplement till intervju rörande frågor om sexualitet och övergreppssexualitet	194

Sammanfattning

I denna rapport redovisas ett forskningsprojekt, finansierat av Statens institutionsstyrelse, om 45 pojkar boende i Sverige som hade begått ett eller flera sexuella övergrepp. Rapporten inleds med en presentation av projektet samt teori och tidigare forskning. Därefter följer två kapitel där numeriska data och analyser av dessa presenteras. Det första av de två rör dels bakgrundsfaktorer, dels data om de övergrepp som pojkarna hade begått. I det andra redovisas de resultat som genererades av självskattningsskalor. I kapitlen fem till nio redovisas analysen av verbala data och rapporten avslutas med kapitel tio som består av dels diskussion av hela datamängden, dels reflektioner som föddes under arbetets gång.

Datainsamlingen omfattade bakgrundsdata, självskattningsinstrumenten Beck ungdomsskala, ASAP-batteriet och "Sociala situationer", personalskattning av de egenskaper som undersökningsgruppen skattade sig själva på via självskattningsskalor, semistrukturerad intervju samt anknytningsintervju. Vissa data insamlades också om olika jämförelsegrupper, som vad känt var, inte hade begått sexuella övergrepp.

Undersökningsgruppens skattningar på Beck ungdomsskalor jämfördes med normen för svenska tonårspojkar. Pojkarna i undersökningsgruppen skattade sin depression, ilska och sitt normbrytande beteende som högre än vad normgruppen gjorde.

Undersökningsgruppens skattningar på självskattningsskalorna ingående i ASAP-batteriet jämfördes med de 61 pojkarna i jämförelsegruppen. Pojkarna i undersökningsgruppen skattade högre grad av social önskvärdhet och de skattade lägre på skalorna som mäter empati/identifiering med fiktiv person, sexualkunskap och sexuell öppenhet jämfört med jämförelsegruppen. I övrigt fanns det inte några statistiskt signifikanta skillnader mellan undersöknings- och jämförelsegruppen.

Den generella graden av överensstämmelse mellan hur pojken skattade sig själv och hur personalen skattade pojken var låg. Möjliga förklaringar till denna låga samstämmighet kan vara undersökningsgruppens svårigheter att vara introspektiva samt att uttrycka känslor på ett adekvat sätt.

Undersökningsgruppen skiljde sig framförallt från andra tonårspojkar avseende bakgrundsfaktorer. Pojkarna i undersökningsgruppen hade i större utsträckning separerade föräldrar, var i större utsträckning fosterhemsplacerade, hade ingått i större syskonskaror. Det fanns dock ingen skillnad avseende etnicitet. I genomsnitt uppskattas att cirka tre procent av pojkar i Sverige

har utsatts för sexuella övergrepp. Pojkarna i denna studie hade i avsevärt högre grad (40 procent) utsatts för sexuella övergrepp. Vidare rapporterade 29 procent av pojkarna att en eller båda föräldrarna hade alkohol- eller narkotikaproblem. Detta kan jämföras med att uppskattningsvis cirka 10 procent av barn och ungdomar i Sverige lever i hem där en eller båda föräldrarna har alkoholproblem. Innan det uppdagades att pojkarna hade begått sexuella övergrepp hade en majoritet (68 procent) haft kontakt med sociala myndigheter, i de flesta fall på grund av att de hade växt upp i familjer med problem.

Analysen av verbala data dels bekräftade de ofta problematiska uppväxtmiljöerna, dels vilka konsekvenser en sådan uppväxt kan ha. Vidare framkom de strategier som användes för att bemästra dessa svårigheter.

Sammanfattningsvis tycks uppväxtförhållanden viktiga att studera för att särskilja gruppen tonårspojkar som begår sexuella övergrepp från andra grupper av tonåringar i Sverige. Framtida studier bör fokusera samspel mellan riskfaktorer. Vidare är det av vikt att fokusera instrumentutveckling samt vad en kombination av olika metoder kan ge. Detta för att öka tillförlitligheten i bedömningar av tonårspojkar som begår sexuella övergrepp.

Kapitel I Bakgrund, teoretiska perspektiv och tidigare forskning

I detta kapitel beskrivs inledningsvis projektet och dess bakgrund. Därefter följer en redovisning av teoretiska perspektiv och kapitlet avslutas med en genomgång av tidigare forskning.

Bakgrund

Sexuella övergrepp är en handling som väcker starka reaktioner oavsett vem som har utfört övergreppet. Få brott är så skambelagda och föraktade som sexuella övergrepp, i synnerhet om övergreppet riktats mot ett barn (Tidefors & Drougge, 2006). Konsekvenser av sexuella övergrepp kan leda till psykiskt lidande för såväl offer och deras anhöriga, som för förövare och deras anhöriga och är ekonomiskt kostsamma för samhället i stort (Camp et al. 2005).

Fenomenet sexuella övergrepp har de senaste tjugo åren uppmärksammats alltmer. De begrepp vi använder när vi diskuterar sexuella övergrepp, speciellt mot barn, har således inte funnits särskilt länge. Begreppen har också kommit till utifrån det vi valt att benämna och att undersöka. "Sexuella övergrepp" är alltså inte något statiskt utan något som pågår och förändras. Detta sker dels på ett konkret plan t.ex. om övergrepp ökar eller minskar, dels på ett benämningsplan som t.ex. när man började benämna ungdomar som hade begått sexuella övergrepp som "unga förövare".

Fram till för cirka tio år sedan fanns det en benägenhet att se tonåringars alla sexuella handlingar som experimenterande (Smith et al. 2005). Sedan början av 1990-talet finns det en medvetenhet om att vissa handlingar är av övergreppsnatur. De unga förövarna av sexuella övergrepp brukar däremot inte, till skillnad från vuxna förövare av sexuella övergrepp, benämnas utifrån vem övergreppet riktas mot.

Kliniker och forskare betonar dock vikten av att inte benämna barn och ungdomar med sexuella beteendeproblem som "förövare". Under barndom och tonår pågår en utveckling av självet och självkänslan (Keenan, 2002) och det finns en risk med att benämna en ung människa som förövare. Ett sådant benämnande kan såväl leda till en identitet förknippad med övergrepps-beteendet, som fungera som en självuppfyllande profetia (Thakker et al. 2006; Smith et al. 2005). Stigmatisering är också en av flera konsekvenser för den som begår sexuella övergrepp och ett försiktigt språkbruk är att rekommendera (Socialstyrelsen, 2000). I denna rapport används därför det mer omständliga begreppet "tonårspojkar som har begått sexuella övergrepp" och inte benämningen "unga förövare".

Av de tonåringar som upptäckts ha begått sexuella övergrepp är cirka 95 procent pojkar (Kjellgren, 1998). I en senare populationsstudie av svenska och norska ungdomar finner Kjellgren (2009) att 0,8 procent av de i studien ingående flickorna rapporterade att de någon gång hade tvingat någon annan att onanera, att ha oral- eller analsex eller genitalt samlag. Motsvarande siffror för pojkar var i denna studie fem procent.

Framträdande hos barn som tidigt debuterar i sexuellt utagerande är att de kommer från så kallade multiproblemfamiljer och att de ofta under barndomen har utsatts för olika slag av traumatiska händelser (Dent & Jowitt, 2003). Erfarenheter av fysiska och/eller sexuella övergrepp, försummelse och social isolering är således vanligt förekommande bakgrundsfaktorer. Vidare är bristande impulskontroll och begränsade kognitiva förmågor, som inlärningssvårigheter, vanligt förekommande hos dessa ungdomar (Almond et al. 2006; Beech & Ward, 2004; Camp, et al. 2005; Christodoulides et al. 2005; Gray et al. 1997; Curwen, 2003; Smith, et al. 2005). Tonåringar som begår sexuella övergrepp är också i övrigt mer kriminella i jämförelse med icke-kliniska grupper (Almond et al. 2006).

Det är viktigt att poängtera att antalet tonåringar som begår sexuella övergrepp är lågt samt att vuxna män står bakom den största andelen av rapporterade fall av sexuella övergrepp. I internationella studier uppskattas att cirka 20 procent av dem som upptäcks är tonåringar (Barbaree & Marshall, 2006) och att cirka en fjärdedel till en tredjedel av det totala antalet sexuella övergrepp begås av pojkar som är yngre än 21 år (Miner & Muns, 2005; van Outsem et al. 2006). Tonårspojar utgjorde i Sverige år 2000 cirka 10 procent av det totala antalet upptäckta förövare av sexuella övergrepp (Kjellgren et al. 2006). Studier pekar mot att antalet tonåringar som begår sexuella övergrepp har ökat under de senaste åren (Baker et al. 2003; Camp et al. 2005). Huruvida dessa siffror representerar en reell ökning eller endast en ökad benägenhet att upptäcka och anmäla dessa brott är dock svårt att veta. Mörkertalet, det vill säga antalet oupptäckta fall, antas således vara stort och uppskattningsvis kommer endast 10 till 20 procent av alla övergrepp till olika myndigheters kännedom (James & Neil, 1996). Det är därför troligt att de som upptäcks endast utgör en liten del av det totala antalet förövare av sexuella övergrepp (Vandiver & Teske, 2006).

I jämförelse med forskning som fokuserar vuxna förövare av sexuella övergrepp är forskning om tonåringar som har begått sexuella övergrepp mer begränsad (Vandiver & Teske, 2006) och de flesta studier som har försökt finna gemensamma personlighetsdrag ger inga entydiga resultat. En stereotyp uppfattning om dessa ungdomar är att de är reserverade, anti-sociala, har låg självkänsla och relationsproblem (Worling, 2001). Tillgängliga forskningsresultat visar dock att verkligheten är långt mer komplex och att gruppen tonåringar som har begått sexuella övergrepp inte skiljer sig på ett entydigt sätt

från andra grupper av kriminella ungdomar eller kliniska grupper (Tidefors et al. 2010; Worling, 2001). Dock visar en metaanalys av 57 studier att följande aspekter är överrepresenterade hos tonåringar som har begått sexuella övergrepp: att tidigt i livet ha varit utsatt för sexuella övergrepp, att ha exponerats för sexualitet, sexuellt våld och pornografi, att såväl ha svårigheter att hantera egna känslor som att samspela med andra samt att ha avvikande sexuell intresse (Seto & Lalumière, 2010). En av slutsatserna av denna metaanalys är att sexuella övergrepp utförda av tonåringar inte kan förstås som endast ett uttryck för en generell antisocial problematik.

I Sverige har gruppen tonårspojkar som begår sexuella övergrepp uppmärksamats sedan mitten av 1990-talet av Socialstyrelsen, barn- och ungdomspsykiatri, Rädda Barnen och av det dåvarande samarbetsprojektet "Gruppbehandling unga förövare", förkortat GRUF-gruppen. År 1994 öppnades Sveriges första institution med öppna platser för pojkar med sexuell beteendeproblematik och idag finns det också avdelningar på institution som bedriver behandling inom slutenvård (Jeppsson et al. 2002). Det råder dock fortfarande brist på skandinaviska studier där individuella karakteristika undersöks dels via psykologiska mätmetoder, dels via forskningsintervjuer.

Presentation av projektet

Denna rapport är en sammanställning av de forskningsresultat som genererats via forskningsprojektet *"Unga förövare i Sverige, dels en psykologisk personlighetsbeskrivning, dels en prospektiv kartläggning av övergången från tonåring till ung vuxen"*, finansierat av Statens institutionsstyrelse. Projektet har letts av författaren, verksam vid Psykologiska institutionen, Göteborgs universitet i samarbete med leg psykolog, Michael Larsson, verksam vid barn- och ungdomspsykiatri, Universitetssjukhuset, Linköping (BUP-Elefanten). Rapporten är en sammanställning av de vetenskapliga artiklar samt av de uppsatser på såväl grund- som avancerad nivå och examensarbeten som genererats inom ramen för projektet. En del av dessa arbeten gjordes under pågående datainsamling och bygger därmed på ett mindre antal deltagare än de 45 pojkar, som ingick då datainsamlingen avslutades. Inför skrivandet av denna rapport har dessa uppsatser och examensarbeten omarbetats för att inkludera samtliga deltagare och därefter integrerats i rapporten. I bilaga 1 anges de artiklar, uppsats- och examensarbeten som denna rapport bygger på.

Syftet med det aktuella projektet var att kartlägga och analysera de psykologiska bakgrundsfaktorer som kan ligga bakom utvecklingen mot att begå sexuella övergreppshandlingar. Det huvudsakliga syftet var således att bidra med generell psykologisk kunskap om tonårspojkar som har begått sexuella övergrepp. Projektets resultat förväntas vara av direkt praktisk betydelse för vidareutveckling av utredningsmetoder, bidra till en säkrare kunskap om vilka kriterier som är av vikt för att avgöra var ungdomen ska vistas (öppenvård,

olåst behandlingshem eller låst behandlingshem) samt att bidra med kunskap för utvecklande av behandlingsinnehåll.

En referensgrupp var knuten till projektet, där professor Ingvar Lundberg samt professor Carl-Göran Svedin ingick, och denna grupp utgjorde en viktig del av projektet. Frågor som diskuterades var t.ex. fenomenet ungdomar som begår sexuella övergrepp; samspel mellan individnivå, familjenivå och samhällseliga faktorer. Stor vikt lades vid psykometri, val av instrument, triangulering av kvantitativa kontra kvalitativa data samt tillströmning av informanter. Carl-Göran Svedin bidrog framförallt med kunskap om det aktuella forskningsområdet och Ingvar Lundberg generellt om ungdomsforskning.

De utskrivna avidentifierade intervjuerna och de rättade och tolkade personlighetstesten ingick inte i ungdomens journal eller akt utan förvarades som forskningsmaterial vid Psykologiska institutionen i Göteborg. Därmed gavs ingen information som kunde ligga till grund för bedömning/beslut av en enskild ungdom. Den tolkade intervjun, de rättade och tolkade personlighetsformulären återkopplades till så många deltagande ungdomar som möjligt, antingen tillsammans med pojkens samtalsterapeut eller till pojken själv. Ett skäl till denna återkoppling, av framförallt intervjuanalysen, var att en kontinuerlig validering kunde äga rum (Kvale, 1997).

Teoretiska perspektiv

Såväl forskning kring som teorier om varför en individ begår sexuella övergrepp är i huvudsak individinriktade. För att kunna öka förståelsen för och kunskapen om mekanismer bakom benägenheten att begå sexuella övergrepp måste målsättningen dock vara en multifaktoriell teori, som skapas utan låsningar till en viss teoribildning samt en vetenskaplig ödmjukhet och pluralism (Ward & Hudson, 1998). Marshall och Barbaree (1990) samt Marshall och Marshall (2000) presenterar en modell där de poängterar att en teoriintegration är nödvändig för att förstå etiologin bakom sexuella övergrepp. En förståelse för vad som styr pojkens möjliga utveckling mot att begå sexuella övergrepp måste därmed inrymma såväl biologiska aspekter, barndomserfarenheter, sociokulturell kontext som medierande situationsfaktorer. Till medierande faktorer räknas bland annat tidigare traumatiserande erfarenheter, att befinna sig i en socialt utsatt situation samt påverkan av alkohol/narkotika. En barndom präglad av försummelse och av olika slag av övergrepp påverkar individens inre arbetsmodeller, särskilt avseende förståelsen av aggression och sexualitet. Detta kan leda till en från tidig ålder låg social förmåga samt bristfällig självreglering av känslor. Puberteten ses som en sårbar period och också som en period då individen är mottaglig för intryck av och attityder kring sexualitet. Tidigare negativa barndomserfarenheter kan göra det svårare att relatera till någon annan och därmed att utforska sexualitet i en ömsesidig relation. Ett resultat kan vara en försämrad självkänsla, ilska samt utvecklande

av negativa attityder mot flickor/kvinnor (Marshall & Barbaree, 1990; Marshall & Marshall, 2000).

Flertalet nordamerikanska studier har en mångfacetterad teoriram, t.ex. behavioristisk, kognitiv eller sociokulturell förklaringsmodell. Sedan slutet av 1990-talet har också ett antal studier förankrade i anknytningsteori publicerats. Eftersom detta arbete främst rör ett psykologiskt perspektiv redovisas först kortfattat det psykodynamiska perspektivet, därefter mer utförligt det anknytningsteoretiska perspektivet. Avslutningsvis beskrivs begreppen mentalisering och "theory of mind".

Psykodynamiskt perspektiv

Det psykodynamiska perspektivet utgör en betydande del av den psykologiska traditionen, antingen som en grundsten eller som något som kritiskt avvisas. Vidare har klinisk litteratur om behandling, speciellt om vuxna förövare av sexuella övergrepp, ibland sin utgångspunkt i dessa teorier (Tidefors Andersson, 2002). Det psykodynamiska perspektivet bidrar bland annat med ett försök att förstå övergreppsbeteendet. Enligt detta perspektiv fyller övergreppshandlingen funktionen av att neutralisera psykiska konflikter och därmed uppnås en form av jämvikt.

Psykodynamiskt orienterade teoretiker pekar också på sambandet mellan "perversion" och aggression och mellan "perversion" och depression, samt att män som begår sexuella övergrepp ofta har svårigheter med den egna könsidentiteten (McDougall, 1994; Socarides, 1988; Stoller, 1986). Inom den psykodynamiska teoriramen diskuteras vanligtvis endast sexuell felutveckling som ett manligt fenomen. McDougall utgör dock ett undantag då hon beskriver, oavsett av kön, det som kännetecknar såväl sexualitet i överenskommen som tvingande sexualitet.

Socarides (1988) skiljer mellan sexuella avvikelser som har grundlagts tidigt respektive senare i livet, där den tidigt grundlagda avvikelserna är starkt integrerad i personligheten och där ångest är den starkaste drivkraften. Enligt Socarides uppstår en kvinnlig identifikation hos pojken och trauman som pojken utsätts för präglar innehållet i det destruktiva sexuella beteendet. Den destruktiva sexualiteten blir en lösning på identifikationen med modersfiguren och möjliggör en känsla av närhet utan risk att bli uppslukad. Liknande tankegångar återfinns hos Stoller (1986), dvs. att den med ett destruktivt sexuellt beteende under barndomen har upplevt kränkningar av den manliga identiteten, vilket i sin tur leder till tvivel på den egna förmågan och till tillitsbrist. Därmed präglas den destruktiva sexualiteten alltid av en önskan om hämnd samt av behov av makt och kontroll. Utagerandet ger endast en kortfristig lättnad och leder därmed till en återupprepning; misslyckade försök att ta kontroll över inre svårigheter via kontroll av någon annan. Således lägger Stoller tyngdpunkten på fiendtlighet, hämnd

och aggression medan Socarides betonar möjligheten att uppleva närhet utan att riskera att bli uppslukad.

En modell som integrerar såväl tidigare livserfarenheter som den tvångsmässiga aspekten är den så kallad "förövarcirkeln" (Ryan & Lane, 1991). Enligt denna modell förutbestämmer individens tidigare erfarenheter en viss reaktion innehållande hjälplöshet och hopplöshet och övergreppet kan ses som ett förvrängt och sexualiserat sätt att uppnå makt och kontroll. Sådana känslor leder först till ett undvikande, men i längden blir undvikandet ohållbart och individen upplever sig än mer maktlös och försvarsinställd. I detta konfliktfyllda tillstånd föds fantasier om att få makt och kontroll över andra för att minska sin egen utsatthet och dessa fantasier kan komma att ageras ut i handling. Förövarcirkeln kan jämföras med den förklaringsmodell som Nyman m.fl. (2001) presenterar. Enligt dem kan övergrepp av mer tvingande karaktär, där oftast ett äldre syskon tvingar ett yngre, vara ett sätt för ett traumatiserat barn att göra sig av med lidandet genom att utsätta någon annan för lidande.

En annan och likartad modell är Hickey's Trauma-Control Model (Arndt et al. 2004) som bl.a. inkluderar Stoller's resonemang. Modellen inkluderar också eventuella biologiska faktorer, men fokus rör kvaliteten i individens tidiga relationer. Försummelse och traumatisering under barndomen skapar bristande tillit, en känsla av värdelöshet samt en oförmåga att hantera stress. Känslor av sårbarhet döljs dock bakom en fasad av självsäkerhet och självkontroll. Fantasier innehållande våld, kontroll och dominans används för att kompensera känslor av att vara underlägsen och fantasierna kan ses som en ritual för att komma bort från barndomens trauman och maktlöshet. Dessa fantasier kan komma att ageras ut i verklighet med hjälp av våldspornografi eller via berusning.

Detta slag av modeller kan, trots att de inte är vetenskapligt prövade, ha ett pedagogiskt värde för förståelse och behandling av destruktiva och tvångsmässiga sexuella utageranden.

Anknytningsteoretiskt perspektiv

Freuds tankegångar om betydelsen av mor och barn relationen för individens förmåga att fungera som vuxen, vidareutvecklades av objektrelations-teoretikerna, som beskriver hur barnet i samspel med sin omgivning kan ta in världen och förstå den. Ett exempel är, att om ett barns gränser respekteras, får barnet en inre representation/föreställning om vad begreppet respekt innebär.

John Bowlby, psykoanalytiker och barnpsykiatriker fick på 1940-talet ett uppdrag att studera känslomässiga konsekvenser hos efterkrigstidens barn. Bowlby fann bland annat att de barn som hade stannat kvar hos sina anknytningspersoner och som hade upplevt krigets yttre fasor mädde bättre efter kriget än de barn som hade vuxit upp i ett

yttre lugn men som hade skiljts från sina anknytningspersoner (Broberg, m.fl., 2008).

Bowlby hade sina teoretiska rötter i objektrelationskolan, men framförallt var Bowlbys utgångspunkt evolutionspsykologisk vilket innebär att människan ses som en del av naturen och har likt djuren beteendessystem för överlevnad (Passer & Smith, 2007). Bowlby betraktar således barnets anknytning till sin vårdnadshavare som en biologisk bindning i överlevnadssyfte, avsedd att motverka separation från vårdnadshavaren och därmed som ett skydd mot hot och fara (Teigen, 2006). Bowlby betonar att barnets anknytning till sin första vårdare är viktig för såväl den psykiska som fysiska överlevnaden. Enligt Bowlby har barnet en medfödd benägenhet att söka närhet och kontakt med vuxna människor, ursprungligen som skydd mot angripa och denna benägenhet benämns som anknytningssystemet. Motsvarande medfödda benägenhet finns hos den som blir förälder eller hos den som tar hand om barnet och benämns av Bowlby som omvårdnadssystemet. Utifrån en trygg anknytning kommer barnet att kunna utforska världen och med hjälp av den kognitiva förmågan kommer barnet att utveckla föreställningar om sig själv och sina relationer till andra människor. Dessa föreställningar kallas i anknytningsteorin för inre arbetsmodeller (Broberg m.fl., 2008). Om tidiga relationserfarenheter, med vårdnadshavaren som centralfigur, är goda nog utvecklar dessa tillsammans med biologisk/kognitiv utveckling individens sociala förmågor och barnet lär sig att värdesätta och att vilja ingå i nära relationer utan rädsla för att bli avvisad, att kunna reglera starka känslor utan att bli överväldigad av dessa, att kunna förstå att andra människors känslor och avsikter skiljer sig från de egna samt att kunna ta hänsyn till detta (Broberg m.fl., 2008).

På 1950-talet inledde Bowlby ett samarbete med Mary Ainsworth och kom då i kontakt med det standardiserade experimentet "strange situation test" vilket gav anknytningsteorin ett empiriskt underlag. Metoden innebär observation av barnets anknytningsmönster via de reaktioner som barnet visar i sällskap med vårdnadshavaren, i sällskap med en främling samt vid separation och återförening med sin vårdnadshavare (Passer & Smith, 2007). Ainsworth utgick från de studerade barnens reaktionsmönster och sammanförde dessa till olika slag av anknytningsmönster. Dessa mönster ses som konstanta över tid och anknytningsstilen under barndomen utgör därmed en grund för den vuxne individens förmåga att skapa, hantera och upprätthålla relationer till andra. Anknytningsteorin gör inte anspråk på att anknytningserfarenheter orsakar ett visst beteende, dock uppvisar majoriteten av anknytningsteoretiska studier ett samband mellan anknytningskvalitet hos föräldrafigurerna och anknytningsstil hos barnet (Broberg m.fl., 2008). Bowlby introducerade således att via studier testa teoretiska formuleringar. Kunskapen om tidiga relationer tog därmed klivet från det "kliniska spädbarnet", som bygger på retrospektiva

data framväxta ur kliniskt arbete till det "observerbara spädbarnet", som bygger på direkta observationer av det späda barnet (Havnesköld, 1992).

Inre arbetsmodeller. Anknytningsmönster som utvecklats tidigt i livet påverkar den fortsatta utvecklingen främst genom att de inre arbetsmodeller som vi utvecklar i samspel med våra vårdnadshavare också används i nya relationer. Via den inre arbetsmodellen blir anknytningen intrapsykisk och utgörs av föreställningar eller mentala representationer om mig själv, den andre och relationen oss emellan. Via vår inre arbetsmodell kan vi uppfatta och tolka händelser och därmed kan vi skapa oss en bild av framtiden samt upprätta planer för vårt eget handlande. En förändring av en mindre välfungerande inre arbetsmodell är dock möjlig, främst under de sena tonåren och tidiga vuxenåren, om vi har en trygg relation med en partner eller med en nära vän, som "utmanar" våra existerande inre arbetsmodeller eller om vi via terapi sörjer och bearbetar det som har varit svårt.

På samma sätt som Mary Ainsworth utvecklade en metod för att studera barnets anknytningsmönster, utvecklade Main et al. (2002) anknytningsintervjun, som ett sätt att fånga ungdomars och vuxnas anknytningsstil. Utifrån anknytningsintervjun beskrivs olika slag av inre arbetsmodeller; en trygg/fri/autonom, en undvikande/avfärdande/ nedvärderande samt en ambivalent/överdrivet upptagen inre arbetsmodell.

En liknande kategorisering av anknytningsstil görs av Bartholomew och Horowitz (1991). I en fyrfaktormodell beskrivs tonåringens/den vuxnes relationsmönster med fokus på individens inre arbetsmodeller och dess samband med förmåga till intimitet.

Vuxen anknytnings- och intimitetsförmåga (fri översättning, Bartholomew & Horowitz, 1991)

Anknytning	Inre arbetsmodell	Relateringsmönster	Intimitetsnärvaro
Trygg	Positiv bild av sig själv Positiv bild av andra	Förmåga till goda relationer	Hög
Orolig/Ambivalent	Negativ bild av sig själv Positiv bild av andra	Söker erkännande, fokus på relationer, kontrollerande	Skiftande aldrig nöjd
Skräckfylld	Negativ bild av sig själv Negativ bild av andra	Undviker social kontakt, rädd för närhet och för att bli avvisad	Ytlig
Avfärdande	Positiv bild av sig själv Negativ bild av andra	Undervärderar intimitets behov, rädd för beroende	Låg

De anknytningsmönster som tidigt grundlagts tar sin form i tonåren och är av avgörande betydelse för hur den unge kommer att vara rustad att möta vuxenlivet. Anknytningsstilen påverkar därmed kapaciteten att tillfredsställa behov av närhet, vilket tillsammans med den sexuella utvecklingen bidrar till att ungdomen söker andra relationer än dem till föräldrarna.

Det är av vikt att framhålla att anknytningsteorin inte är en teori om sexualitet, exempelvis förs det inte några resonemang om sexuell utveckling eller om hetero-, homo-, bi- eller transsexualitet. Inte heller om utveckling av destruktiv sexualitet. Det finns dock en strävan hos dagens anknytningsforskare att integrera och förstå människans sexuella dimension. I denna strävan återfinns frågan varför sexualiteten kan bli en arena där fundamentala relationsfrågor utkämpas. En tankegång är att sexualiteten är starkt förknippad med kroppssensationer, som i sin tur påminner oss om hur vi hade det i våra tidiga relationer. Dessa erfarenheter finns registrerade och lagrade i våra kroppar och därmed kommer barnets sensuella band med anknytningspersonen att påverka sexualiteten som vuxen (Tidefors, 2010).

Mentalisering/theory of mind

Nära sammankopplat med kvaliteten på den tidiga anknytningen är theory of mindförmågan samt förmågan att mentalisera och dessa båda begrepp kan likställas delvis med det anknytningsteoretiska begreppet inre arbetsmodell. "Theory of mind" benämns på svenska som "förmågan att ha en 'teori om andras tankar'" (Dahlgren m.fl., 2000). Under senare år har begreppet "theory of mind" eller mentaliseringsförmåga använts för att beskriva denna grundläggande förutsättning för adekvat kommunikation. Enligt Dahlgren m.fl. (2000) har det normalutvecklade barnet vid ungefär fyra års ålder en grundläggande förmåga att förstå en annan persons handlingar utifrån barnets uppfattning om vad den andre vet eller tror. Begreppen theory of mind och mentalisering används oftast på samma sätt, men olika psykologiska traditioner lägger tonvikten på olika aspekter. I theory of mind-litteraturen fokuseras den kognitiva utvecklingen medan författare och forskare som ägnar sig åt mentalisering har fokus på såväl kognitiv som emotionell utveckling (Allen et al. 2008).

Tidigare forskning

Sedan 1970-talet och tidigt 1980-tal har medvetenheten om förekomsten av sexuella övergrepp ökat i västerländska samhällen (Fortney et al. 2007) och ett av vår tids mest publicerade ämnen rör sexuell traumatisering (Edwards & Hensley, 2001). Under 1980-talet publicerades också en del studier som fokuserade olika aspekter av sexuella övergrepp som begåtts av ungdomar (Kjellgren, 2009).

Benämningen tonårspojkar/flickor som har begått sexuella övergrepp avser vanligtvis ungdomar i åldrarna 13 till 17 år. Vissa studier utvidgar dock åldersgränsen upp till 20 år. Detta görs speciellt i den forskning som bygger på material från rättspsykiatri och kriminalvård. De barn som är yngre än 13 år, benämns oftast som barn med sexuella beteendestörningar, dvs. att barnet lider av problem vilka ageras ut i en aggressivt sexualiserad form (Nyman m.fl., 2001). Att diagnostisera barn och unga som begår sexuella övergrepp

enligt exempelvis Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM IV) tycks inte fylla någon funktion. I stället är det mer ändamålsenligt att betrakta övergreppen i ett kontinuum av stigande allvarlighetsgrad. I den milda formen återfinns barn och ungdomar med mildare sexuella beteendestörningar och i den allvarligaste formen talar man om barn och unga med ett sexuellt aggressivt beteende (Strange, 2002).

I en studie av unga män som dömts för sexuella övergrepp fann man att 46 procent hade agerat ut i sexuellt problembeteende före 12 års ålder. Den grupp som startade tidigt med destruktiva sexuella utageranden, begick som tonåringar dels fler övergrepp, dels grövre övergrepp i jämförelse med dem som inte hade agerat ut lika tidigt (Burton, 2000).

Studier från anknytningsteoretiskt och mentaliserings/theory of mind-perspektiv

Barn och ungdomar som har växt upp under försummelse är mer egocentriska och har en sämre perspektivtagningsförmåga jämfört med barn och ungdomar som inte har denna bakgrund (Burack et al. 2006). Vidare har de försummade barnen betydligt färre antal ord för att beskriva känslor; både egna och andras känslotillstånd. Denna försening i utvecklingen antas leda till en oförmåga att kommunicera samt en sämre förmåga att klara ut missförstånd med jämnåriga, vilket ytterligare hindrar utvecklingen av sociala färdigheter och av perspektivtagningsförmågan (Burack et al. 2006). Följaktligen kan försummelse under uppväxten leda till en försening av förmågan att mentalisera/theory of mind. Denna oförmåga skapar stress inom barnet och leder till att barnets förmåga att kontrollera egna känslor undermineras (Fonagy & Target, 1996; Keenan & Ward, 2000). Traumatiska erfarenheter och en otrygg anknytning kan vidare leda till ett försvarsinriktat och självskyddande undvikande från den mentala föreställningsvärlden, vilket också försämrar barnets reflekterande förmågor. Detta visar sig bland annat genom försämrad förmåga till roller och ett mindre utvecklat språk för att beskriva känslor och känslomässiga tillstånd med (Allen et al. 2008). Barnets strategier att hantera försummelse eller traumatiska upplevelser, där barnet inte kan räkna med skydd från föräldrar/föräldraersättare, uppfattas som mer eller mindre verksamma och ibland rent destruktiva. Från barnets perspektiv kan ett distansering från föreställningsvärlden dock vara den enda möjligheten att förhålla sig till verkligheten. Dessa, ibland rena överlevnadsstrategier, utgör med andra ord ett nödvändigt försvar mot den ångest som ett skyddslöst barn kan uppleva när fara hotar. Detta "skydd" kan dock leda till senare svårigheter exempelvis med att komma andra människor nära (Fonagy & Target, 1996; Keenan & Ward, 2000).

Ett barn som växer upp i kaotiska miljöer där såväl övergrepp som försummelse förekommer tenderar att utveckla ett desorganiserat anknytnings- och relateringsmönster där rädsla blir den mest grundläggande känslan. Detta leder i sin tur till en kaotisk känsla hos barnet kring vem det är och barnet

utvecklar icke-fungerande anpassningsstrategier som exempelvis självkontroll via kontroll av andra. En sådan kontrollstrategi kan vara att begå sexuella övergrepp (Burk & Burkhart, 2003). Ett flertal studier kopplar således brister i tidig anknytning till benägenheten att begå såväl sexuella som fysiska övergrepp (t.ex. McCormack et al. 2002). En tankegång är att den som begår övergrepp, omedvetet försöker att kompensera tidiga känslomässiga brister via övergreppen. Anknytningsmönster kan därmed fungera som en teoretisk ram för att förstå olika slag av utageranden (Ward et al. 1995; Ward et al. 1996). I en del anknytningsstudier görs försök att koppla olika slag av sexuella övergrepp till olika anknytningsstilar.

Tonåringar som har begått sexuella övergrepp har i högre grad än andra ungdomar vuxit upp med försummelse och misshandel och har därmed brister i mentaliseringsförmåga samt en högre grad av tillbakadragande och social ångest (Boyd et al. 2000; Jonson-Reid & Way, 2001). Studier visar också att dessa ungdomar oftare har svårigheter att identifiera såväl sina egna som andras känslor. De har en tendens att förminska obehagliga känslomässiga tillstånd i kombination med en strävan efter att upprätthålla positiva känslotillstånd och får därmed problem att hantera ilska. Tonåringar som har begått sexuella övergrepp har också svårigheter att etablera och upprätthålla meningsfulla positiva relationer till jämnåriga (Moriarty et al. 2001).

Allt fler studier pekar på betydelsen av en trygg anknytning för att den unge ska kunna utvecklas till en självständig ung vuxen (Allen et al. 2003). Studier med anknytningsteoretisk inriktning har bland annat visat ett samband mellan att ha upplevt närhetsbrister under tidiga barnår och en benägenhet att senare i livet sexuellt förgripa sig mot barn (Marshall, 1993; Marshall & Mazucco, 1995; Pitchers et al. 1998). Om ett barn tidigt har avvisats av sin förälder, kan detta ensamt predicera att senare i livet utveckla en benägenhet att begå sexuella övergrepp, vilket indikerar att anknytningssystemet och den sexuella utvecklingen är nära sammankopplade (Marshall & Mazzucco, 1995; Smallbone & Dadds, 2000).

Schwartz et al. (2006) beskriver sambandet mellan en bristfällig anknytning i barndomen och en benägenhet hos ungdomar att begå sexuella övergrepp. Ur detta perspektiv kan övergreppet ses som ett sätt att kompensera för otillfredsställda behov av närhet och tröst (Haskins, 2003; Salazar et al. 2005; Ward et al. 1995).

I artiklar diskuteras också fenomenet "cognitive distortions", på svenska "kognitiva förvrängningar". Begreppet avser ett slags "tankefel" eller "varseblivningsfel" (Nyman m.fl., 2001). Det handlar om förvanskningar av verkligheten vilket kan leda till att individen drar felaktiga slutsatser om sig själv och andra. Dessa "varseblivningsfel" kan beskrivas som ett slags befästade av automatiska och omedelbara tankars påverkan som kan ta sig uttryck i en form av dikotomt tänkande, dvs. ett slags "allt eller inget tänkande"

(Kenrick et al. 2002). Individer som begår sexuella övergrepp kan antas ha en bristfällig förmåga att leva sig in i andras tankar, känslor och avsikter och har således svårigheter att ta den andres perspektiv. Som nämndes tidigare definieras theory of mind, som individens förmåga att förstå att såväl andra som jag själv har önskningar, intentioner, känslor och åsikter och denna förmåga används för att förstå både det egna och andras ageranden (Keenan & Ward, 2000). Såväl förövare av fysiskt våld (Fonagy, 2001) som sexuellt våld (Tidefors Andersson, 2002) uppvisar brister i denna förmåga. Mentaliserings-/ theory of mind förmågan är av betydelse för att en individ ska kunna förstå innebörden i och konsekvenserna av sina handlingar, vilket i sin tur möjliggör inlevelse i andra. En viktig komponent i ett övergrepp skulle därmed kunna vara förövarens bristfälliga mentaliseringsförmåga. Förklaringen till denna brist kan antas finnas på flera nivåer. Modern neurovetenskap har identifierat neurongrupper, s.k. spegelneuron, som tycks ha betydelse för utvecklingen av inlevelseförmåga (Miller, 2005). Barndomserfarenhet och kommunikation är också av stor betydelse.

I forskning om unga och vuxna förövare av sexuella övergrepp, diskuteras således fenomenet "kognitiva förvrängningar". Frågan är om fenomenet ska betraktas som en specifik kognitiv strategi hos förövare av sexuella övergrepp eller som en generell brist i det symboliska tänkandet. Marshall och Barbaree (1990) beskriver kognitiva förvrängningar som förnekande och/eller bagatelliserande av övergreppen, bristande empati och undertryckande av egna negativa tankar och känslor under pågående övergrepp. Före övergreppen används förvrängningar för att ge sig själv tillåtelse att begå övergrepp och efteråt för att rättfärdiga dessa och möjliggöra en uppreppning.

Familjefaktorer

De flesta studier om uppväxtmiljön hos tonåringar som har begått sexuella övergrepp skiljer inte mellan olika undergrupper, medan det i några studier görs jämförelser mellan exempelvis de som har begått övergrepp mot syskon/mindre barn och de som har begått övergrepp mot jämnåriga och äldre utanför familjen.

Forskning om vilka psykologiska bakgrundsfaktorer som leder till en benägenhet att begå sexuella övergrepp är relativt ny och de flesta forskare är försiktiga då de föreslår möjliga samband. Schwartz et al. (2006) poängterar sambandet mellan tidig misshandel av olika slag och en tendens hos tonåringar att agera ut i destruktiv sexualitet. I en genomgång av rättspsykiatriska undersökningar som gjordes på 56 unga förövare i Sverige under åren 1988 - 1995, framkom bl. a. att de undersökta ungdomarna kom från s.k. multiproblemfamiljer. Familjerna var ofta kända hos myndigheter innan den unge debuterade i sexuella övergrepp. Det var således en föräldragrupp som

kan antas vara ovilliga eller oförmögna att rapportera om barns tidiga tecken på sexuell avvikelse (Långström, 1999).

I en jämförelse av 32 tonåringar som hade begått sexuella övergrepp mot syskon med 28 tonåringar som hade begått övergrepp mot någon utanför familjen framkom att de pojkar som hade förgripit sig mot ett syskon i högre utsträckning hade vuxit upp med föräldrar med en hög grad av egna konflikter, en negativ familjeatmosfär, mer avvisande föräldrar och med en högre grad av fysisk bestraffning (Worling, 1995a). Salazar et al. (2005) sammanfattar att en familjedynamik med avvisande föräldrar, missbruk och konflikter mellan de vuxna, spelar en nyckelroll för ungdomars benägenhet att förgripa sig sexuellt mot ett syskon. Ibland är situationen sådan att gränsen mellan vem som är offer och vem som är förövare är oklar (Schwartz et al. 2006).

I en tidig studie från 1980-talet om syskonincest (Smith & Israel, 1987) framträdde ett antal gemensamma mönster inom familjerna. Bland annat var det vanligt att båda föräldrarna av olika anledningar var otillgängliga. Papporna var antingen avlidna eller så hade de övergivit familjen tidigt efter barnens födelse. Mammorna var inte tillgängliga på grund av drog-/alkoholmissbruk och/eller psykisk sjukdom. I de familjer, där föräldrarna höll ihop, var det vanligt att barnet exponerades för ett sexualiserat klimat samt att föräldrarna hade utomäktenskapliga relationer. Rudd och Herzberger (1999) lyfter också fram att en kombination av en frånvarande pappa och kaotiska miljöer kan leda till att flickor utnyttjas sexuellt av sina bröder. Familjer med många barn är också överrepresenterade i de familjer där syskonincest förekommer (Cyr et al. 2002; Rudd & Herzberger, 1999). Sökandet efter tröst och närhet kan således börja som ett gemensamt sexualiserande, som övergår till ett övergrepps beteende, om det ena syskonet, oftast det äldre, utvecklar ett större behov av sexuell stimulans (Svedin & Bank, 2002).

Vidare visar studier att en stor del av föräldrarna i familjer där syskonincest förekommer, själva har varit offer för sexuella och/eller fysiska övergrepp som barn, vilket skulle kunna förklara en del av svårigheterna i dessa familjer (Adler & Schutz, 1995; Cyr et al. 2002). Bristen på föräldraengagemang möjliggör också att övergreppen kan ske utan att de upptäcks (DiGiorgio-Miller, 1998).

Egen utsatthet

Ungdomar som begår sexuella övergrepp har oftare än andra ungdomar varit utsatta för sexuella och fysiska övergrepp, växt upp med försummelse och social isolering, har en egen dålig impulskontroll samt kognitiva svårigheter (Camp et al. 2005). Ungdomar som begår grova sexuella övergrepp har en bakgrund präglad av såväl multipla som svåra trauman (Dent & Jowitt, 2003). Studier som undersöker förekomst av att själv ha varit utsatt för sexuella övergrepp, fysisk misshandel eller försummelse hänger oftast samman med studier om uppväxtmiljön. Dock redovisas nedan ett

antal studier som mer specifikt fokuserar på traumatiska händelser och utsatthet.

I en studie där 46 pojkar som hade begått sexuella övergrepp djupintervjuades och testades med personlighetsinstrument framkom fyra bakgrundsfaktorer som på ett avgörande sätt ökar risken för pojkar att agera ut i ett sexuellt övergrepps beteende: 1) att ha blivit fysiskt misshandlad, 2) att ha varit vittne till fysisk misshandel, 3) längre separationer från viktiga anknytningspersoner samt 4) att ha blivit avvisad av sin ursprungsfamilj (Bentovim & Williams, 1998).

En vanligt förekommande klinisk uppfattning är att såväl vuxna som tonåringar som begår sexuella övergrepp själva har blivit sexuellt utnyttjade. Barbaree och Langton (2006) sammanfattar att en stor del av de tonåringar som begår sexuella övergrepp rapporterar en hög grad av traumatiserande sexuella erfarenheter. Enligt Svedin och Banck (2002) har över hälften av barn under 13 år, som begår sexuella övergrepp, själva blivit sexuellt utnyttjade. Det uppskattas att av de tonåringar som begår sexuella övergrepp har cirka en tredjedel själva blivit sexuellt utnyttjade. Slutsatsen blir således att ju yngre barnet är som visar ett övergrepps beteende, desto större sannolikhet antas det vara att barnet själv har varit utsatt. Andra studier finner dock inte samma förekomst av egenupplevda övergrepp hos gruppen tonåringar som begår sexuella övergrepp. I internationella studier varierar förekomsten av att själv ha varit utsatt för sexuella övergrepp från 92 procent (Adler & Schutz, 1995), via 61 procent (O'Brien, 1991) till att 13,6 procent (Becker et al. 1986) respektive 12,4 procent (Cyr et al. 2002) av tonåringarna som begår sexuella övergrepp själva har varit utsatta. En förklaring till denna stora variation kan vara att olika definitioner av "egen utsatthet" används. Även om tonåringen som begår sexuella övergrepp själv inte har blivit sexuellt utnyttjad visar en del studier att uppväxtmiljön ofta har präglats av vuxnas sexuella gränslöshet (Smith & Israel, 1987).

Trots att många studier visar att egna erfarenheter av sexuella övergrepp är vanligt förekommande bland tonåringar som begår sexuella övergrepp, förekommer samma frekvens av egenrapporterade övergrepp också hos andra grupper av tonåringar som har agerat ut i icke-sexuell kriminalitet samt andra kliniska grupper av tonåringar med beteendesvårigheter (Butler & Seto, 2002; Hazen et al. 2009; Jonson-Reid & Way, 2001). Dock framgår det av den tidigare nämnda populationsstudien omfattande svenska och norska tonårspojkar att det föreligger ett samband mellan att ha tvingat någon till en sexuell handling och att själv ha varit utsatt för sexuella övergrepp. Detta samband kvarstod också efter att ha kontrollerat för faktorer som icke-sexuellt antisocialt beteende och droganvändning. Slutsatsen är att det finns empiriskt stöd för offer-förövare-offer cykeln (Seto et al. 2010).

Individuella karakteristika

Studier som fokuserar skillnader i självskattade personlighetsegenskaper mellan gruppen tonåringar som begår sexuella övergrepp och andra grupper tonårpojkar har dels visat motstridiga resultat, dels funnit att få skillnader föreligger. Exempelvis framkommer det att pojkar som har begått övergrepp skattar sitt självförtroende som lägre än icke-kliniska grupper av tonårpojkar (O'Halloran et al. 2002; van Outsem et al. 2006), men att denna grupp inte skiljer sig åt avseende skattning av självförtroende i jämförelse med andra kliniska grupper (O'Halloran et al. 2002; van Wijk et al. 2005). Tonåringar som har begått sexuella övergrepp rapporterar också en högre grad av känslomässig ensamhet i jämförelse med icke-kliniska grupper av tonåringar (O'Halloran et al. 2002; van Outsem et al. 2006). Dock kan de inte heller här särskiljas från övriga kliniska grupper (O'Halloran et al. 2002).

Benägenheten att begå sexuella övergrepp har ibland beskrivits ha sin utgångspunkt i en låg självkänsla (Camp et al. 2005). De tankegångar som ligger bakom detta resonemang är att det är mer troligt att en individ med en låg självkänsla vänder sig till ett barn eller tvingar någon jämngammal till sexuella handlingar. Detta istället för att försöka utröna möjligheterna att få uppleva sexualitet i samförstånd med en annan individ (Marshall & Barbaree, 1990). Studier som har jämfört olika grupper av tonårpojkar som har begått sexuella övergrepp, visar att de pojkar som har begått övergrepp mot barn som är minst fem år yngre än de själva, skattar sin självkänsla som lägre än de pojkar som har begått övergrepp mot jämnåriga eller äldre offer (Hendriks & Bijleveld, 2004). En annan studie visar att de pojkar som har begått grövre övergrepp också skattar sin självkänsla som lägre än de, som har begått mildare former av övergrepp (Smith, et al. 2005). Prognostiskt sett förväntas god självkänsla leda till en ökad motivation för behandling och också leda till en bättre beredskap att praktisera nya beteenden som tillägnas under behandling (Thornton et al. 2004). Det är dock svårt att avgöra om en lägre grad av skattad självkänsla existerar innan övergreppen begicks och upptäcktes eller om det är en konsekvens av att övergreppen har upptäckts. Det är rimligt att föreställa sig att upptäckten i sig kan skapa känslor av osäkerhet om vem man egentligen är (van Outsem et al. 2006).

I jämförelse med ungdomar som begår stölder och misshandelsbrott är den ungdom som begår sexuella övergrepp yngre vid det första tillfället, med undantag för dem som blottar sig. En förklaring till denna åldersskillnad kan vara att benägenheten att begå sexuella övergrepp hänger samman med den hormonella förändring som sker då puberteten inleds. Dock fortsätter många vars första brott är sexuella övergrepp med annan brottslighet och ibland presenteras tanken att sexuella övergrepp är en del av ett generellt antisocialt beteende (Bullens et al. 2006). Benägenheten att begå sexuella övergrepp har således setts som en del av ett bredare anti-socialt spektra (Butler & Seto,

2002), vilket gör att det är av intresse att studera aggression och föreställningar som kan associeras till aggression. Dock visar olika studier olika resultat av egenskattad aggression hos tonårspojkar som har begått sexuella övergrepp. I vissa studier finner man, jämfört med andra ungdomsgrupper, en högre skattning av såväl aggression (Moriarty et al. 2001) som normlöshet (Miner & Munns, 2005). I andra studier skattar tonårspojkar med sexuell övergreppsproblematik istället en lägre grad av såväl aggression (van Outsem et al. 2006) som impulsivitet (van Outsem et al. 2006; van Wijk et al. 2005). Vissa studier visar att tonåringar som har begått sexuella övergrepp rapporterar en lägre grad av andra beteendeproblem än sexuella övergrepp i jämförelse med andra kliniska grupper och en liknande grad av beteendeproblem som återfinns hos icke-kliniska grupper (O'Halloran et al. 2002).

Givet övergreppens natur är en vanlig klinisk uppfattning att de som begår sexuella övergrepp har brister i empatisk förmåga. Studier visar dock skilda resultat och därmed råder en osäkerhet huruvida tonåringar som begår sexuella övergrepp har en sämre empatiförmåga än tonåringar som inte begår sådana handlingar. Vissa forskare menar att brist på empati har en nyckelroll för benägenheten att begå sexuella övergrepp och att behandlingsformer bör fokusera på att utveckla empatiförmågan hos dessa ungdomar (Smallbone et al. 2003). Ett flertal studier som har jämfört tonåringar som har begått sexuella övergrepp med andra grupper tonåringar, har dock inte kunnat skilja grupperna åt (t.ex. Moriarty et al. 2001; O'Halloran et al. 2002). I ytterligare andra studier skattar tonåringar som har begått sexuella övergrepp sin empatiska förmåga som lägre än vad icke-kriminella jämnåriga gör (Farr et al. 2004; Whittaker et al. 2006). En anledning till dessa skilda resultat kan vara ett samband mellan empatisk förmåga och ålder, då gruppen tonåringar som begått sexuella övergrepp är en åldersblandad grupp. En studie visar att yngre tonåringar som har begått sexuella övergrepp har en sämre empatisk förmåga än äldre tonåringar som har begått liknande övergrepp (Curwen, 2003).

Det har också prövats om bristande sexuella kunskaper har något samband med benägenheten att begå sexuella övergrepp. Gruppen tonåringar som begår sexuella övergrepp har i vissa studier funnits ha sämre kunskaper om sexualitet jämfört med andra jämnåriga (Whittaker et al. 2006), i andra studier har dock inga sådana skillnader kunnat påvisas (van Outsem et al. 2006).

Övergrepps-beteende

Ibland klassificeras tonåringar som har begått sexuella övergrepp utifrån sitt övergrepps-beteende, snarare än utifrån sina tidigare erfarenheter. I likhet med de flesta vuxna förövare har oftast pojken som begår sexuella övergrepp en relation till sitt offer sedan tidigare men det antas att preferenser för och benägenhet att begå övergrepp mot en viss typ av offer troligen inte är lika djupt rotade, som hos vuxna som begår sexuella övergrepp (Becker, 1988; Worling

& Curwen, 2005). Vissa studier visar att ungdomar som begår övergrepp mot barn som ännu inte har nått puberteten skiljer sig från dem som begår övergrepp mot jämnåriga och äldre. De som begår övergrepp mot barn använder mindre våld i samband med övergreppen, är oftast släkt med offret samt har en generell svårighet med att relatera till jämnåriga (Hunter et al. 2003).

Enligt Miranda och Corcoran (2000) väljer en majoritet av tonåringar som begår sexuella övergrepp med stor sannolikhet sitt första offer inom familjen och i Worlings (2001) studie hade 69 procent av deltagarna begått övergrepp mot ett syskon. Detta indikerar att preferens för offer möjligen styrs av andra faktorer än sexuella intressen, exempelvis som kompensation för brister i omvårdnad i kombination med tillgänglighet. I en studie av barn som har begått övergrepp mot andra barn var 51 procent syskonincest (Shaw et al. 2000). I en annan studie som undersökte aggression mellan syskon, fann man att sju procent rapporterade någon form av sexuellt beteende syskonen emellan, varierande från beröring till försök till samlag (Hardy, 2001). Seto et al. (2003) menar dock att pedofila intressen spelar en nyckelroll för att förstå etiologin bakom benägenheten hos tonåringar att begå sexuella övergrepp mot barn, som är minst fem år yngre än de själva samt att pedofila intressen uppkommer i sen barndom/tidiga tonåren. Dock visar resultat från andra studier att individen som begår sexuella övergrepp bäst kan förstås utifrån ett bredare spektrum av sexuellt avvikande beteende och inte utifrån specifika intressen för speciellt utvalda offer (Studer & Aylwin, 2006).

Om offret för övergreppen är en pojke är han oftast yngre än tonåringen som begår övergrepp, medan tonåringar som begår övergrepp mot flickor oftare väljer offer som är både yngre, jämnåriga och/eller äldre (Worling, 1995b). Det är vidare vanligt att tonårspojkar som begår övergrepp mot ett yngre syskon gör det mot en lillebror (Worling, 2001).

Studier som fokuserar själva övergreppshandlingen visar att samlag är vanligare vid syskonincest jämfört med de övergrepp som begås mot någon utanför familjen (Bevc & Silverman, 2000; Cyr et al. 2002). Den vanligaste formen av övergrepp är dock tafsande och beröring av könsorganen (Adler & Schutz, 1995; Cyr et al. 2002; Smith & Israel, 1987). Andra typer av övergrepp inbegriper övergrepp i offrets mun, blottande (icke-fysiskt övergrepp) och att vaginalt penetrera med föremål. Övergrepp i offrets stjärt har i internationella studier visat sig vara det minst förekommande (Adler & Schutz, 1995; Pierce & Pierce, 1987; Shaw et al. 2000).

Sammanfattning

Sammanfattningsvis framträder via forskning inget tydligt mönster som särskiljer tonåringar som begår sexuella övergrepp från andra grupper tonåringar vad gäller egenskaper skattade via olika slag av självrapporteringsinstrument.

Det som tydligt skiljer ut tonåringar som begår sexuella övergrepp från andra grupper tonåringar är en rad bakgrundsfaktorer.

Ungdomar som begår sexuella övergrepp har oftare än andra ungdomar varit utsatta för sexuella och fysiska övergrepp, växt upp med försummelse och social isolering. Även om tonåringen som begår sexuella övergrepp själv inte har blivit sexuellt utnyttjad visar en del studier att uppväxtmiljön ofta har präglats av vuxnas sexuella gränslöshet. De som begår syskonövergrepp tycks vara mer utsatta för försummelse än de som begår övergrepp mot någon utanför familjen. Tidig försummelse kan på olika sätt spela roll i benägenheten att begå sexuella övergrepp. Försummelse leder dels till sämre reflektions- och inlevelseförmåga som försämrar möjligheten att leva sig in i offrets upplevelse, dels kan övergreppen vara ett sätt att kompensera otillfredsställda behov.

Tonåringar som begår sexuella övergrepp "väljer" med stor sannolikhet sitt första offer inom familjen. De som i huvudsak begår syskonövergrepp begår oftare grövre övergrepp, som också pågår under längre tid. Tonårspojkar som begår övergrepp mot jämnåriga eller äldre gör det oftast mot ett kvinnligt offer, medan de tonårspojkar som begår övergrepp mot yngre offer, inklusive syskon, väljer såväl pojkar, flickor som både och.

Kapitel 2 Metod

I detta kapitel presenteras hur datainsamlingen gick till, vad som i stora drag kännetecknar den grupp pojkar som ingick i studien samt de olika undersökningsinstrumenten. Den kvalitativa analysmetoden och de tolkningsperspektiv som användes i denna analys presenteras sist i detta kapitel. I kapitel tre "Pojkarna ur ett bakgrundsperspektiv" och i kapitel 4 "Pojkarna ur ett testperspektiv" beskrivs de statistiska analysmetoderna i samband med redovisningen av de resultat som dessa analyser gav.

Tillvägagångssätt och undersökningsgrupp

I samband med projektstart tillfrågades olika enheter, som arbetar med tonårspojkar som har begått sexuella övergrepp, om de ville delta i projektet. Dessa var SiS-institutionerna Bärby, Tunagården och utredningshemmet i Hässleholm samt BUP-mottagningarna BUP-Elefanten i Linköping och Vasa-BUP i Stockholm. Via nätverket för behandlare som arbetar med tonåringar som har begått sexuella övergrepp samlades data också in om några pojkar på BUP i Mjölby och SiS-institutionen Öxnevall. Efter förfrågan om att delta, utsågs en kontaktperson på varje enhet vars uppgift var att informera ungdomen och dennes föräldrar om projektet. Kontaktpersonen var därmed den som administrerade medgivarinformationen och informerat samtycke till såväl pojken som föräldrarna, i de fall pojken var under 15 år. Deltagarna fick full information om forskningssyftet, det betonades att deltagandet var helt frivilligt och att pojken när som helst kunde avbryta sitt deltagande utan att förklara varför. Kontaktpersonen var också den som planerade datainsamlingstillfället tillsammans med projektledaren. Projektledaren "valde" således inte deltagarna utan dessa "kom" till projektet via olika led. Då datainsamlingen gjordes på ett antal institutioner samt vid barn- och ungdomspsykiatriska mottagningar (BUP-mottagningar) fanns det en strävan att anpassa datainsamlingen så att den störde pågående verksamhet så lite som möjligt. Eftersom projektet var en multicenterstudie gjordes en ansökan om etisk prövning till sex olika kommittéer, dvs. den i Göteborg, Linköping, Lund/Malmö, Stockholm, Uppsala och Örebro. Därefter gav den etiska kommittén vid Sahlgrenska akademien i Göteborg det slutliga godkännandet (2003-01-20/Ö711-20).

Datainsamlingen ägde rum mellan 2003-2007 och när den avslutades ingick 45 tonårspojkar, som hade begått sexuella övergrepp mot yngre, jämnåriga och/eller äldre. Åtta pojkar och deras föräldrar som tillfrågades tackade nej till att medverka i studien. Av dessa åtta var fyra patienter på en BUP-mottagning,

två var dömda till sluten ungdomsvård och två var frivilligt placerade på institution.

Tjugotvå av pojkarna hade begått övergrepp mot flickor/kvinnor, nio hade begått övergrepp mot pojkar och fjorton hade begått övergrepp mot både flickor och pojkar. Sjutton pojkar hade begått övergrepp mot två offer, sju mot tre offer och sex pojkar hade begått övergrepp mot fyra offer eller fler. Det sammanlagda antalet rapporterade offer uppgick till 91. Tjugofyra pojkar hade begått övergrepp mot ett syskon och/eller ett barn minst fem år yngre än de själva. En majoritet av dessa hade dock begått övergrepp mot ett eller flera yngre syskon, endast tre pojkar hade begått övergrepp mot ett annat barn minst fem år yngre än de själva. I 13 fall var offret en jämnårig eller vuxen. Av dessa 13 hade en majoritet begått övergrepp mot en jämnårig och endast en pojke hade begått övergrepp mot en kvinna avsevärt mycket äldre än ungdomen själv. I ytterligare åtta fall hade pojken begått övergrepp mot såväl yngre som jämnåriga. I 26 fall beskrevs det första övergreppet som en isolerad händelse, i tre fall pågick övergreppen under en period av upp till sex månader och i resterande 16 fall pågick övergreppen i mer än sex månader (Tabell 1).

Tabell 1 *Övergreppshandlingar efter offrets kön och ålder samt efter övergreppens varaktighet*

Övergrepp mot ♀	22
Övergrepp mot ♂	9
Övergrepp mot ♀ + ♂	14
Övergrepp mot 1 offer	10
Övergrepp mot 2 offer	17
Övergrepp mot 3 offer	7
Övergrepp mot 4 offer eller fler	6
Övergrepp mot syskon	21
Övergrepp mot barn minst 5 år yngre	3
Övergrepp mot jämnåriga	12
Övergrepp mot äldre	1
Övergrepp mot barn, jämnåriga + äldre	8
Övergrepp: isolerad händelse	26
Övergrepp: <6 månader	3
Övergrepp: >6 månader	16

Trettiosex av pojkarna var institutionsplacerade. Av dessa 36 pojkar var 12 dömda till sluten ungdomsvård och var därmed placerade på låst avdelning

medan 24 pojkar var på öppen avdelning. Nio av pojkarna var patienter vid BUP-mottagningar. Tre av dessa pojkar bodde hemma och de övriga sex bodde antingen i fosterhem eller på institution, som inte var speciellt inriktade på behandling av tonårspojkar som har begått sexuella övergrepp.

Vid datainsamlingen var pojkarna mellan 13 och 22 år gamla, med en genomsnittsålder på 16,2 år. Tre deltagare var 19, 20 respektive 22 år gamla. Dessa något äldre pojkar hade dock begått de sexuella övergreppen innan de hade fyllt 18 år. Tjugofem av pojkarna var 14 år eller yngre första gången de begick ett sexuellt övergrepp.

Sedan tidigare fanns det dokumenterat att 20 pojkar hade lättare inlärnings-svårigheter, tre hade måttliga inlärnings-svårigheter samt att 22 av de 45 pojkarna inte hade sådana svårigheter. Femton av pojkarna hade dokumenterad beteendestörning och/eller neuropsykiatrisk diagnos. Den vanligast förekommande diagnosen var ADHD som fanns dokumenterad för elva av pojkarna.

Trots att datainsamlingen pågick under flera år och olika försök gjordes att etablera kontakter med institutioner/mottagningar, där ungdomar som har begått sexuella övergrepp "fanns" var det svårt att rekrytera deltagare. Därmed kom alla som blev tillfrågade och som tackade ja att ingå och inga speciella kriterier för urval användes. Detta ledde i sin tur exempelvis till att gruppen blev heterogen avseende ålder då den yngste pojken var 13 år och den äldste var 22 år vid datainsamlingen. En kvantitativ analys gjordes därför endast på de 43 pojkar som var tonåringar. I analysen av intervjuerna görs ibland reflektioner utifrån pojkens ålder.

Data samlades också in från en jämförelsegrupp som bestod av 61 pojkar mellan 13 och 20 år, med en genomsnittsålder på 16,4 år. Det var inte möjligt att samla in data från en jämförelsegrupp som matchade undersökningsgruppen avseende exempelvis etnicitet eller socialgrupps-tillhörighet. Data insamlades dock från orter med varierande befolkningsunderlag. Jämförelsegruppen utgjordes således av 19 pojkar från en ungdomsmottagning i en kommun med ca 100 000 invånare, 27 pojkar från en grundskola i en kommun med ca 140 000 invånare samt 15 pojkar från ytterligare en grundskola i en kommun med ca 500 000 invånare. Vid ett senare tillfälle samlades jämförelsedata in avseende enskilda självskattningsskalor för ytterligare 36 pojkar från en grundskola i en kommun med ca 40 000 invånare. Dessa pojkar var i åldern 14 till 16 år med en genomsnittsålder på 15,8 år.

Undersökningsinstrument

Insamlade data bestod av bakgrundsuppgifter som fanns dokumenterade på den institution eller mottagning som pojken tillhörde. Data som samlades in om deltagarna bestod av självskattningsskalor, semistrukturerad intervju, anknytningsintervju samt ett till studien framtaget personalskattningsformulär.

Bakgrundsdata

Personal som arbetade med pojkarna tillhandahöll bakgrundsinformation med uppgifter om etnisk härkomst, inlärningssvårigheter, beteendestörningar, om pojken hade varit utsatt för mobbning eller själv hade deltagit i mobbning av annat barn, om pojken hade varit inblandad i slagsmål, kontakt med sociala myndigheter innan övergreppen upptäcktes, om någon annan familjemedlem hade begått sexuella övergrepp, om pojken själv hade utsatts för sexuella övergrepp, pojkens ålder vid första utförda sexuella övergreppet, förnekande/ erkännande av utförda övergrepp, ålderskillnad mellan pojken själv och pojkens offer, pojkens relation till offret/offren, typ av sexuellt övergrepp samt varaktighet på utförda övergrepp, det vill säga över hur lång tidsperiod övergreppen pågick. Dessa bakgrundsdata valdes för att överensstämma med de bakgrundsdata som ingår i forskning i andra europeiska länder om tonåringar som begår sexuella övergrep. Bakgrundsdata kompletterades vidare med följande uppgifter som inhämtades i samband med intervju; antal syskon i uppväxtfamiljen, om pojken var eller hade varit fosterhemsplacerad, om någon eller båda föräldrarna missbrukade alkohol eller narkotika samt om pojken hade varit utsatt för fysisk misshandel eller psykisk misshandel/försummelse.

Självskattningsskalor

De pojkar som deltog i studien besvarade två uppsättningar av självskattningsskalor. Den ena var Beck ungdomsskala. Detta instrument är utvecklat i USA av Beck et al. (2001) och har översatts, normerats och anpassats till svenska förhållanden (normgrupp om 2358 svenska tonåringar) av Tideman (2004). Det andra instrumentet var "Adolescent Sexual Abuse Project" (ASAP), som är framtaget av Beckett vid Oxford Forensic Psychology Service i England (Beckett et al. 1997) och som är översatt till svenska av Michael Larsson vid BUP-Elefant, Linköping. ASAP inleds med ett test för att avgöra förmågan att läsa och förstå skriven text. Det föll sig naturligt att använda ett motsvarande svenskt instrument, för att se hur pojkens förmåga var i detta avseende. Ordkedjor (Jacobsson, 1993) som är ett snabbt och enkelt test för bedömning av ordavkodningsförmågan användes därför innan övriga instrument administrerades.

Beck ungdomsskalor. Instrumentet består av fem separata delar, som alla innehåller 20 påståenden som skattas av deltagaren själv (Steer et al. 2005). Dessa fem delar är:

- Ångest: Rädsla, oro och fysiska tecken på ångest
- Depression: Nedstämdhet, negativa tankar om sig själv och om framtiden samt fysiska tecken på depression

- **Ilska:** Upplevelser av ilska, fysiska tecken på ilska samt negativa tankar om andra
- **Normbrytande beteende:** Attityder och beteenden som associeras med uppförandestörning och trotssyndrom
- **Självbild:** Uppfattningar om kompetens och egenvärde

ASAP-batteriet. Detta batteri består av en uppsättning självskattningsskalor, sammanställda av Beckett et al. (1997). Batteriets primära syfte är att mäta behandlingsförändring utifrån ett antal variabler, såsom empati, tankestörningar och ansvarsupplevelse. Batteriet består av två separata delar med sammanlagt 12 skalor och vissa av dessa innehåller ett antal delskalor. I projektet användes endast en av de två skalor som mäter självkänsla varför endast 11 skalor redovisas här. Den första delen av batteriet består av personlighetsformulär som avser att mäta ett flertal olika aspekter av personlighetsspecifika mönster, beteenden och uppfattningar.

- **Social önskvärdhet:** en tendens att framställa sig själv på ett sätt man vet är socialt önskvärt och accepterat
- **Självkänsla:** hur individen uppfattar och känner för sig själv
- **Självhävdelsebeteende:** i vilken grad individen kan uttrycka sina behov på ett direkt respektive indirekt sätt
- **Känslomässig ensamhet:** i vilken grad individen upplever känslomässig ensamhet i vardagslivet
- **Empati:** perspektivtagande, empatisk omsorg, identifiering med fiktiv person, samt personlig stress vid annans olycka
- **Upplevelse av kontroll:** i vilken grad individen upplever sig själv som i kontroll över sitt liv alternativt som styrd av andra
- **Aggressivitet:** kliniska aspekter av ilska, det vill säga kognition, fysiologisk aktivering och beteende, samt situationsbundna aspekter av ilska
- **Impulsivitet:** i vilken grad individen upplever sig ha kontroll över sina egna handlingar

Den andra delen av ASAP tar sin utgångspunkt i kognitiva föreställningar avseende sexualitet och utförda övergrepp. Den första skalan innehåller också item som mäter kunskap om sexualitet.

- **Frågeformulär om sexualitet:** kunskapsfrågor om sexualitet samt frågor som mäter grad av öppenhet kring sexualitet
- **Frågeformulär om barn och sexualitet:** föreställningar om barn och barns sexualitet samt känslomässig överensstämmelse, det vill säga i vilken grad individen kan förstå, relatera till och identifiera sig med vad de tror att barn tänker och känner samt grad av omsorg om barn

- Offerempati: frågor som avser avspegla förmåga att leva sig in i offrets tankar och känslor

Sociala situationer. Instrumentet är framtaget av Dewey (1991) och avser att fånga en generell "theory of mind" – förmåga. Vinjetter presenteras som inrymmer sociala komplikationer och för att ge rimliga svar på frågor i avslutning till vinjetterna krävs att man kan leva sig in huvudpersons tankar, känslor och avsikter.

Personalskattning

Ett personalskattningsinstrument konstruerades, där behandlande personal ombads att skatta pojkarna avseende de aspekter, som pojkarna hade skattat sig själva på via självskattningsskalor (bilaga 2). Vissa påståenden i personalskattningsinstrumentet rörde sådant som berördes i den semistrukturerade intervjun. Instrumentet innehöll sammanlagt 48 påståenden, som vardera skattades på en 5-gradig skala. Då de två batterierna med självskattningsskalor tillsammans innehöll 265 item, var det inte möjligt att be personalen fylla i en direkt översättning av dessa. Personalskattningsformuläret innehöll därför bredare påståenden och begrepp än de frågor/påståenden som pojkarna tog ställning till. Exempelvis innehåller skalan självbild i Beck ungdomsskalor 20 påståenden och skalan självkänsla i ASAP åtta påståenden. Figur 1 visar de två påståendena om självkänsla som personalen fick ta ställning till.

Figur1 Exempel på påståenden ur personalskattningsformuläret.

<i>Innerst inne är pojkens självkänsla</i>				
Låg				Hög
1	2	3	4	5
<i>Utåt visar pojken</i>				
En fasad				Sin innersta självkänsla
1	2	3	4	5

Pojkarna skattades av olika antal personal, varierande från 1 till 19 skattningar per pojke. Det fåtal pojkar som skattades av endast en personal, skattades av psykiatriker eller psykolog. När fler än en personal gjorde en skattning, beräknades medelvärde och standardavvikelse, vilka sedan användes för analys och tolkning av resultaten.

Semistrukturerad intervju

En intervjuguide utformades (bilaga 3), vilken fungerade dels som ett styrinstrument så att samtliga av de teoriförankrade frågeställningarna blev belysta, dels som skapande av en "ram" kring situationen, det vill säga att i förväg ha formulerat, särskilt mer känsliga frågor, på ett så bra sätt som möjligt. Denna ram var en viktig förutsättning för att möjliggöra för pojken att berätta så öppet som möjligt om sitt liv. De semistrukturerade intervjuerna kan således beskrivas som "livshistorieberättelser".

I intervjun gjordes vidare en kartläggning av upplevelsen av självbild, hur relationen till föräldrarna sett/ser ut samt av upplevelsen av sig själv i förhållande till andra. En fördjupning gjordes också av den sexuella historien, den sexuella debuten samt av sexuella fantasier. För att kartlägga dynamiken i det sexuella utagerandet gjordes också en genomgång av tankar och känslor före, under och efter de utförda övergreppen. Intervjun fokuserade också på avgörande händelser under uppväxten, det vill säga om båda eller någon av pojkens föräldrar missbrukade alkohol och/eller narkotika, om pojken själv hade varit utsatt för eller bevittnat psykiskt, fysiskt och/eller sexuellt våld, huruvida skoltiden präglats av svårigheter som exempelvis skolk och mobbning, samt om pojken var eller hade varit placerad i fosterfamilj.

Den som begår sexuella övergrepp kan ha svårt att skilja ut vilka sexuella känslor, fantasier, tankar och handlingar som är kopplade till övergreppssexualitet respektive till tillåten sexualitet (Tidefors Andersson, 2002). I den del av intervjun som rörde sexuell historia och övergreppshistoria, användes därför ett till studien konstruerat formulär; ett "papper och penna" komplement (bilaga 4). I detta fyllde pojken i dels erfarenhet av tillåtna sexuella handlingar och vilka känslor dessa hade väckt, dels vilka handlingar övergreppen hade bestått av och vilka känslor som aktiverades under övergreppen. I slutet av intervjun tillfrågades pojken hur han trodde att hans liv skulle se ut om ett respektive fem år och vilka drömmar och planer han hade inför framtiden. Pojken gavs också tillfälle att ställa frågor till intervjuaren samt ge reflektioner om hur det var att bli intervjuad. Längden på intervjuerna varierade från ca en timma till dryga tre timmar. Alla intervjuer bandades och transkriberades ord för ord.

För att avidentifiera såväl intervjun som testblanketterna ombads pojken att välja ett namn som han kunde tänka sig att ha istället för det namn han hade. Den förste pojken fick välja ett namn som började på bokstaven A och i samband med transkribering ersattes namn på andra personer och platser med fingerade namn på A. Då pojkarna spontant valde ett fingerat namn som stämde med det land de var födda i, behölls tillförlitligheten och ledde inte till en "förskjutning", dvs. att en pojke hade ett fingerat namn som antydde att han kom från ett land med en annan kultur.

Anknytningsintervju

Tjugoen pojkars livshistorieintervju kompletterades med anknytningsintervjun Adult Attachment Interview (AAI) utvecklad av Main et al. (2002). Denna intervju är ett sätt att fånga ungdomars och vuxnas anknytningsstil.

AAI är en strukturerad intervjuform som består av 20 frågor och tar ca en timme att genomföra. Intervjun rymmer stor komplexitet, vilket gör att det krävs omfattande utbildning för framförallt kodning av materialet. Intervjun täcker den tidiga barndomen, så långt tillbaka den intervjuade kan minnas, och fram till ca tolv års ålder. Intervjun avser att fånga dels erfarenheter av tidigare relationer, dels hur individen berättar om dessa. Intervjun bedöms mindre utifrån olika händelser i barndomen och mer utifrån hur den unge/vuxne berättar om dessa.

Bedömningen av intervjuutskriften görs enligt AAI-metoden således via två typer av skalor, dels skalor för bedömning av livserfarenheter, dels skalor för bedömning av sinnestillstånd. I anknytningsintervjun kodas först erfarenheter med respektive förälder utifrån förekomst av beskrivningar som rör kärlek/omhändertagande där en brist av sådana beskrivningar ses som försummelse. Avvisande, som oftast är indirekt och kan liknas vid kyla, kodas samt överinvolverad/omvända roller, dvs. om föräldrarna har använt barnet som ett objekt för egna behov eller att barnet har blivit en "ersättningspartner". Slutligen kodas förekomst av krav på prestation, dvs. om att kräva saker för tidigt samt om att barnet får ta ett vuxenansvar.

Därefter kodas utskriften av intervjuerna utifrån personens sinnestillstånd avseende anknytningserfarenheter som exempelvis förmåga till sammanhållet tal och tänkande, passivt språkbruk, oavslutade meningar, associationer utanför sammanhanget, irrelevanta teman, oförmåga att minnas, upptagenhet av vrede mot anknytningspersonerna och i vilken utsträckning den intervjuade idealiserar föräldrarna. I kodningen ses samarbete i intervjun, ett sammanhållet berättande samt förmåga till metakommunikation som uttryck för trygghet. Idealisering, svårigheter att minnas, nedvärdering samt skräck att förlora ses som uttryck för avvisande och en upptagenhet av ilska och ett passivt och vagt berättande som uttryck för ett överberoende. Slutligen bedöms om den intervjuade har varit utsatt för förluster genom dödsfall av nära anhöriga eller extrema erfarenheter, som misshandel eller sexuella övergrepp, samt intervju-personens aktuella representation av dessa erfarenheter (Broberg m.fl., 1996).

Utifrån anknytningsintervjun beskrivs olika slag av inre arbetsmodeller; en trygg/fri/autonom, en undvikande/avfärdande/nedvärderande, en ambivalent/överdrivet upptagen samt en desorganiserad inre arbetsmodell.

- En trygg/fri/autonom inre arbetsmodell är förknippad med en realistisk och god självuppfattning, en förmåga att värdera andra positivt, att värdera långsiktiga relationer, att kunna lita på andra, dela tankar och

känslor med andra, en känslighet för andras behov samt en förmåga att bry sig om andra. Denna arbetsmodell kan dels vara "given individen" i form av goda erfarenheter av tidiga relationer, dels vara förvärvad genom bearbetning av problematiska uppväxtbetingelser.

- En undvikande/avfärdande/nedvärderande inre arbetsmodell är förknippad med en överdriven självvärdering, låg värdering av andra, känslomässig kyla, att av andra bli uppfattad som aggressiv och fientlig, en svårighet att identifiera och fokusera på egna känslor och inre upplevelser samt oförmåga att berätta om och dela med sig av känslor och svårigheter.
- En ambivalent/överdrivet upptagen inre arbetsmodell är förknippad med låg självvärdering, svårigheter att känna sig uppskattad av andra, en känslomässig intensitet och en benägenhet att uttrycka såväl rädsla som ilska, kan uppfattas som överdrivet beroende av andra och som någon som kan "ge ut för mycket" av sig själv.
- En desorganiserad inre arbetsmodell utvecklas då barnet är fysiskt och psykiskt beroende av någon som samtidigt skrämmer och skadar barnet och resulterar i ett sammanbrott av relaterings- och bemästringsstrategier. "Å ena sidan driver anknytningssystemet barnet i armarna på föräldern, å andra sidan ökar barnets rädsla ju närmare den hotfulla föräldern barnet kommer" (Broberg, m.fl., 2003, s.120).

Analys av verbala data

Här beskrivs hur analysen gjordes av det insamlade intervjumaterialet som rörde pojkarnas liv fram tills dess att datainsamlingen ägde rum. Resultaten presenteras i kommande kapitel i kronologisk ordning. Kapitel fem handlar om vad pojkarna berättade om barndomen, kapitel sex fokuserar de bemästringsstrategier som återkom i berättelserna, kapitel sju handlar om det pojkarna berättade om tonåren, kapitel åtta innehåller det som pojkarna uttryckte om sig själva i relation till övergreppssexualiteten och kapitel nio handlar om det pojkarna tänkte om sig själva i framtiden. Vissa delar av analyserna gjordes tillsammans med en eller flera medförfattare av artiklar.

Ett sätt att se på intervjuer eller berättelser är det postmodernistiska, dvs. att all kunskap är socialt konstruerad. I detta arbete betraktades pojkarnas berättelser ur ett "både och" perspektiv. Berättelserna var förmedlare av ett innehåll, dvs. vad pojkarna berättade om sin barndom och sina tonår, upplevelser av att ha begått övergrepp samt synen på framtiden. Dock inte av hur de faktiskt hade haft det, men om hur de upplevde att de hade haft det. Som förståelseperspektiv av upplevelserna användes såväl Eriksons psykosociala utvecklingsteori (Erikson, 1989) som anknytningsteori (Broberg m. fl., 1996; Broberg m. fl., 2008; Fonagy, 2001). Dessa teoretiska perspektiv beskrivs nedan. Beskrivningen av pojkarnas upplevelser betraktas som empiri. Därutöver

har formen för berättandet också betraktats som en empirisk möjlighet att öka kunskapen om ungdomar som begår sexuella övergrepp. Här användes främst tolkningsmanualen för AAI-intervjun (Broberg m.fl., 1996) som också beskrivs senare i detta kapitel.

Beskrivande analys

De transkriberade intervjuerna analyserades först enligt en induktiv tematisk analys "nerifrån och upp", det vill säga att materialet genererade de begrepp som användes (Braun & Clarke, 2006). Genom upprepade läsning granskades datamängden. I denna upprepade läsning fanns en strävan att parentessätta egna föreställningar genom en diskussion om hur egna antaganden och känslor kunde påverka förståelsen av de transkriberade intervjuerna. Ett antal initiala teman skapades som ett sätt att strukturera materialet och dessa var utsagor om barndomen, tonårstiden samt om framtiden. Efter detta kodades intervjuerna, utan att anpassas efter i förväg konstruerade "ramar" och idéer noterades.

Efter ytterligare diskussion skapades ett tema för det som framkom om övergreppen och de fyra huvudtemana benämndes som "Jag som barn", "Jag som tonåring" "Jag som förövare" samt "Jag i framtiden" Dessa fyra teman kodades därefter utifrån de idéer som diskussionen genererade. De fem första intervjuerna kodades parallellt och efter ytterligare diskussioner nåddes konsensus om en preliminär kodstruktur. När samtliga intervjuer var kodade sammanfördes de olika koderna till ett visst antal underteman. För att fånga hela datamaterialet delades temat "Jag som barn" upp i två olika teman. Det ena benämndes "Jag som barn – hur det var", som innehåller berättelser om hur det faktiskt var och det andra "Jag som barn – bemästringsstrategier" som handlar om pojkarnas reaktioner på det som hade hänt och på vilket sätt de berättade om dessa händelser.

Den nya temastrukturen prövades återigen mot datamängden för att se att all data täcktes samt att ingen förskjutning hade skett i betydelsen av respektive tema. Slutligen granskades samtliga teman och underteman i relation till valda citat, för att säkerställa att de citat som bäst belyste respektive tema och undertema hade valts ut.

Analys utifrån teoretiska perspektiv

I nästa steg analyserades intervjuerna, främst de delar tillhörande temat "Jag som barn", enligt en deduktiv tematisk analys "uppifrån och ner", det vill säga att materialet tolkades utifrån ett teoretiskt perspektiv (Braun & Clarke, 2006). Teman och underteman konceptualiserades således i syfte att förstå materialet med hjälp av psykologiska begrepp. Dessa begrepp valdes efter det att den beskrivande analysen var gjord och var ett resultat av diskussioner om hur materialet bäst kunde förstås. De valda analysperspektiven var

anknytningsteori samt Eriksons psykosociala utvecklingsteori. Teman och underteman "namngavs" dock med icke-teoretiska begrepp, men innehållet relaterades till teori, där så var möjligt.

Anknytningsteori. Vissa underteman i temat "Jag som barn" tolkades utifrån kategorier som används vid kodning av anknytningsintervjuer. I anknytningsintervjun kodas kärleksfulla erfarenheter, försummelse samt avvisande. Dessa aspekter återfanns i undertemat "Behandlad väl", "Övergiven och illa behandlad", "Ett oförutsägbart liv" och "Brist på dialog". Temat "Jag som barn - bemästringsstrategier", som presenteras i kapitel sex, tolkades i termer av sinnestillstånd, vilket i sin tur genererade sju underteman.

Eriksons psykosociala utvecklingsteori. Erikson vidgar det psykoanalytiska perspektivet genom att betona hur samspelet med omgivningen påverkar individens utveckling. Varje utvecklingsfas individen går igenom har sina förstadier i de faser, som redan har passerats. Varje fas innehåller en specifik kris. Om det finns förutsättningar för individen att lösa denna kris, så erövrar individen en psykosocial styrka (Erikson, 1989). Här användes begrepp från Eriksons fem första faser Spädbarnets kris, Småbarnets kris, Lekålderns kris, Skolålderns kris samt Tonåringens kris. De tre andra stadierna Den unge vuxnes, Vuxenårens kris samt Alderdomens kris användes inte och beskrivs därmed inte.

- Spädbarnets kris handlar om grundtillit kontra misstro. Om krisen får en lösning erövrar den psykosociala styrkan att kunna hoppas. Den negativa motsatsen innebär isolering.
- Småbarnets kris handlar om självständighet kontra skam och tvivel. Om krisen får en lösning erövrar den psykosociala styrkan att vilja. Den negativa motsatsen innebär en tvångsmässighet.
- Lekålderns kris handlar om initiativ kontra skuld. Om krisen får en lösning erövrar den psykosociala styrkan målmedvetenhet. Den negativa motsatsen innebär en hämning.
- Skolålderns kris handlar om verksamhet kontra underlägsenhet. Om krisen får en lösning erövrar den psykosociala styrkan kompetens. Den negativa motsatsen innebär en stagnation.
- Tonåringens kris handlar om identitet kontra identitetsförvirring. Om krisen får en lösning erövrar den psykosociala styrkan att hysa trohet i meningen att kunna lita på sig själv och att vara trogen en livsåskådning. Den negativa motsatsen innebär ett avvisande.

Eriksons stadier fungerade mer som ett generellt "raster" medan anknytningsbegreppen tillämpades mer specifikt. Underlaget för den teoretiska kodning var allt intervjumaterial, dvs. de 45 livsberättelserna samt de anknytningsintervjuer som därutöver gjordes med 21 av pojkarna.

Varje kapitel inleds med en sammanställning av de olika temana med underteman som identifierades. För att ge citaten något av ett sammanhang anges det namn pojken valde för aidentifiering samt pojkens ålder. Citaten omges med beskrivande och resonerande text för att ge citaten en mening och ibland sker koppling till andra studier eller teoretiska resonemang. Citaten har redigerats något för att öka läsbarheten. Då ett citat är sammanställt av olika delar av samma intervju markeras detta med /.../. Inskjutna klargöranden anges inom []. Då citat presenteras i dialogform används pojkens namn och intervjuaren anges med I.

Varje kapitel avslutas med en summering där det generella lyfts fram. I de fall där olikheter framkom mellan de yngre kontra de äldre pojkarna, mellan dem som begått övergrepp mot syskon/mindre barn kontra dem som begått övergrepp mot jämnåriga/äldre eller mellan de pojkar som hade svenskfödda kontra utlandsfödda, diskuteras detta.

Kapitel 3 Pojkarna ur ett bakgrundsperspektiv

I detta kapitel presenteras numeriska data om pojkarnas uppväxtförhållanden samt data om de övergrepp som pojkarna hade begått och som fanns dokumenterade sedan tidigare. Beskrivningar av uppväxtförhållandena kompletteras i kapitel fem med verbala data och i kapitel åtta redovisas vad pojkarna under intervjun förmedlade om de övergrepp, som de hade begått.

Kapitlet avslutas med en kort diskussion av resultaten för att i kapitel tio diskuteras tillsammans med övriga analyser.

Bakgrundsfaktorer för gruppen i stort

Vissa analyser bygger på hela undersökningsgruppen medan andra består av jämförelser mellan olika undergrupper. Jämförelser görs också mellan undersökningsgruppen och befintlig statistik om hur ungdomar i Sverige har det.

Analys

Deskriptiv analys användes för att beskriva undersökningsgruppen. För att jämföra antalet syskon i uppväxtmiljön med genomsnittsantalet barn i svenska familjer användes mediantestet. För att jämföra data om undersökningsgruppen med data om ungdomar i Sverige användes Fisher's exakt probability test. Skillnader var statistiskt signifikanta om p (tvåsidigt) $< .05$.

Resultat

Pojkarnas uppväxtmiljöer skiljde sig från hur en majoritet av tonårspojkar i Sverige har det. Av pojkarna hade 69 procent separerade föräldrar medan motsvarande siffra för pojkar i åldern 13 till 17 år i Sverige är 40 procent (Statistiska centralbyrån, 2007). Detta innebär att signifikant fler pojkar i undersökningsgruppen hade varit med om föräldrars separation. Ungefär fyra procent av pojkar i Sverige är omhändertagna av sociala myndigheter, varav de flesta bor i fosterhem (Socialstyrelsen, 2006). Signifikant fler pojkar i undersökningsgruppen, 40 procent, hade varit placerad i fosterfamilj.

Tjugoåtta av de 45 pojkarna hade blivit mobbade medan 16 hade mobbat andra. Arton pojkar (40 procent) var själva utsatta för sexuella övergrepp. Detta kan jämföras med uppskattningen att ca 3 procent av pojkar i Sverige är utsatta för sexuella övergrepp (Edgardh & Ormstad, 2000). Det var känt vem förövaren var i 13 av de 18 fallen. Elva av de 18 pojkarna var utsatta av någon från sin familj och fyra av en bekant till familjen eller till pojken.

Tjugofem pojkar var utsatta för fysisk misshandel och 34 för psykisk miss-handel/försummelse.

Vidare framkom att 13 av pojkarna, 29 procent, hade en eller båda föräldrar som missbrukade alkohol och/eller narkotika. Detta kan jämföras med att uppskattningsvis cirka 10 procent av barn och ungdomar i Sverige lever i hem där en eller båda föräldrarna har alkoholproblem (Socialstyrelsen, 2008).

Av bakgrundsdata framkom också att 23 pojkar hade begått annan kriminalitet än sexuella övergrepp, 13 pojkar hade alkohol- och/eller narkotikamissbruk samt att 27 pojkar hade varit inblandade i slagsmål. Tjugofem pojkar hade skolkat i hög grad och 30 pojkar var kända av sociala myndigheter innan övergreppen uppdagades. I tabell 2 presenteras dessa data om pojkarna och i vissa fall anges motsvarande förekomst för populationen tonårspojkar boende i Sverige.

Tabell 2 *Pojkarnas bakgrund samt data om tonårspojkar i befolkningen*

	Antal (n=45)	%	Jämförande data
Själv offer för mobbning	28	62 %	
Delaktig i mobbning av andra barn	16	36 %	
Upplevt föräldrars separation	31	69 %	40 %
Missbrukande föräldrar	13	29 %	10 %
Placerad i fosterfamilj	18	40 %	4 %
Utsatt för psykisk misshandel/försummelse	34	76 %	3 %
Utsatt för fysisk misshandel	25	56 %	
Själv utsatt för sexuella övergrepp	18	40 %	
Kriminalitet utöver sexuella övergrepp	23	51 %	
Eget alkohol/drogproblem	13	29 %	
Inblandad i slagsmål	27	60 %	
Skolkat	25	56 %	
Socialtjänstkontakt före upptäckt	30	67 %	

Av de 45 pojkarna hade alla utom två egna syskon. Antalet barn i familjen (inklusive pojken själv) varierade från 1 till 16, med ett medianantal på 4 vilket innebär att i jämförelse med normalpopulation hade dessa pojkar signifikant fler syskon.¹

Av de 45 pojkarna hade 29 föräldrar som båda var födda i Sverige, fem pojkar hade en förälder född i Sverige och en förälder född utomlands, tio hade föräldrar som båda var födda utomlands och en pojke var adopterad. Denna fördelning skiljer sig inte från hur det ser ut i stort för pojkar i befolkningen (Statistiska centralbyrån 2007). Vidare framkom att i 12 av pojkarnas familjer hade också en annan familjemedlem begått sexuella övergrepp.

¹ Median-test, $\chi^2=18,96, p < .001$).

Syskonövergrepp kontra andra övergrepp

I ett flertal studier görs jämförelser mellan dem som begår övergrepp mot mindre barn kontra mot jämnåriga (Hendriks & Bijleveld, 2004) eller mellan dem som begår övergrepp ensamma kontra i grupp (Bijleveld & Hendriks, 2003). Få studier fokuserar ungdomar som har begått övergrepp mot syskon. Det är rimligt att tänka sig att överträdandet av incesttabu har en speciell betydelse och därför gjordes analyser för att jämföra de pojkar som hade begått övergrepp mot minst ett syskon (n=21) med dem som inte hade begått något syskonövergrepp (n=24).

Det finns empiriskt stöd för att slå samman olika slag av familjesvårigheter till ett kluster (Worling, 1995a). Här valdes variablerna "fysisk misshandel", "psykisk misshandel/försummelse", "separerade föräldrar", "föräldrar som missbrukade", "själv utsatt för sexuella övergrepp" samt "placerad i fosterfamilj". Frekvenserna för varje separat faktor presenteras i tabell 3. Varje variabel gavs en poäng, således var den maximala poängen för detta familjekluster 6. Intern reliabilitet var .67 (Cronbach's alpha).

Tabell 3 *Belastningsfaktorer i uppväxtmiljö hos pojkar som hade begått övergrepp mot syskon jämfört med dem som inte hade begått övergrepp mot syskon*

	Övergrepp mot syskon (n = 21)		Övergrepp endast mot icke- syskon (n = 24)		χ^2
	Frekvens:	Procent	Frekvens	Procent	
Fysisk misshandel	14	67	11	46	1.97
Psykisk misshandel/försummelse	19	90	15	63	4.75*
Separerade föräldrar	16	76	15	63	.98
Föräldrar som missbrukade	8	38	3	13	3.97*
Själv utsatt för sexuella övergrepp	10	48	8	33	2.63
Placerad i fosterfamilj	12	57	6	25	4.82*

*Skillnaden grupperna emellan är statistiskt signifikant ($p < .05$)

Analys

I jämförelserna mellan de som hade begått övergrepp mot minst ett syskon och de som inte hade begått syskonövergrepp användes Student t-test avseende åldern på pojkarna och familjekluster-skalan. På grund av den sneda fördelningen användes Mann-Whitney U-test för att jämföra syskonskarornas storlek. Gruppskillnader beträffande kategoriska variabler analyserades med Pearson's χ^2 test. Skillnader betraktades som statistiskt signifikanta om p (tvåsidigt) $< .05$.

Resultat

De pojkar som hade begått övergrepp mot minst ett syskon hade vuxit upp i signifikant större syskonskaror² och de hade alla yngre syskon.

På familjeklustret hade de pojkar som hade begått övergrepp mot syskon ett medelvärde av 3.67 (SD = 1.46), medan medelvärdet i den andra gruppen var 2.25 (SD=1.68). Denna skillnad var signifikant.³

Alla skillnader mellan grupperna var i den riktning som förväntades. De som hade begått övergrepp mot syskon hade signifikant oftare varit utsatta för psykisk misshandel/försummelse. De hade också i en större utsträckning haft missbrukande föräldrar och hade oftare bott i fosterhem. Ingen signifikant skillnad förelåg avseende fysisk misshandel, men skillnaden var i förväntad riktning. Det fanns också en tendens till signifikans avseende att ha varit utsatt för sexuella övergrepp, där 48 procent av dem som hade begått syskonövergrepp själva hade varit utsatta jämfört med 33 procent av dem som inte hade begått syskonövergrepp. Avseende övriga bakgrundsvariabler framkom endast en skillnad. Pojkar som hade begått syskonövergrepp hade i mindre utsträckning varit inblandade i slagsmål.⁴

Jämförelser mellan olika undergrupper

Nyare studier visar att ungdomar som begår övergrepp mot såväl barn som jämnåriga har mer problem och ett grövre övergrepps-beteende jämfört med andra tonårspojkar som begår sexuella övergrepp (Kempner & Kistner, 2007; Parks & Bard, 2006). Därmed gjordes analys av undersökningsgruppen avseende tre undergrupper. En grupp var de 24 pojkar som hade begått övergrepp mot syskon och/eller yngre barn och av dessa 24 hade en majoritet (n=21) begått syskonövergrepp medan tre pojkar hade begått övergrepp mot ett barn som var minst fem år yngre än de själva. Denna grupp benämns "syskon/barn". Tretton pojkar hade begått övergrepp mot jämnåriga och äldre och endast en av dessa tretton hade begått övergrepp mot någon avsevärt äldre. Denna grupp benämns "jämnåriga/äldre". Resterande åtta pojkar hade begått övergrepp såväl mot syskon och yngre barn som mot jämnåriga och äldre. Denna grupp benämns som "blandad".

Analys

Mann-Whitney U-test användes för att jämföra antalet syskon mellan olika undergrupper av undersökningsgruppen. Gruppkillnader beträffande kategoriska variabler analyserades med Pearson's Chi²-test. Gruppkillnader på dikotoma variabler undersöktes med Fischer's exact probability test och andra

² Mann-Whitney, $U=154.5$, $p=.023$

³ $t(43)=3.00$, $p=.004$ (tvåsidigt)

⁴ $\chi^2(1, n=45)=4.82$, $p=.028$

kategoriska variabler med Pearson's Chi² test. Skillnader mellan grupper var statistiskt signifikanta om p (tvåsidigt) $<.05$.

Resultat

Statistiskt signifikanta skillnader fanns mellan dessa tre undergrupper avseende att ha varit mobbad, varit inblandad i slagsmål, ha haft drog-/alkoholproblem, skolkat från skolan samt etnisk bakgrund. I syskon/barn-gruppen hade 75 procent (18 av 24 pojkar) blivit mobbade och samma andel, dvs. 75 procent (6 av 8 pojkar) återfanns i blandad-gruppen. Motsvarande siffra för jämnåriga/äldre-gruppen var 31 procent (4 av 13 pojkar).⁵ Avseende bakgrundsvariabeln "inblandad i slagsmål" hade 33 procent (8 av 24 pojkar) i syskon/barn-gruppen, 75 procent (6 av 8 pojkar) i blandad-gruppen och alla pojkarna (13 av 13 pojkar) i jämnåriga/äldre-gruppen varit detta.⁶ Alkohol- och drogproblem fanns dokumenterat för 13 procent (3 av 24 pojkar) i syskon/barn-gruppen, 38 procent (3 av 8 pojkar) i blandad-gruppen och för 54 procent i jämnåriga/äldre-gruppen (7 av 13 pojkar).⁷

I jämnåriga/äldre-gruppen hade 85 procent (11 av 13 pojkar) skolkat. Motsvarande siffra var 63 procent (5 av 8 pojkar) i blandad-gruppen och 38 procent (9 av 24 pojkar) i syskon/barn-gruppen⁸

I syskon/barn-gruppen hade 78 procent (19 av 24 pojkar) föräldrar som båda var födda i Sverige. Motsvarande siffra var 75 procent (6 av 8 pojkar) i blandad-gruppen och 38 procent (5 av 13 pojkar) i jämnåriga/äldre-gruppen.⁹

Bland de 45 pojkarna fanns inlärningssvårigheter dokumenterade för 22 pojkar och 12 av pojkarna hade sedan tidigare en neuropsykiatrisk diagnos. Det framkom inga skillnader avseende bakgrundsfaktorer mellan pojkar med och utan inlärningssvårigheter och inte heller mellan pojkar med eller utan neuropsykiatrisk diagnos.

Övergrepps beteende

Försök har gjorts att studera undergrupper av tonårspojkar som begår sexuella övergrepp utifrån exempelvis offrens ålder och kön. De flesta studier har dock inte kunnat finna stabila skillnader utifrån sådana uppdelningar (Vandiver & Teske Jr. 2006). Här redovisas övergrepps beteende dels för hela undersökningsgruppen, dels för undergrupper av undersökningsgruppen.

⁵ $\chi^2(2, n=45) = 7.69, p = .021$

⁶ $\chi^2(2, n=45) = 16.52, p < .001$

⁷ $\chi^2(2, n=45) = 7.37, p = .025$

⁸ $\chi^2(2, n=45) = 7.77, p = .021$

⁹ $\chi^2(2, n=45) = 6.22, p = .045$

Analys

Deskriptiv analys användes för att beskriva undersökningsgruppen i stort. Gruppskillnader på dikotoma variabler undersöktes med Fischer's exact probability test och andra kategoriska variabler analyserades med Pearson's Chi² test. Skillnader mellan grupper var statistiskt signifikanta om p (tvåsidigt) $< .05$.

Resultat

Analysen gjordes av övergreppens varaktighet, pojkens ålder samt relation till offret/-en och antal offer. Analyser gjordes också avseende slag av övergreppshandlingar, vilken plats dessa hade ägt rum på och i vilken grad pojken erkände övergreppen.

Varaktighet. I 26 fall beskrevs det första övergreppet som en isolerad händelse, i tre fall varade övergreppen upp till sex månader och i 16 fall i mer än sex månader. Analyser, där olika undergrupper av undersökningsgruppen jämfördes, visade att undergrupperna skiljde sig åt avseende varaktighet på övergreppen. En signifikant högre del av dem som hade begått övergrepp mot syskon hade upprepade gånger samma offer, 19 av 21, medan tre av 24 pojkar i den andra gruppen hade upprepade gånger samma offer¹⁰. Det fanns dock ingen signifikant skillnad avseende att ha begått övergrepp mot ett offer av samma kön.

Ålder, relation och antal offer. När pojkarna begick sitt första övergrepp var 25 av dem 14 år eller yngre. I 17 fall var offret för det första övergreppet en familjemedlem, i 13 fall vänner eller grannar och i 15 av fallen någon okänd.

Skillnaden i ålder mellan pojken och hans offer i syskon/barn -gruppen varierade vid första övergreppstillfället från ingen ålderskillnad alls mellan pojken och hans offer till att pojken var tio år äldre. I gruppen jämnåriga/äldre varierade skillnaden i ålder mellan pojken och hans offer från att offret i ett fall var 25 år äldre till att offret i ett annat fall var två år yngre än pojken själv. I blandad-gruppen varierade ålderskillnaden från att offret i ett fall var 15 år äldre till att offret i två fall var fyra år yngre än pojken som begick övergrepp. I 22 fall var offren för övergreppen flickor/kvinnor, i nio fall pojkar och i 14 fall både och.

Sjutton pojkar upprepade övergreppet mot ett andra offer. Sju pojkar förgrep sig också mot ett tredje offer. Sex pojkar förgrep sig mot fyra offer eller fler. Det totala antalet rapporterade offer uppgick till 91.

I jämförelse mellan dem som hade begått övergrepp mot syskon och dem som inte hade begått syskonövergrepp fanns en tendens till signifikant avseende offrens ålder, där offren till dem som hade begått övergrepp mot syskon var yngre. Den genomsnittliga ålderskillnaden mellan pojken och hans offer var i "syskongruppen" 3,2 år (SD 2.19) jämfört med 0,2 år (SD 7.23) i den an-

¹⁰ $\chi^2(1, n=45)=18.87, p=.001$

dra gruppen.¹¹ Den som hade begått övergrepp mot syskon var också yngre vid första övergreppstillfället; 76 procent var 14 år eller yngre jämfört med 38 procent i icke-syskon-gruppen.¹²

Det existerade inga signifikanta skillnader avseende slag av övergreppsbeteende mellan de pojkar som hade inlärnings svårigheter och de pojkar som inte hade några sådana svårigheter. Inte heller förelåg någon signifikant skillnad mellan de pojkar som hade diagnostiserats med någon form av neuropsykiatrisk störning och de pojkar som inte hade fått någon sådan diagnos.

Övergreppshandling och plats för övergreppen. Penetration (vaginal, anal eller oral) var en del av övergreppen vid minst ett tillfälle i 27 av fallen. En pojke hade blottat sig. Övriga pojkars övergrepp bestod av andra former av fysiska övergrepp, som smekningar och beröring av könsorgan (tabell 4). Platsen för första övergreppet skiljde sig signifikant åt mellan gruppen syskon/barn, gruppen jämnårig/äldre och blandad-gruppen. Platsen för första övergreppet var offrets eller pojkens hem i 75 procent av syskon/barnövergreppen. Motsvarande siffror, dvs. att platsen för första övergreppet var offrets eller pojkens hem, var för gruppen jämnårig/äldre 43 procent och 15 procent för blandad-gruppen.¹³

Grad av erkännande. Sjutton av pojkarna erkände helt de övergrepp som fanns dokumenterade, 23 pojkar erkände delvis och fem pojkar förnekade att de hade begått övergrepp. Samtliga pojkar i gruppen syskon/barn erkände och alla utom en i blandad-gruppen erkände, åtminstone delvis, övergreppen. I jämnårig/äldre gruppen erkände 69 procent av pojkarna övergreppen. Skillnaden grupperna emellan avseende grad av erkännande var statistiskt signifikant.¹⁴

Tabell 4 Övergreppshandlingar efter typ och grad av erkännande

	Antal pojkar (n=45)
Penetration (vaginal, oral och/eller anal)	27
Tafsande/beröring av könsorganen	17
Blottnings	1
Erkände övergreppen	17
Erkände delvis övergreppen	23
Förnekade övergreppen	5

¹¹ $t(43) 1.84, =.072$ (tvåsidigt)

¹² $\chi^2(1, n=45)=6.79, p=.009$

¹³ $\chi^2(6, n=45)=14.81, p=.022$

¹⁴ $\chi^2(4, n=45)=18.79, p=.001$

Diskussion

Tonårspojkar som har begått sexuella övergrepp skiljer sig från andra tonårspojkar avseende vissa bakgrundsfaktorer. I jämförelse med pojkar i befolkningen i stort, hade dessa 45 pojkar i större utsträckning separerade föräldrar, var i större utsträckning fosterhemsplacerade och hade ingått i större syskonskaror. Det fanns dock ingen skillnad avseende etnicitet och detta resultat är det samma som återfinns i Kjellgrens med fleras studie (2006). Att vara fosterhemsplacerad är uttryck för svåra familjeproblem som exempelvis försummelse. Att vara många barn i familjen kan också innebära en större risk för försummelse. Vidare rapporterade 29 procent av pojkarna att en eller båda föräldrarna hade alkohol- eller narkotikaproblem. Detta kan jämföras med att uppskattningsvis cirka 10 procent av barn och ungdomar i Sverige lever i hem där en eller båda föräldrarna har alkoholproblem (Socialstyrelsen, 2008). Innan det uppdagades att pojkarna hade begått sexuella övergrepp hade en majoritet (68 procent) haft kontakt med sociala myndigheter, i de flesta fall på grund av att de hade växt upp i familjer med problem.

Ett flertal faktorer är av betydelse för utveckling av ett sexuellt avvikande beteende och försummelse som leder till brister i den tidiga anknytningen är en av dem (Burk & Burkhart, 2003). Dock har andra grupper av tonåringar med problembeteende ofta en liknande bakgrund som pojkar som har begått sexuella övergrepp (Butler & Seto, 2002; Hazen et al. 2009; Jonson-Reid & Way, 2001; van Wijk et al. 2005). Därför är det inte möjligt att se en dysfunktionell uppväxtfamilj som en unik faktor för gruppen tonårspojkar som begår sexuella övergrepp.

I genomsnitt uppskattas att cirka tre procent av pojkar i Sverige har utsatts för sexuella övergrepp (Edgardh & Ormstad, 2000). Pojkarna i denna studie hade i avsevärt högre grad (40 procent) utsatts för sexuella övergrepp. Det är också viktigt att poängtera, att trots att det var en överrepresentation som var utsatta för sexuella övergrepp, hade en majoritet av pojkarna inte själva blivit sexuellt utnyttjade.

I detta material urskildes inte den så kallade blandad-gruppen på samma sätt som i andra studier (Kempner & Kistner, 2007; Parks & Bard, 2006). Möjligen kan detta bero på det förhållandevis ringa antalet deltagare. Avseende vissa bakgrundsfaktorer visade det sig att pojkar som hade begått övergrepp mot syskon och/eller yngre barn hade högre grad av egen utsatthet. Avseende andra bakgrundsfaktorer hade gruppen pojkar som hade begått övergrepp mot jämnåriga/äldre och gruppen pojkar som hade begått övergrepp såväl mot syskon/barn som mot jämnåriga/vuxna högre grad av egen utsatthet. Till exempel hade pojkarna som hade begått övergrepp mot syskon/barn i mindre utsträckning själva varit inbegripna i slagsmål medan de i högre grad hade varit utsatta för mobbning. En övervägande majoritet av pojkarna i gruppen jämnåriga/äldre hade allvarliga problem med skolk, medan cirka

två tredjedelar av pojkarna i blandad-gruppen och cirka hälften av pojkarna i gruppen syskon/barn hade skolkat. De flesta skillnaderna återfanns dock mellan dem som hade begått övergrepp mot syskon/barn och dem som hade begått övergrepp mot jämnåriga/äldre. Skillnader fanns också mellan de pojkar som hade begått övergrepp mot minst ett syskon och dem som inte hade begått syskonövergrepp. Trots att alla jämförande analyser inte genererade signifikanta skillnader, pekade de alla i samma riktning, dvs. högre grad av dysfunktionalitet i uppväxtfamiljen och därmed högre grad av egen utsatthet bland de pojkar som hade begått övergrepp mot minst ett syskon.

Analyserna av övergreppsbeteende grupperna emellan indikerar att övergreppsbeteendet är av grövre art bland pojkar som begår övergrepp mot syskon. Vidare tycks det som att de pojkar som hade begått övergrepp mot syskon i lägre grad uppvisade utagerande beteende, eftersom de inte lika ofta hade varit inbegripna i slagsmål.

De pojkar som hade begått övergrepp mot syskon och mindre barn erkände oftare övergreppen än de pojkar som hade begått övergrepp mot jämnåriga eller äldre. De som hade begått övergrepp mot jämnåriga och/eller äldre förnekade inte de sexuella handlingarna men de beskrev dessa som ömsesidig sexualitet. Möjligen är det lättare att uppfatta sexualitet med en jämnårig som samtyckande medan det är svårare att tolka sexualitet med ett syskon eller ett avsevärt yngre barn som ömsesidig.

Kapitel 4 Pojkarna ur ett testperspektiv

I detta kapitel presenteras pojkarna utifrån ett testperspektiv och dessa resultat diskuteras kort här för att sedan diskuteras i samband med övriga analyser i kapitel tio. Vissa analyser bygger på hela undersökningsgruppen medan andra består av jämförelser mellan olika undergrupper. Vidare presenteras analys av hur pojkarna skattade sig själva jämfört med hur personalen skattade pojkarna.

Självrapportering hos gruppen tonårspojkar som har begått sexuella övergrepp antas vara förknippad med ett flertal metodologiska svårigheter, eftersom det är en grupp som oftast har sämre förmåga att känna igen, reflektera över och rapportera egna känslor (Moriarty et al. 2001). Dessa svårigheter kan ses som en konsekvens av brister i den tidiga anknytningen som i sin tur kan påverka kritisk självregleringsförmåga och därmed leda till svårigheter med emotionellt igenkännande och emotionell kontroll, kognitiv självdefiniering och förväntningar på mellanmännsliga relationer. Andra aspekter som kan påverka svarsbenägenhet är att vara upptäckt som någon som har begått sexuella övergrepp.

Beck ungdomsskalor och ASAP-batteriet

Jämförelser görs mellan undersökningsgruppen och olika jämförelsegrupper samt mellan undersökningsgruppen och normdata.

Analys

Student t-test användes i jämförelsen mellan undersökningsgruppen och svenska normdata avseende Beck ungdomsskalor och i jämförelsen mellan undersökningsgruppen och jämförelsegruppen avseende ASAP-skalorna. På grund av en skev fördelning i skattningarna på skalan mätande självförtroende ingående i ASAP, användes Mann-Whitney U-test. För att studera skillnader mellan undergrupperna användes envägs ANOVA och Bonferroni post hoc test. Sambandet mellan skattningar på skalan mätande social önskvärdhet dels i relation till övriga ASAP-skalor, dels i relation till Beck ungdomsskalor beräknades med Pearson produkt-moment korrelation. Envägs ANOVA och Bonferroni post hoc test användes för att studera skillnader såväl mellan undersökningsgrupp och jämförelsegrupp som mellan undergrupper av undersökningsgruppen avseende empatiskalan i ASAP. I jämförelser av resultat på Sociala situationer (Dewey, 1991) användes Chi² testet. Skillnader mellan grupperna var statistiskt signifikanta om p (tvåsidigt) $< .05$.

Resultat Beck ungdomsskalor

Resultaten av pojkarnas skattningar på Beck ungdomsskalor jämfördes med normen för svenska tonårspojkar. De pojkar som hade begått sexuella övergrepp skattade depression, ilska och normbrytande beteende som högre än vad normgruppen gjorde (tabell 5). Resultaten avseende självkänsla och ångest skiljde sig dock inte från normgruppen.

Inga statistiskt signifikanta skillnader kunde identifieras inom undersökningsgruppen, det vill säga mellan de pojkar som hade begått övergrepp mot syskon/barn, mot jämnårig/äldre eller dem som hade begått övergrepp såväl mot syskon/barn som mot jämnårig/äldre. Det fanns inga signifikanta korrelationer mellan Social önskvärdhet och skalorna ingående i Beck ungdomsskalor.

Tabell 5 Jämförelse mellan undersökningsgruppen ($n = 45$) och svensk normgrupp ($n = 2358$) avseende Beck ungdomsskalor

Delskala	Deltagargrupp		Svensk normgrupp		t	p (sig.)
	M*	S**	M*	S**		
Ångest	9,9	6,1	8,6	6,4	1,47	.15
Depression	11,4	7,1	8,7	6,9	2,50	.016***
Ilksa	11,6	8,6	8,6	7,5	2,33	.025***
Normbrytande beteende	9,0	6,9	6,0	6,0	2,93	.005****
Självbild	40,1	10,3	41,9	10,9	-1,12	.27

*Medelvärde

**Standardavvikelse

***Skillnaden grupperna emellan är statistiskt signifikant ($p < .05$)

****Skillnaden grupperna emellan är statistiskt signifikant ($p < .01$)

Resultat ASAP

De 45 pojkar som hade begått sexuella övergrepp jämfördes med de 61 pojkarna som ingick i jämförelsegruppen avseende det andra batteriet av självskattningsskalor, ASAP. Tabell 6 är en sammanställning av undersökningsgruppens och jämförelsegruppens skattningar. Ingen jämförelse gjordes avseende delskala offerempati, eftersom denna skala inte besvarades av jämförelsegruppen. På grund av en skev fördelning i skattningarna av självförtroende ingående i ASAP inom båda grupperna, användes Mann-Whitney U-test, som visade att ingen skillnad i skattning av självförtroende förelåg grupperna emellan. De pojkar som hade begått sexuella övergrepp skattade högre grad av social önskvärdhet och de skattade lägre på skalorna som mäter empati/identifiering med fiktiv person, seksualkunskap och sexuell öppenhet jämfört med jämförelsegruppen. I övrigt fanns det inte några statistiskt signifikanta skillnader. Inga statistiskt signifikanta skillnader kunde heller identifieras inom undersökningsgruppen, det vill säga mellan de pojkar som hade begått övergrepp mot syskon/barn, mot jämnårig/äldre eller dem som hade begått övergrepp mot såväl syskon/barn som jämnårig/äldre.

Tabell 6 Resultat av ASAP för undersökningsgrupp (n =45) och jämförelsegrupp (n = 61)

Delskala	Deltagargrupp		Jämförelsegrupp		t	p (sig.)
	M*	S**	M*	**s		
Social önskvärdhet	51,6	13,7	45,4	11,3	2,30	.024***
Självhävdelsebeteende – total	15,4	7,5	16,0	7,1	-0,38	.705
- Självhävdelse (låg grad)	7,9	5,2	8,8	5,0	-0,81	.420
- Självhävdelse (hög grad)	7,5	5,4	7,2	6,1	0,21	.827
Känslomässig ensamhet	36,2	8,8	34,9	8,0	0,79	.428
Empati – total	50,2	15,0	52,9	10,8	-0,93	.353
- Empati (perspektivtagande)	12,9	5,2	12,7	4,3	0,24	.812
- Empati (omsorg)	15,1	15,1	4,7	4,5	0,04	.970
- Empati (identifiering med fiktiv person)	12,5	5,5	15,5	4,9	-2,61	.011***
- Empati (personlig stress av annans olycka)	9,6	5,2	9,5	3,9	0,13	.894
Upplevelse av kontroll	13,4	5,2	12,2	5,6	1,18	.239
Aggressivitet	141,5	24,4	14,6	14,8	-1,01	.316
Impulsivitet	8,5	4,8	8,8	4,1	-0,24	.811
Sexualkunskap	15,3	5,5	17,0	2,5	-2,01	.047***
Sexuell öppenhet	19,1	6,4	23,5	5,6	-3,66	.001****
Föreställningar om barn och sex	16,8	9,5	18,0	11,7	-0,53	.598
Känslomässig överensstämmelse	17,8	11,2	16,7	10,0	0,52	.603

*Medelvärde

**Standardavvikelse

***Skillnaden grupperna emellan är statistiskt signifikant (p <.05)

****Skillnaden grupperna emellan är statistiskt signifikant (p <.01)

Jämförelser mellan de 11 pojkar som hade någon form av neuropsykiatrisk diagnos och de 34 pojkar som inte hade någon sådan diagnos samt mellan de 22 pojkar med inlärningssvårigheter och de 23 pojkar som inte hade några sådana svårigheter visade endast ett signifikant resultat. De pojkar som hade någon form av inlärningssvårigheter skattade sig på delskalan mätande grad av inre kontroll som att i mindre grad ha kontroll över sig själva och som därmed i högre grad styrda av yttre faktorer.¹⁵

Det fanns signifikanta korrelationer mellan Social önskvärdhet och med ASAP-skalorna Självhävdelse (totalskattning),¹⁶ Självhävdelse (låg grad)¹⁷ samt Empati (identifiering med fiktiv person).¹⁸ Inga andra signifikanta korrelationer återfanns.

Utifrån den signifikanta skillnaden mellan undersökningsgrupp och jämförelsegrupp avseende empati/identifiering med fiktiv person gjordes ytterligare analyser. Dels gjordes en inomgruppsjämförelse mellan de pojkar som hade en belastningsfaktor under barndomen med dem som hade flera. Till

¹⁵ χ^2 (2, n=45) =5,75, p=.016)

¹⁶ $r=-.30$, p=.044

¹⁷ $r=-.30$, p=.044

¹⁸ $r=-.30$, p=.045

belastningsfaktorer räknades att själv ha varit utsatt för psykisk misshandel/försummelse, fysisk misshandel samt sexuella övergrepp. Jämförelsegruppens skattning avseende empati/identifiering med fiktiv person var signifikant högre. Bonferroni post-hoc test visade att skillnaden var signifikant mellan jämförelsegruppen och dem i undersökningsgruppen med såväl en belastningsfaktor¹⁹ som med flera belastningsfaktorer.²⁰ Skillnaden var således störst mellan jämförelsegruppen och pojkar med fler belastningsfaktorer. Vidare insamlades data från ytterligare en jämförelsegrupp. Trettiosex pojkar med en genomsnittsålder på 15,8 år besvarade instrumentet "Sociala situationer". Inga signifikanta skillnader fanns mellan undersökningsgruppen och denna jämförelsegrupp avseende förmåga att förstå sociala situationer på det sätt som mäts med detta instrument.

Självskattning i jämförelse med personalskattning

Självskattningar är ett resultat av hur individen uppfattar sig själv, grad av självinsikt samt av hur man vill framställa sig själv för andra. Självrapportering påverkas också av sociala trender, föreställningar och tabun (van Outsem et al. 2006). Det har därför föreslagits att så kallat "genomskinliga" självskattningsskalor, skalor där det är uppenbart för individen vad som avses mätas, kan påverkas av social önskvärdhet, det vill säga att individen döljer det han vet är socialt oacceptabelt och istället framställer sig själv på ett mer fördelaktigt sätt (Gannon Polaschek, 2005). Det var därför av intresse att studera samstämmigheten mellan hur pojkarna skattade sig själva och hur personal skattade dem. De hypoteser som prövades var om det fanns: 1) en större samstämmighet på skalor som mäter observerbara beteenden, 2) en större samstämmighet mellan pojke och personal, i de fall där pojken skattade sig lågt på skalan som mäter social önskvärdhet, 3) en lägre grad av samstämmighet mellan pojke och personal, i de fall där pojken hade intellektuella svårigheter samt 4) en lägre grad av samstämmighet mellan pojke och personal, i de fall där pojken hade en neuropsykiatrisk diagnos.

Analys

Före analys av data lästes varje skala av författaren och en medförfattare var för sig. Efter diskussion nåddes konsensus om vilka skalor som kunde sägas mäta observerbara beteenden respektive icke-observerbara beteenden. En del skalors item bestod av beteenden som var såväl observerbara som icke-observerbara. En skala karakteriserades som "observerbar" om åtminstone en tredjedel av frågorna rörde observerbart beteende.

¹⁹ $p=.033$, Cohen's $d = 0.79$

²⁰ $p=.002$, Cohen's $d = 0.92$

För att inte pojkens ålder skulle påverka analyserna gjordes dessa på de 43 pojkar som samtliga var tonåringar. Chi² testet användes för att se om det var samma antal personalskattningar gjorda för pojkarna som ingick i de olika undergrupperna. Inga sådana skillnader förekom.

Pearsons r användes för att undersöka i vilken grad pojkarnas självskattning stämde överens med personalskattning (hypotes 1 och 2). Korrelationer (Pearsons r) mellan självskattning och personalskattning beräknades dels för låg-skattarna på skalan Social önskvärdhet, dels för hög-skattarna. Efter en Z-transformation jämfördes och signifikantstades skillnaden mellan dessa koefficienter (hypotes 2). På samma sätt jämfördes skillnaderna mellan korrelationerna för pojkar med intellektuella svårigheter och de utan och för pojkar med en neuropsykiatrisk diagnos och de utan (hypotes 3 och 4).

Resultat självskattning kontra personalskattning

Det fanns signifikant överensstämmelse mellan pojkarnas egenskattning av ilska ingående i Beck ungdomsskalor och fyra personalskattningar som rörde ilska: Pojken råkar aldrig/sällan i konflikt med andra → råkar ofta i konflikt med andra,²¹ Pojken upplever att andra vill honom väl → andra vill honom illa,²² Pojken tar det mesta lugnt → är lättstressad,²³ Pojken retar sig aldrig/sällan på andra → retar sig ofta på andra²⁴ samt mellan pojkarnas egenskattning av ilska ingående i ASAP-batteriet och en av personalskattningarna som rörde ilska: Pojken tar det mesta lugnt → är lättstressad.²⁵ Dessa överensstämmelser var i linje med hypotesen, dvs. överensstämmelse fanns avseende item som mäter observerbart beteende.

En signifikant överensstämmelse återfanns som inte stämde med observerbarhetshypotesen. Det fanns således en överensstämmelse mellan ungdomens skattning av sexuella kunskaper och personalens skattning av ungdomens kunskap.²⁶ Inga andra signifikanta resultat återfanns.

För pojkar med en låg skattning på skalan som mäter Social önskvärdhet fanns en större överensstämmelse avseende skattning på Självbildsskalan ingående i Beck ungdomsskalor och med hur personalen skattade dem avseende drömmar och planer om framtiden²⁷ samt avseende pojkens förmåga till kontakt med andra.²⁸ Det fanns också en överensstämmelse mellan hur gruppen låg-skattare av social önskvärdhet skattade sig på Depressionsskalan

²¹ $r=.32, p<.05$

²² $r=.36, p<.05$

²³ $r=.36, p<.05$

²⁴ $r=.43, p<.01$

²⁵ $r=.40, p<.01$

²⁶ $r=.40, p<.05$

²⁷ $r_1-r_2=0.53, z=1.655, p=.048$

²⁸ $r_1-r_2=0.59, z=1.822, p=.034$

ingående i Beck ungdomsskalor och hur personalen skattade dessa pojkars grad av depression.²⁹ Inga andra signifikanta resultat återfanns. De signifikanta resultaten stämde överens med hypotesen, dvs. att överensstämmelsen mellan egenskattning och personalskattning var högre för pojkar med en lägre skattning av social önskvärdhet.

För pojkarna med intellektuella svårigheter återfanns en signifikant lägre samstämmighet pojkarnas egenskattning av ilska ingående i ASAP-batteriet och personalskattningen: "Pojkarna bryter aldrig/sällan mot regler → bryter ofta mot regler".³⁰ Dessutom återfanns en signifikant högre samstämmighet mellan skattning på Självbildsskalan ingående i Beck ungdomsskalor och personalskattningen: "Pojken verkar ha lätt att ta kontakt med andra → svårt att ta kontakt med andra".³¹ Det första sambandet var i linje med hypotes 3, men inte det andra.

De flesta signifikanta resultaten återfanns mellan pojkar med och utan en neuropsykiatrisk diagnos och personalskattning. Dessa var samtliga i linje med hypotes 4, dvs. det fanns en lägre överensstämmelse mellan egen-skattning och personalskattning hos pojkar med en neuropsykiatrisk diagnos jämfört med dem som inte hade en sådan diagnos. Denna lägre grad av samstämmighet återfanns mellan egenskattningen av ilska ingående i ASAP-batteriet och personalskattningen: "Pojkarna bryter aldrig/sällan mot regler → bryter ofta mot regler",³² mellan egenskattning på skalan Ilska ingående i Beck ungdomsskalor och personalskattningen: "Pojkarna bryter aldrig/sällan mot regler → bryter ofta mot regler",³³ mellan skattning på Självbildsskalan ingående i Beck ungdomsskalor och personalskattningen: "Pojkens framtidsdrömmar är inte alls realistiska → realistiska",³⁴ mellan skattning på Självbildsskalan ingående i Beck ungdomsskalor och personalskattningen: "Pojkens självkänsla är innerst inne hög → låg",³⁵ på skalan mätande självkänsla ingående i ASAP-batteriet och personalskattningen "Pojkens självkänsla är innerst inne hög → låg",³⁶ och mellan skattning på skalan Depression ingående i Beck ungdomsskalor och personalskattningen: "Pojken har inte alls drömmar och planer inför framtiden → i hög grad".³⁷

²⁹ $r_1 - r_2 = 0.62, z = 1.988, p = .023$

³⁰ $r_1 - r_2 = 0.68, z = 2.372, p = .001$

³¹ $r_1 - r_2 = 0.54, z = 1.677, p = .047$

³² $r_1 - r_2 = .71, z = 1.946, p = .025$

³³ $r_1 - r_2 = .79, z = 2.162, p = .015$

³⁴ $r_1 - r_2 = .62, z = 1.665, p = .048$

³⁵ $r_1 - r_2 = .95, z = 2.866, p = .002$

³⁶ $r_1 - r_2 = .86, z = 2.579, p = .004$

³⁷ $r_1 - r_2 = .67, z = 1.827, p = .034$

Diskussion

Resultatet, att undersökningsgruppen skattade sin ilska som högre jämfört med ungdomar i stort, är i linje med Moriarty's et al. (2001) studie, men motsäger van Outsem's et al. (2006) resultat, där en sådan skillnad inte återfinns. Resultatet som visar att undersökningsgruppen skattade sin tendens till normbrytande beteende som högre jämfört med ungdomar i stort, är samstämmigt med Miners och Munns (2005) studie, där man fann att brist på social kontroll och normlöshet kan relateras till destruktivt sexuellt beteende. Något motstridigt visar dock en annan studie att gruppen tonårspojkar som begår sexuella övergrepp uppvisar mindre beteendeproblem i jämförelse med andra kliniska grupper och att de skattar sig mer likt icke-kliniska grupper av ungdomar (O'Halloran et al. 2002). Sammanfattningsvis tycks det som att de 45 deltagarna i denna studie var utagerande i form av sexuella övergrepp, samtidigt som de var inåtagerande i och med att de skattade sig som mer deprimerade jämfört med ungdomar i stort.

Jämfört med jämförelsegruppen skattade undersökningsgruppen sin kunskap om, och öppenhet kring, sexualitet som lägre. Mindre kunskap kan möjligen reflektera att dessa pojkar i lägre grad hade diskuterat sexualitet med vänner och lärare, mer specifikt under sexualundervisningen i skolan eftersom pojkarna i undersökningsgruppen dels hade flyttat ofta och därmed bytt skola, dels i hög grad hade skolkat. Bristfällig kontakt med föräldrar och andra vuxna kan också medföra minskade möjligheter att ställa frågor och att föra samtal om sexualitet. För de pojkar som själva hade varit utsatta för sexuella övergrepp, kan bristen på öppenhet också vara ett resultat av ett allmänt motstånd att tala om sexualitet. Den lägre graden av kunskaper om sexualitet tycks inte hänga samman med inlärnings svårigheter då det inte framkom någon signifikant skillnad mellan de 22 pojkar med inlärnings svårigheter och de 23 pojkar som inte hade några sådana svårigheter, avseende skattning av sexuell kunskap och sexuell öppenhet.

Inom anknytningsteorin ses förmågan att mentalisera och theory of mind-förmågan som något som utvecklas i anknytningsrelationen och utvecklingen av denna förmåga är således beroende av ett vårdande och kommunikativt föräldraskap. Försummelse och misshandelsförhållanden kan försämra reflektionsförmågan samt förmågan till socialt perspektivtagande. Skillnader mellan undersökningsgrupp och jämförelsegrupp avseende delskalan empati/identifikation med fiktiv person kan eventuellt tolkas som att denna skala i högre grad kräver komplexa tankeprocesser och högre grad av mentaliseringsförmåga (Allen et. al. 2008). Skillnaden skulle försiktigtvis kunna ses som att de pojkar som begått sexuella övergrepp har svårigheter att mentalisera/sämre theory of mind, vilket krävs för att identifiera sig med en fiktiv person.

Undersökningsgruppen skattade sig högre på skalan som mäter social önskvärdhet, dvs. önskan om att framställa sig så fördelaktigt som möjligt,

jämfört med jämförelsegruppen. Detta är i linje med andra studier som också finner att de som begår sexuella övergrepp skattar sig högt på instrument som mäter social önskvärdhet (Tan & Grace, 2008). Social önskvärdhet som fenomen kan förstås på två olika sätt; det ena är att se social önskvärdhet som en del av personligheten syftande till, oftast omedvetet, att skydda bilden av den man vill vara genom att hålla borta sådant som upplevs negativt. Då rör det sig om en stabil egenskap och kan liknas vid en bemästringsstrategi eller en psykologisk försvarsmekanism. Det andra sättet att se social önskvärdhet är att det rör sig om en medveten strategi att framställa sig i så positiva termer som möjligt. Denna strategi är således situationsbunden och kan exempelvis aktiveras vid besvarandet av självskattningsskalor (Tan & Grace, 2008). En möjlig förklaring kan vara att samtliga pojkar som ingick i denna studie hade blivit upptäckta med att ha begått sexuella övergrepp. En del hade också påbörjat terapi och därmed kan det finnas en önskan att framställa sig på ett så positivt sätt som möjligt.

För att se hur en hög grad av social önskvärdhet påverkade övriga självskattningar analyserades detta. Den enda skala som samvarierade med en hög skattning på social önskvärdhet var ASAP-skalan som mäter självhävdelse. I jämförelsen mellan egenskattning och personalskattning framkom dock att de pojkar som skattade sin självkänsla högre än vad personalen gjorde också hade en högre grad av social önskvärdhet, än de pojkar som skattade sin självkänsla ungefär på samma sätt som personalen gjorde. Detta pekar mot att skattning av vissa personlighetsegenskaper, som exempelvis självkänsla, är känsligare för social önskvärdhet än vad andra egenskaper är.

Den generella graden av överensstämmelse mellan hur pojkarna skattade sig själva och hur personalen skattade pojkarna var låg. Pojkarnas och personalens skattningar visade sig vara samstämmiga endast avseende ilska/aggressionsskalorna och delskalan sexualkunskap. Samstämmigheten avseende ilska/aggressionsskalorna är i linje med hypotesen att observerbara beteenden är lättare att skatta. Ett undantag från "observerbarhetshypotesen" var att samstämmighet fanns mellan pojkarnas skattning på skalan som mäter kunskaper om sexualitet och hur personalen skattade pojkarnas kunskaper. Detta kan möjligen förklaras med att en majoritet av pojkarna, antingen på institution eller på BUP-mottagning, hade påbörjat behandling utifrån att de hade begått sexuella övergrepp. Därmed kunde personalen ha en relativt god uppfattning om vad pojkarna visste och kunde om sexualitet.

Möjliga förklaringar till den generellt låga samstämmigheten mellan egenskattning och personalskattning kan vara gruppens svårigheter vad gäller introspektion samt att uttrycka känslor på ett adekvat sätt (Moriarty et al. 2001), vilket i sin tur försvårar självrapportering.

Den låga samstämmigheten mellan hur personalen skattade pojkar med en neuropsykiatrisk diagnos och hur de skattade sig själva pekar mot att

självskattning tycks vara mer problematisk för denna grupp. Vidare pekar resultaten mot att grad av social önskvärdhet är av betydelse, eftersom en större samstämmighet fanns mellan pojkar som var låg-skattare på skalan mätande social önskvärdhet och personalens skattning av dem.

Samstämmigheten var också något högre mellan hur pojkarna skattade sig själva via Beck ungdomsskalor och hur personalen skattade dem jämfört med motsvarande skalor ingående i ASAP-batteriet. En förklaring till detta kan vara att Beck ungdomsskalor är ett instrument framtaget för att göra bedömningar av personlighetsegenskaper medan ASAP-batteriet är utvecklat för att skatta behandlingsresultat.

Kapitel 5 Pojkarna ur ett intervjuerspektiv: Jag som barn – hur det var

I detta kapitel börjar redovisningen av, eller berättelsen om, pojkarnas liv fram till dess att intervjun gjordes. Barndomen beskrivs här på det sätt som den förmedlades av pojkarna. I nästa kapitel beskrivs hur pojkarna förhöll sig till och försökte hantera dessa upplevelser.

Under intervjuanalysen framträdde olika mönster och teman, som presenteras nedan. Teman presenteras och sammanfattas med ett försök att förstå vilken innebörd dessa mönster fick för pojken som barn. I detta kapitel omges vissa citat endast av lite text och får därmed "tala för sig själv". Ibland presenteras längre beskrivningar av en viss pojke där beskrivningen kompletteras med ett kortare citat.

För att sätta in citaten i någon form av sammanhang anges i detta kapitel och i kapitlen sex, sju, åtta och nio, det fingerade namn som pojken valde samt pojkens ålder.

Tema "Jag som barn – hur det var"

Jag som barn – hur det var

1. Behandlad väl
 2. Övergiven och illa behandlad
 3. Ett oförutsägbart liv
 4. Mobbad och utanför
 5. Brist på dialog
 6. Sexualitet under barndomen
 - 6.1 Gränser som suddas ut
 - 6.2 Gränser som överträds
 - 6.3 Ett bagage att bära på
-

Mötet med pojkarna präglades av en upplevelse av att så gott som alla, på ett eller annat sätt, kom från "eländiga" uppväxtmiljöer. Några berättade på ett direkt sätt om sådant som hade varit svårt, medan ett flertal var fåordiga.

1. Behandlad väl

I en analys ska allt material kodas, dvs. inget ska väljas bort. Utifrån upplevelsen av mötet med pojken, blev det extra viktigt att uppmärksamma positiva beskrivningar av föräldrar/vårdnadshavare eller av andra positiva erfarenheter. Trots denna strävan återfanns få spontana berättelser om stöd och omhändertagande.

I följande citat framkommer föräldrar "som brydde sig", men också en pojke som var mobbad och ledsen.

Det var mycket läsande av sagor och vi sjöng /.../ mamma och pappa förstod att jag var mobbad ... kom ofta hem och var ledsen. Jag fick hjälp, vad jag kunde säga till mitt försvar när dom andra var dumma (Thomas, 18 år)

Några pojkar, som hade det svårt hemma, beskrev de första skolåren som något positivt.

Fröken var snäll, hade kompisar ... jag kunde inte svenska så bra för jag hade flyttat runt en hel del. En kompis hette Pia. Hon var jättesnäll. Hon lärde mej mycket svenska (Pasa, 14 år)

En i hemmet försummad pojke, beskrev en stödjande fröken i skolan.

Läste läxorna själv. Frågade fröken vad jag skulle göra, så förklara hon och sen gjorde jag läxan hemma. Ibland förstod jag läxan själv (Sebastian, 14 år)

För en annan pojke var skolan det ställe där han kände sig kapabel.

Jag var rätt duktig i skolan ... kom fort in i min klass (Dahar, 19 år)

En pojke talade om fosterhemmet som en förankring i tillvaron.

Mina fosterföräldrar känns som nästan-föräldrar ... har ju bott där ... mitt hem. Dom har ju haft hand om mej i fyra år (Gustav, 16 år)

2. Övergiven och illa behandlad

I jämförelse med studier som rör konsekvenser av sexuell och fysisk misshandel är studier om konsekvenser av känslomässig misshandel och försummelse ringa, trots att det senare tycks relativt vanligt. Denna obalans kan förklaras med att det råder en föreställning dels om att konsekvenserna av känslomässig misshandel inte är lika allvarliga som konsekvenserna av mer "uppenbara" övergrepp, dels att känslomässig misshandel och försummelse är svårare att definiera och att upptäcka i jämförelse med regelrätta övergrepp (Egeland, 2009). Konsekvenserna av känslomässig försummelse, som avsaknad av kontakt och kärleksbrist, är dock stora. Försummelse bryter långsamt men säkert

ned barnets tro på sig själv, lusten att utforska tillvaron samt lusten att skapa relationer till andra (Erickson & Egeland, 1996). Erfarenhet av känslomässig misshandel under barndomen leder till psykologiska svårigheter under tonåren och vuxenlivet. Vissa studier visar att det psykiska våldet är mer skadligt än det fysiska (Miller-Perrin et al. 2009).

Många hade föräldrar som var upptagna av egna svårigheter och konflikter och de vuxna tycktes därmed inte ha haft förmågan att se hur barnen hade det. Vanmakt var en vanligt förekommande känsla.

Var rädd när mamma och pappa bråkade. Sa massa saker till varandra, puttade på varandra och sånt. Det var inte roligt, det var tråkigt att se när dom bråkade och sånt ... kändes inte bra. Kände mig nog bara lessen ... att dom skulle sluta upp med sånt där, men det gjorde dom inte (Rikard, 15 år)

En del hade blivit övergivna av sina mammor, en del hade skiljts från föräldrarna via ett omhändertagande av sociala myndigheter medan andra blev övergivna av närvarande föräldrar. En del pojkar berättade om psykisk sjukdom hos föräldrarna som hade lett till ett psykologiskt övergivande av barnet. Föräldrars missbruk resulterade också ofta i svikna löften.

Gustav var som liten pojke under långa perioder skild från sin mamma och han beskrev såväl hopp och förväntan som känslan av svek.

Ja, jag var ju jätteledsen för om jag hade fått en tid då vi skulle ses, då gick jag ju och var jätteglad och det funkade jättebra i skolan, sen ringer hon, samma dag som jag ska komma och säger, nja idag har jag fått förhinder så du kan inte komma. Och då rasa alltihop (Gustav, 16 år)

För de pojkar som hade vuxit upp med missbrukande och/eller psykiskt sjuka föräldrar fanns det ibland också en uttalad rädsla för att bli lämnad. En pojke berättade om en mamma som hotade att ta sitt liv om han inte lydde.

Ja men ... hon skulle ta livet av sig, tycker det är egoistiskt. Ja, eller hon sa att hon skulle hoppa framför tåget, ta livet av sig ... (Elias, 17 år)

Sven berättade om en uppväxt där både mamma och pappa hade det psykiskt svårt och att pappa hade försökt att ta sitt liv. En sådan oro för föräldrar kan leda till att barnet känner ett ansvar utöver sin egen förmåga vilket kan vara belastande och förvirrande. På frågan om vilket sätt Sven tyckte att hans uppväxt hade påverkat honom svarade han:

Ja, jag är liksom, jag är lite känslig, orolig tänker jag. Det har ju inte varit speciellt roligt, alltså det har ju vart jobbigt. Jag har ju undrat så 'vad händer med min pappa' och sånt. Varit rädd, ja, att han skulle dö ... att han inte skulle klara sig. Så jag har varit jätteorolig för det (Sven, 14 år)

Tre pojkar hade också rent faktiskt blivit lämnade, då deras mammor hade dött när de var små. Farah, beskrev hur hans mamma sköts till döds när han var fyra år.

Hon blev skjuten ... kommer inte själv ihåg ... dom säger att jag stod framför, eller alltså jag stod där då hon blev skjuten ... (Farah, 18 år)

Det var vanligt att ha en sporadisk eller ingen kontakt alls med den biologiska pappan. Många hade frånvarande pappor, som de aldrig träffade.

Jo, några gånger när jag var liten träffa jag pappa. Kommer ihåg när vi satt i bilen ... jag kommer inte ihåg hans namn nu men jag vet var han bor ... han har inte tagit kontakt så jag har inte heller velat (Ulrich, 18 år)

I pojkarnas berättelser om upplevelser under uppväxten var ett återkommande tema brist på vård och omsorg. En del pojkar gav inblick i uppväxtmiljöer som präglades av "vind för våg", det vill säga utan tillsyn av någon vuxen. Fick föräldrarna veta något som hade hänt barnen, var det inte säkert att det ledde till någon reaktion eller så kunde det leda till att föräldrarna grälade med varandra.

Jag var nästan aldrig hemma när jag var mindre, var ute, gjorde sattyg. Vi cykla till en grävmaskin och snodde grejer, till sommarstugor och slog sönder fönsterrutor och tog radioapparater /.../ Sen kom dom hem och sa att de ville ha tillbaka det vi stulit, att vi hade slagit sönder fönsterrutor och då sa mamma inte någonting. Hon blev inte ett dugg arg. Pappa blev förbannad och undra vad vi hade gjort och då sa mamma att han inte skulle bry sig om det. Och då blev pappa arg på mamma och sen började dom gräla och sen blev det bara värre och värre. Vi sa till dom att sluta (Sebastian, 14 år)

Det vardagliga omhändertagandet kunde variera beroende på hur föräldrarna mådde. Detta kunde innebära att barnen fick klara sig själva, trots att de inte

var äldre än fem, sex år. Freddy berättade om hur både mamma och pappa antingen var påtända eller på avtändning och hur Freddys ett år äldre bror hjälpte sina småsyskon med att klä på sig och att få något att äta. Syskonen omhändertogs då Freddy var 6 år gammal.

Vet inte hur dom var, dom låg bara hemma och sov ... Jag har inte så mycket minnen från det. Men dom var ju rätt lugna och massa sånt (Freddy, 15 år)

Föräldrars missbruk kunde också leda till att andra kom hem och ställde till bråk.

Jag var jätterädd när mamma drack hemma med kompisar. Min lillasyster och jag vi var i vårt rum, så vi var rädda, så jag satt i sängen intill min lillasyster ... vi satt i sängen, vi grät ... jag var fyra fem år (Axel, 14 år)

Många pojkar hade vuxit upp i en miljö präglad av hot och våld. Att ha blivit fysiskt bestraffad på grund av att läxorna inte var gjorda, för att ha lekt på ett livligt och högljutt sätt eller som en pojke uttryckte det: "bara för att man är jobbig", var situationer som ett flertal berättade om.

Pappa slog mig ... var väl fyra år så där, jag bråkade mycket, höll på att leka med TV:n och så sa han att jag skulle sluta men jag gjorde inte det, så han slog mig i ryggen så jag fick blåmärken (Henrik, 17 år)

Ett genomgående mönster var också att beskriva det känslomässiga klimatet som hårt och kallt med variationer från fysisk och psykisk terror till likgiltighet. För vissa hade mamma och pappa lika stor delaktighet i det som hände.

Både mamma och pappa slog mej, tror nog det var värst att bli slagen av mamma, bara för att man är jobbig. Pappa slog för att hämnas (Erik, 16 år)

Ett flertal hade också bevittnat att deras syskon blev slagna. Detta väckte rädsla och ilska men inte minst känslor av maktlöshet.

Pappa slog mina småsyskon ... inte roligt, synd om dom, dom är bara små. Dom förstår inte, dom är bara barn, kunde bara se på. Jag tror inte jag hade kunnat göra nåt, kände bara ilska, kände mig rädd, arg, lessen (Axel, 14 år)

Många berättade också om våldsamma fysiska bråk mellan föräldrarna och hur skrämmande det var att vara barn i sådana situationer. En pojke beskrev hur han och syskonen fick "gå emellan" sina bråkande föräldrar.

Sen när jag fick flytta hem så bråkade pappa och mamma, jag förstod inte varför, då gick min storebror och jag emellan och tog isär pappa och mamma. Tog upp pappa på övervåningen och mamma in i sovrummet /.../ mamma kastade porslin i golvet och stod och skrek /.../ Pappa gjorde ingenting så tog hon och sparka ner han på golvet. Då hjälpte jag pappa att komma upp. Sen grät jag ... undra hur det gick /.../ när pappa och mamma grälla, han fråga hur mår ni när mamma är arg på mig? Och då sa vi, vi mår inte så bra när ni skriker och så (Sebastian, 14 år)

Några hade efter föräldrarnas separation blivit misshandlade av mammans nya partner och våldet följde också en del pojkar från ursprungsfamiljen till fosterfamiljen.

Jag bodde där, jag skulle bara vara där över sommaren men det blev nio månader, jag träffa mina föräldrar en gång, under nio månader ... fostermamman och fosterpappan slog mig, kände väl bara hat (Elias, 17 år)

Skälen till fosterhemsplacering kan variera. De barn som är gravt försummade i sina ursprungsfamiljer är yngre när de omhändertas, det är också vanligare att de har varit utsatta för andra former av övergrepp utöver försummelsen samt att de har någon form av fysiskt eller mentalt handikapp. Fosterhemsplacerade barn med tidig försummelse får snabbt en försämrad kontakt med ursprungsfamiljen och det är mindre troligt att de återförenas med sina föräldrar (Barber & Delfabbro, 2009).

De flesta pojkar upplevde sina fosterhemsplaceringar som orättvisa och så gott som ingen förmedlade att de hade trivts i den nya familjen. Många blev fosterhemsplacerade tidigt och stannade i sin fosterfamilj under flera år. När de beskrev familjemedlemmarna och tiden tillsammans med dem präglades berättelsen ofta av bitterhet. De var illa förberedda och förstod inte vad som skulle hända.

Jag förstod inte vad det var så jag sa bara hejdå pappa, hejdå mamma. Jag förstod inte vart jag skulle. De förklara för mig vart jag hade kommit och sa att det var ett fosterhem och förklara vad ett fosterhem va, och då sa jag att jag ville hem. Jag

fick inte det /.../ en gång när vi åkte iväg ... mina termobyxer hade gått sönder så blev fostermorsan förbannad på mig och gasa på och sen så bromsa och dunka in i rutan på bilen ... hon sa jävla ungjävvel, massor med sånt (Sebastian, 14 år)

För de pojkar som blev fosterhemsplacerade var detta oftast obegripligt och således något som gjorde tillvaron oförutsägbart.

3. Ett oförutsägbart liv

En majoritet hade en "rörig" bakgrund och en del hade flyttat mellan länder, städer, skolor, familjer och fosterhem ett flertal gånger redan som små. Några pojkar räknade på ett sakligt konstaterande sätt upp de antal uppbrott som de hade varit med om.

Jag bodde med mamma tills jag var fem år, sen flytta mamma till Sverige då skulle jag ha följt med henne men det ville jag inte, men sen efter ett tag så saknade jag hon så kom hon tillbaka på sommarlovet och då åkte jag med henne. Så fram till sex år, sju nåt sånt så bodde jag hemma hos min mormor, sen flytta jag hit. Min pappa känner jag inte alls, har bott hos min mamma sen har jag bott på, ja institutioner lite överallt (Ulrich, 18 år)

För någon pojke hade denna "rörighet" också inneburit byte av religion. Pojken summerade på ett "lillgammalt" sätt att han hade fått lära något "nytt om religion".

Mina föräldrar var gifta när jag var liten, så skildes dom när jag var två år ... sen när jag var tre år så fick jag en lillasyster /.../ Dom reste mycket till pappas hemland. När jag var liten flög jag dit där på sommaren /.../ dom bråkade, jag tror kanske för att mamma dricker och han var muslim /.../ Jag och min syster har bott hemma hos mamma i tolv år. Sen flytta vi hem till pappa, socialen kontakta min pappa /.../ Jag var muslim först när jag var liten, ett till två år, sen var jag kristen i tio år och sen flytta jag till pappa i tre år och var muslim. Sen när jag flytta hit här, så ville jag själv bli kristen ... Man lär sig något nytt om religion (Axel, 14 år)

Gustav, som talade om fosterföräldrarna som "nästan-föräldrar", berättade också om ett rörigt liv med skolk, alkohol och kriminalitet, vilket ledde till ytterligare uppbrott via en "akutflyttning".

Jag bodde hos mina fosterföräldrar och fostermamman blev arg när jag inte var i skolan för hon kände att det var hon som fick ta det största ansvaret. Så jag stack hemifrån och sov borta och snodde öl av min fosterpappa och var ute och söp med min kompis. Det var när det var som värst, när jag gjorde inbrott rån och bilstölder, då såg fosterföräldrarna och polisen mig som ett jätteproblem och då blev det en akutflyttning på en dag bara (Gustav, 16 år)

Någon pojke trodde att han skulle återvända till mormor efter ett besök hos pappa.

Jag ville helst stanna hos mormor. Jag var rädd jag ville inte åka men mormor sa att hon skulle hälsa på och att vi skulle komma tillbaka till henne. Jag trodde att jag skulle få åka tillbaka ... Hon sa ju att jag skulle hem, att vi bara skulle hälsa på pappa. Sen dess har jag inte sett henne (Dahar, 19 år)

När Dahar gick i sjätte klass, försvann pappan. Efter att han och hans bror hade bott själva i några veckor omhändertogs de av sociala myndigheter. Dahar har inte sett sin pappa sen dess.

Han lämnade oss. Jag tycker, han borde inte alls ha hämtat oss från mormor om han skulle lämna oss ensamma i ett främmande land (Dahar, 19 år)

Några pojkar hade inte bara övergivits av en utan av ett flertal viktiga anknytningspersoner. När Gaby var tre år separerade hans föräldrar och mamman fick vårdnaden om honom och hans ett år äldre bror. Gabys mamma flyttade dock från hemlandet till Sverige och lämnade sina båda söner, fyra och fem år gamla hos mormor. Tiden hos mormor präglades av våld och bestraffningar till dess att pojkarna, när Gaby var nio år, rymde till en pappa med alkoholproblem. När Gaby var fjorton år återvände mamman, som pojkarna endast hade träffat ett fåtal gånger under de år som hon hade bott utomlands och hon tog nu med pojkarna till Sverige. I Sverige fick de bo hos mamman, hennes nye man och två halvsysstrar som de tidigare inte hade träffat. Mammans nye man var våldsam och upprepade gånger slog han Gaby i mammans åsyn. På frågan vad Gaby kände inför att mamma lämnade honom och hans bror hos mormor svarade han:

Vet inte vad jag tycker om mamma, för typ, jag tycker inte att jag har haft nån mamma på nåt sätt (Gaby, 17 år)

Pasa berättade om en splittrad barndom, dels mellan två kulturer, dels mellan olika familjekonstellationer. Föräldrarna kunde inte enas om i vilket land de skulle bo, vilket resulterade i årslånga vistelser ifrån varandra då föräldrarna "delade" barnen mellan sig på olika sätt. Familjen återförenades när Pasa var sex år och kort därefter var han med om en uppslitande skilsmässa mellan föräldrarna.

Och sen blev det skilsmässa då, vi flyttade iväg ... bodde på hotell, för vi hade inte hittat något ställe för det ... det kom helt plötsligt (Pasa, 14 år)

Snart träffade mamman en ny man som misshandlade och förgrep sig sexuellt mot både Pasa och hans syster.

Hennes nya pojkvän var taskig, elak mot mej och min syster ... slog oss och gjorde sexuella övergrepp (Pasa, 14 år)

Det var inte bara det yttre, som exempelvis att flytta som var oförutsägbart, utan föräldrarnas beteenden kunde också vara det.

Blivit slagen av mamma. Ingen aning varför hon slog mig (Viktor, 16 år)

Det oförutsägbara resulterade i en avsaknad av mening och sammanhang. Det var oklart varför pojken hade flyttat, hur länge han skulle vara borta eller varför han blev slagen. Det som händer, när inget sägs, är att barnet lämnas ensamt i förståelsen och tolkandet av sina upplevelser. Upplevelser, ibland så märkliga att dessa kanske inte alls gick att förstå.

4. Brist på dialog

Pojkarna beskrev överlag en ensam tillvaro utan möjligheter att påverka sin situation eller de svårigheter de utsattes för. Få berättade om någon annan vuxen som hade uppmärksammat och förstått deras svårigheter och därmed fanns det inte andra vuxna som hade "slagit larm". En möjlig förklaring till detta kan vara att barn, särskilt pojkar, som växer upp i familjer som karaktäriseras av våld och missbruk, själva ofta utvecklar ett aggressivt beteende och ett beteende som stöter bort andra (Broberg m.fl., 2003). Flera pojkar beskrev sig som "stökiga" och "bråkiga" och på så sätt stöttes eventuellt möjliga hjälp-pare bort och "signalerna" ledde inte till någon handling. De flesta tycktes sakna förmåga att knyta an till någon utanför familjen, oftast i kombination med en avsaknad av någon konkret person att vända sig till. Det är rimligt att tänka sig att uppbrotten kan ha minskat möjligheten att knyta an till viktiga personer utanför familjen, som lärare och jämnåriga vänner.

Avsaknaden av en vuxen att vända sig till för att få närhet, stöd och tröst var således ett av de mest framträdande mönstren i pojkarnas berättelser samt den brist på dialog som präglade relationen till föräldrar/vårdnadshavare. Hur föräldrar pratar med barnet om vad det känner och om hur barnet upplever olika händelser är av stor betydelse för barnets utveckling (Fivush, 1994).

Ett återkommande svar på frågor som handlade om vem pojken hade vänt sig till som liten var:

*Nej, jag pratade inte med nån när jag var ledsen eller arg
(Kim, 15 år)*

eller att formulera sig på ett "tuffare" sätt.

Äh, jag bara drog därifrån typ (Cerdar, 17 år)

Då något har hänt som är svårt och obegripligt, är berättandet särskilt viktigt. Vi behöver berättandet som en hjälp för att det som har hänt ska bli hanterbart. När vi berättar för varandra, sker det också en "förhandling" om hur vi ska förstå det som vi har upplevt. Ett exempel på den brist på dialog som var vanligt förekommande blev extra tydligt när något dramatiskt hade hänt.

*Min lillebror är död ... /.../ Alltså, det brinner, det brinner ...
vi kolla röken, morsan såg det och då ringde hon 112 /.../ Jag
tror jag blev skräckslagen och mamma hon var också skräckslagen,
helt så panikslagen /.../ nå, vi prata inte om det, inte
jag och mamma heller. Nej, vi pratade inte om det (Tom, 14 år)*

En pojke antydde att det fanns något att berätta men att det också fanns en tyst överenskommelse om eller ett påbud från föräldrarna att "lägga undan" detta.

*Kanske, nån gång behöver jag prata ... nej dom blir arga, men
dom vet också och dom vill att jag inte berättar det, det har
dom sagt /.../ ja, det känns väl okey, alltså det som händer i
vårn familj det kan man inte släppa ut ... lagt undan bara.
Vi har inte glömt det, men vi tänker inte på det (Ulf, 15 år)*

Inte ofta, men det förekom berättelser om försök med någon utomstående och professionell "samtalspartner", där föräldern ibland förmedlade att det inte var någon mening med en sådan kontakt.

*Jag och mamma fick en BUP-kontakt som vi skulle prata
tillsammans med, men det gillade inte mamma. Det ger nog*

ingenting, det blir inte bättre för det, sa hon. Hon frågade mig; detta ger oss ingenting va? Jag sa; nej, jag tycker inte det ger nånting, det blir inte bättre hemma för det (Anton, 16 år)

Ibland fanns det berättelser om föräldrar som hade försökt att söka hjälp, men där insatser inte gjordes som kanske i bästa fall hade kunnat sätta stopp för en pojkes övergrepp mot en yngre bror. Här kan man tala om det omgivande samhällets bristande förmåga till dialog.

Mamma kom på det jag gjorde och då blev hon förbannad och ledsen och allt. Då gick hon till BUP. Så snacka vi där så fick jag en diagnos /.../ Jag fick medicin, och det var inte tillräckligt mycket hjälp tycker jag (Sven, 14 år)

Nära förknippat med den bristande dialogen var bristen på berättelser. Detta fångades upp av frågor dels om vad pojkarna visste om sina föräldrars uppväxt, dels i vilken utsträckning någon hade läst sagor eller berättat berättelser. I en studie som rör samtalet mellan föräldrar och barn, poängteras att föräldrarnas uppgift är att förmedla att det förflutna är av intresse och därmed värt att tala om (Fivush, 1994). Berättelsen fyller därför en viktig funktion för att formulera och kommunicera mänskliga erfarenheter. "Saknas en livsberättelse att relatera det egna handlandet till, kommer det egna handlandet framstå som något främmande i förhållande till den egna personen" (Hydén, 1995, s. 114).

Det vanligaste var att inte veta särskilt mycket om föräldrarnas historia och därmed saknades "en röd tråd" till den egna historien.

Nää, dom har inte berättat nåt (Ulf, 15 år)

Det vanligaste var således att inte veta något eller att endast ha kunskap om konkreta saker som att mamma hade en stor släkt.

Nej, eller berättat och berättat ... vi är en stor släkt. Speciellt på mammas sida, den är jättestor. Vi har släktingar runt hela världen (Cerdar, 17 år)

Eller att berätta om konkreta saker som exempelvis hur många syskon mamma hade.

Vet inte så mycket. Mamma har fyra syskon. Dom hade djur, så det var ju mycket hjälpa till hemma annars verkar det ha funkat bra /.../ pappa, han hade det också bra vad jag vet. Dom har inte berättat så mycket (Åke, 20 år)

Om pojken kände till något, så tycktes det vara en sorglig "röd tråd". Ibland var det en diffus kunskap om att det hade "varit jobbigt" under föräldrarnas uppväxt.

Jag vet inte vad som har hänt men mamma hon har sagt att hon har haft det jobbigt, jag vet inte vad. Pappa hade det väl inte lika jobbigt (Yngve, 16 år)

Någon berättelse innehöll mer konkreta "fakta" om vad den sorgliga "röda tråden" innehöll.

Mamma kom hit till Sverige när hon var tre år tror jag ... adopterad, hon blev spöad ibland av den morsan och farsan. Sen hamnade hon på behandlingshem. Pappa var slagskämpe som ung och drack mycket (Elias, 17 år)

Nuet i barndomen var obegripligt och fragmentariskt och för de flesta saknades det också ett historiskt sammanhang. Var kom föräldrarna ifrån och vilka hade mor- och farföräldrarna varit? Denna avsaknad av berättelser om "förr" kan leda till att det obegripliga och osammanhängande förstärks av avsaknaden av en muntlig tradition inom familjen.

Det finns studier om betydelse av sagoberättande och att läsa högt för barnet och ibland kan sagan och berättelsen fylla en terapeutisk funktion (Lundgren & Borgström Norrby, 1999). Pojkarna fick frågan om någon hade högläst eller berättat sagor och det vanligaste svaret var "nej, ingen". Vissa pojkar hade dock minnen av att någon hade läst för dem.

Syrran gjorde det när jag var liten fast sen i fosterfamiljen var det ingen som läste (Henrik, 17 år)

Utvecklingen av ett symboliskt tänkande sker inte av sig själv. Berättandet för och samtalet med barnet är av betydelse för såväl utvecklandet av theory of mindförmågan som reflektionsförmåga. I pojkarnas barndom startade en "röd tråd" som handlade om brist; en brist på dialog mellan föräldrar och barn, brist på berättelser samt avsaknad av bearbetning.

5. Mobbad och utanför

Barn som tidigt har blivit känslomässigt misshandlade skattas av sina lärare som mer socialt tillbakadragna, mindre populära bland sina jämnåriga och som mer deprimerade (Egeland, 2009). En svensk uppföljning av barn som har mobbats i skolan, visar att de vid 23 års ålder har sämre självförtroende och

mer depressiva besvär jämfört med jämnåriga (Olweus, 1992). I skolan, som är barnets första självständiga värld utanför familjen, prövas föreställningar om hur man bör vara och om man "räcker till" och det finns ett samband mellan att vara offer för mobbning och en sämre social förmåga (Fox & Boulton, 2005). Mobbning som också innehåller exempelvis ryktesspridning och uteslutning leder till en sämre förmåga att "läsa av" såväl egna som andras känslor (Woods et al. 2009). Ett genomgående tema var den mobbning som en stor del av pojkarna hade upplevt under skoltiden. Detta stämmer väl överens med tidigare forskning som visar att merparten av tonåringar som begår sexuella övergrepp har få jämnåriga kamrater och har mobbats under skoltiden (Nyman m.fl., 2001).

Det blev en hård kamp för de pojkar, som dels saknade omhändertagande och stöd hemifrån, dels inte bar med sig bilden av att vara värdefull. Temat, att inte ha någon att vända sig till återkom också under skoltiden.

Var mobbad i skolan, var rädd och hemma var det jobbigt, vi har flyttat sex eller sju gånger (Kristoffer, 17 år)

Några förmedlade en ensamhet, ett utanförskap och känslor av att vara värdelös.

Första klass, det var inte roligt, jag var mobbad ... kallades socialfall... att jag var ful. Kände att jag inte var värd någonting. Då var jag rädd nästan varje dag, ville inte gå till skolan (Rikard, 15 år)

Någon förmedlade endast hur ledsen han blev.

Blev bara lessen, jag har blivit lessen när jag blev mobbad (Ulf, 15 år)

Någon slöt till om sina känslor och höll tyst.

Mobbad från trean till sexan ... det var allt möjligt, blev slagen ... var väldigt inåtvänd ... det gjorde ont men jag stängde inne allting (Björn, 22 år)

Medan andra gick ifrån.

Tråkigt att börja skolan ... jo, jag har blivit mobbad. Det blir jag nu också /.../ blir förbannad ... går därifrån (Ludvig, 17 år)

Och en del gav igen.

Jag har fått stå ut med ganska mycket i skolan, att jag var neger och svartskalle. Så det var slagsmål mellan mig och andra elever (Tomas, 18 år)

Få pojkar berättade om föräldrar som agerade eller om skolpersonal som såg. Då detta i undantagsfall hände kunde situationen i stället förvärras.

Jag var ju ändå i skolan och personal frågade ju; -Hur är det egentligen? -Ja, det är bra, sa jag ju oftast /.../ ja, det hände väl att dom såg och då pratade ju dom med den eleven och då fick han ju veta ... då tyckte jag att det blev värre för; -Jaha nu har han varit och tjallat. Och så var dom på en ännu mer. Det har ju varit mycket sånt som gjorde att man höll tyst (Åke, 20 år)

6. Sexualitet under barndomen

Ett tema rörde utsagor om sexualitet under barndomen. Dessa kunde innehålla sexuellt förvirrande upplevelser samt regelrätta övergrepp. Ingen av pojkarna berättade om något positivt sexuellt minne, som låg före puberteten. Ingen svarade ja på frågan om han hade onanerat före puberteten. Av de tonåringar som ingick i Larssons (2001) studie rapporterade drygt 80 procent att de före tio års ålder hade undersökt ett annat barns kropp och lika stor andel att de hade utforskat sin egen kropp. Pojkarna kunde ha glömt sitt tidiga sexuella utforskande, de valde att inte berätta om det eller så definierade de inte upplevelserna som sexuella. Ingen av pojkarna berättade således om något positivt sexuellt minne, som låg före puberteten.

En majoritet av pojkarna bemötte frågan; "Vad betraktar du som ditt första sexuella minne?" med en motfråga; "Vad menar du?". Efter en förklaring som löd ungefär "om du tänker tillbaka, när var det första gången du förstod och tänkte att det här handlar om sex. Det behöver inte ha varit det första samlaget, det kan ha varit vad som helst" berättade ändå de flesta som hade haft sitt första samlag om detta. De pojkar som inte hade haft sitt första samlag svarade att de inte mindes något som hade handlat om sexualitet. Ingen av de pojkar som hade varit utsatta för sexuella övergrepp tänkte på detta som sitt första sexuella minne.

6.1 Gränser som suddas ut

Ett tema var avsaknad av gränser. Pojkarna hade mött vuxna som inte härbärgerade vare sig sina aggressiva eller erotiska känslor. Ett mönster var att pojkarna, framförallt via föräldrarnas beteende, såg och hörde sådant de inte var mogna för.

En pojke såg på porrfilm tillsammans med sina syskon, då de "väntade ut" mamma och pappa som "låg på avtändning" hemma.

När mamma och pappa låg på avtändningen var vi ensamma ... vi hittade på massa skit, vi kollade på p-rulle och sånt (Freddy, 15 år)

En annan pojke blev exponerad för pappans "kvinnohistorier".

Jag hade min säng precis ovanför trappan ... sen så var det nån gång pappa stod i köket och snacka med nån, så kom jag ut i köket och ställde mig brevid han och så sa han att ja, ska vi ha sex så får vi låsa in min pojke i ett skåp eller i en garderob. /.../ Så försökte pappa, han försökte, jag vet inte, han höll på att tafs och sånt på min syster och min kusin, jag vet inte (Anton, 16 år)

6.2 Gränser som överträds

Enligt bakgrundsdata hade arton av pojkarna varit utsatta för sexuella övergrepp när de var barn. Av citaten här framkommer konkreta upplevelser av övergreppen medan de bemästringsstrategier som pojken använde sig av beskrivs i nästa kapitel. Generellt fanns det dock en ovilja att fördjupa berättandet och de flesta hänvisade till att de "inte mindes så mycket".

För några pojkar startade övergreppen tidigt. I berättelsen om mammans och hennes nye mans övergrepp var fokus på i vilken grad pojken kom ihåg eller inte.

Jag var tre eller fyra år eller ja, två tre fyra, jag vet inte riktigt. Och så var det i alla fall mammas dåvarande sambo. Jag kommer ihåg det ... lite kommer jag ihåg, men inte jättebra ... upptäcktes för att jag och brorsan hade bajs i kalsongerna /.../ mamma hon var också med på det ... eller dom gjorde det tillsammans på mej och brorsan på samma gång (Henrik, 17 år)

En annan pojke, som också hade varit utnyttjad av sin mamma, hade samma fokus, dvs. hur lite han kom ihåg.

Var knappt året och sen upp till tre. Alltså min biologiska morsa hon kom till fosterfamiljen emellanåt men som sagt det är rätt så vaga minnen ... det var väl min fostermorsa som upptäckte det. Sen när jag var åtta nio, jag kommer inte heller ihåg så exakt, men det var ... det var handen nere i byxan och lite allt möjligt. Innan dess när jag var liten så var det något tillfälle när hon hade mig i sängen och höll på, annars kommer jag inte ihåg (Björn, 22 år)

En pojke, som var utsatt av en äldre pojke, sa att han inte mindes själva övergreppshandlingen utan endast att han blödde.

Nåt sexuellt, när jag gick i dagis ... en kille som var äldre än mig. Kommer inte ihåg vad han gjorde, kommer bara ihåg att jag blödde (Yngve, 16 år)

Andra pojkar hade också varit utsatta av äldre kamrater. En pojke beskrev hur han och systemen tvingades till samlag medan andra tittade på.

Vi var nakna jag och min syster ... dom andra tittade på. Det var tråkigt, kändes inte bra. Var ledsen och arg efteråt, berättade inte (Rikard, 15 år)

En annan pojke, som inte heller berättade, utsattes också i skolan, där några äldre pojkar "höll på" med hans penis.

Dom drog av mig byxan där då, höll på med den där kuken min, kändes inte bra ... har aldrig talat om det för nån. Nej, jag la det bakom mig (Jon, 17 år)

6.3 Ett bagage att bära på

Studier visar att de som har utsatts för sexuella och fysiska kränkningar som barn mår sämre som vuxna och fungerar sämre i nära relationer jämfört med de vuxna som inte har utsatts för sådana kränkningar. Konsekvenserna av att i barndomen ha varit utsatt för sexuella övergrepp tycks mer komplexa för pojkar. Unga män som har blivit sexuellt utnyttjade som barn har senare ett sexuellt riskfyllt beteende jämfört med utnyttjade kvinnor och löper därmed en ökad risk att inte etablera en stabil kärleksrelation (van Roode et al. 2009). Dock visar tidigare studier att såväl utsatta kvinnor som män tenderar att flytta samman vid lägre ålder och därefter ha en högre frekvens av uppbrott och skilsmässor (Finkelhor et al. 1990).

Första gången som en majoritet av pojkarna talade om eventuella egna offerupplevelser var i samband med den utredning som gjordes då de själva hade begått övergrepp; kanske var det första gången någon ställde frågan. Arton av pojkarna hade introducerats, som nämndes tidigare, i sexualitet som alltför unga i form av de övergrepp de själva hade utsatts för som barn. Flera av dem gav uttryck för att vilja göra sig av med de obehagskänslor som förknippades med de egenupplevda övergreppen och det fanns en ovilja mot att "rota" i dessa.

En del pojkar reagerade med ilska då de fick frågor om hur det kändes när

övergreppen hände. Pasa hävdade först att övergreppen aldrig "dök upp i minnet" och därefter förmedlande han en maktlöshet som uppstod då minnena "dök upp".

Jag vet inte hur jag mådde, det var så länge sedan ... dyker aldrig upp i minnet /.../ kände ingenting [arg]. Jag vet inte vad jag kände, det bara hände /.../ Behöver inte prata om det ... Ibland dyker det upp vad han gjorde. Vad ska jag göra, går ut, är med kompisar så att det ska försvinna (Pasa, 14 år)

Kim uttryckte såväl rädsla som ilska inför tanken att någon skulle "tvinga" honom att minnas.

Är det nånting jag inte kommer ihåg så är det hur jag kände då [arg]. Jag kommer inte ihåg så mycket, det är tömt. Jag vill inte tänka tillbaka, det kan ni inte tvinga mej att göra (Kim, 15 år)

Endast ett fåtal upplevde att övergreppen hade påverkat dem på ett direkt sätt.

Att min mamma gjorde det, hur har det INTE påverkat mig, det har nog påverkat mig på alla vis, är egentligen en korkad fråga. Men så har jag hanterat det efterhand, när det har kommit upp, efterhand hyfsat, när jag var liten hanterade jag det väl med att vara tillbakadragen (Björn, 22 år)

Det var ibland lättare att uttrycka känslor indirekt genom att föreställa sig hur samma sak hade varit för någon annan. En pojke som hade "sexuella relationer" med en bror och en syster i olika perioder under uppväxten svarade:

Ja, det hade det vart skönt, för då är inte vi ensamma om det (Freddy, 15 år)

En annan pojke, som hade haft sitt första samlag som tolvåring, tillsammans med en sjuttonårig flicka fick frågan vad han skulle tycka om han såg detta på film.

För det första, skulle jag se det på en film skulle jag stänga av den och så skulle jag ställa mig och stampa på den (Elias, 17 år)

Summering

Den dagliga omsorgen var bristfällig, barnen bara fanns där. Undantaget för ett fåtal, saknade de någon att vända sig till. Att inte ha någon att vända sig till kan avspegla en generellt bristfällig dialog mellan föräldrar och barn och som barn lämnades de ensamma att förstå och tolka sina upplevelser. Att vara illa behandlad av föräldrafigurer kan dels innebära försummelse, då barnet mer eller mindre ignoreras, dels att föräldern antingen drar barnet till sig för att sedan stöta bort det eller att på olika sätt misshandla barnet. Försummade barn kan reagera med depression och en sänkt känsloberedskap i form av tillbakadragenhet eller ett avståndstagande medan ett aktivt illa behandlat barn får en förhöjd känsloberedskap och kan vara lättskrämt. Vid extrema situationer utvecklar barnet posttraumatiska stresssymptom. Hos flickor kan detta leda till en förhöjd risk att utsättas för våld medan pojkar istället kan komma att utsätta andra för våld (Yates & Wekerle, 2009).

Då pojkarna lämnade barndomen hade de passerat genom ett antal av Erikssons (1989) utvecklingsfaser. Med en positiv lösning ska individen nu ha utvecklat tillit och förmåga att hoppas, självständighet och förmåga att vilja, initiativ och förmåga till målmedvetenhet samt aktivitet och en känsla av att vara kompetent. Om det saknats tillräckligt med goda förutsättningar finns det risk för att känna misstro som leder till isolering, skam och tvivel som leder till tvångsmässighet, skuld som leder till hämning samt underlägsenhet som leder till inaktivitet. Sett ur Erikssons perspektiv lämnade således många av pojkarna sin barndom med en misstro mot andra och med känslor av skam, skuld och underlägsenhet.

Den bild av föräldrarna, som framträdde i de flesta intervjuerna, var att föräldrarna var vuxna med egna stora bekymmer och svårigheter. Föräldrarna hade fullt upp med oro och ångest för egen del, ekonomiska bekymmer, alkohol- eller narkotikamissbruk och ibland förekom det slagsmål. En del pojkar hade en sporadisk eller ingen kontakt med den biologiska pappan. Pappors aktiva engagemang har positiva effekter på barnets utveckling exempelvis på skolprestationer, identitetsutveckling och social anpassning (Gunnarsson, 2000).

Berättelserna om barndomen innehöll mycket lite om dem själva; hur de var som små pojkar, vad de tyckte om och inte tyckte om. I stället beskrevs otrygga och oförutsägbara miljöer, där det handlade om att spana in föräldrarna, hinna springa undan eller ducka. Föräldrarna uppfattades som stressade, spända eller med en avsaknad av känslor. Föräldrarna var antingen trötta, arga, tysta, "påtända" eller berusade.

De pojkar som hade utlandsfödda föräldrar var mer återhållsamma med att berätta om eventuella brister hos föräldrarna. Kanske kom dessa pojkar från ett kulturellt sammanhang, där familjen värderas högt och därmed är det inte tillåtet att "kritisera föräldrarna". De pojkar som själva var födda i ett annat

land var de pojkar som hade upplevt uppenbara trauman som exempelvis att tidigt bli moderslösa eller att ha blivit "uppryckta" från hemlandet och kommit till Sverige för att bo hos en förälder som de nästan "inte kände".

Ett genomgående tema var brist. Det var brist på omhändertagande, kärlek och på den pågående dialog som utgör "kittet" i mellanmännsliga relationer. Bristen på berättelser, om en generation bakåt, kanske avspeglar den brist som pojkarnas föräldrar hade med sig från sin egen barndom.

Kapitel 6 Pojkarna ur ett intervjuersperspektiv: Jag som barn - bemästringsstrategier

Detta tema rör olika sätt att hantera upplevda svårigheter på. I det förra kapitlet var fokus i huvudsak på vad pojkarna berättade om sin barndom medan fokus i detta kapitel är på hur pojkarna talade om sin barndom. De bemästringsstrategier som framkom via analysen och dess underteman presenteras nedan. De olika temana är benämnda i icke-teoretiska termer och i detta kapitels avslutande summering kopplas dessa termer till motsvarande begrepp från anknytningsteorin.

I anknytningsintervjun kodalas varje intervju för sig och därefter görs en bedömning om den transkriberade intervjun avspeglar någon av de olika slag av inre arbetsmodeller som beskrevs i kapitel två. Här har hela intervju-materialet analyserats med hjälp av tankegångar och begrepp hämtade från kodningsmanualen för anknytningsintervjun.

Tema "Jag som barn - bemästringsstrategier"

Jag som barn – bemästringsstrategier	1. Jag var problemet 2. Normalisera/minimera 3. Idealisera 4. Inte bry sig/ge igen 5. Inte minnas/inte veta 6. Tala om det konkreta 7. Att känna genom någon annan
--------------------------------------	--

I. Jag var problemet

Den otrygghet och försummelse som beskrevs i förra kapitlet "löste" en del pojkar genom att lägga orsaken hos sig själv; "jag busade", "jag var dum" eller att föräldrarnas beteende berodde på hur pojken själv var. Detta innebar att skulden för det som drabbade dem till viss del var deras egen. Denna strategi kan ses som ett skyddande av föräldrafigurer, dvs. det är mindre smärtsamt att tänka om sig själv som "dålig" än att se negativa sidor hos föräldern. Strategin kan också ge en känsla av kontroll i en oförutsägbar tillvaro.

En pojke beskrev sig som busig och som någon som gjorde dumheter, dvs. med ett fokus på sina egna handlingar.

Jag busade väldigt mycket och dom blev ju arga på mig då. Ja, om man gjorde nåt riktigt dumt fick man smisk (Jon, 17 år)

En annan pojke beskrev "hela sig" som något som inte "var så bra" och gav också exempel på dessa egenskaper.

Det var jag som inte var så bra. Högljudd, väldigt högljudd och ibland rätt aggressiv. Väldigt impulsiv ... en sån damp-utredning när jag var fyra år men ingen aning vad dom tyckte, jag har inte brytt mig (Viktor, 16 år)

Några konstaterade kortfattat att de hade varit bråkiga eller aggressiva.

Jag kunde vara en aggressiv liten en ... slogs ofta och så (Tom, 14 år)

För att skydda bilden av föräldrarna förlade således pojken skulden för familjens svårigheter hos sig själv.

Utslängd, nej, det man inte säga, det var för att jag var så busig. Jag får skylla mig själv. Ja, det är jag som har varit stökig (Markus, 15 år)

Markus försökte förstå mammans oförmåga med att tänka att hon kanske hellre hade velat ha döttrar än söner.

I: Vad tänker du om din mamma nu? Vad är det som har gjort att hon inte riktigt orkade ta hand om er?
Markus: Det är ju att vi har varit så busiga.
I: Fast det är väl inte bara barnets fel?
Markus: Vet inte, hon fick tre killar och ville ha en tjej, men vet inte

En annan pojke, som tidigt blev fosterhemsplacerad, såg det som att han och fostersyskonen var "hopplösa".

Jag hade nog aldrig klarat av att ha tre skitjobbiga fosterungar som gjorde allting för att jäklas. Vi var hopplösa när vi var i samma rum (Björn, 22 år)

Vissa formulerade tydligt att det inte var föräldrarnas fel, exempelvis med försök att se "uppföstran" som något som var skilt från den som utövade denna uppföstran.

Det är inte pappas fel hur jag blev, men hans sätt att uppfostra blev fel /.../ bara skit på dagis och skolan. Jag slogs och bråka hela tiden (Gustav, 16 år)

I en strävan att förstå sin pappa beskrev Gustav också vissa situationer som att barn och förälder var två parter med samma ansvar och samma förmåga att påverka det som hände.

I början försökte pappa gå upp till mitt rum och trösta mig men han har ju lärt sig att det inte hjälper, jag kommer ner när jag är redo /.../ Ja det har hänt när jag och pappa har bråkat riktigt, riktigt ordentligt. Då kunde han bara ta bilen och sticka iväg några timmar (Gustav, 16 år)

Bristande ork hos föräldrarna i kombination med att själv vara besvärlig kunde vara en förklaring till föräldrarnas agerande.

Så får man höra från både mamma och pappa, försvinn din ungjävel ... för då hade man vart riktigt dum och dom orkade inte (Peter, 19 år)

2. Normalisera/minimera

Nära förknippat med att se sig själv som problemet var en önskan att normalisera de egna erfarenheterna framförallt med föräldrarna, dvs. att framhålla att det inte var så farligt eller att andra barn hade det likadant. Samma önskan om att skydda föräldrarna återkom således i detta tema. Det var främst i berättelser om att ha blivit slagen som denna strategi var tydlig.

Stryk och stryk. Pappa tog tag i mig, skaka om mig typ. Gav mej en lätt lavett och skickade in mej på rummet. Det var inget så farligt typ (Pasa, 14 år)

Gustav, som beskrev svårigheterna med att det var han som var problemet, använde sig också av normalisering och minimering. Gustav försökte att särskilja stryk från smisk och han ville också tro att det var vanligt att barn blir slagna.

Vi har inte fått stryk utan smisk av mamma och pappa, det har väl alla ungar fått. Kanske inte alla, men många tror jag ... alltså inte slått mig, men smisk på stjärten ... tror inte att jag tyckte om det direkt (Gustav, 16 år)

En annan pojke pendlade mellan att minimera känslor, dvs. att det inte alls betydde något att mamma lämnade honom hos mormor för att själv flytta till Sverige, till att han nog hade längtat efter mamma och att han hade varit ledsen.

Faktiskt jag tänkte inte på det. Eller tänkte på det lite men sen glömde jag bort, hade så väldigt roligt. Ju mer tiden gick började jag tänka på det och då blev jag lite mer ledsen och tänkte; men varför lämna hon mig. Första tiden tänkte jag nästan inte alls på henne, hade så roligt (Ulrich, 18 år)

I ett resonemang framhölls det som något positivt att föräldrarna aldrig hade hotat pojken med att "ta hans liv" samt att det hot som användes var ett uttryck för att föräldrarna ville pojkens bästa.

Men dom har ju aldrig hotat mig till livet eller så mina föräldrar. Men dom har ju sagt såhär; går du ner till vattnet så kommer vattenhäxan och då ... men det är ju bara för att dom vill mitt bästa (Jesper, 16 år)

En pojke ville tro att hans yngre syskon inte förstod att föräldrarna bråkade. Mot slutet minimerade han sina egna känslor med att säga att han själv hade varit "lite rädd".

Klart jag minns att min mamma och pappa bråkade ... jag kunde inte sova, så börja jag gråta kommer jag ihåg /.../ mina småsyskon dom var mycke mindre, dom förstod ingenting ... det var klart, jag var rädd, jag var liten ... för min pappa skrek, mamma skrek ... blev lite rädd faktiskt (Omar, 14 år)

En pojke beskrev på ett vankelmodigt sätt stämningen hemma som lite "ostadig".

Stämningen hemma har väl alltid varit lite ostadig ... så att säga dom har inte bråkat jämt, men dom har tjafsat mycket ... grälat är väl lite väl starkt ord men nåt i den stilen och ... hur kan man förklara mer (Linus, 14 år)

Samme pojke framhöll att hans pappas sätt att vara, i alla fall hade lärt honom vad som var "fel och rätt" samt att passa tider.

Pappa kan tyckas som känslokall ibland men det är lite fel ... man gör bara en grej en gång sen gör man den inte mer.

Visst, man är ju som alla andra ungar, busar och stojar lite grann, man får skäll och ... så gör man inte det någon mer gång. Det var strängt var det, men det var kul ändå för man lärde sig att det gäller att passa tider, att komma upp, sätta fart (Linus, 14 år)

En del som berättade om våldsamma fysiska bråk mellan föräldrarna normaliserade genom att berätta om våldet som "dråpliga" situationer vilket möjliggjorde ett distanserande.

Båda två var ju lika galna. Pappa tryckte upp mamma mot en dörr sen så skulle han slå vad heter det, huvet är där, så han slår vid sidan om huvet för hon skulle lugna ner sig och då slår han lite för hårt så han slår igenom hela jävla dörren. Sen en annan gång så blev mamma förbannad, så tar hon upp en vas och kastar efter pappa som snuddar hans öra, så att det börjar blöda. Hade han blivit träffad i bakhuvet så hade han vart död (Benny, 15 år)

En anledning att minimera kunde vara att slippa känna känslor av maktlöshet.

Dom var lite småtaskiga mot mej i skolan, dom ville alltid bråka med mej. Jag vet inte varför. Se vad jag gick för eller /.../ Jag påverkades inte alls... tror jag inte... klart man blir ledsen men... vad ska man göra (Pasa, 14 år)

En under många år mobbad pojke försökte att finna sig i situationen och att inte bry sig. Han tyckte därmed att han "tog det rätt bra".

Det är ju mest att dom kallar mig saker och sen kanske småknuffas lite och en gång hade dom dragit ner byxorna på mig som jag inte ens kommer ihåg på hemkunskapen. Jag har ju inte tagit illa upp sådär jättemycket /.../ ja, det kanske inte var det roligaste som hänt men jag är ju en som kan ta såna här saker så jag, just vad jag kände när jag var jätteliten såhär när jag gick i lekis, det vet jag inget om, men sen så har jag ju tagit det rätt bra egentligen. Jag tar inte illa upp sådär jättemycket (Niklas, 18 år)

På samma sätt som pojkarna minimerade betydelsen av att ha varit mobbade, minimerade de konsekvenserna av att ha varit sexuellt utnyttjade. Den som bagatelliserar upplevda kränkningar är den som fungerar sämst och i denna

grupp är pojkar/män klart överrepresenterade (Varia et al. 1996; Leintenberg et al. 1992). Detta förstås som att den traditionella mansrollen uppmuntrar pojkar och män att förneka sårbarhet. I flera studier konstateras det att få män söker hjälp på grund av att de har varit utsatta för sexuella övergrepp. Pojkar förnekar att övergreppen har någon betydelse och behandlare frågar inte pojkar och män om de har varit utsatta. (Herlof Andersen, 2009; Holmes et al. 1997).

Jag bryr mig inte speciellt mycket att mamma gjorde det, det gör jag inte /.../ Ibland tänker jag på övergreppen som hon gjorde ... fast jag försöker att inte tänka på det, för jag ville inte tänka på det (Henrik, 17 år)

En annan pojke beskrev hur pappan begick övergrepp mot en lillasyster medan han såg på samt att pappan tvingade syskonen att "ha sex" med varandra. Som en sorts bemästringsstrategi upprepade pojken sov, sov, sov medan han berättade och han lade till att han trodde att det som hände, var något normalt då han växte upp.

Jag såg när pappa gjorde övergreppen /.../ på min lillasyster ... svårt, jobbigt /.../ Det hände ... ibland gjorde han det på min storasyster i vårt rum, när jag och min lillasyster sov – eller sov, sov, sov /.../ Ibland vaknade vi ... jobbigt bara ... pappa ville att vi skulle göra saker med varandra ... Allt möjligt. Ta på varandra. Nej, det ... jag trodde ju att det var nånting som alla barn gjorde, jag trodde det var nåt normalt när jag var liten (Erik, 16 år)

Män som har utnyttjats sexuellt som barn löper vidare en högre risk att som vuxna få en psykiatrisk diagnos. Dock spelar olika bemästringsstrategier en viktig roll och att aktivt söka hjälp är av stor betydelse. När i tiden man söker hjälp är av mindre betydelse, det viktiga är således att söka hjälp. Bemästringsstrategier, som att inte bry sig eller att försöka att inte tänka på övergreppen, ger en ökad risk att som vuxen få diagnosen posttraumatisk stresssymptom (O'Leary, 2009).

Olika bemästringsstrategier återfanns också här. Dessa strategier fyllde en funktion då övergreppen inträffade, men strategier som att minimera eller att förneka att övergreppen har en påverkan, kan leda till en inställning att inte känna eller att inte tänka, vilket kan göra det svårare att i framtiden etablera nära relationer. En pojke som hade "sexuella relationer" med en bror och en syster i olika perioder under uppväxten fastslog att:

Det har inte påverkat mig alls (Freddy, 15 år)

Flera av dem som var utsatta för övergrepp fastslog således att denna upplevelse inte hade påverkat dem.

Behöver ingen sån hjälp ... Jag har inga upplevelser inuti i mig ... kommer inte ihåg nånting (Erik, 16 år)

I anknytningsintervjun ombeds den intervjuade att med fem ord beskriva dels hur mamma har varit som mamma, dels hur pappa har varit som pappa. För några pojkar tycktes begreppet "skämtsam" kunna innehålla sådant som utifrån kan uppfattas som något annat än ett skämt. En pojke som hade valt ordet skämtsam om fosterhemspappan gav som exempel.

Farsan, han var rent generellt skämtsam, med allt och alla ... jag var väl tio, kommer inte ihåg exakt. Jag hade försovit mig så går han in och håller en spann med iskallt vatten över mig ... ja, lite skämtfrisk så där (Björn, 22 år)

Tom, som också hade valt skämtsam som ett "pappa-ord", gav följande exempel då han ombads att ge exempel på pappans skämtsamhet.

Han skämta med oss att han ska dassa oss ... när vi var så små så kunde han vända oss upp å ner... så vi hade huvet ner å så då bruka han stoppa huvet ner i toaletten, fast det gjorde han aldrig riktigt, han spola bara (Tom, 14 år)

I föräldrarnas omvårdnadssystem ingår det att skydda barnet då det utsätts för hot eller för något farligt och hos barnet finns en drivkraft att söka skydd hos anknytningspersonen. En desorganiserad inre arbetsmodell utvecklas då barnet är fysiskt och psykiskt beroende av någon som samtidigt skrämmer och skadar barnet och detta kan resultera i ett sammanbrott av relaterings- och bemästringsstrategier. Barnet hamnar således i en omöjlig konfliktsituation, vilket kan resultera i en desorganiserad anknytning där barnet pendlar mellan ett behov av föräldrarnas trygghet och kärlek samtidigt som föräldern också utgör det största hotet.

3. Idealisera

Ett flertal intervjuer innehöll ett idealiserande sätt att beskriva föräldrarna. I de adjektiv som valdes för att beskriva hur mamma respektive pappa, eller ersättare för dessa, hade varit mot pojken valde en majoritet ord som snäll, bra, omtänksam och världens bästa. På andra ställen i intervjun berättade

pojken om sådant som pekade i motsatt riktning. En pojke som endast kom på tre "mamma-ord" valde följande; "våldigt omtånsam mamma", "gör allt för sina barn", "gör alldeles för lite för sig själv". Lite senare i intervjun återfanns följande dialog.

I: Hur tror du det var då? Att vara du när du var liten?
Viktor: För jävligt.
I: Det tror du ... vet du om du har blivit slagen som liten?
Viktor: Ja
I: Av vem?
Viktor: Ibland av mamma

Idealisering kan ses som ett sätt att slippa konfronteras med det som upplevdes som svårt. Idealiserandet kan då förstås som ett sätt för pojken att genom förvrängning eller uteslutande av negativa drag hos föräldern, upprätthålla en föreställning om att vara älskad.

Ibland förekom inte endast en diskrepans mellan valda adjektiv och berättade episoder utan beskrivningarna kunde också generellt vara förvirrade och osammanhängande och den bild som gavs av anknytningspersonerna "hängde inte ihop". Följande dialog är ett exempel på detta.

I: Hur var pappa då han drack?
Kim: Han var snäll och så
I: Han var snäll. Minns du någonting av när han drack?
Kim: Lite grann
I: Vad minns du då?
Kim: Han bara drack
I: Hur blev han?
Kim: Han blev elak
I: På vilket sätt kunde han bli elak då?
Kim: Slog sönder saker
I: Vad kände du då?
Kim: Tråkigt

I några svar framträdde ett försvarsinställt förhållningssätt.

Cerdar: Som jag säger, vi har inga problem i familjen
I: Nej
Cerdar: Om du vill komma fram till nånting om familjen?
I: Nej det är inte så
Cerdar: Att mamma var elak mot mig eller otrevlig ... det har aldrig hänt mig. Inte i min familj i alla fall

En pojke som tidigare hade berättat om en uppväxt i en "kriminell och konstig" familj och om episoder av försummelse, summerade sin upplevelse av föräldrarna på följande sätt.

Dom har inget gjort, alltså varit föräldrar på ett bra sätt (Ulf, 15 år)

4. Inte bry sig/ge igen

Försummelse under barndomen kan resultera i en otrygg och avvisande inre arbetsmodell. I förskolan är det försummade barnet mindre samarbetsvilligt, mer impulsivt och i högre grad beroende av sina lärare. Nervositet och självdestruktivitet kan också förekomma (Egeland, 2009). Parallellt med ett idealiserande av anknytningspersonerna framkom också ett mönster av avsaknad av känslor gentemot föräldrarna alternativt ett förnekande av känslor, ibland i kombination med uttryck för en ilska och med en önskan om att vilja "ge igen".

Inte fan vet jag vad mamma tänkte när vi bråkade ... allt var mitt fel enligt henne, det sa hon (Anton, 16 år)

I anknytningsintervjun ställs frågor om vad den intervjuade brukade göra när hon/han var liten och var sjuk, blev upprörd, arg eller ledsen med följdfrågor om vad mamma respektive pappa gjorde då. Den som svarar att den aldrig har varit något av detta får därmed svårt att berätta om situationer som vanligtvis är kopplade till ett omhändertagande från föräldrarna.

Jag har inget minne av att jag var ledsen när jag var liten ... slog sönder saker, jag har inget minnet av att jag var rädd (Elias, 17 år)

Andra kunde benämna att de hade varit ledsna, men att de inte betedde sig på ett sätt som aktiverade andras benägenhet att trösta utan i stället agerade de ut, kanske för att det inte fanns tröstande vuxna att tillgå.

När jag var lessen så slog jag igen dörren och spela hög musik ... har inte vart ledsen när jag var hos pappa nån gång, jag vet inte, det kanske jag var, men jag kommer inte ihåg (Ludvig, 17 år)

Ett annat mönster, som svar på frågor om minnen som handlade om att som barn ha varit upprörd, arg eller ledsen, var att beskriva bråk och kamp mellan sig och föräldern.

*Vi kunde bråka ... det var stora bråk två tre gånger om dan.
En gång när jag sa ett fult ord typ, då fick jag gå in på mitt
rum. Och då blev jag arg, då fick jag gå in på mitt rum ännu
längre, då var jag jättearg, så då fick jag gå in på mitt rum
ännu längre. Fast jag brukade inte bli ledsen, jag brukade
bli arg, slog på saker, kastade saker ... typ så (Michel, 15 år)*

För de pojkar som hade bott i fosterhem var det vanligt att tala om fosterföräldrarna på ett avfärdande sätt.

*Fosterföräldrarna, dom höll ju på och sådär, höll på och tjata
och hade sig, jag sket i dom med, jag sket i vad dom sa till slut
(Benny, 15 år)*

Det fanns också en ambivalens mellan att känna känslor och samtidigt inte förgöra den inre bilden av föräldern. Anton uttryckte sig på ett starkt negativt sätt om sin pappa men konstaterade också att det ändå var hans pappa.

*Om jag skulle kunna mörda, skulle jag mörda min pappa ...
fast ändå inte. Jag vet inte ... han är ändå ens pappa liksom,
men fy fan alltså (Anton, 16 år)*

Antons avståndstagande innehöll också en försäkran om att aldrig bli som pappa i kombination med en rädsla för att det fanns en risk att bli lik pappa.

*Alltså han behandlar kvinnor som ... som nåt jävla virke ...
nu är det hon som gäller så nästa gång är det en annan. Han
vill bara hålla på och knulla /.../ Jag tror inte det har påverkat
mig nåt speciellt. Det är ingen mer än jag som kan styra det
... det kommer jag aldrig att bli att jag blir som honom, så det
är ingen fara med det ... men det finns ju ändå i tankarna
(Anton, 16 år)*

Den arga och avvisande attityden mot anknytningspersonerna följde pojken också i sättet att beskriva relationer med "icke-anknytningspersoner". I dessa relationer återkom att inte bry sig och ett behov av att vilja ge igen.

*När jag gick i tvåan och upp till sexan mobbade jag andra /.../
Jag brydde mig inte, dom var så kaxiga så jag var tvungen att
lära dom (Tom, 14 år)*

Det fanns också beskrivningar av, efter att själv ha varit mobbad och ledsen, att vända och börja ge igen.

Från jag var sex år och upp till trean var man rätt så mobbad ... rätt så ledsen men sen i trean upptäckte jag att jag kan slå tillbaka (Linus, 14 år)

En pojke fastslog.

Var aldrig rädd och orolig när jag var liten. Inte nån gång (Ulrich, 18 år)

Då varje barn någon gång har varit rädd eller oroligt, kan ett sådant konstaterade rimligtvis avspegla att inte vilja minnas.

5. Inte minnas/inte veta

I tolkningen av en anknytningsintervju betraktas avsaknad av minnen om anknytningsrelationer som ett tecken på en otrygg anknytning. En otrygg anknytning väcker ångest och att inte minnas blir därför ett sätt att hantera denna ångest på.

Många av intervjuerna eller delar av dessa hade karaktären av regelrätta utfrågningar med korta "ja", "nej", "kommer inte ihåg" eller "vet inte" svar. Försök att underlätta genom följdfrågor ledde oftast inte till någon fördjupning och fungerade därför inte som "minneshjälp". Efter fördjupningsfrågor svarade en pojke uppgivet:

Jag har väldigt dåligt med minnen, jag går inte och tänker på det så ofta ... jag minns ingenting. Nej, faktiskt inte från när jag var liten (Tomas, 18 år)

En pojke besvarade frågan om vad han gjorde när han blev rädd eller ledsen som liten pojke:

Det har jag faktiskt inte varit, rädd och ledsen, inte som jag har några minnen av i alla fall (Calle, 15 år)

En annan pojke hänvisade såväl till att inte minnas som att tänka sig att "alla barn" har känt detsamma.

Självklart har man känt att dom inte ville ha en, jag har inget minne direkt, men alla barn har nog känt att föräldrarna inte vill ha dom (Elias, 17 år)

Det förekom också att känna till en sorglig historia, men det fanns ett undvikande att fylla denna med konkreta detaljer.

Jag har varit med mormor sen början av mitt liv. För mig var hon mamma, jag fick reda på som sexåring att mamma var död men jag visste inte vad död var. Jag har bara ett kort på mamma och mig när jag var nyfödd. Min barndom är länge sen, jag kan inte minnas detaljer (Dahar, 19 år)

Då någon svarar "minns inte" kan det vara så att den inte minns, men i vissa intervjuer framstod svaret att "inte minnas" som ett sätt att skydda sig, att slippa tala om det som var svårt.

Trots att pojken här svarade att "det har gått så många år", låg dessa övergrepp inte så många år tillbaka i tiden. På frågan, vad tänkte du, hur kände du dig när mammas pojkvän begick övergrepp på dig och din syster?, svarade pojken:

Jag vet inte, det var så länge sedan, det har gått så många år (Pasa)

I vissa berättelser anades ett samband mellan att själv inte komma ihåg och att ha föräldrar, som inte talade om det som hade varit. I följande citat framkom också en föreställning om att det man inte kommer ihåg, det har inte heller påverkat en.

Tror jag hade det bra, kommer inte ihåg så mycket. Pappa deltog i kriget /.../ minns ingenting av resan till Sverige, pappa pratar inte om dom åren. Tror inte det har påverkat mig att mamma dog, minns henne inte (Farah, 18 år)

Det vanligaste var att hänvisa till att inte minnas i relation till anknytningspersonerna. Detta svar återkom dock också i samband med beskrivningar av andra slag av utsatthet.

Ja, där blev jag också mobbad i den skolan, kommer nästan inte ihåg någonting (Kristoffer, 17 år)

Överlag gav pojkarna undvikande svar på frågor som rörde deras bakgrund. De svarade "slentrianmässigt" att allt hade varit "bra", "jag vet inte" eller "kommer inte ihåg". Begreppet narrativ används då vi på ett sammanhängande sätt kan berätta om händelser och situationer ur den egna livshistorian (Holmes, 2001). En individ med en otrygg och undvikande anknytning försö-

ker att inskränka sina berättelser i syfte att reducera den ångest, som minnen från det förflutna kan aktivera.

6. Tala om det konkreta

Ett sätt att undvika sådant som kan väcka ångest är att skilja känsla från tanke och att svara konkret på frågor som rör känslor. Ett framträdande drag i pojkarnas berättelser var ett undvikande sätt att möta frågor som rörde minnen om utsatthet. Enstaka specifika minnen kunde beskrivas, men oftast utan någon känslomässig koppling. Återgivandet av en händelse rörde således främst hur något hade gått till rent faktiskt.

Få pojkar berättade spontant om hur de hade känt sig, om de hade varit rädda, ledsna eller om något hade gjort ont. Öppna frågor som exempelvis "kan du beskriva hur det var i mellanstadiet" eller "hur hade ni det hemma vid den tidpunkten" gav övervägande vaga och schablonmässiga svar som "bra" och "lugnt".

Exempelvis svarade en pojke, som hade blivit utsatt för övergrepp av sin pappa och trots detta hade "växelvist boende", på frågan hur det var att flytta mellan mamma och pappa:

Det var inte så svårt, det var ju bara att bli skjutsad (Erik, 16 år)

En pojke, som hade berättat hur rädd han var då mamman hade berusade kompisar hemma och hur maktlös han kände sig då pappan slog hans mindre syskon, svarade på frågan om hur han trodde att stämningen var hemma, om den hade varit lugn och trygg eller orolig:

Nej, vi var trygga. Hade dagis utanför huset och sånt (Axel, 14 år)

En annan pojke, som hade vuxit upp med missbrukande föräldrar och som sedan hade blivit omhändertagen, svarade på frågan, efter viss tvekan och tystnad, vad han hade lärt sig för något om sig själv utifrån hur han hade haft det när han växte upp:

Lite grann har jag väl lärt mig, inte mycke, åka skateboard (Freddy, 15 år)

Ibland tycktes förhållanden ha varit sådana att det som återstod var att "finna sig i sitt öde" eller att "gilla läget". En strategi var att tala om svåra upplevelser på ett neutralt sätt samt att dels endast svara på direkta frågor, dels svara på ett "avmätt sätt". I följande citat finns inget "berättande" utan svar gavs endast exakt på det som det frågades om.

I: *Hur gammal var du då flyttade till den fosterfamiljen?*
 Henrik: *Fyra*
 I: *Vad hade hänt som gjorde att man kom fram till det?*
 Henrik: *Pappa misshandlade mig*
 I: *Din pappa slog dig?*
 Henrik: *Ja*
 I: *Har du egna minnen av att din pappa slog dig?*
 Henrik: *Ja*
 I: *Din pappa var våldsam?*
 Henrik: *Ja*

Den pojke som berättade om en bror som omkom i en brand kom endast ihåg det konkreta från begravningen. Det fanns också hos denne pojke en föreställning om att inte vara påverkad av det som hade varit svårt.

I: *Vad kommer du ihåg av din brors begravning?*
 Tom: *Att vi slängde ner, en sån liten konstig blomma på kistan*
 I: *Kommer du ihåg vad du kände och tänkte där vid kistan?*
 Tom: *Näe*
 I: *Tycker du att det har påverkat dig att din lillebror dog?*
 Tom: *Näe, inte vad jag vet alltså*

En pojke som hade flyttat mycket, fokuserade på alla skolbyten. Han summerade med att det hade varit ok att flytta ofta.

Först gick jag väl på dagis sen när jag var sex år tror jag då flytta vi till ett annat ställe och där har jag väl gått i förskola och sen börja jag skolan där tills jag var åtta år, sen flytta vi så gick i en annan skola ett tag sen när jag skulle till trean då flytta vi till ett nytt ställe så jag börja skolan där. Så jag gick där fram tills jag gick i sexan sen så flytta vi till ett annat område så jag gick i en annan skola fram tills jag gick i åttan, så gick jag halva åttan sen hoppa jag av skolan /.../ ja, vi flyttade mycket, ibland funka det väl inte, ibland var det för att det var för mycket liv ... det kunde väl vara när pappa haft avtändning och så ... han missbrukade amfetamin /.../ Ja, det kändes väl ok att flytta, mamma har väl alltid varit där, pappa han har väl åkt in och ut på kåken ... stölder och såna grejer (Hasse, 18 år)

De flesta berättelser om fosterhemsplaceringar präglades av ilska och bitterhet. För vissa bestod berättelsen av ett sakligt konstaterande om vem pojken hade bott med under olika perioder av uppväxten.

När jag föddes, var väl en två tre månader med mamma och sen blev jag omhändertagen. På det första, kunde dom inte ha mig kvar, på det andra var dom elaka om man säger så ... sen blev jag fosterhemsplacerad igen vid två tre år och sen hamnade jag hos en fosterfamilj som jag stannade i nästan femton år, kommer inte ihåg exakt, men en massa år (Björn, 22 år)

En blandning av att hänvisa till att inte minnas och att fokusera på det konkreta framträdde hos en pojke som hade förlorat sin mamma då han var sex år.

Alltså först bodde jag med mamma tills hon dog sen flytta jag till en kusin eller vad det var /.../ Hon dog i nån sjukdom. Kommer inte ihåg så mycket om henne ... alltså jag kan inte berätta om min mamma (Giri, 16 år)

Det konkreta sättet att svara kan eventuellt vara en avspegling av att ett flertal av pojkarna var unga, då de intervjuades. Detta kan till en del bidra till en oförmåga att abstrahera och att sätta ord på svåra känslor. Svårigheter att beskriva uppväxten och sig själv kan också avspegla att pojkarna oftast hade växt upp i en berättelsefattig miljö i kombination med att sådant som var svårt att sätta ord på, hade hänt. Då ett barn misshandlas psykiskt, fysiskt eller sexuellt av sina föräldrar slutar barnet att försöka förstå varför. Barnet vill inte se att föräldern vill göra det illa och själva varseblivningen och benämmandet blir en källa till skräck. Lösningen för barnet kan bli att inte se handlingars symbolvärde och barnet drar sig tillbaka i ett konkret tänkande (Fonagy, 2001).

7. Att känna genom någon annan

De pojkar som hade berättat om svåra saker på ett konkret och neutralt sätt fick frågor som innebar att de skulle pröva tanken på hur andra barn som hade upplevt detsamma skulle kunna känna det. Frågorna formulerades som "om du hade hört talas om/läst en bok om/sett en film om en pojke som hade det som du har haft det, vad skulle du tänka då?". Trots att dessa pojkar själva hade haft svårt att formulera känslor i relation till den egna utsattheten, kunde de flesta som tidigare hade svarat undvikande och idealiserande, "få syn på sig själva" då de besvarade detta slag av frågor.

En pojke vars mamma missbrukade och vars pappa slog honom och som också sa att det hade varit tryggt och bra, då han bodde nära dagis, svarade:

Synd om dom barnen (Axel, 14 år)

En annan pojke som slog fast att hans uppväxt inte hade påverkat honom alls, svarade:

Då hade jag självklart ställt upp, försökt hjälpa. Såna barn ... för dom har inget liv, det känns som jag inte har haft nåt riktigt liv än (Freddy, 15 år)

En pojke som såg de svårigheter som han hade upplevt som något som gjorde honom stark och kapabel, svarade:

Sorglig på nåt sätt (Gaby, 15 år)

En annan pojke, som inte kom ihåg att han hade varit rädd eller ledsen, svarade:

Stackars kille (Anton, 16 år)

En pojke prövade tanken att hans historia, via en fiktion om någon annan, kunde vara något att "ta illa vid sig" av, men han avvisade sedan denna känsla.

Det är svårt att säga, men det skulle egentligen inte påverka mig så mycket, jag skulle inte bli ledsen utan det är väl mer kanske lite komiskt, man vet ju inte. Men jag skulle inte ta illa vid, skulle jag nog inte (Niklas, 18 år)

Summering

I det förra kapitlet presenterades det som med termer från anknytningsintervjun till största delen var relaterat till anknytningsintervjuns erfarenhetsskalor, dvs. den språkliga utsagan om vårdnadshavarnas beteende under uppväxten. I detta kapitel var fokus på sättet som pojkarna talade om sina upplevelser på och vilka strategier som de använde för att hantera dessa upplevelser. I anknytningsintervjun benämns "sättet att berätta" i form av skalor för olika sinnestillstånd. Dessa är i sin tur förknippade med olika slag av inre arbetsmodeller.

I anknytningsintervjun ses förnekande/minimering av händelser samt att själv vara anledningen till det som har hänt som reaktioner på såväl sexuella som fysiska övergrepp från anknytningspersoner och som en avspegling av en desorganiserad inre arbetsmodell. I studier har det undersökts hur föräldrars våldsutövning påverkar barnets anknytningsmönster. Konsekvenserna

av vad som sker då den person som ska skydda barnet samtidigt är den som skrämmer barnet beskrivs som "Å ena sidan driver anknytningsystemet barnet i armarna på föräldern, å andra sidan ökar barnets rädsla ju närmare den hotfulla föräldern barnet kommer" (Broberg m.fl., 2003, s.120). Strategier som förnekande/minimering av händelser samt att själv vara anledningen till det som har hänt återfanns i temana "Jag var problemet" och "Normalisera/minimera".

En idealisering alternativt en nedvärdering och förlöjligande av föräldrafigurer samt att ofta hänvisa till "minns inte" är enligt kodning av anknytningsintervjun tecken på en avvisande inre arbetsmodell. Idealisering innebär att den intervjuade på en språklig och abstrakt nivå beskriver sina föräldrar i positiva termer, men berättar inte om några konkreta minnen av händelser, där föräldrarna visat prov på detta. Idealisering och nedvärdering återfanns i temana "Idealisera" samt "Inte bry sig/ge igen" och att inte minnas återfanns i temat "Inte minnas/inte veta". Flertalet pojkar svarade ofta att de inte kom ihåg eller att de inte mindes.

Det kan eventuellt finnas andra omständigheter som delvis kan förklara varför det var svårt att minnas. Samtliga hade upptäckts med att ha begått sexuella övergrepp. Att inte minnas kan till viss del förstås som en naturlig strategi att slippa svara på frågor som kan väcka skam och skuld. Att inte minnas blir därmed en strategi att upprätthålla en acceptabel självbild. Intervjun handlade till stor del just om sådant som var svårt att tala om, som exempelvis föräldrars oengagemang, utanförskap och övergrepp mot dem själva.

En intervju som avspeglar en överberoende inre arbetsmodell kännetecknas av en stark upptagenhet av ilska mot föräldrafigurerna som berättas på ett långt och illa sammanhållet sätt. Ett sådant berättande återfanns inte i berättelser om anknytningspersonerna, däremot hade vissa pojkar en sådan berättelsestil, då de exempelvis räknade upp med vem och var de hade bott under uppväxten.

En anknytningsintervju kan också kodas som "trygg". I en sådan intervju framträder bl.a. en realistisk och god självuppfattning och att kunna lita på andra. Vidare ska berättandet vara sammanhållet och det ska finnas en förmåga till metakommunikation, dvs. att under pågående intervju reflektera över minnen eller kring sina egna tankar. En bristande förmåga till metakommunikation återfanns i temat "Tala om det konkreta" och en viss tillgång till en sådan fanns i temat "Att känna genom någon annan". Det övervägande mönstret i hela materialet var dock en avsaknad av reflektion och ett icke sammanhållet berättande.

Barn som har utnyttjats sexuellt av närstående kan som anpassningsstrategi använda sig av tankar som "det man är med på, kan man också låta bli", dvs. att barnet inger sig en känsla av att ha kontroll över situationen och att därmed kunna välja (Conte et al. 1985). En annan anpassningsstrategi som beskrivs

av Fonagy (2001) är att ett barn som upplever aggressiva eller sadistiska drag hos föräldrarna, undviker att mentalisera. Detta kan ses som ett försvar mot att behöva tänka om sig själv som värdelös, dvs. "värda" det negativa som föräldrarna riktar mot dem. Har individen en låg mentaliseringsförmåga leder detta till sämre kapacitet att uppleva att man själv är ansvarig för sina handlingar (Fonagy, 2001). Pojkarnas idealisering av anknytningspersonerna kan avspegla att de som barn avskärmade sig från verkligheten för att på så sätt göra den hanterlig, något som i längden kan ha lett till svårigheter att se sammanhang samt bristande förmåga till mentalisering/theory of mind.

Barns upplevelser av fysisk bestraffning är komplexa. Det finns dels en skillnad mellan pojkar och flickor, dels mellan slagna och inte slagna barn (Kelder et al. 1991). Generellt är flickor mer negativa till fysisk bestraffning. Barn och ungdomar som uppfostras med aga har ofta inställningen att det inte är så farligt. Barnets beroende av den vuxne är stort, så föreställningen "att det inte är så farligt" är mindre hotande än att tänka att föräldern gör fel. Barnet tenderar således att normalisera det de utsätts för. Denna "normalisering" är inte något som gynnar barnet utan studier visar entydigt att barn som blir slagna, i en rad olika avseenden, mår sämre som vuxna. Barnets normalisering av våldet kan också leda till en ökad benägenhet att slå, när man själv blir förälder (Kelder et al. 1991).

I linje med att de pojkar som hade utlandsfödda föräldrar var mer återhållsamma med att berätta om eventuella brister hos föräldrarna är det möjligt att deras behov av att normalisera och idealisera var stort. Attityden att inte bry sig och vilja ge igen var något vanligare hos de pojkar som hade begått övergrepp mot jämnåriga/äldre jämfört med dem som hade begått övergrepp mot syskon/mindre barn.

Sammanfattningsvis hade endast ett fåtal tillgång till komplexa känslor utan de flesta "hoppade" istället mellan motstridiga bilder av såväl sig själva som av andra. Få gav andra eller egna exempel än vad frågorna direkt avsåg. Många berättade på ett svävande, ibland osammanhängande och diffust sätt. Pojkarna talade ofta utan reflektion, utan förmåga att generalisera från en situation till en annan och de berättade som om allt hände för första gången. De hade svårt att abstrahera och de laddade det område de för tillfället talade om. De hade svårt att relatera till sig själva och att svara på direkta frågor om sig själva, men via ett "bananskal" kunde de berätta mycket om sådant som var väsentligt. Det är rimligt att tänka sig att reflektionsförmågan är mer utvecklad hos en tjugوåring än hos en trettonåring samt att pojkar med inlärningssvårigheter eller neuropsykiatriska svårigheter har svårare att reflektera. Sådana mönster var dock svåra att upptäcka i intervjumaterialet. Då jämförelser gjordes mellan dessa olika undergrupper framkom heller inga skillnader i hur de besvarade de instrument som mäter empatiförmåga.

En central anknytningsteoretisk tanke är hur vi, utifrån erfarenheter av ti-

diga relationer, utvecklar en inre arbetsmodell. Denna modell blir avgörande för om vi senare i livet närmar oss andra utifrån trygghet respektive otrygghet (Bowlby, 1994; Bouchard et al. 2008; Burk & Burkhart, 2003). Från födelsen har barnet en känslighet för vårdnadshavarens ansiktsuttryck och kommunicerar emotionellt med anknytningspersonen, som har en viktig uppgift att dels "spegla" barnets känslomässiga behov, dels tillfredsställa dessa. På så sätt hjälper anknytningspersonen barnet att hantera känslor av obehag och skyddar barnet från att överväldigas av alltför starka känslolntryck. En del pojkar hade utsatts för "överväldigande" handlingar som var svåra att minnas och inte möjliga att integrera som en del av dem själva. Dessa minnen bar de med sig på ett obearbetat sätt i övergången från att vara barn till att bli tonåring. Dock med olika försök att hantera det som de bar med sig. Sett ur ett anknytningsperspektiv fanns det en risk att frigörelsen under tonåren skulle bli problematisk och att pojken istället antingen blev ilsket upptagen av föräldrarna eller hade ett behov att avfärda och nedvärdera föräldrarna.

Kapitel 7 Pojkarna ur ett intervjuersperspektiv: Jag som tonåring

Sett ur ett anknytningsperspektiv ger tonåringens mer avancerade kognitiva funktioner nya möjligheter att utifrån sina barndomserfarenheter konstruera en övergripande inre arbetsmodell. Denna inre modell gör att tonåringen antingen möter nya människor utifrån förtröstan och tillit eller med misstänksamhet och ett behov av att vara på sin vakt.

Puberteten signalerar också att det är dags att börja frigöra sig från föräldrafigurerna och att skapa nära relationer med andra. Frigörelse från ursprungsfamiljen underlättas av trygga anknytningsrelationer till föräldrarna. Tonåringen kan nu också se mer "objektivt" på föräldern. De med en otrygg inre arbetsmodell kan dock bli ilsket upptagna och kan hamna i ständiga bråk med föräldrarna medan andra nedvärderar föräldrarna och avfärdar relationen till dem.

Under ideala förhållanden äger i tonåren ett särskiljande och en stabilisering av identiteten rum. Att finna balans mellan självständighet och social integration är en omfattande utvecklingsmässig uppgift (Arnett, 2000). Denna uppgift ställer höga krav på tonåringens förmåga, vilken i sin tur är beroende av den tidigare utvecklingen (Erikson, 1989; Greve et al. 2001).

De teman som analysen av utsagorna om tonåren resulterade i presenteras nedan. Dessa teman rör i stort vad pojkarna berättade om för händelser och upplevelser. Dock återkommer i detta kapitel exempel på de bemästringsstrategier som pojkarna använde sig av.

Tema "Jag som tonåring" med underteman

Jag som tonåring

1. Bättre nu
 2. Bättre innan
 3. Ett oförutsägbart liv
 4. Inte bry sig/ge igen
 5. Ensam och ledsen
 6. Inte mina föräldrars fel
 7. Behöver jag hjälp?
 8. Sexualitet
 - 8.1 Utan kunskap
 - 8.2 Mellan olika synsätt
 - 8.3 Sex ger mig något
 - 8.4 Inget speciellt
 - 8.5 Något äckligt
 9. Andras syn på mig
-

I. Bättre nu

Några pojkar beskrev att tillvaron hade förändrats till det bättre sedan de hade blivit äldre. Någon hänvisade till att ha kommit hemifrån och att i stället vara på institution.

Bättre än förut i alla fall, det går uppåt. Det blir mer och mer positivt med mig. Det negativa börjar försvinna ut ur mig, det känns skönt (Jon 17 år)

Institutionsvistelsen kunde också innebära att komma bort från "dåliga kompisar".

Nu är jag mycket lugnare än vad jag var innan ... när allt var dåligt, med kompisarna och allt (Omar, 14 år)

På samma sätt som i temat "Pojkarna som barn" handlade få berättelser om tonåren om någon vuxen utanför familjen som fungerade som hjälp och stöd. En pojke, som hade varit mobbad under hela skoltiden, berättade dock om skolans kurator.

På högstadiet kom jag ju i kontakt med "antimobbning och antirasism", så då blev jag aktiv där och kuratorn hon hade väldigt koll, så jag hade mycket kontakt med henne. Hon hade samtal med oss som var mobbade, då blev det bättre och jag började säga ifrån på ett helt annat sätt (Åke, 20 år)

En del av den maktlöshet, som pojkarna hade upplevt som barn, kunde till viss del hanteras av en upplevelse av att vara äldre och därmed "starkare". Ett exempel var Pasa, som trodde att hans pappa inte vågade slå honom mera.

När jag var liten våga pappa slå mej, tror inte att han vågar nu (Pasa, 14 år)

Sebastian började att "ryta tillbaka" gentemot sin mamma.

När jag var mindre gick jag iväg, var rädd, jag tordes inte göra nånting. När jag blev äldre röt jag tillbaka och då blev mamma rädd (Sebastian, 14 år)

I jämförelsen mellan då och nu, kunde en dålig relation med mamma ha blivit något bättre.

*När jag var liten ... jag kunde inte gå ihop med min mamma,
så att det var ... nu när jag är äldre så går det väl bättre (Elias,
17 år)*

Viktor beskrev att han själv hade förändrats medan relationen till mamma var som den var. Detta innebar dock en distansering och ett avfärdande av relationen. Denna process beskrevs med ett uppgivet konstaterande.

*Det är bara jag som har ändrats, hemma har inget ändrats ...
ingen idé att prata med mamma, hon är fortfarande likadan
(Viktor, 16 år)*

Att ha kommit till en institution eller att ha börjat på en BUP-mottagning kan vara en situation som kan förklara pojkarnas behov att återkommande påpeka att "sån var jag förr, så är jag inte längre". Sådana försäkringar, om att vara annorlunda och bättre än tidigare, var oftast "tomma" och utan konkreta exempel på vad som hade ändrats.

*Jag har förändrat mig alltså ... jag är inte som jag va innan
(Nicko, 16 år)*

2. Bättre innan

Några pojkar gav uttryck för att det trots brister hade varit bättre när de var mindre. Oftast handlade det om att relationen till föräldrarna hade försämrats, när de blev äldre.

*Det var mycket bättre när jag var liten, då var det ju nästan
aldrig något tjafs ... sämre mellan mig och mamma nu, funkar
inte alls, spänd spänning mellan oss två, det kanske är nån
dag som mamma och jag fixar att vara sams, sen går det inte
mer ... det är inte kul (Tomas, 18 år)*

Föräldrakonflikter i tonåren kunde också handla om frigörelse, men en frigörelse som ledde till ilska och bråk och till att pojkarna "hamnade" i svårigheter.

*När jag var tretton år börja jag bråka med mamma och pappa.
Hade lika kort stubin som dom, visste inte vad jag gjorde, vi
bråkade om skitsaker. Till exempel om att få vara ute längre.
Sen börja jag skolka, snatta, var bara skit. Det var inte kul.
Det var grupptricket (Yngve, 16 år)*

I tonåren utvecklas en förmåga att reflektera över sig själv och andra, innebärande att förstå vilka konsekvenser som ens egna handlingar får för en annan människa. För några pojkar som hade denna förmåga, uppstod en smärtsam insikt förknippat med känslor av hopplöshet och självförakt.

Mitt liv har blivit värre och värre ... har bara gått nerför, drogerna, du kan göra vad som helst /.../ Om man tänker efter så har man inte bara förstört sitt eget liv utan det är många andra som har fått lida för vad jag är. Dom kommer att vara skräja hela livet, varit skrämmande. Det är det som är så hemskt. Jag hatar mig själv, så som jag har gjort mot andra (Dahar, 19 år)

3. Ett oförutsägbart liv

Känslan, att tycka om sig själv eller tycka illa om sig själv, grundläggs tidigt under tonåren, medan känslan av inre kontroll och sammanhang utvecklas under tonårens senare del (Adamson, 1999). Under tonåren ska ett särskiljande och en stabilisering av identiteten äga rum innebärande att finna balans mellan självständighet och social integration. För ungdomar med en otrygg uppväxt kan denna uppgift försvåras av att kastas/flyttas omkring utan att förstå motiven till olika "åtgärder", trots att åtgärderna är sådana som den omgivande vuxenvärlden kan ha skäl att genomföra. För många fortsatte således tillvaron under tonåren att vara oförutsägbart på samma sätt som den hade varit under barndomen.

Jag blev skickad till ett behandlingshem, var där i sex månader, fast dom sa att jag skulle vara där en månad. Så ringde dom efter en månad och sa att vi kan inte skicka hem dej, vi har inte hittat något ställe, men du ska kanske snart flytta hem. Så tänkte jag okej och så fick jag ett besked till /.../ Sen fick jag besked att jag skulle flytta hem den 11:e sen ringde dom den 10:e och sa att jag skulle flytta den 18:e och dom sa att det var ett 100-procentigt datum och så ringde dom den 17:e och sa vi kan inte ge dej någon tid (Pasa, 14 år)

Ur ungdomens perspektiv var det ofta svårt att upptäcka vad som var syftet med de olika åtgärderna eller vad som var innehållet i behandlingen.

På det behandlingshemmet ... kommer inte ihåg vad jag gjorde, hur jag mätte /.../ Sen fick jag komma till en lägenhet där olika kom och tog hand om mig, sov över och sen byttes dom om (Sebastian, 14 år)

Någon annan kunde ana att det fanns en anledning till att han inte kunde bo hemma, men han kunde inte förstå anledningarna till de många olika placeringarna.

Om jag nu ska flytta runt så tycker jag att jag kunde få stanna på ett ställe, flytta runt är jäkla jobbigt. Kunde lika gärna ha bott kvar hos mamma, eller om dom har en anledning till att jag inte får det så kunde dom ha satt mig på ett ställe, låtit mig stanna där ... bara flytta runt, vet inte varför (Ulf, 15 år)

Några av de lite äldre ungdomarna, de ungdomar som hade lämnats "vind för våg" under barndomen och som tidigt hade dragits in i gängkriminalitet, förmedlade att livet var helt utan styrsel. Ett liv som också innebar ett utanförskap.

Jag har aldrig levt tryggt i samhället, jag har levt i en ingen-värld, jag har levt i mina kompisars värld, haft en egen värld. Man följer bara efter i den världen /.../ redan djupt nere i skiten (Dahar, 19 år)

4. Inte bry sig/ge igen

Många pojkar berättade om sin tonårstid på ett sätt som förde tankarna till det som kännetecknar en avvisande inre arbetsmodell. Denna modell präglas av att individen har en överdriven och orealistisk självvärdering, en låg värdering av andra, en känslomässig kyla, att av andra bli uppfattad som aggressiv och fientlig, en svårighet att identifiera och fokusera på egna känslor och inre upplevelser samt oförmåga att berätta om och dela med sig av känslor och svårigheter.

En pojke berättade om en dålig relation med mamman och hennes pojkvän som något som han själv hade kontroll över och som han inte berördes av.

Jag och mamma går inte ihop, vi ger oss inte nån av oss, bråkade konstant. Det blev inte bättre av att hennes pojkvän som är 21 år försökte ta pappa-rollen över mig, lyckades inte med det. Han skulle försöka trycka ner mig mot golvet, men det var jag som slog ner honom istället /.../ jag har satt dit mamma x antal gånger för att hon försöker manipulera mig (Benny, 15 år)

Ilksa som drivkraft och att bråka och slåss för att få stå i centrum och att må bra, blev "lösningen" för en tidigare mobbad pojke.

Jag var så jävla förbannad, stack ofta hemifrån. Så köpte jag en moppe när jag var fjorton, börja punda och då sket jag ju i allt. Kändes som att det var ingen som brydde sig ändå /.../ i sjuan började jag skolka som fan och levde jävulen ... precis som att folk såg upp till mig, en riktig bråkstake ... ville hela tiden stå i centrum /.../ i femman höll dom på att mobba, men dom la av efter att jag pryglade skiten ur en kille, sen dess har ingen hållt på, det kändes bra, ja liksom jag mådde bra då (Anton, 16 år)

En pojke som beskrev hur han hade hamnat i bråk "på stan" och slagits med lärare och personliga assistenter formulerade följande "livsmotto":

Stå på mig, inte lita på någon ... slåss för min sak och skit i om du trampar någon på tårna (Elias, 17 år)

I vissa citat återfanns det uttryck av att känna sig överlägsen andra samt att må bra av att sätta sig på andra. Det fanns ingen reflektion kring att utsagan "det går inte att förstå vem jag är" också är ett uttryck för ensamhet.

Det går inte att förstå vem jag är, du kan inte förstå mig, inte personalen här. Jag är annorlunda, så simpelt är det. Jag anser mig vara överlägsen. Jag kan räkna ut allt om alla. Deras liv, deras situation, hur dom har det hemma, vad dom tycker om jobbet. Vissa människor är svåra att läsa, men jag brukar oftast ha rätt och när jag har rätt gör det ont, jag meddelar det på ett smärtsamt sätt. Känner mig ju grym då, överlägsen den personen. Ser att dom mår dåligt när man säger sanningen till dom (Farah, 18 år)

Följande citat belyser ett försök att helt avfärda betydelsen av såväl andras upplevelser som vikten av att ha relationer:

Jag säger vad jag tycker ... vi kan sitta här tills i morgon, det spelar ingen roll. Är det någonting jag inte vill säga så säger jag inte det, så enkelt är det /.../ vi kan säga så här ... kan du fatta ... hela socialen ... fick ett utbrott ... jag menar att det har ingen jävla betydelse vad andra tycker (Linus, 14 år)

Att se sig själv som någon som vågade sätta sig upp mot vuxna, var en strategi som återkom.

Polisen som förhörde mig ... bad henne fara åt helvete ... hon ställde samma frågor 10 000 gånger ... Jag fråga henne rätt ut, det är väl inte 20 frågor på nåt vänster? Då börja hon gnälla (Freddy, 15 år)

De pojkar som hade en "tuff attityd" till tillvaron och gentemot andra människor var också de pojkar där det framgick av bakgrundsinformationerna att de hade varit inblandade i slagsmål, skolkat, begått andra brott utöver sexuella övergrepp samt att de hade narkotika- och/eller alkoholproblem. En av de tretton pojkarna med missbruksproblem började dricka under de tidiga tonåren.

Var tretton är när jag började dricka ... jag kom hem full nästan varje dag, mamma var skitsur och skrek åt mig, gick och la mig direkt (Markus, 15 år)

Ett flertal hade också varit "stökiga" i skolan. Ibland handlade det om pojkar som varit mobbade före puberteten, men som sedan "gav igen", vilket i sin tur kunde leda till konflikter med lärarna.

Det var två lärare som fick ta mig för att jag blev förbannad, skulle slå den andre killen (Daniel, 18 år)

Som en del av "tuffheten" och eventuellt som ett försvar mot känslor av att vara sviken, gav många uttryck för att bristen på engagemang från vuxenvärlden inte störde dem; de brydde sig inte och de behövde inte någon.

Tycker inte det är min mamma. När jag ser henne säger jag hej mamma, men tycker inte hon är en mamma. Jag orkar inte bry mej om det där (Kim, 15 år)

En pojke som i många sammanhang framställde sig som "det skiter väl jag i", tillstod också den ensamhet som uppstod av att för det mesta vara på kollisionskurs med föräldrarna. Han var också osäker på vad föräldrarna kände för honom och han "löste" det med att nästan inte känna någonting gentemot sina föräldrar.

När vi bråkar ... enligt dom är det jag men enligt jag är det dom. Har inte den blekaste vad dom tycker om mej men jag känner väldigt svagt för båda två. Jag hoppas att dom förstår att det här inte är kul för mej. Men dom visar inga tecken på att dom förstår (Tomas, 18 år)

Som barn kan man bli sviken om föräldrarna har stora problem. En strategi som tonåring kan vara att försöka att inte bry sig eller att hoppas att föräldrarna löser sina svårigheter.

Jag bryr mej inte så mycket om det. Dom är vuxna människor, dom borde kunna reda ut det där ... (Linus, 14 år)

En pojke uttryckte pessimism gentemot den behandling som han hade påbörjat. Han trodde inte att någon kunde hjälpa honom och att det var han själv som "valde". Han ville också se de svårigheter som han hade upplevt som något som gjorde honom stark och kapabel. Kanske, om han hade fått hjälp som barn, hade han inte behövt "hamna" på en institution.

Dom kan inte hjälpa, dom bara tror att dom kan. Jag tror inte att det går för man kan göra bara som man vill, man väljer själv. Nån annan kan aldrig hjälpa så att man inte gör om det. Jag tror att om man har haft det svårt, lär man sig, att ta hand om sig själv, att man inte behöver hjälp på nåt sätt ... kanske när jag var liten, så hade inte blivit så som det blev (Gaby, 15 år)

5. Ensam och ledsen

Emotionell misshandel och försummelse är associerade med ökad aggressivitet och socialt tillbakadragande hos såväl det äldre barnet som tonåringen och kan leda till svårigheter att hantera det sociala samspelet. Det blir svårt att tro på sig själv och på förmågan att skaffa sig kamrater (Shaffer et al. 2009).

För andra resulterade barndomens utsatthet i en mer uppgiven ledsenhet utan samma starka uttryck av ilska och av att vilja hämnas. De beskrev sig själva som ensamma och ledsna tonåringar.

Irritation och det är inte riktat bara mot min fostermamma utan mot hela situationen, att mina fosterföräldrar ska vara så jävla bångstyriga. Dom hör aldrig av sig, det är jag som ringer. När jag tog studenten, ingen kom, okej, jag är stark själv så jag kände det på mig. Jag tänkte, vad kunde jag förvänta mig, det var ändå jävligt surt ... gjorde lite ont i själen (Björn, 22 år)

På frågan om erfarenheter av stöd och tröst svarade samme pojke:

Söker tröst ... nej, då vill jag vara helt själv ... lugn, ensamhet alltså sitta vid en spegelblank sjö och fiska, det här jättelugnet det är en form av tröst för mig /.../ Alltså jag använder ju

terapeuten som ett bollplank, men när det gäller tröst ... när jag vill ha tröst så mediterar jag (Björn, 22 år)

En pojke som blev omhändertagen när han var tolv år beskrev en ledsen och otrygg tillvaro och en längtan efter sina syskon.

Jag blev ju jätteledsen när jag skulle flytta hemifrån, var tolv ... så jag har mått jäkligt dåligt, väldigt ledsen att ha åkt från mina syskon (Ulf, 15 år)

Någon trodde att det var kul att ha vänner, men beskrev sig som en "ensamvarg".

Det klart att det är kul att ha vänner eller kompisar ... men jag är lite av en ensamvarg eller så (Ingemar, 15 år)

Någon gång under tidiga tonåren började en del pojkar att skolka. Av bakgrundsdata framgick det att 25 pojkar hade allvarliga problem med skolvägran. Skolkandet kunde vara ett uttryck för att ha flyttat många gånger, att föräldrafigurerna inte brydde sig eller att pojken var utsatt för mobbning, eller en kombination av detta.

Det fanns olika strategier för att stå ut med ensamheten. För Åke blev datorn och tv:n ett substitut för vänner.

Blev utfrysad i klassen, mobbad, orkade inte vara där. Försökte göra saker, satt vid datorn, såg tv, jag försökte vara så normal som möjligt (Åke, 20 år)

En pojke beskrev att han kände sig ledsen då han blev mobbad och att mobbningen hängde samman med att han saknade kamrater.

Dom höll på att retas och sa långben, fast det fanns en i klassen som var längre, fast han var deras kompis, hade inga, blev ledsen (Lars, 13 år)

Andra beskrev ensamheten med ett sakligt kommenterande.

Var rätt ensam ... snäll, lite blyg så jag vågar inte slåss och liksom säga ifrån, jag är lite för tyst (Sven, 14 år)

Då relationer till jämnåriga är av stor betydelse för tonåringens utveckling innebär mobbning av jämnåriga en svår belastningsfaktor, som kan liknas vid

kronisk stress. Depression och ångest är en vanlig konsekvens och ungdomen får också generella svårigheter att hantera sitt känsloliv. Den ansträngning som krävs för att hantera de negativa känslor som mobbningen ger upphov till reducerar således möjligheten att bearbeta andra känslor samt att skapa relationer med andra (McLaughlin et al. 2009).

En mobbad pojke försökte klara sig med "påhittade kamrater".

Alltså när jag var i skolan så ljög jag och sa att jag var med andra kompisar som inte gick på skolan ... dom mobbade mig ... var ledsen (Ulf, 15 år)

Omvända roller är ett anknytningsteoretiskt begrepp som handlar om föräldrar som inte har kapacitet att ta sitt föräldraansvar eller som abdikerar från detta ansvar, dvs. lämnar barnet med ett för stort ansvar. Föräldra-barn relationen blir i fel "riktning" exempelvis genom att barnet oroar sig för föräldern och inte tvärt om. Exempel från tidigare kapitel var Sven som var rädd för att pappan skulle ta sitt liv och Elias vars mamma hotade med att hoppa framför tåget.

Eller som i följande citat, där pojken tyckte det var bra för mamma och pappa att barnen var omhändertagna. Han förmedlade också den maktlöshet som uppstår när det blir barnets uppgift att trösta den vuxne.

Det är bra att vi är borta så att mamma och pappa kan sitta och prata om saker själva. När mamma ringer i telefonen och är lessen, jag kan ju inte göra något ... jag vet inte vad jag ska säga (Sebastian, 14 år)

En pojke försökte, likt en förälder som försöker förstå sitt barn, förstå varför relationen med mamma inte fungerade och han var kluven till om detta påverkade honom eller inte.

Jag tror inte mamma mår bra inombords och det låter hon gå ut över mig ... vete fan alltså om det är jobbigt ... jag vet att jag kommer att klarar detta, hoppas det kommer att gå bra för mig (Anton, 16 år)

6. Inte mina föräldrars fel

Mönstret "Jag var problemet" från beskrivningarna om pojken som barn återkom också i berättelsen om tonåren men här mer som ett direkt påpekande att felet fanns någon annanstans än hos föräldrarna. Det kunde till exempel

handla om fel kamrater, en dålig skola med dåliga lärare eller att inte ha lyssnat till och lytt föräldrarna.

Det var skolan som gjorde att jag fick dom kompisarna, skolan har alltid varit en fucked-up skola. Till och med lärarna rökte hasch (Omar, 14 år)

En pojke som beskrev att livet hade blivit svårt, tänkte att det inte hade något med hans föräldrar att göra då han dels hade blivit uppfostrad av sina äldre kamrater, dels alltid hade "gått sin egen väg".

Föräldrarna har väl inte påverkat mig. Jag har alltid varit sån som gått min egen väg och /.../ har inte blivit uppfostrad av mina föräldrar, jag har alltid haft äldre kompisar, det är väl så jag har blivit uppfostrad (Elias, 17 år)

Några pojkar såg ur ett efteråtsperspektiv att problemen under tonåren berodde på att de inte hade lyssnat på sina pappor.

Han sa till mig jag skulle lyssna på honom, jag gjorde inte det, till sist hamna jag här på detta stället ... (Giri, 16 år)

7. Behöver jag hjälp?

Några pojkar gav uttryck för att behandlingstiden hade varit bra för dem och att de såg hjälp som något positivt som de i framtiden hoppades kunna söka om de behövde det, medan andra hade svårt att tänka sig att hjälp fanns att få från någon annan människa.

En pojke anförtror sig till en kurator som därefter gjorde en anmälan till socialtjänsten. Med viss tveksamhet såg pojken detta som något bra.

Jag snacka med min skolkurator, hon kontaktade socialen, sa vad jag hade berättat, hon sa att det var för mitt eget bästa eller nåt sånt (Omar, 14 år)

På frågan om vad de skulle göra om de inte mårde bra då institutionsvistelsen var avslutad, svarade en del pojkar:

Då söker jag upp hjälp så fort som möjligt (Viktor, 16 år)

Ett förnekande av behov av hjälp förekom, framförallt i relation till de övergrepp som pojken hade begått, ibland med en hänvisning till att övergreppen

låg långt tillbaka. Däremot hade det varit bra att få kunskap om sina tankar och reaktioner.

Lärt känna mig bättre, hur jag reagerar, hur man kan tänka och hur andra tänker /.../ det kom fram att jag gjorde övergrepp, men dom gjorde inte ett skit då. Det var kanske då jag behövde nån sorts sån hjälp /.../ Men nu, har glömt det, allting var okej. Jag bråka med mamma och så tar dom upp det gamla och sen så satte dom in mig. Alltså meningslöst var det inte att komma hit. Själva anledningen, sexuella övergrepp att man sitter här för det ... det behövde jag egentligen inte (Ulrich, 18 år)

Andra hade prövat tanken att något var fel, att detta var möjligt att klara av själv utan att tala med någon annan, men också hur svårt det var att "klara sig på egen hand".

Så tänkte jag; nej, jag ska inte säga någonting, det här ska jag klara att sluta med själv. Men det går liksom inte (Åke, 20 år)

8. Sexualitet

Sexualitetens fysiska och psykiska förutsättningar finns redan hos det ny-födda barnet, men för det mesta förknippas sexualitet och sexuell utveckling med puberteten som i sin tur är förknippad med tonårstiden. Att "komma i" puberteten innebär i sin tur en komplex hormonell förändring, en känslomässig utveckling som omfattar känslolivet i stort men också sexuell lust och ett sexuell utforskande (Westphal, 2010).

8.1 Utan kunskap

Det finns studier om varifrån unga i Sverige i dag får sin kunskap om sexualitet. I en studie uppger en majoritet att de fick den mesta informationen via skolan. I en annan studie ansåg ungdomar att de hade fått bäst kunskap via tidningar, därefter kamrater och först på tredje plats via skolan. För pojkar var det vanligast att prata med sin flickvän (Folkhälsoinstitutet, 2000). Av ungdomarna i Edgardhs (1992) undersökning uppgav majoriteten att de hade någon att tala med om sexualitet, dock uppgav två procent av flickorna och tio procent av pojkarna att de inte hade någon att tala med.

Få av pojkarna kunde minnas att vare sig mamma eller pappa hade samtalat med dem om sexualitet. Ingen berättade om någon kontakt med en ungdomsmottagning. I stället för att via dialog förstå sexualitet på ett konstruktivt sätt, blev de lämnade ensamma med sina funderingar. Många hade med sig

erfarenheter av sexualitet, som agerades ut direkt mot dem eller framför deras ögon, utan möjlighet till bearbetning.

Jag vet inte vad mina föräldrar tycker om sex ... dom skiter väl i det, om det är så att jag har sex ... vi pratar inte om sex hemma (Elias, 17 år)

Några hade vaga minnen från skolans sexualundervisning, några var aldrig med.

Sexualundervisning ... Kommer inte ihåg, var aldrig där (Olle, 17 år)

Andra uttryckte på ett relativt oreflekterat sätt att det var obehagligt att samtala om sexualitet.

Sexualundervisning det är skit alltså, ville inte va på det. Alltså, det är skumt att höra folk prata sex. Har lärt mig av mina flickvänner (Farah, 18 år)

Några pojkar visste inte vad orden pubertet eller vad onanera var för något. På frågan "Vad tänker du på när jag säger pubertet?" svarade en del pojkar med olika versioner av "Vad fan är det?" Samma okunskap fanns om vad onani var för något. Vid frågor om onani återkom svaret "minns inte".

I: Kommer du ihåg hur gammal du var när du började onanera?
Cerdar: Vad fan är det?
I: Onanera, jag vad ska man annars säga, i Skåne säger man runka, onanera, man smeker sitt eget könsorgan
Cerdar: Jaha. Jag minns inte det

8.2 Mellan olika synsätt

En förvirring kring sexualitet utifrån olika synsätt återkom. Detta kunde vara i form av en inre kluvenhet. Kluvenheten kunde också bestå av att leva i det svenska samhället med dess inställning till sexualitet i kombination med att ha föräldrar från en annan kultur med en annan inställning till sexualitet.

Hos några pojkar ägde dock konflikten till största del rum inom dem. En pojke försökte "få ihop" att han dels hade homosexuella erfarenheter, dels att han ansåg att homosexualitet inte var normalt.

Det kan låta konstigt, har ju provat med killar men tycker inte det är normalt. Hade jag varit bög så hade jag fått acceptera det men jag hade inte blivit accepterad i min familj. Homosexuella är det värsta dom vet, men jag vet att jag inte är bög (Henrik, 17 år)

En annan kämpade med känslor inför att bli vuxen, då han samtidigt tyckte att "barn är mycket finare".

Jag tycker barn är mycket finare ... i kroppen /.../ pubertet, det är äckligt. Längtar efter att få vara liten och fin, livet skulle va lättare då ... om man bara kunde backa tiden men nu kan man inte det. Var inte roligt när jag var barn, men längtar i alla fall till att vara barn ... ett lyckligt barn (Jon, 17 år)

Hos andra utspelades konflikten mellan olika kulturers synsätt; föräldrarnas och det omgivande samhällets. Dock blev denna yttre konflikt också en konflikt inom pojken.

Jag tror att mina föräldrar tycker som Allah, det står i Koranen att man inte får ha sex innan man har gift sig /.../ men när den tjejen anmälde mej, då fick mamma och pappa i alla fall veta att jag hade haft samlag ... (Cerdar, 17 år)

En pojke såg det som han uppfattade som de flestas syn i hans hemland, som något eftersträvänsvärt.

Jag pratar mest med äldre män. Äh, kvinnor har ett annat sätt att tänka, dom accepterar livet som det är. Män strävar efter mer pengar, större hus, större by, mer respekt. Svenska kvinnor är fucked. Dom skiljer sig, lämnar barnen och super istället, dom skrattar men det är tomma skratt (Farah, 18 år)

Farah beskrev också den kulturella konflikten mellan å ena sidan vad han hade för tankemässig inställning och å andra sidan hur det blev när "ballen" fick bestämma. Han önskade också att han vore utan sina sexuella erfarenheter.

Jag tycker faktiskt att det är fel att ha sex. Det är många som inte tror det, tror att man skiter i det. Sen när man är färdig, då blir man rädd, men ballen du vet /.../ Den synen som mina föräldrar har är bra. Jag önskar att jag vore oskuld, jag vill själklart att min fru ska va oskuld. Vill inte att hon ska veta

mycket om sex, jag önskar att jag inte visste så mycket om sex (Farah, 19 år)

Det var inte bara de pojkar med rötter i andra kulturer som uttryckte en konflikt mellan föräldrarnas uppfattning och sin egen.

Det har hänt att jag tittat på porr. Mina föräldrar kom på mig med ett par tidningar, dom gillade inte det, dom tyckte att jag är för ung. Det var i höstas och då var jag sjutton, då tycker inte jag att man är för ung (Tomas, 18 år)

8.3 Sex ger mig något

De flesta angav en ålder, då de kom in i puberteten och berättade till exempel om behåring, hur penisen blev större eller om den första utlösningen. En del pojkar förlade detta till 11–12 års ålder, men merparten svarade att de var mellan 13 och 14 år gamla. Detta är samma ålder som framkom i Edgardhs (1992) undersökning, där pojkar rapporterade att den första sädesuttömningen inträffade vid 13 till 14 års ålder.

Några pojkar talade om övergången från att vara barn till att bli man på ett positivt sätt. Det var spännande med de kroppsliga förändringarna och det var skönt att onanera.

Det börja växa hår, jag börja få mörkare röst, det är en spännande ålder /.../ onanera, det är faktiskt skönt, annars hade man inte gjort det (Omar, 14 år)

För andra blev puberteten ett positivt tecken på att ha blivit äldre.

Man kände sig äldre ... det kändes bra (Rikard, 15 år)

Nästan alla uppgav att de antingen hade läst porr, tittat på porr eller att de hade sökt efter porr på nätet. Några hade positiva upplevelser av pornografi.

Porrtidningar har jag tittat i och film ... upphetsande och så (Ingemar, 15 år)

Endast ett fåtal pojkar talade om tillåtna sexuella erfarenheter på samma positiva sätt som denne pojke.

Ja, man kysstes, man kramades, rullade runt och hade kul ... man känner sig jävligt omtyckt och man känner kärlek också (Linus, 14 år)

8.4 Inget speciellt

Pojkar som har utsatts för sexuella övergrepp är ofta osäkra på sin sexuella läggning och oroar sig för att vara homosexuella. Samlagsdebuten sker tidigare, partnerantalet är högre och erfarenheten av att ha haft frivillig sex med båda könen är större än för andra pojkar. Erfarenheten av analsamlag är också vanligare. Utsatta pojkar har, i högre grad än utsatta flickor, negativa upplevelser av samlag (Edgardh, 1992).

Det dominerande mönstret var att reducera sina sexuella upplevelser. Detta kan handla om att många av pojkarna var försiktiga med att tala om sexualitet på ett positivt sätt, då de var upptäckta som "unga förövrare".

Att komma i puberteten beskrevs som något obemärkt och ointressant.

*Det var väl inget speciellt. Inget man går runt och tänker på
(Olle, 17 år)*

Trots att puberteten pågick eller låg "nära i tiden" återkom också här "jag kommer inte ihåg" svaren. Yngve, som inte mindes så mycket, framhöll samtidigt att han inte "så mycket" hade tittat på porr.

*Puberteten? ... finns ingenting speciellt med det. Det är inte så
mycket jag kollar på porrfilm ... jag kommer inte ihåg nånting
egentligen (Yngve, 16 år)*

Björn som sa, att han inte mindes om han hade onanerat eller inte, sa också i en bisats att puberteten var "blandat med allt möjligt".

*Puberteten? ... det var nog blandat med allt möjligt /.../ onanerat? ... nej det kommer jag inte ihåg ... jag minns faktiskt
inte (Björn, 22 år)*

En del pojkar framhöll att de aldrig, eller nästan aldrig, tänkte på sex eller onanerade. När intervjuerna handlade om onani framstod tydligt pojkarnas önskan om att framstå som sexuellt ointresserade.

*Onanerar? Nej aldrig ... tänker aldrig på sex. Jag gör inte
sånt (Ivar, 15 år)*

Någon underströk sitt ointresse med att skolan viktigare.

*Jag tänker inte så mycket på sex. Skolan är ju viktigare (Linus,
14 år)*

Eller att idrotten ledde till att inte onanera "så mycket".

Onanera ... nä, alltså jag gjorde det väl ganska sent alltså överhuvudtaget. Men sen så idrottade jag, så det var inte så mycket (Elias, 17 år)

En pojke, som hade vuxit upp med en sexuellt gränslös pappa, längtade efter kärlek utan sex.

Det kvittar med sex. Jag skulle gärna vara tillsammans med en tjej som är riktigt skitsnygg och bra och att det funkar skitbra. Ett förhållande utan sex, gärna för mig. Jag tror det är för att jag inte fått ... alltså den kärlek man behöver och som man skulle ha fått från sina föräldrar. Jag får kärlek från min flickvän, jag behöver nån, vill ha nån som älskar mig (Anton, 16 år)

Medianåldern för samlagsdebut i Sverige är för kvinnor 16,1 år och för män 16,9 år (Folkhälsoinstitutet, 2000). Det finns ett samband mellan att å ena sidan ha hoppat av skolan, ha dåliga relationer med sina föräldrar samt att leva med endast en förälder och att å andra sidan exponera sig för sexuella risker. Runt 17 procent av svenska pojkar är tidiga, dvs. de har sitt första samlag före det de fyllt 15 år (Edgardh, 2001). De pojkar i Edgardhs studie som hade en tidig sexuell debut kom tidigt i puberteten, var oftare rökare och hade också en tidig alkoholdebut. I en teoretisk artikel beskrivs hur anknytningen med föräldrar påverkar den tidpunkt då barnets biologiska könsmodnhet startar (Belsky et al. 1991). Om barn under sina första fem till sju år har haft en otrygg och oförutsägbart hemmiljö och har haft en svag anknytning till föräldrarna kommer de tidigare in i den biologiska puberteten, får en högre sexuell aktivitet och får svårare att knyta an i förälskelse. Hypotesen prövades i en longitudinell studie av både flickor och pojkar. Studien visade att de pojkar, vars pubertet kom tidigt, hade växt upp med distanserade mödrar (Kim & Smith, 1999).

Erfarenheterna av samlag varierade hos de 45 ungdomarna. Cirka hälften av pojkarna hade samlagsdebuterat i samtyckande sexualitet och vad som utmärkte dem som grupp var den låga medianåldern vid samlagsdebuten; 13,5 år. En liten grupp av pojkarna utmärkte sig vidare genom att ha haft många samlagspartners. Upplevelsen av det första samlaget innehåller säkert för många ungdomar en del av det pojkarna berättade om; det var fumligt eller man var berusad. Det var snarare berättelsernas avsaknad av positiva sexuella upplevelser som var framträdande samt en avsaknad av nyanser. Pojkarna kändes inte igen i andra ungdomar som ombetts värdera sina sexuella erfarenheter. En majoritet av dessa ungdomar beskrev sina sexuella erfarenheter

i positiva termer och att de också förvärvade sina erfarenheter i takt med att de kände sig mogna att göra det (Folkhälsoinstitutet, 2000).

Ett återkommande svar på frågan om hur de pojkar som hade haft sitt första samlag upplevde detta var "kändes inget speciellt".

Jag var tolv när jag hade samlag första gången ... kändes ingenting speciellt ... en tjej som var betydligt äldre. /.../ Sen var jag ihop med en tjej längre, sex var väl mysigt men det var liksom inget speciellt (Elias, 17 år)

En pojke, som berättade om ett positivt första samlag, reducerade samtidigt upplevelsen med att tillägga att efter några samlag var det inte längre spännande.

Det är inte så att man tänkte åh, första samlaget, vad skönt det ska bli. Fast första gången var det skönt men sen när man hade gjort det två, tre gånger så visste man hur det skulle va, då var det inte spännande mer (Pasa, 14 år)

En pojke hänvisade till "kommer inte ihåg" i kombination med att ha haft en hel del tjejer.

Var väl fjorton. Alltså det kändes väl bra första gången ... jag vet inte exakt alltså, jag kommer inte ihåg, har haft en hel del tjejer (Ulrich, 18 år)

Anton, som kunde tänka sig kärlek utan sex, berättade om sitt första och också om senare samlag, på ett "tufft" och distanserat sätt.

Jag blev av med oskulden när jag var tretton år. Det var bra från början men sängen börja ju gnissla som fan. Direkt efter ringde jag min bästa kompis, sa jag har blivit man nu /.../ om man var på en fest och hade sex med en brud. Vad då, bara sex liksom ... bara jaha (Anton, 16 år)

Också för denne pojke var en "tappad oskuld" något som gav status inför kamrater.

Jag var tolv år ... jag var påverkad, så det var inte så speciellt. Att man hade tappat oskulden tidigt, man var tvungen att skryta om det (Dahar, 19 år)

Strategin, för en pojke som hade negativa känslor förknippade med samlag, var att se samlag som något "överreklamerat".

Jag tyckte det där med samlag är överreklamerat, inte så tilltalande. Rätt så omständligt, mindre skönt ... misslyckat om jag ska vara ärlig (Björn, 22 år)

En tidig samlagsdebut kan ses som en kompensation för en brist på närhet som kan ha funnits med från barndomen. Detta är i linje med kunskapen om att ungdomar med bristande anknytning ofta debuterar tidigt sexuellt och att de via sexualiteten kompenserar en inre brist av närhet, dvs. att andra känslomässiga behov inte riktigt kan formuleras utan omvandlas till sexuella känslor.

Elva när jag hade samlag, hon var femton ... det var väl bra. Haft samlag med många efter henne, varit ute i på fester och bråksvängar (Hasse, 18 år)

En följdfråga till de pojkar som hade haft sitt första samlag, var om det var med en flicka eller pojke. Följande svar var det typiska och det är kanske ett svar som flertalet tonårpojkar skulle ge:

Samlag med killar ... nej fy fan ... är jag bög eller ... nej jag har haft samlag med flera olika tjejer, första gången var jag fjorton (Cerdar, 17 år)

Några gav uttryck för att sexualiteten var något som var "skumt".

Samlag i början av åttan. Det var skumt faktiskt. Haft ett antal tjejer. Några gånger har man haft sex utan att man har velat (Farah, 18 år)

8.5 Något äckligt

Några pojkar talade om sexualitet som något de gjorde, men som de inte tyckte om att göra. Dock uttryckte de sig starkare och mer avståndstagande än de pojkar som citerades ovan. Att titta på porr tillsammans med kompisar, beskrevs som något äckligt.

Har lärt mig om sex ifrån porrfilmer ... tittade väl med kompisar ... jag tyckte det var äckligt (Elias, 17 år)

Liknande känslor beskrev Farah, som tidigare hade beskrivit sexualitet som något som var "skumt". Farah kämpade dessutom med konflikten mellan vad religionen påbjöd och vad han själv gjorde.

Man sitter massa grabbar och kollar på porr ... jag gillar inte att kolla på porr, vi skulle runka, den som kom sist fick äta upp en bulle ... det är äckligt att kolla på en annan som runkar /.../ man känner sig lite svagare när man ser porr ... fan dom snubbarna håller på hur länge som helst, håller på en timme och jag står där en kvart, det känns skumt. Det är inte kul att kolla på sånt, det tar ner ens självförtroende /.../ gillar inte onani heller, man gör det ibland men det är inte så att man gör det ofta, det känns inte bra, förbjudet, det känns inte alls bra, olagligt ... det är olagligt faktisk (Farah, 18 år)

Björn, som vid flera tillfällen hade utnyttjats sexuellt av sin mamma, då hon besökte fosterhemmet som Björn bodde i, talade om äckel.

När jag ser på porr ... det blir ett stopp liksom, jag kan inte, jag orkar inte se ... äcklar mig (Björn, 22 år)

Ulf, som berättade om en hemlighet som "tillhörde" familjen, talade också om äckel. Han minimerade dock utsagan genom att tillfoga att han var "lite grann" äcklad.

Vi pratade en del om kroppen och könet ... det var, tycker inte om att prata om sånt, blir ju lite grann äcklad, tycker inte om att prata om det (Ulf, 15 år)

Några gav mer indirekta uttryck för en negativ känsla inför sin sexualitet. Farah som beskrev situationen då flera pojkar onanerade tillsammans, talade om "stånd och sån skit".

Tretton, fjorton kan jag ha varit när jag kom i puberteten ... jag märkte inte mycket skillnad förutom att jag kunde få stånd och sån skit (Farah, 18 år)

En annan pojke beskrev sig ha en "sexuell och kriminell" sida såväl som en "snäll och god" sida.

Jag har två sidor ... en är kriminell, sexuell och den andra, som mamma alltid säger, snäll och go och rar (Ludvig, 17 år)

9. Andras syn på mig

Egeland (2009) hänvisar till en studie där känslomässigt försummade barn följdes från tidig ålder med fokus på den negativa interaktionen mellan föräldrar och barn. Det försummade barnet internaliserar en negativ syn på sig självt som innehåller skam, sårbarhet och självuppooffring. Denna syn på sig själv ökar risken för att drabbas av ångest, depression och dissociation samt att barnet utgår ifrån att andra också har en negativ syn på vem det är.

Indirekt förmedlade ungdomarna sin syn på sig själva i så gott som alla utsagor, exempelvis om de såg sig som "tuffa" eller "mesiga". Däremot var det sparsamt med mer direkta reflektioner om vem de själva var eller hur de trodde att andra såg på dem. För att förstå sig själv och sitt sammanhang blir förmågan att tänka om sig själv och om andra av stor betydelse. I pojkarnas berättelser fanns i stället en avsaknad av en inre förståelse samt en oförmåga till reflektion. I många av pojkarnas berättelser förekom icke-relaterande eller kränkande föräldrar. Förutom upplevelsen av svek och vilsenhet, kan detta också leda till dålig självkänsla.

På ett oreflekterande och ett sorgligt konstaterande sätt förmedlade pojkarna sin upplevelse av andras syn på dem själva.

*Dom retade mej och så slogs vi så var det klart den dan och
så fortsatte det så ... dom reta mej men jag vet inte varför
(Linus, 14 år)*

Ibland handlade det om att inte vara positivt sedd av "tjejer".

*Har ingen tjej, är inte populär. Dom har sagt att jag är en
tönt (Sven, 14 år)*

En annan pojke hade en upplevelse av att syskonen var nöjda med att han blev omhändertagen och fick flytta till fosterfamilj.

Mina bröder, dom är bara glada att jag har flyttat (Yngve, 16 år)

En pojke besvarade frågan om vad föräldrarna hade tänkt om honom perioden innan han institutionsplacerades.

*Pappa tycker att jag är inne i en dålig period med bara dumheter,
mamma skulle ha sagt att jag är en dum och elak person.
Dom är säkert besvikna på det jag gjorde, säkert jätteledsna,
känns inte bra (Jon, 17 år)*

En annan pojke med frånskilda föräldrar, där pappan innan skilsmässan hade varit våldsam, hade en mamma som använde en äldre bror som ett "varnande exempel". Mammans orkade inte ha ett barn till som var "sånt".

Mamma sa hela tiden "Kolla nu hur din storebror har blivit, jag vill inte att du ska bli som han. Jag kan inte ha ett barn till som är sånt" (Pasa, 14 år)

Att vara mobbad kan uppfattas som att vara fel och ingenting värd i andras ögon.

När jag gick i skolan var jag väldigt rädd, jag fick mycket stryk av lärarna. Jag blev väldigt mobbad och fick slåss mig genom skoldagarna, fick vara hemma mycket, dom skickade hem mig, kunde jag inte förstå ett mattetal fick jag gå hem. Dom tyckte att jag var dum i huvudet rent ut sagt (Jesper, 16 år)

Summering

Under tonåren passerade pojkarna genom ytterligare ett antal av Eriksons (1989) utvecklingsfaser. Med en positiv lösning av krisen i varje fas ska tonåringen ha utvecklat en identitet och en förmåga att lita på sig själv samt ha en förmåga att känna intimitet och att kunna älska. Om det saknats tillräckligt med goda förutsättningar riskerar tonåringen istället att uppleva identitetsförvirring som leder till ett avvisande av andra och en isolering som leder till utanförskap (Erikson, 1989). Tiden som tonåring innebar för de flesta pojkarna en upplevelse av osäkerhet inför vem de själva var samt en begränsad förmåga att älska andra.

Som tonåringar var pojkarna inte lika utelämnade åt föräldrarna. De hade större möjligheter att hitta egna lösningar eller att dra sig undan. Dock kan en bristande reflektionsförmåga innebära att det kan vara svårt att upptäcka och därmed skydda sig från det som är hotande. Det saknades andra "viktiga" vuxna, som kunde ha uppvägt föräldrarnas brister. Liksom andra känslomässigt försummade barn och ungdomar försökte de att "favour what you have experienced" (Kelder et al. 1991). I pojkarnas berättelser återfanns en grupp ungdomar, som tycktes kämpa med att "gilla läget". De tycktes också ha svårt att se och förstå vem de själva var och ingen annan såg dem heller.

I en sammanställning av Hagström m.fl. (1999) över de faktorer som har en skyddande funktion för utsatta ungdomar framkommer bl.a. vikten av engagerade vuxna utanför familjen samt att den viktigaste skyddsfaktorn är att ha trygga och nära relationer med andra. Andra skyddsfaktorer är att ha en personlig läggning som väcker positiva reaktioner hos omgivande vuxna och

att ha en stabil yttre miljö som t.ex. att ha fritidsintressen och att vara aktiv i föreningar. Under såväl barndomen som tonåren saknade pojkarna nära och trygga relationer med andra, dvs. den viktigaste skyddsfaktorn.

En majoritet av de pojkar som hade begått övergrepp mot syskon framtonade som ensamma och ledsna tonåringar medan de som hade begått övergrepp mot någon utanför familjen "presenterade" sig som tuffa och att inte bry sig om vad andra tycker och tänker.

Tonåringar som upplever att det går bra att samtala om sexualitet med föräldrar, har föräldrar med en generell god förmåga att kommunicera (Rosenthal et al. 2001). Det tycktes som att pojkarna hade föräldrar som saknade såväl en generell kommunikationsförmåga som en förmåga att diskutera sexualitet med sina söner. Bilden var också att ett flertal av pojkarna var sexuellt tidiga och sexuellt gränslösa. I sättet att berätta om sin pubertet fanns det en strävan efter att framställa sig som normal. Detta kan såväl avspegla hur det var som pojkens önskan att se sig som normal. De sexuella minnena och erfarenheterna beskrevs fåordigt eller med en attityd av att sexualitet inte var något viktigt. Några beskrev sexualitet som något "äckligt". Berättelserna saknade i stort sexualitetens goda nyanser eller att pojkarna hade insikt i sina egna riskbeteenden. Det var således en onyanserad sexualitet, antingen hade pojkarna inte sex alls eller så hade de sex med många och ibland trots att de inte ville.

Det är rimligt att tänka sig att såväl kunskap om som erfarenheter av sexualitet är större hos en pojke som just har lämnat puberteten jämfört med den pojke som är i tidiga tonåren. De äldre av pojkarna med en tidig samlagsdebut hade troligtvis varit med om mer än de valde att berätta om. Det fanns dock inga skillnader i svarsmönster mellan de äldre och de yngre pojkarna på instrumentet som mäter sexuella kunskaper.

En kluven bild av sexualitet framkom främst hos de pojkar som var muslimer. De tycktes på en tankemässig nivå ha anammat en syn på onani som att det var förbjudet samt att samlaget tillhör äktenskapet. I sitt beteende hade de såväl onanerat som haft samlag och det tycktes inte som att de hade någon att diskutera denna diskrepans med. De pojkar som uttryckte en negativ inställning till sexualitet var främst de som själva hade varit utsatta för sexuella övergrepp.

Under tonårstiden blir upplevelsen av vem jag är alltmer mångfacetterad och komplex. Samtal med viktiga andra, som exempelvis lyssnande och reflekterande vänner, är av stor betydelse för identitetsutvecklingen (Pasupathi & Hoyt, 2009). Det finns en koppling mellan att uppleva sig ha bra relationer med föräldrar och att vara intresserad av att diskutera existentiella frågor, som är vanligt förekommande under tonåren (Adamson, 1999). Att ha tillgång till lyssnande och reflekterande vänner eller att vara sysselsatt med existentiella frågor lyste med sin frånvaro. Det var som att pojkarna saknade ord för framförallt positiva men också för negativa känslor. Istället konkretiserade

och normaliserade de sina upplevelser och saknade den självreflektion som är en förutsättning för att förstå andra människor. Den som saknar förmåga till självreflektion får också svårt att identifiera sina egna motiv och önskningar (Lang & Perner, 2002). Pojkarna saknade således såväl kontakt med sitt eget inre som kontakt och dialog med andra, vilket kan leda till maktlöshet och utanförskap.

Kapitel 8 Pojkarna ur ett intervjuerspektiv: Jag som förövare

De delar av intervjumaterialet som rörde de sexuella övergrepp som pojkarna hade begått präglades av ett "utfrågande", dvs. det fanns en brist på ett spontant berättande. Trots att pojkarna svarade knapphändigt och att de ofta hänvisade till att de inte kom ihåg, framkom det med stor tydligheten dels hur svårt det var att berätta, dels hur svårt det var att integrera övergreppen med önskan om hur man ville vara. I detta kapitel får citaten till stor del "tala för sig själva". Inledningsvis presenteras de tema och underteman som analysen gav.

Tema "Jag som förövare" med underteman

Jag som förövare

1. Önskan att glömma
 2. Skam
 3. Går inte att förstå
 4. Försök att förstå
 5. Svårt att tala om
 6. Reaktioner från andra
-

I. Önskan att glömma

Olika versioner framkom av att inte minnas, att det var plågsamt och svårt att minnas samt att helst vilja glömma, ibland med eftergiften att det var svårt att låta bli att minnas, dvs. att det var svårt att aktivt glömma.

En fjortonårig pojke hänvisade till att det var "så länge sedan".

Kände ingenting under övergreppen mot min lillebror, kommer inte ihåg, tänker jag på det så kanske jag kan veta men jag vet inte, var länge sen (Axel, 14 år)

En annan pojke förmedlade på en och samma gång att det var svårt att tala om, att han inte brydde sig och att han inte mindes.

Jag kommer inte ihåg övergreppen ... eller ja, det är jobbigt att prata om det, jag vet inte, jag bryr mig inte (Ivar, 15 år)

Linus beskrev hur han försökte att glömma.

Jobbigt att prata om det ... efter polisförhören försökte jag glömma. Det är ju ganska naturligt att man försöker glömma.

Man minns bara det man vill minnas. Det är nånting jag kommer packa ner i en väska och det kommer att finnas där, men inte mer (Linus, 14 år)

De flesta var ambivalenta till om det var möjligt att "låta bli" att tänka på det som de hade gjort och en kluvenhet uppstod av att inte vilja tänka på upplevelser, som var svåra att glömma.

Jag försöker att inte tänka på att jag är här och varför, om jag tänker på det, blir jag deprimerad och mår dåligt (Nicko, 16 år)

Sven pendlade mellan en beskrivning av att han hade så mycket att göra till att avsluta med att "det kommer att sitta kvar hela livet".

Det känns dåligt att jag gjort så mot min bror, tänker inte så mycket för jag vill inte tänka ... jag har så mycket att göra så jag glömmar bort allt. Men ibland svårt, när jag väl tänker på det, det händer kanske en gång varje dag, så bara fan också typ, det kommer att sitta kvar hela livet (Sven, 14 år)

En del pojkar hävdade att de kunde lägga övergreppen bakom sig och såg ingen mening med att tala om dem. Några beskrev det som möjligt att lägga övergreppen i ett "fack för sig". En pojke fick, efter det att han hade fått frågor som handlade om de övergrepp som han hade begått, frågan vad han tyckte var det dummaste som han någon gång hade gjort.

Kastat sten på ett fönster. Vi fick betala så vi hade inte råd att åka till Gröna Lund (Tom, 14 år)

2. Skam

Önskan att vilja glömma kan ses som en avväjningsstrategi för att undkomma de känslor som aktiverades då det inte gick att glömma. Skuldkänslan inrymmer såväl ett ansvarstagande för den handling som skadat någon annan, som en önskan att gottgöra. Medan skulden kan vara till hjälp i kampen för en acceptabel självbild förgör skammen självkänslan. "Skam är en mer regressiv, mer oavgränsad och mer förlamande känsla än skuldkänslan. Skamkänslan får barnet att betvivla sin egen omdömesförmåga, sin egen upplevelse, hela grunden för sin existens" (Haugsgjerd, 1999, s. 388). På frågor som rörde vad pojken tänkte om de övergrepp som han hade begått var svar som detta vanliga.

Ja ibland, det är klart, man får såna tankar, vad fan är det man har gjort ... slår bort det ... men skam har det ju varit (Elias, 17 år)

Hermstad (2006) omnämner social skam som en av flera sekundära negativa konsekvenser av att ha begått sexuella övergrepp och istället för försoning uppstår känslor av självfördömande och hopplöshet. Ordet skam återkom så gott som i samtliga intervjuer.

Det är väl skam, skam, skamligt. Trots att man själv har gjort det, så tycker jag att det är ett jävla sjukt uppförande. Vissa saker kan man förstå om sig själv, vissa saker då känner man sig som en åskådare (Farah, 18 år)

Ricky beskrev att hans självförtroende hade "sänkts" av att vara någon som hade begått övergrepp.

Jag mår dåligt så jag försöker att inte tänka på det, jag får sån jävla ångest ... dåligt självförtroende har jag fått (Ricky, 19 år)

Gustav prövade tanken om det var skuld som han kände, men han konstaterade att skamkänslor var det som dominerade.

Jag känner både ilska, skam och skuld ... ilska mot mig själv, känner bara skam och skuld... eller skuld vet jag inte ... vem jag ska känna skuld till. Jag känner mig skyldig och dum, alltså jag skäms (Gustav, 16 år)

Andra förmedlade en känsla av skuld och därmed en förståelse av att ha skadat någon annan. En pojkes perspektiv var ett brev som hans yngre bror hade skrivit.

Jag tror, säger inte att jag vet, men jag tror att min lillebror skrev att, ja han ville dö tror jag. Ja, jag skulle själv hellre vill dö än han ... (Linus, 14 år)

Yngve kände att han inte var värd någonting, då han tänkte på de övergrepp som han hade begått och att han hade förstört någons liv.

Jag kommer ihåg efteråt så kände jag mig värdelös, tänkte att jag förstör nåns liv ... att jag aldrig skulle göra det igen, efter andra gången tänkte jag att jag inte var värd nånting ... dom var bara tio år (Yngve, 16 år)

3. Går inte att förstå

Studier visar att föreställningen att de som begår sexuella övergrepp ägnar sig åt en medveten planering och fattar olika beslut som så småningom ska möjliggöra övergreppen, endast gäller en mindre grupp. Det handlar snarare om beslutsprocesser på en mer omedveten nivå, "implicit decision making", som sker snabbt, spontant och automatiskt utan att det riktigt går att beskriva hur och varför (Ward & Hudson, 2000).

Pojkarna svarade på direkta frågor om övergreppssexualiteten, men de hade svårt att spontant beskriva vad som hade hänt. Den svårighet de hade att beskriva sin egen utsatthet återkom när de skulle berätta om de övergrepp som de själva hade begått. De försökte att distansera sig för att slippa känna och de svarade undvikande för att slippa komma i kontakt med känslor förknippade med de övergrepp som de hade begått.

Att inte vilja se att övergreppen hade någon "förklaring" resulterade i känslor av självförakt och att inte alls förstå. Att övergreppen var oförklarliga var således ett återkommande tema.

Det är så jäkla dumt, tänker att jag är jävla dum, mådde inte bra (Ulf, 15 år)

Någon pojke beskrev en förvirring när han tänkte på övergreppen och för att avleda dessa känslor skadade han sig själv.

Då när man sitter på rummet och tänker på det, då blir man ju oftast förbannad på sig själv. Ilska mot mig själv. River upp huden med olika föremål. Tankarna kommer tillbaka och allting snurrar (Calle, 15 år)

Det vanligaste var att beskriva övergreppen som något som "drabbade" pojken på ett oförklarligt sätt och som inte hade något samband med vem pojken var nu eller hur han hade haft det tidigare. Upplevelsen att övergreppen "bara hände" ledde ibland till ett trivialiserande av både övergreppen och de svårigheter som övergreppen ledde till. Det fanns således ett undvikande av att fördjupa innebörden av att ha begått sexuella övergrepp, alternativt saknade dessa pojkar en förmåga att se innebörden av sina handlingar.

Tomas talade om de övergrepp som han hade begått som olyckshändelser.

Jag kallar det mer olyckshändelse /.../ satt i en handduk och gjorde ingenting och då kom dom och började klänga på mig och skulle upp och gosa och kramas och visa stenar och musslor och sånt dom hade hittat (Tomas, 18 år)

Gustav, som också upplevde att "det bara hände", förmedlade samtidigt att han upplevde sitt handlande som oacceptabelt och avskräckande.

Om nån hade frågat mig när jag var på väg hem om jag skulle begå ett sexuellt brott mot min syster ... hade lappat till den jäveln. Jag har alltså inte gått och planerat en bra tid ... ren slump, om det var ödet, vet inte (Gustav, 16 år)

För Gustav som hade erfarenhet av tillåtna sexuella relationer blev övergreppssexualiteten än mer obegriplig.

Jag förstår inte varför med min lillasyster för då hade jag ju ändå flickvän, vi hade vad säger man, vi hade ett bra sexliv helt enkelt /.../ jag var ju onykter ... jag vet faktiskt inte exakt, jag vet bara att jag alltså smekte henne, jag vet inte i detalj hur det gick till, tyvärr, ... jobbigt liksom (Gustav, 16 år)

En annan pojke talade också om övergreppen mot systemen som oförklarliga. Dels för att han upplevde dessa som äckliga, dels för att det var möjligt att uppleva ömsesidig sexualitet eller "sex på riktigt".

Vet inte varför, men tyckte det var äckligt. Efter första gången jag hade haft sex på riktigt så tänkte jag ... varför gjorde jag det med henne (Pasa, 14 år)

Jämförelsen med tillåten sexualiteten blev således ett sätt att se övergreppen som obegripliga och få talade om en koppling till tillåten sexualitet. Det var också svårt att tillstå att övergreppen hade innehållit sexuell lust.

Tror att jag smekte hans snopp, han skulle ta på min. Inte jättemycket och inte jättelite upphetsad, mitt emellan ... inget minne alls (Tomas, 18 år)

För fem pojkar låg det i sakens natur att inte förstå övergreppen, då de såg sig som oskyldiga till de övergrepp som de hade dömts för. Därmed menade de att det var ett misstag att de var på institution. De såg istället handlingarna som ömsesidig sexualitet.

Vi snacka lite, efter ett tag vi hade sex. Jag trodde hon var sexton, nej sjutton år. Men hon var fjorton. Men hon ser inte ut som en fjortonåring /.../ polisen hämtade mig ... jag mådde ju inte alls bra, klart det var jobbigt, en sak som man inte gjort

och som man är misstänkt för. Jag hade ju sex med henne men det var ju helt frivilligt. Varför skulle jag tvinga henne när jag haft många andra tjejer, det är det jag inte förstår. Det kan vara skadestånd, hon vill ha skadestånd, vi får vänta och se. Sanningen kommer fram (Cerdar, 17 år)

En pojke beskrev att anledningen till att han dömdes var dels en flicka som inte ville tillstå att hon hade varit otrogen, dels en dålig advokat.

Min bästa kompis före detta tjej, hon var på gång att bli hans flickvän igen, men då låg jag med henne. För att inte berätta att hon varit otrogen så polisanmälde hon mig och sa att jag hade våldtagit henne ... hade en dålig advokat, hade jag haft nån annan hade jag varit fri (Hasse, 18 år)

4. Försök att förstå

Trots en noggrann genomgång av tankar och känslor före, under och efter övergreppen framkom endast svävande känslouttryck som handlade om att ha "mått dåligt" tiden innan övergreppen och att övergreppen ibland hade lett till någon form av känslomässig lättnad. De känslor som beskrevs var oftast kopplade till känslorna efteråt.

Viktor beskrev att han mådde "för jävligt" innan han begick övergreppen, men att han efteråt kände sig befriad. Viktor tillstod också att han mindes övergreppen, men han var bestämd i att han inte ville tala om dessa.

Jag var tolv vid första övergreppet och tretton vid det andra och jag mådde för jävligt. Kommer inte ihåg vad jag just tänkte ... minns inte vad jag gjorde ... jobbigt att prata om /.../ andra gången jag gjorde nåt ... mådde också skit. Det var till och med mer ... mådde ännu sämre. Jag kommer ihåg hur det var men jag vill inte berätta ... efteråt kände jag mig befriad (Viktor, 16 år)

Möjligen som en konsekvens av upplevelsen att övergreppen "bara hände" var det få som kopplade något i den egna bakgrund och/eller en eventuell utsatthet i nuet till de övergrepp som de hade begått. Det fanns dock några som kopplade sina handlingar till utsatthet, ett behov av att hämnas och att komma bort.

Det var bråk hemma, var riktigt förbannad för det kändes som att mamma och pappa inte lyssna på mig ... gick ut så hände

det bara /.../ Jag var rädd att nån skulle upptäcka det. Sen var det skönt att slippa helvetet. Men jag hade inte mod att gå och prata med nån /.../ känner mig maktlös, det är vad jag har kommit fram till. Jag ville ta ut min aggression på nån annan ... blev den handlingen, för mig är det lite som en förklaring (Yngve, 16 år)

En pojke såg ett samband mellan de övergrepp som mamma hade begått och dem han begick mot sin systerdotter.

Jag kapslade nog in det där med mamma, tänkte inte alls på det. Så blev det väl så att jag gick på en av mina systerdöttrar och så vidare (Björn, 22 år)

I Elias berättelse framskymtar en bristsituation; åtta personer som bodde i en "etta" samt att allt var "upp och ner".

Ja, det var på kvällarna när pappa och mamma sov ... vi bodde i en etta, vi var vi sex pers ... båda var med på det. Fast jag försökte få det att sluta men det fortsatte bara ... det är nog inte så vanligt att onanera ihop med sin syster ... men allt vart upp och ner. Jag minns ingenting vad jag tänkte eller vad jag kände. Jag hade säkert en psykos eller nåt (Elias, 17 år)

Elias beskrev det också som "på bådass villkor", då ingen hade tvingat den andre.

Min syster är ett och ett halvt år yngre än mig ... vi onanerade tillsammans. Alltså det är inte bara mitt fel, ser det inte direkt som nåt brott. Jag har inte gjort henne illa, jag har inte tvingat henne ... jag har inte haft tvångssamlag med henne eller samlag överhuvudtaget ... men nej, jag önskar att det aldrig hade hänt. Jag ångrar det jag har gjort. Men jag kan ju inte göra så mycket annat, jag kan ju knappast göra det ogjort (Elias, 17 år)

En pojke försökte att "skapa" en rimlig förklaring till varför han hade begått sexuella övergrepp mot sina mindre bröder. Övergreppen förklarades som ett sätt att slippa en misshandlande pappa.

Fick stryk ... pappa sa flera gånger att han skulle kasta ut mig ... hade jag fel på provet eller att han trodde att jag hade tatt

*pengar från han när jag inte tagit pengar /.../ vet inte varför
det blev sexgrejor men jag visste att jag skulle få flytta därifrån
... det ville jag också (Axel, 14 år)*

Av bakgrundsdata framgick det att en majoritet av dem som hade begått övergrepp mot syskon eller mindre barn hade varit utsatta för mobbning. Åke kopplade ihop känslan som han upplevde då han var mobbad med att "hamna på fel spår".

*En grej kan vara det här med mobbningen, har mått dåligt.
Jag sökte tröst på ett sätt, men jag fick tröst på fel sätt. Jag
hamnade på fel spår (Åke, 20 år)*

En pojke förklarade övergreppen med att ha "två sidor".

*Tänkte ingenting när jag gjorde det ... efteråt ... Hur fan
kunde jag ha gjort det ... nåt från min inre sida som kom ut
/.../ jag har två sidor ... en är kriminell, sexuell och den andra,
som mamma säger, snäll och go och rar. Första gången var
jag tolv ... en lite yngre flicka ... då hände inget. Mamma fick
veta ... hon skällde på mig. Andra gången var jag sexton, gick
för att köpa en tidning, stötte ihop med en tjej som var fyra år
som jag locka med ... för jävligt att jag har gjort det, jobbigt
att prata om det (Ludvig, 17 år)*

Några försökte att förstå sina övergrepp utifrån en sexuell nyfikenhet men de var samtidigt medvetna om att denna nyfikenhet hade resulterat i övergrepp.

*En grannflicka som var nio, skämdes efteråt. Blev inte förvånad
att polisen kom för hon blev ju rädd ... jag blev också rädd ...
jag var nyfiken på sex ... jag undrar väl varför jag gjorde det
(Ingemar, 15 år)*

Andra beskrev på ett ambivalent sätt en upplevelse av ömsesidighet, eftersom de samtidigt upplevde att det som de gjorde var fel.

Åke förklarade övergreppen med att var den yngre pojken som tog initiativet och som borde ha sagt ifrån.

*När det väl kom fram så fick jag veta att det var mot hans vilja.
Det jag tänker är att han ville, vad det var som gick fel, varför
sa han inte att han inte ville ... (Åke, 20 år)*

Åke prövade dock tanken att övergreppen hade innehållit makt.

*Ja kanske, lite makt i alla fall och spänning. Situationsångest
var det ju också, för jag ångrade det varje gång. Skam, skuld
(Åke, 20 år)*

5. Svårt att tala om

Som en konsekvens av att vilja glömma, att skämmas, att inte förstå sina handlingar eller utifrån en upplevelse av att inte ha begått övergrepp, var önskan om att tala om övergreppen liten. Detta avspeglades såväl i intervjusituationen som att de flesta uttryckte en misstro mot att behandling kunde leda till något positivt. Oförmågan att minnas övergreppshandlingarna kan eventuellt botten i en uttalad ovilja dels att tänka tillbaka, dels att tala om det som varit.

Få pojkar talade med sina föräldrar om de övergrepp de hade begått. Det kanske fanns ett samspel, dvs. föräldrarna hade också en önskan om att övergreppen inte hade hänt eller att tanken på sonen som föröware väckte skam och skuld.

En pojke beskrev att anledningen till institutionsplaceringen var något som han och föräldrarna aldrig talade om, då föräldrarna besökte honom på institutionen.

*Jag och mina föräldrar pratar aldrig om varför jag sitter här,
lämnar rätt mycket bakom oss. Vi har roligt, vi är ute på stan
och äter (Calle, 15 år)*

Svårigheten att tala om övergreppen återkom i en känsla av att det inte heller var någon idé att tala med någon behandlare, någon som skulle kunna "komma åt själen".

*Varje gång jag kollar i almanackan och ser att vi ska till BUP
så tänker jag, finns det någon anledning? Hatar att prata med
personer som jag inte känner, inte har nån bra relation till.
Tyvärr, ingen kommer åt min själ (Linus, 14 år)*

Michel avvisade mycket bestämt, att det kunde vara en lättnad att tala om det som han hade gjort.

*Vill inte ens prata om det, för då mår jag väldigt dåligt /.../
en lättnad att prata? ... vafan tror du ... nej, jag tycker det är
jobbigt (Michel, 15 år)*

Olle trodde inte att han behövde tala med någon om övergreppen, men tillstod också att det var svårt att tala om övergreppen.

Tror inte att jag behöver prata ... jobbigt också att prata om det (Olle, 17 år)

6. Reaktionen från andra

Trots att en del pojkar berättade om starka reaktioner från föräldrarna när övergreppen blev kända, beskrev de att de därefter inte talade om övergreppen med föräldrarna. En pojke som hade begått övergrepp mot en femårig flicka, berättade om sina föräldrars reaktion.

Dom har egentligen lagt det åt sidan, vi pratar inte om det hemma. Jag har ju i stort sett löst det nu, med betalningen och skadeståndet (Niklas, 18 år)

De pojkar som såg sig som oskyldiga upplevde att de fick stöd av sina föräldrar. En pojke beskrev pappans tilltro till att sonen talade sanning.

Ja, det enda min farsa sa det var att jag litar inte på dom, jag litar bara på min son, min son kan inte göra såna saker (Giri, 16 år)

Cerdar var också säker på att föräldrarna trodde på honom.

Dom vet att jag inte har gjort så. Det är bara vänta och se (Cerdar, 17 år)

Hasse beskrev att hans mamma reagerade med ilska mot flickan som hade gjort anmälningen.

Mamma är mest förbannad på tjejen. Pappa säger inte så mycket, han håller det väl mest inom sig. Min flickvän säger att hon saknar mig (Hasse, 18 år)

Några pojkar förmedlade att det var plågsamt att tänka på hur övergreppen upplevdes av mamma och hur mamma skulle reagera.

Mamma blev stum ... kände att jag kunde skjuta mig själv. Dom frågade varför men jag hade inget svar, dom var besvikna. Jag mådde så dåligt så det var inte sant (Yngve, 16 år)

För Åke kändes det som att han hellre ville stanna kvar i häktet.

Jag erkände hos polisen men sa; jag tänker inte komma hem. Men till slut fick dom hämta mig, vägrade först att gå ner, sen gick jag ner och la alla kort på bordet. Det var jobbigt att se hur mamma reagerade ... ledsen, jobbigt att prata om, jobbigt att mamma blev ledsen, jobbigt (Åke, 20 år)

För en pojke var det dock positivt att mamma blev ledsen, för då förstod han att hon brydde sig om honom.

Jobbigt var att se att mamma blev ledsen för någonting jag har gjort. Det som var positivt, det var ju att då visste man att hon brydde sig (Peter, 19 år)

En pojke beskrev en lättnad över att ha berättat för personalen på behandlingshemmet. Tanken att också "erkänna" för föräldrarna var dock förknippad med oro och osäkerhet.

Det som jag vill men samtidigt inte vågar är att erkänna för mina föräldrar /.../ osäker på om mamma och pappa skulle tycka om mig om jag berättar. Det var skillnad när jag erkände för pappa att jag gjorde inbrott, sparkade en kille. Han blir mer arg på mig nu för det andra har inte riktigt berört honom, det var mitt problem. Nu är det både mitt och hans problem och alla andra i familjen (Gustav, 16 år)

Summering

Ingen sa sig minnas riktigt hur övergreppen började, de hade svårt att förstå sitt beteende och därmed saknade de förklaringar till hur övergreppen hade kunnat ske. Således framkom olika versioner av att det var svårt att tala om, svårt att minnas och av att helst vilja glömma. De pojkar som upplevde sig som oskyldiga beskrev händelserna som ömsesidig sexualitet och fyra av dessa fem var invandrapojkar. Att vara invandrapojke i kombination med tidig traumatisering och ett utanförskap kan leda till att gränsen mellan ömsesidig och tvingande sexualitet kan vara svår att förstå.

Som en konsekvens av att vilja glömma och att skämmas var önskan om att tala om övergreppen liten. Detta avspeglades såväl i intervjusituationen som i att de flesta uttryckte misstro mot att behandling kunde leda till förändring. För att slippa tala om övergreppen var det vanligt att svara "minns inte" eller "vet inte". En röd tråd var svårigheten att förstå de egna

känslorna förknippade med övergreppen och dessa känslor var oftast ambivalenta.

Pojkarna liknade således "alla andra", dvs. sexuella övergreppshandlingarna är svåra att förstå. De är svåra att sätta in i ett "mänskligt sammanhang", eftersom de rör en tabubelagd och en av samhället kriminaliserad sexualitet, och en sexualitet som oftast allvarligt skadar någon annan.

Kapitel 9 Pojkarna ur ett intervjuersperspektiv: Jag i framtid

I slutet av intervjun ställdes frågor om hur pojken tänkte sig att hans liv skulle se ut om ett respektive fem år, med följdfrågor om drömmar om framtiden. Nedan presenteras de teman som återfanns i pojkarnas tankar om framtiden.

Tema "Jag i framtiden" samt underteman

Jag i framtiden	1. Inte så mycket 2. Framtiden i relation till övergreppen 3. Inte som min pappa 4. Några drömmar
-----------------	--

I. Inte så mycket

I en tidigare studie tillfrågades ungdomar om deras förhoppningar inför framtiden och det framkom bland annat att avsaknad av framtidsdrömmar hänger samman med dålig självkänsla samt att ungdomar med svåra uppväxtförhållanden inte spontant talar om framtiden (Adamson, 1999). Brist på visioner avspeglar således både hopplöshet och att ungdomen har en negativ syn på sig själv. I pojkarnas tankar om sig själva i framtiden återfanns den hopplöshet som Hermstad (2006) benämner som en av flera sekundära negativa konsekvenser av att ha begått sexuella övergrepp.

I materialet återkom en vag och mörk syn på framtiden, dvs. inte särskilt mycket hopp och framtidstro. Det var framförallt de yngre pojkarna som "inte tänkte" på framtiden.

Jag vet inte nåt om framtiden. Nej, vet inte vad jag skulle vilja (Ivar, 15 år)

Ett annat mönster var att pendla mellan orealistiska drömmar och "ingenting".

Ingen aning. Mångmiljonär, men det är ju osannolikt. Jag vet inte, kan inte veta ... det går inte bra för mig. Jag kanske redan är död (Jon, 17 år)

Andra pojkar förmedlade en önskan om att slippa det som var svårt i nuet. Innebörden var ungefär den samma som i citaten ovan, dvs. att de inte hade

så mycket att hoppas på. Pojkarna formulerade framtiden som ett negerande av det som varit istället för något nytt och spännande som skulle komma.

Slippa bli mobbad (Lars, 13 år)

Andra formulerade sig vagt om framtiden och uttryckte sig på ett uppgivet sätt. En pojke önskade sig en lägenhet.

*Om fem år, ja förhoppningsvis har jag väl en egen lägenhet
(Freddy, 15 år)*

En annan att få ett arbete.

Jag jobbar väl med nåt, vet inte vad (Olle, 17 år)

Och Kim önskade sig att "få mer muskler".

*Framtiden? Nej, tänker inte så mycket ... att få mer muskler
(Kim, 15 år)*

Bland de yngre pojkarna förekom också en upplevelse av att det inte var någon idé att tänka på framtiden eftersom det var andra, som personalen på institutionen, som bestämde hur det skulle bli. Följande citat avspeglar också ett konkret tänkande, dvs. svårigheter att förstå innebörden av att drömma om något.

*Jag vet inte nåt om framtiden, det är dom här som bestämmer
/.../ vet inget alls om såna saker (Giri, 16 år)*

Ytterligare andra talade om en framtid "utan relationer".

*Bättre att leva ensam ... man får tid för sig själv och så (Tom,
14 år)*

En del var på det klara med att de inte ville ha barn i framtiden.

*Hoppas att jag inte blir pappa ... jag vill inte ha barn ... nej,
jag tycker dom är jobbiga ... barn är jobbiga (Gaby, 17 år)*

För vissa var det som om de för första gången tänkte på en framtid, när de fick frågor om detta i intervjun.

Jag har inte tänkt så mycket på framtiden. Va ihop med min tjej, bil, lägenhet, jobba, antagligen som vaktmästare (Sebastian, 14 år)

2. Framtiden i relation till övergreppen

I sina tankar om framtiden relaterade en del pojkar till de övergrepp som de hade begått. En pojke såg sig som en passiv mottagare av behandling, att andra kunde "lära" honom om vad som är rätt och fel. Dock fanns det en önskan om att i framtiden bli "en riktig människa".

Jag behöver behandling, går med på att jag får behandling. Då måste ni lära mig vad som är fel. Jag vill inte gå ut och ställa till en massa problem ... vill vara här tills jag kan gå ut som en riktig människa på gatorna (Nicko, 16 år)

Andra hade en föreställning om att övergreppen, och kanske också den behandling som pojken hade gått i, kunde glömmas bort.

Att jag suttit för övergrepp? Nä, jag kommer inte att påverkas i framtiden av det (Kim, 15 år)

Det fanns en önskan att glömma "allting" och att få leva som en "normal" människa.

Jag ska glömma allting som jag har varit med om, fortsätta livet där det slutade när jag kom hit, leva som normalt folk igen (Calle, 15 år)

Någon såg fram emot att en eventuell notering i straffregistret skulle försvinna.

Om fem år, ett år tills pluppen försvinner ur registret. Inte för att jag ska göra nya dumheter, men skönt att veta att den är borta (Tomas, 18 år)

En annan pojke talade om det som hade hänt som något som kunde parentes-sättas; att övergreppen kunde packas ned i en väska.

Det är nog nånting jag kommer packa ner i en väska och det kommer att finnas där, men inte mer (Peter, 19 år)

Åter andra förmedlade att, på samma sätt som det i nuet var svårt att inte

tänka på övergreppen, så skulle det vara svårt att i framtiden inte tänka på dessa; att ha begått övergrepp skulle följa med dem i det fortsatta livet.

Om nån pratar eller jag ser på nyheterna om en liten flicka som har blivit våldtagen, kommer upp i huvudet, får leva med det hela livet (Gustav, 16 år)

En pojke var kluven till om och hur det skulle påverka hans framtid, men han hade en föreställning om att de övergrepp som han hade gjort, inte var möjligt att dela med någon annan.

Om det kommer att påverka mig ... jag vet inte. Att jag haft sex med min syster, det är ju ingenting jag sätter upp nåt jävla plakat på balkongen direkt ... nej, jag hoppar nog över att berätta det för vänner och tjejer (Elias, 17 år)

En pojke tänkte inte på den våldtäkt som han var dömd för utan mer på det kriminella liv som han tidigare hade levt. Istället för att tala om behov av behandling beskrev han att han själv måste vakna till.

Jag måste vakna liksom, det här funkar inte längre. Jag kan inte gå tillbaka till den kriminella världen ... gå tillbaka dit och säga 'jag ska sluta', jag kommer inte överleva det (Dahar, 19 år)

3. Inte som min pappa

För de pojkar där pappan var ett oberäkneligt hot blev det svårt att känna att pappa är bra, det manliga är gott och att jag ska bli en bra man som vuxen. Garbarino (2000) formulerar det som att "när en våldsam far är närvarande lär sig sönerna en del mycket farliga saker om hur en man ska vara, och det sker ofta omedvetet" (s. 67).

Hos de pojkar som uttryckte en önskan om att i framtiden bli förälder, fanns det ibland en uttalad önskan om att inte bli som sin egen pappa.

Han bryr sig inte, det känns dåligt eftersom han ändå är min pappa, men man börjar bli van nu för han har aldrig brytt sig innan så /.../ Vill bli mycket bättre än min ... Omtänksam, rättvis och snäll och så (Henrik, 16 år)

Någon såg den brist som hade rätt under hans barndom och uttryckte en önskan om att inte bli en lika "dålig pappa".

Jag har inte fått mycket av det från föräldrar, vet inte så mycket om hur föräldrar ska vara. Min pappa missa hela min barndom ... jag vill inte vara en dålig pappa som han (Dahar, 19 år)

En annan pojke uttryckte sin besvikelse mot både mamma och pappa och att han skulle tänka på sin egen barndom när han själv blev förälder.

Jag har ju verkligen en bild av hur man inte ska vara mot sina barn. Jag ska inte bli som mina föräldrar, fan, mina barn dom ska ha det så jävla bra ... när jag få egna barn ska jag komma ihåg ... alltså hela den här tiden när jag har bott med mamma och pappa. Att komma ihåg hur det var att vara barn, jag ska komma ihåg det ... inte bli som dom (Anton, 16 år)

4. Några drömmar

I andra svarsmönster uttrycktes en förhoppning om något som skulle förverkligas. Dessa förhoppningar rörde sig ibland om konkreta saker men framförallt om ett "normalt" och "vanligt" liv.

Jag planerar att min framtid skall vara bra, jag ska kunna leva som en normal människa (Ulf, 14 år)

På ett indirekt sätt fanns de övergrepp som pojkarna hade begått med i formuleringar som "normal människa" och att "börja om helt och hållet".

Då vill jag vara färdig IT-konsult eller nåt sånt där. Sen funderar jag på att flytta nånstans där jag kan börja om helt och hållet (Ludvig, 17 år)

Ett "lugnt och vanligt" liv var således återkommande. Att önska sig körkort, lägenhet, arbete, bil och barn var något som ett flertal hoppades på.

Ta körkort, skaffa jobb, skaffa familj. Få lön och så där (Ulf, 15 år)

Någon var mer specifik och förmedlade en längtan efter en "idyll".

Fru och barn. En stuga nära havet. Och ett fint rött hus. Det är min längtan när jag blir äldre. Lugnt och vanligt liv (Calle, 15 år)

En annan pojke "paketerade" sina drömmar i en osäkerhet via orden "kanske" och "nog".

*Förhoppningsvis så jobbar jag ... bor kanske i närheten här ...
nog tillsammans med nån ... får nog barn nån gång (Ingemar,
15 år)*

Andra drömmar handlade att komma ut i världen eller om att komma bort.

*Jag hoppas att jag kommer att ha en karriär inom idrotten /.../
USA, det är mitt drömmål. Nej jag vet inte, jag har alltid varit
fascinerad av USA, där kan man tjäna stora pengar inom
idrotten (Elias, 17 år)*

En annan pojke var mer "vacklande" i sin beskrivning av att "komma ut i världen".

*Resa runt och jobba. Se mig lite omkring ... jag och flick-
vännen... sen hittar man kanske nån plats ... alltså flytta
utomlands, så stannar man på nån bra plats så kan man skaffa
barn typ där. Nej alltså, jag vill flytta till ett annat land än
Sverige. För jag vill se mig omkring, jag vill inte sitta här ...
flytta för att arbeta och ha kul. Testa ... vet inte, träffa män-
niskor (Ulrich, 18 år)*

För andra var att flytta från Sverige, inte att komma bort, utan att komma hem.

*Vill flytta tillbaka till mitt hemland ... där är alla likadana som
mej, det är inte jag som är konstig, det är du som är konstig.
Inte jag som är neger, det är du som är neger där /.../ Jag tror
att jag sitter på nåt kontor och skriver på några papper, går
hem till frugan och två barn (Farah, 18 år)*

Det fanns ett pendlande mellan att inte veta, vilket var sorgligt, till att vilja bli advokat eller kirurg, men kontentan var en önskan om att det överhuvudtaget skulle finnas en framtid.

*Jobba mej upp ... när jag är arton ska jag köpa en fin lägen-
het, jag vet faktiskt inte [gråter]. Köpa ett hus kanske /.../ Ja,
advokat, kirurg, jag vet inte ... jag vet inte, jag vill i alla fall
ha en framtid (Pasa, 14 år)*

Summering

Många saknade sådana visioner som tonåringar brukar ha. Det handlade mer om ett hopp om att passivt få ta emot eller att livet skulle bli på ett visst sätt. I svaren fanns det således en ton av hopplöshet och passivitet. De fick inte vad de behövde, de hade ingenting att ge och de hade inte mycket att hoppas på. De irrade omkring utan förankring i andra människor och saknade förmåga att göra det meningsfullt och bra för sig själva. En del tycktes sakna vänner och några ville inte bli som sina pappor.

När pojkarna önskade sig något, var det i huvudsak konkreta saker. Dessa kan dock ses som representationer för andra önskningar. Att önska sig ett arbete kan vara att önska sig trygghet. Att önska sig en familj kan vara att önska sig närhet. Framförallt önskade de sig ett "normalt" liv till skillnad från det liv som de hittills hade levt. Svaren avspeglade också den negativa eller diffusa bild de hade av sig själva. Att tänka och drömma om sig själv i framtiden är en viktig del av identitetsutvecklingen. Goda relationer med föräldrar innebär dels en föreställning om att vuxna är intresserade av hur det går, dels att ha en positiv syn på hur livet skall bli (Adamson, 1999). Eftersom så gott som samtliga pojkar förmedlade att de inte hade goda relationer med föräldrar/vårdnadshavare kan kanske denna brist förklara avsaknaden av visioner.

Det var framförallt de yngre pojkarna som hade en diffus bild av framtiden, medan de äldre önskade sig konkreta saker eller så hade de önskningar som kanske inte var så realistiska.

Inför övergången till tillvaron som unga vuxna saknade de vuxna att relatera till och de hade istället vuxna som de ville slippa, de hade få skyddsfaktorer, dålig självkänsla, svårt med nyanser, lite visioner, längtan efter det normala och stabila och en förväntan om att få vissa saker. De hade dock en bristande tilltro till att själva kunna skaffa sig detta.

Kapitel 10 Avslutande diskussion med reflektioner

Eftersom kapitlen fem till nio avslutades med en kort diskussion respektive summering av de i kapitlen redovisade resultaten innehåller arbetets sista kapitel en summerande diskussion och några reflektioner som uppstod i samband med datainsamling och analys av data. Detta kapitel inleds med tankar kring metodfrågor. Därefter följer en sammanfattning av arbetets bidrag till kunskapen om tonåringar som begår sexuella övergrepp. Kapitlet avslutas med några personliga reflektioner; kanske inte direkt förankrade i data, men väl i de upplevelser och intryck som mötet med de 45 ungdomarna gav upphov till.

Metodfrågor

Syftet med arbetet var, som beskrevs i kapitel 1, dels att få en fördjupad psykologisk förståelse av tonåringar som begår sexuella övergrepp, dels att kartlägga hur övergången från tonåring till ung vuxen ser ut. Utifrån detta syfte föll det sig naturligt att välja såväl kvalitativ som kvantitativ metod. Som framgår av läsningen uppfylldes endast den första delen av syftet och därmed återstår att följa dessa pojkars utveckling till att bli unga vuxna. Sådan forskning är planerad och den nu insamlade och bearbetade datamängden kan sägas utgöra s.k. "baslinedata" för kommande studier. När pojkarna undertecknade det informerade samtycket, svarade de också ja till att senare bli kontaktade för att få frågan om de vill delta i en uppföljningsstudie.

Såväl självskattningsskalor som intervjuer gjordes med ungdomar som var identifierade att ha begått övergrepp, vilket säkerligen har påverkat svars-mönstret. Därmed kan generaliseringar endast göras till gruppen "upptäckta" pojkar som har begått sexuella övergrepp. Vi vet således inte hur de ungdomar ser ut som ingår i mörkertalet. En annan aspekt rörande svarsmönstret är eventuellt påverkan av pågående behandling. Datainsamlingen med en majoritet av de 45 pojkarna gjordes dock när de nyss hade blivit placerade på institution eller hade blivit patienter på en BUP-mottagning. En del av dem hade dock innan detta, varit på andra institutioner eller hade haft en BUP-kontakt.

Urval

De pojkar som ingick i projektet kom via en så kallad "grindvakt", dvs. via de kontaktmän som knöts till projektet i samban med att projektet startade. En "grindvakt" ger forskaren tillgång till deltagare, men påverkar också det urval som forskningen baseras på (Burgess, 1991). En annan reflektion är

nödvändigheten av att forskaren är "synlig" i de verksamheter där forskning sker. På Tunagården, där jag var känd av både pojkar och personal utifrån handledning och bedömningar av pojkarna, tackade alla föräldrar och pojkar ja till att medverka. På BUP-Elefanten fanns Michael Larsson, som var projektmedarbetare och där var också benägenheten att medverka stor. Till en början tackade ungdomarna på Bärby nej, när de blev tillfrågade om att delta. Efter en dags besök på Bärby, då jag bara "fanns" på avdelningen och talade med ungdomarna, tackade så gott som samtliga ja, också de som tidigare hade avböjt att delta.

Vidare hade det varit önskvärt med ett större antal deltagare. Detta skulle främst ha möjliggjort mer stabila analyser av jämförelser mellan olika undergrupper.

Jämförelsegrupperna

Det fanns ingen annan kunskap om pojkar i jämförelsegrupperna än ålder samt var de gick i skolan eller vilken ungdomsmottagning de gick på. Det saknades således kunskap om en rad bakgrundsfaktorer. För att matcha undersökningsgruppen, och därmed kunna benämna jämförelsegrupperna som kontrollgrupp, borde jämförelserna ha gjorts med en grupp tonårspojkar som representerade ungdomar i Sverige, med hänsyn till etnisk härkomst, samtidigt med bristande omhändertagande som små, mobbning i skolan, en sexuell historia med gränslös sexualitet under barndomen och "tråkig" sexualitet som tonåringar samt svårigheter att leva sig in i hur andra människor känner sig. Dessutom visar populationsstudien av Kjellgren (2009) att av de i denna studie ingående pojkarna, rapporterade fem procent att de någon gång hade tvingat någon annan att onanera, att ha oral- eller analsex eller genitalt samlag. Det var omöjligt att veta hur det såg ut i jämförelsegruppen i detta avseende och i så fall skulle dessa pojkar inte ha ingått i jämförelser med de ungdomar som hade begått sexuella övergrepp.

Valda skattningsskalor

Det var naturligt att använda sig av ASAP-batteriet, eftersom detta instrument används som ett bedömningsinstrument i olika kliniska verksamheter i Sverige. ASAP är också ett instrument som används i forskning om ungdomar som begår sexuella övergrepp, exempelvis van Outsem et al. (2006). Beck ungdomsskalor valdes eftersom detta instrument är normerat för gruppen svenska tonåringar. För att få ett mått på mentalisering/theory of mindförmågan kompletterades de skalor i ASAP, som avser att fånga detta, med Sociala situationer framtaget av Dewey (1991). Eftersom ett flertal studier visar att de som begår sexuella övergrepp har en generell tendens att svara på ett socialt önskvärt sätt, konstruerades ett personalskattningsskalor.

Intervjun som metod

Utgångspunkten var att på ett brett sätt försöka förstå mekanismerna bakom tonårspojkars benägenhet att begå sexuella övergrepp. Intervjun var en självklarhet; att fråga ungdomarna själva om sådant som rörde deras liv, hur deras sexualitet hade sett ut och vad de själva kunde berätta om de övergrepp, som de hade begått.

En mängd faktorer påverkade intervjusituationen. Hade intervjuerna kunnat äga rum innan pojkarna upptäcktes, är det rimligt att tänka sig att intervjuinnehållet hade blivit annorlunda. Under analysen av intervjumaterialet blev en del "tappade trådar" tydliga, framförallt i berättelserna om övergreppen i kapitel sju. Den dominerande känslan är dock att intervjuerna bidrog med kunskap om denna ungdomsgrupp.

Intervjuerna utfördes inte utifrån en "naiv" utgångspunkt, dvs. med försök att parentessätta förförståelsen. Istället valdes en perspektivmedvetenhet i kombination med en öppenhet för det oväntade. I förförståelsen fanns många års erfarenhet av kliniskt arbete med sexualbrottsdömda, avhandlingsarbetet med män som har begått sexuella övergrepp mot barn, handledning av psykologer vid den rättspsykiatriska kliniken i Växjö och forskning om patienter dömda för sexuella övergrepp samt handlednings- och utredningsarbete på SiS-institutionen Tunagården. Dessa tidigare erfarenheter medförde också förmåga att få pojkarna att känna sig någorlunda trygga i situationen och därmed att kunna tala om sådant som var svårt och skamfyllt. Det fanns vidare en god förberedelse inför vad det innebär att lyssna till, tänka kring och fråga vidare om sådana slag av handlingar. Därutöver har anknytningsteorin funnits som ett teoretiskt verktyg i försöken att förstå såväl innehållet i berättelserna som det sätt som pojkarna berättade på.

Som nämndes i metodkapitlet analyserades intervjuerna såväl utifrån det som pojkarna berättade som det sätt vilket de berättade på. I den sistnämnda analysen användes främst begrepp från AAI-intervjun (Broberg m.fl., 1996) och resultaten återfinns i kapitel fem "Jag som barn – bemästringsstrategier", men också i övriga kapitel som bygger på intervjumaterialet. Detta "både och perspektiv" fanns också med i analysen av övergreppsberättelserna, dvs. att nå kunskap om övergreppshandlingen dels utifrån pojkarnas berättelser om vad de hade gjort, dels att det sätt de talade om övergreppen också förmedlar något om dessa handlingar. Att undersöka "sättet att berätta" ger ett viktigt komplement och en fördjupad förståelse av de "faktiska" beskrivningarna.

Arbetets bidrag och framtida forskning

Det ter sig självklart att söka kunskap om sexuella övergrepps konsekvenser med avsikt att finna adekvata terapeutiska insatser för offret. Kunskapen om vad som styr beteendet hos den som begår sexuella övergrepp skapar möjligheter att påverka beteendet, med målet att försöka förhindra återfall.

Dessa kunskaper ger också information om hur ett förebyggande arbete bör se ut.

Här presenteras en syntes av resultaten samt av de tankar om framtida forskningsbehov som dessa resultat genererade. Detta rör såväl ett fåtal återstående analyser som bygger på det insamlade materialet, som tankar om behov av framtida studier som detta material har genererat.

Bakgrundsfaktors betydelse

I stort skiljde inte de 45 pojkarna sig testmässigt åt jämfört med icke-kliniska grupper av svenska tonårspojkar på de ASAP-skolor, som mäter personlighetsegenskaper medan de via Beck ungdomsskalor skattade sig som mer deprimerade, med en högre grad av ilska samt en större tendens till normbrytande beteende jämfört med normgruppen. Dock pekar såväl analys av bakgrundsfaktorer som analys av intervjuerna istället mot att uppväxtförhållanden är viktiga att studera för att särskilja gruppen tonårspojkar som begår sexuella övergrepp från andra grupper av tonåringar i Sverige. En noggrann kartläggning av individens uppväxt/bakgrund är således av vikt i den kliniska bedömningen om adekvata behandlingsmetoder.

Fyrtiotre av de 45 pojkarna hade växt upp under olika grad av omsorgssvikt, ibland i kombination med fysiska och/eller sexuella övergrepp. I jämförelse med andra tonåringar mellan 13 och 17 år i Sverige, hade de 45 pojkarna oftare separerade föräldrar, de var oftare omhändertagna av sociala myndigheter, det vill säga bodde eller hade bott i fosterfamilj och antalet barn i familjerna var avsevärt högre än i normalpopulationen. Ingen skillnad fanns dock avseende etniskt ursprung.

I genomsnitt beräknas att cirka tre procent av pojkar i Sverige har utsatts för sexuella övergrepp (Edgardh & Ormstad, 2000). Pojkarna i denna studie hade i avsevärt högre grad (40 procent) utsatts för sexuella övergrepp. Den mänskliga tendensen att upprepa negativa erfarenheter tycks därför stämma för tonårspojkar som begår sexuella övergrepp. Att själv vara ett offer för övergrepp tycks vara en betydande faktor, även om de flesta offer för sexuella övergrepp inte själva utvecklar ett förövarbeteende (Finkelhor, 1986; Kjellgren, 2009). Trots kraftig överrepresentation av pojkar som själva hade utsatts för sexuella övergrepp är det också viktigt att påpeka att drygt hälften av pojkarna i undersökningsgruppen inte själva hade, vad känt var, utsatts för detta slag av övergrepp.

Arton av pojkarna hade således varit eller var placerade i fosterfamilj. Detta säger något om vilka problematiska bakgrunder dessa pojkar kom ifrån. Föräldrar som försummar sina barn lever också ofta i fattigdom vilket i sin tur är associerat till ytterligare riskfaktorer som exempelvis social isolering och stress (Erickson & Egeland, 1996). Det finns också hos dessa föräldrar en högre grad av depression (Burke, 2003), missbruk samt bristande impulskon-

troll. Konflikt och ilska mellan familjemedlemmar är vanligt förekommande (Ondersma, 2002). Att bli omhändertagen av sociala myndigheter är således ofta relaterat till allvarliga problem inom familjen, som omsorgssvikt, något som också framkom i intervjuerna med pojkarna. Vidare hade 29 procent av pojkarna vuxit upp med missbrukande föräldrar, vilket kan jämföras med 10 procent för ungdomar i normalpopulationen (Socialstyrelsen, 2008).

I bakgrundsdata fanns mobbning dokumenterat för 28 av de 45 pojkarna och i intervjumaterialet återfanns beskrivningar av upplevelsen av att vara mobbad samt olika strategier att förhålla sig till denna utsatthet. I en nyligen gjord svensk sammanställning om mobbning framkommer att den som har varit mobbad i skolan dels får en försämrad självkänsla och en depressiv läggning, dels löper den mobbade en större risk att bli dömd för brott som vuxen (Brottsförebyggande rådet, 2009).

Framtida studier bör fokusera samspel mellan riskfaktorer. Hamilton et al. (2002) och Hazen et al. (2009) föreslår att snarare än att studera varje misshandelsförhållande som en isolerad faktor är det viktigt att studera de kumulativa effekterna av viktimisering. Det är således rimligt att tänka sig att en rad faktorer adderas och samspelar i utvecklingen av ett destruktivt beteende. En studie där ett adderande av riskfaktorer användes är Garbarinos (2000) studie om unga mördares bakgrund i USA. Garbarino beskriver de faktorer som ger ökad risk att en tonåring skall bli en "ung mördare". En pojke löper dubbelt så stor risk att mörda om han: 1) vuxit upp i en familj med kriminellt förflutet 2) har blivit slagen 3) tillhör ett gäng och 4) missbrukar alkohol eller droger. Om man lägger till att pojken 5) har tillgång till vapen 6) har arresterats tidigare 7) har en neuropsykiatrisk diagnos och 8) har skolsvårigheter som inlärningsproblem och skolk, så tredubblas risken. "Om vi eftersträvar att hitta *en enda* orsak till ungdomsvåldet, blir vi frustrerade och förvirrade; kanske bestämmer vi oss t.o.m. för att fenomenet är fullständigt oförutsägbart och obegripligt" (Garbarino, 2000, s. 28).

Det är viktigt att poängtera att andra grupper tonåringar med beteendestörningar ofta uppvisar samma bakgrundskaraktistika (Butler & Seto, 2002; Hazen et al. 2009; Jonson-Reid & Way, 2001; van Wijk et al. 2005). Dock framgår det av den tidigare nämnda populationsstudien omfattande svenska och norska tonårspojkar att det föreligger ett samband mellan att ha tvingat någon till en sexuell handling och att själv ha varit utsatt för sexuella övergrepp. Detta samband kvarstod också efter att ha kontrollerat för faktorer som icke-sexuellt antisocialt beteende och droganvändning. Slutsatsen är att det finns empiriskt stöd för offer-förövare-offer cykeln (Seto et al. 2010). I denna studie framkommer att bakgrundsfaktorer i uppväxtmiljön hos pojkar som begår sexuella övergrepp är viktiga att studera och framtida studier som syftar till att förstå kombinationer av olika riskfaktorer och kumulativa effekter av missförhållanden bör fokuseras. Med stöd av bl.a. Setos et al (2010) studie

bör fokus vara hur ett egenupplevt sexuellt övergrepp samvarierar med andra belastningsfaktorer.

Betydelsen av samhällsfaktorer framkom i Garbarinos studie, där "tillgång till vapen", dvs. om pojken hade vuxit upp i en delstat i USA med liberal kontra sträng vapenlagstiftning, var en adderande riskfaktor. Det är rimligt att tänka sig att samhällets inställning till sexualitet är en riskfaktor som adderas till individriskfaktorerna. En hypotes kan vara att det krävs fler individuella riskfaktorer för att en ungdom i det svenska samhället, som präglas av en relativt öppen inställning till sexualitet, ska begå sexuella övergrepp och att det krävs färre individfaktorer om det omgivande samhället har en förbjudande eller moralistisk hållning till sexualitet. Det är således angeläget att göra jämförelser mellan olika länder; att se såväl likheter som skillnader. En annan grupp som bör studeras ytterligare är de ungdomar, ofta med invandrarbakgrund, som hamnar i "kläm" mellan det svenska samhällets syn på sexualitet och vad den egna religionen eller föräldrarnas religion och inställning förmedlar.

Uppföljningsstudier är, som nämndes inledningsvis, planerade. Syftet är att med den insamlade datamängden som utgångspunkt, följa upp och studera hur det idag ser ut för denna grupp, som nu är unga vuxna. Det torde vara av ett stort samhälleligt intresse att söka kunskap om denna speciella grupp för att se hur deras vuxenblivande kommer att gestalta sig. Ett fokus i sådana uppföljningsstudier kommer att vara vilka eventuella skillnader som finns mellan dem som har fortsatt att begå sexuella övergrepp eller som har fortsatt med annan kriminalitet och dem som inte har fortsatt att begå brott. Här kommer att studeras dels vilka faktorer som skiljde sig åt under uppväxten, dels vad som har inträffat mellan det första datainsamlingstillfället och det nu planerade. Att kunna gå in och bryta en negativ utveckling mot ett fortsatt problematiskt liv, innebär en stor vinst i termer av mänskligt lidande; såväl för offer som förövare och kan i förlängningen leda till samhällsekonomiska vinster.

Möjliga undergrupper

En vanlig slutsats är att gruppen tonårspojkar som begår sexuella övergrepp inte är homogen. Med andra ord bör forskning fokusera på skillnader mellan undergrupper för att bättre förstå etiologin bakom ett sexuellt övergreppsbe-teende. Detta för att exempelvis utveckla användbara behandlingsmetoder för specifika undergrupper (Worling, 2001). Försök har gjorts att studera undergrupper av tonårspojkar som begår sexuella övergrepp utifrån offrens ålder och kön. De flesta studier har dock inte kunnat finna stabila skillnader utifrån sådana uppdelningar (Vandiver & Teske Jr., 2006).

I denna studien delades undersökningsgruppen in i tre undergrupper: pojkar som hade begått sexuella övergrepp mot syskon och yngre barn, pojkar som hade begått sexuella övergrepp mot jämnåriga och äldre samt pojkar

som hade begått sexuella övergrepp mot såväl syskon/barn som jämnåriga/äldre. Mellan dessa undergrupper framkom vissa skillnader exempelvis mellan dem som hade begått övergrepp mot syskon/barn och dem som hade begått övergrepp mot jämnåriga/äldre. Pojkarna i den första gruppen hade oftare varit utsatta för mobbning, hade en lägre grad av utagerande problem och hade oftare föräldrar som båda var födda i Sverige. Pojkarna i den senare gruppen hade oftare själva mobbat andra, hade oftare varit inbegripna i slagsmål och hade oftare föräldrar som var utlandsfödda. När de pojkar som hade begått övergrepp mot minst ett syskon och de som inte hade begått syskonövergrepp jämfördes, återfanns en högre grad av dysfunktionalitet i uppväxtfamiljen och därmed högre grad av egen utsatthet bland de pojkar som hade begått övergrepp mot syskon. Syskonincest kan således förstås som ett sätt att kompensera otillfredsställda behov av omvårdnad och tröst (Haskins, 2003; Salazar et al. 2005). När sexuella övergrepp begås av en förälder eller av ett syskon, konfronteras barnet för tidigt med sexualitet, vilket barnet inte är moget för vare sig fysiskt eller mentalt. Dessutom sker "introduktionen" av fel personer. Detta slag av introduktion kan leda till att syskon använder sexuella beteenden som ett uttryck för tillgivenhet och därigenom sexualiserar syskonrelationen. Ibland kan därmed gränsen mellan offer och förövare suddas ut (Schwartz et al. 2006).

Resultaten här pekar således mot att tonårspojkar som begår sexuella övergrepp grovt kan delas in dels i en grupp som begår övergrepp mot mindre barn, oftast syskon, dels i en grupp som begår övergrepp mot jämnåriga. Den första gruppen har samma etniska ursprung som svenska tonårspojkar i stort, är mer mobbade och har mindre grad av utåtagerande symptom, utöver sexuella övergrepp. Den andra gruppen är oftare själva födda eller har föräldrar som är födda i ett annat land, har oftare mobbat andra, missbrukar alkohol och narkotika och har andra utagerande symptom utöver sexuella övergrepp. Samma mönster framkom således, som återfinns i gruppen vuxna som begår sexuella övergrepp, dvs. vuxna som begår sexuella övergrepp mot barn respektive våldtäktsmän. Utifrån en genomgång av samtliga ungdomar som under år 2000 blev kända hos socialtjänsten p.g.a. att de hade begått sexuella övergrepp föreslår också Kjellgren et al. (2006) att en rimlig indelning är "child versus peer offenders" (p. 366)

Framtida studier. Vissa delar av detta material, bl.a. vissa bakgrundsdata, kommer att ingå i en europeisk kunskapsbank om ungdomar som har begått sexuella övergrepp. En sådan gemensam datamängd möjliggör jämförelser mellan olika undergrupper samt analyser av samspel mellan riskfaktorer och riskfaktors kumulativa effekter.

Självskattningsskalors begränsningar och möjligheter

Det är svårt att avgöra om olika grupper som studeras framställer sig i bättre

dager, i sämre dager eller ungefär som de känner sig. En studie visar att vuxna som begår sexuella övergrepp har i jämförelse med andra grupper av män större tendens att besvara frågeformulär som rör sexualitet på ett sätt som de tror är önskvärt att svara på (Tierney & McCabe, 2001). Pojkarna skattade lägre på skalan som mäter grad av öppenhet kring sexualitet än vad jämförelsegruppen gjorde. Eventuellt kan detta avspegla att de hade en önskan om att presentera sig "som sexuellt ointresserade". Studier visar vidare att de som begår sexuella övergrepp, har en tendens att via självskattningsskalor presentera sig på ett "skönmålande sätt" (Tan & Grace, 2008). Samma resultat framkom här, dvs. att pojkarna på skalan mätande grad av social önskvärdhet skattade högre än vad pojkarna i jämförelsegruppen gjorde. Denna benägenhet i kombination med att många av de använda instrumenten är "genomskinliga", dvs. att det är lätt att lista ut vad som är det mest positiva svaret, leder till tillförlitlighetsproblem.

Sammanfattningsvis visade resultaten, undantaget just social önskvärdhet samt grad av sexuell kunskap och öppenhet kring sexualitet, att ASAP-batteriet inte lyckades särskilja undersökningsgruppen från jämförelsegruppen. Vad gällde jämförelser mellan olika undergrupper av undersökningsgruppen återfanns nästan inga signifikanta skillnader, vare sig avseende självskattningsskalor ASAP eller Beck ungdomsskalor. Den enda statistiskt signifikanta inomgruppsskillnaden var att pojkar med inlärningssvårigheter skattade sig själva som i högre grad externt kontrollerade. Det är intressant att notera att i en uppföljningsstudie visade sig såväl inlärningssvårigheter som att ha någon form av neuropsykiatrisk diagnos vara relaterat till återfallsrisk (Kjellgren, 2009). Det tycks därför som att dessa aspekter, kanske i synnerhet förmågan att skapa en känsla av inre kontroll, kan vara av vikt att beakta i behandling av pojkar som har begått sexuella övergrepp och som dessutom har inlärningssvårigheter.

Idag baseras ett flertal studier om tonårspojkar som begår sexuella övergrepp på ASAP instrumentet och ASAP används också i Sverige i kliniska sammanhang för utredning och bedömning. Sätillvida inte framtida studier lyckas att med hjälp av ASAP särskilja gruppen tonåringar som begår sexuella övergrepp från andra ungdomsgrupper, bör man vara försiktig med att använda instrumentet för att såväl göra bedömningar av som att beskriva ungdomar som begår sexuella övergrepp. ASAP utvecklades för att mäta förändringar efter behandling (van Outsem et al. 2006) och instrumentets användbarhet i andra sammanhang behöver utvärderas ytterligare.

Beck ungdomsskalor diskriminerade mellan undersökningsgruppen och normgruppen avseende skalorna Ilska, Depression och Normbrytande beteende. Dock besvarade undersökningsgruppen skalorna som avser att mäta ångest och självbild på samma sätt som normgruppen. Samstämmigheten var vidare något högre mellan hur pojkarna skattade sig själva via Beck ung-

domsskalor och hur personalen skattade dem jämfört med samstämmigheten mellan personalskattning och hur pojkarna skattade sig på skalor ingående i ASAP-batteriet. En förklaring till detta kan vara att Beck ungdomsskalor är ett instrument framtaget för att göra personlighetsbedömningar medan ASAP-batteriet är, som nämndes tidigare, utvecklat för att skatta behandlingsresultat.

Oavsett vilken självskattningsskala som används, är det rimligt att såväl i studier som vid kliniska bedömningar använda formuleringar som exempelvis att pojken skattar sin självkänsla som låg respektive hög istället för det skenbart objektiva att pojken har låg respektive hög självkänsla. En väl genomförd klinisk eller forskningsintervju är en möjlighet att förstå och tolka svarsmönster också hos den ungdom som via självskattningsskalor skattar sig som i det närmaste problemfri. På samma sätt som intervjumaterialet här ofta gick stick i stäv mot det som pojkarna uppgav om sig själva via självskattningsskalor, möjliggör kombinationen av självskattningsskalor och en klinisk alternativt forskningsintervju en fördjupad förståelse. Via intervjun blir det således oftast begripligt varför ungdomen har presenterat sig på det sätt som han har gjort via självskattningsinstrument.

En slutsats av detta arbete är att flertalet av skalorna ingående i ASAP ska användas som ett instrument för skattning före och efter genomgången behandling, med en kritisk hållning till vad som kan avspegla en reell förändring och vad som är "läpparnas bekännelse". För att göra en bedömning och ge ett underlag för att ta ställning till behandlingsbehov rekommenderas Beck ungdomsskalor som kompletteras med ASAP-skalorna "Social önskvärdhet", "Upplevelse av kontroll", "Frågeformulär om sexualitet" och de båda skalorna som mäter kognitiva föreställningar avseende barn och sexualitet samt utförda övergrepp. För att kunna tolka svarsmönster på självskattningsskalor måste dessa, som nämnts tidigare, alltid kombineras med klinisk intervju. Den kliniska intervjun bör fokusera såväl innehåll som formen för berättande. Med tanke på att många av de intervjuade pojkarna svarade på ett fåordigt och återhållet sätt är formen för berättandet väl så viktigt som innehållet. I en klinisk intervju är det således av vikt att vara uppmärksam på idealisering, minimering, att hänvisa till "minns inte/vet inte" samt grad av konkretisering kontra reflektion.

I uppdraget att göra bedömningar i samband med in- och utskrivning av ungdomar på Tunagården finns positiva erfarenheter av, att för de äldre pojkarna, använda Minnesota Multiphasic Personality Inventory (MMPI), dock alltid i kombination med klinisk intervju. Önskvärt är att ungdomsversionen av MMPI översätts och normeras till svenska förhållanden. Det personalskattningsinstrument som konstruerades inom ramen för projektet, bör utvecklas till att bli ett reliabelt och valitt instrument. Ett sådant instrument kan fungera som ett arbetsverktyg för personal för att dels förstå skillnader inom personalgruppen i synen på en enskild ungdom, dels för att kunna problematisera

vad eventuella skillnader mellan pojkens och personalens skattning har för betydelse för behandlingen. Instrumentet kan också fungera som ett arbetsmaterial i samtal med pojken för att öka hans förståelse för hur han tänker om sig själv kontra hur andra uppfattar honom.

Framtida studier bör fokusera instrumentutveckling och vad en kombination av olika metoder kan ge. I pågående analyser sker en kvantifiering av kvalitativa data för att sätta dessa mått i relation till motsvarande aspekter som mättes via självskattningsskalor. Den ena analysen rör mentalisering/theory of mind och beskrivs under rubriken "Anknytning och reflektionsförmåga". Den andra analysen som presenteras här rör självbild/självkänsla, där pojkarnas skattningar av sig själva inte skiljde sig åt vare sig från Beck ungdomsskalors normdata eller från hur jämförelsegruppen besvarade ASAP-skalan "Självkänsla". Dock var det en stor skillnad mellan hur personalen skattade pojken och hur pojken skattade sin självbild/självkänsla. Preliminära resultat pekar mot att de pojkar som framställde sig som ledsna/ensamma/rädda skattade sin självkänsla som lägre än vad ungdomar i stort gör och mer i linje med hur personalen skattade dem samt att de pojkar som till största delen intog attityden av att inte bry sig/ge igen skattade sin självkänsla som högre än vad ungdomar i stort gör och mindre i linje med hur personalen skattade dem. Det tycks rimligt att särskilja mellan olika slag av "högskattare" av självkänsla; de som har en genuint hög självkänsla, de som medvetet skattar sin självkänsla som hög för att framställa sig själv i positiv dager samt de som på ett mer omedvetet sätt skattar självkänslan som hög, eftersom ett medgivande av svårigheter innebär risk att släppa någon nära. Dessa preliminära resultat överensstämmer med Salmivallis (2001) studier om olika slag av självkänsla.

Som nämndes tidigare, kommer vissa delar av detta material att ingå i en europeisk kunskapsbank. Med ASAP-batteriet som underlag kan analyser av en sådan datamängd stärka instrumentets tillförlitlighet. Mer konkret planeras en sådan gemensam studie, där också forskare från Tyskland och England kommer att delta.

Anknytning och sexuell utveckling

Marshall och Mazucco (1995) framför i en tidig studie att om ett barn tidigt i livet avvisas av sina föräldrar, kan detta ensamt predicera en senare utveckling av destruktiv sexualitet. De menar att den som begår övergrepp, försöker via övergreppet att på ett omedvetet sätt kompensera den brist som rådde i den egna tidiga anknytningen. I en annan studie framkom via en hierarkisk regressionsanalys, att brister i den tidiga anknytningen kan predicera en senare utveckling av tvingande sexualitet, oberoende av variabler som antisocialitet och aggression. Dessa resultat tolkas som att anknytningssystemet och den sexuella utvecklingen är nära sammankopplade (Smallbone & Dadds, 2002). Denna sammankoppling kan dels leda till att sexualiteten senare i livet blir en

arena där tidiga draman spelas upp, dels att sexualiteten blir en kompensation för tidiga närhetsbrister. Studier har också gjorts som visar på de parallella fenomen som finns mellan barn och den tidiga anknytningspersonen och mellan vuxna i en förälskelse- och kärleksrelation, vilket ses som ytterligare ett tecken på att det finns ett samband mellan tidig anknytning och sexuell utveckling (Tidefors, 2010).

I teorier om incestundvikande poängteras också den tidiga anknytningens betydelse. Ett flertal studier visar att den anknytning som sker mellan barn som lever ihop från det de är riktigt små leder till en sexuell repellering, dvs. att inte "tända" sexuellt på varandra. Exempel på detta är simpua-äktenskap i Taiwan, där flickan flyttas till pojkens hem innan hon fyllt ett år och pojken är inte mycket äldre, för att sedan gifta sig som tonåringar. Dessa par har högre skilsmässofrekvens och föder färre barn i jämförelse med andra arrangerade äktenskap, där paret träffas först när de ska gifta sig (Fessler & Navarrete, 2004; Walter & Buyske, 2003). Det tycks således som att bindning mellan barn som växer upp i samma familj under "normala" omständigheter leder till sexuell repellering, medan den bindning som uppstår mellan syskon vid försummelse, istället leder till att sexualiteten väcks. Resultaten här kan ses som ett bidrag till resultat från tidigare studier, som visar att brister i den tidiga anknytningen kan påverka det sexuella beteendet. Resultaten är således i linje med Salazars et al. (2005) slutsatser, dvs. att syskonincest kan förstås som ett sätt att kompensera för otillfredsställda behov av omvårdnad och tröst. Vidare är det rimligt att anta att det i familjer med en generell brist på sexuella gränser är svårare att både etablera och upprätthålla ett incesttabu och att detta tabu troligen inte är starkt nog hos dem som begår övergrepp mot syskon. De som begår syskonövergrepp är också ofta unga och har troligen ännu inte helt lärt sig tyda de sociala koder som omger sexualiteten (Caffaro & Con-Caffaro, 2005).

Framtida studier. Avseende anknytning och inre arbetsmodell visar en studie att de vuxna som begår sexuella övergrepp mot barn ofta har en otrygg anknytning i kombination med ett överberoende av relationer medan de som begår våldtäkt ofta har en otrygg anknytning i kombination med ett avfärdande av relationer (Stripe et al. 2006). I intervjumaterialet här återfanns oftare berättelser av pojkar som hade begått övergrepp mot jämnåriga i temat "Inte bry sig/ge igen" medan i temana "Mobbad och utanför" samt "Ensam och ledsen" återfanns oftare berättelser av pojkar som hade begått övergrepp mot syskon och mindre barn. Således bör framtida studier fokusera på kartläggning av "inre arbetsmodeller" hos ungdomar som begår sexuella övergrepp för att se om det finns kopplingar mellan inre arbetsmodell och benägenheten att begå olika slag av sexuella övergrepp. En sådan kunskap är av betydelse för att ta ställning till vad behandlingen bör inrymma.

Anknytning och reflektionsförmåga

Ett ökande antal studier visar att illa behandlade barn har sämre reflektionsförmåga och sämre självkänsla (Hildyard & Wolfe, 2002). I en studie av barn mellan fem och åtta år som hade varit utsatta för sexuella övergrepp och/eller som hade blivit slagna, framkommer att dessa barn är sämre på att lösa theory of mind uppgifter av nivå-2 (Fonagy, 2001). Denna uppgift innebär att barnet kan föreställa sig en annan persons tänkande om en tredje persons tänkande och detta är en förmåga som normalt är utvecklad i sjuårsåldern (Dahlgren m.fl., 2000).

En genomgående upplevelse under intervjuerna var att pojkarna hade svårt att besvara frågor som direkt handlade om dem själva. Detta betydde att direkta svar blev korta och innehållslösa, men när de kom in på samma ämne via ett stickspår blev det mer av ett berättande. Det innebar också att pojkarna kunde svara nekande på en direkt fråga, men i ett annat sammanhang kunde en berättelse ge ett helt annat svar. Detta kan ses som ett tecken på att pojkarna hade svårt att reflektera över sig själva. Det är svårt att avgöra om detta avspeglar en oförmåga eller ett undvikande. Dock framstår det tydligt att de saknade träning i att dels fundera över sig själva, dels att samtala med någon annan om sina funderingar.

Framtida studier. De valda självskattningsinstrumenten, ASAP skalorna "Empati", "Frågeformulär om barn och sexualitet" och "Offerempati" samt instrumentet Sociala situationer som avser att fånga en generell "theory of mindförmåga", visade endast en signifikant skillnad mellan undersökningsgrupp och jämförelsegrupp. I intervjumaterialet framkom dock, exempelvis i temat "Tala om det konkreta", en bristande reflektionsförmåga. I andra teman som exempelvis "Normalisera/minimera" eller "Inte minnas/inte veta" var det ibland svårt att avgöra om det rörde sig om en oförmåga att reflektera eller om en försvarsstrategi. När resultat från självskattningsinstrument relaterades till intervjumaterialet är det rimligt att anta att de valda självskattningsskalorna var för "grovmaskiga" för att fånga upp den bristande reflektionsförmåga som blev synlig i intervjumaterialet. I framtida studier bör andra instrument prövas som avser att fånga theory of mind/ mentaliseringsförmåga.

I ett behandlingsarbete är det viktigt att ha kunskap om en ungdom har en generell oförmåga att symbolisera, om det är en omedveten strategi för att undvika det obehagliga eller en mer medveten strategi för att möjliggöra övergrepp.

Reflektioner

Tanken "varför begår en individ sexuella övergrepp" finns antagligen hos oss alla, när vi överhuvudtaget funderar över detta. Denna fråga kvarstår delvis obesvarad också efter det att ett antal artiklar och denna rapport har författats.

Förhoppningsvis bidrar arbetet dock till ökad kunskap om ungdomar som begår sexuella övergrepp.

Om pojkarna

Här lyfts intryck fram som mer eller mindre handlar om mötet med samtliga 45 pojkar. Ett kvardröjande intryck var att ha mött pojkar som alltför tidigt tvingades att "stå på egna ben" utan att ha någon vuxen att se upp till eller att få stöd ifrån. Pojkarna som grupp beskrevs ovan som bestående av två undergrupper. Dessa undergrupper kan också beskrivas som en "ensam och ledsen" grupp och en "skiter väl jag i" grupp. En tanke som dröjer sig kvar är "stackars såväl ensamma som bråkiga pojkar".

Könet som sårbarhetsfaktor. Många studier pekar på att den bearbetande dialogen är mer utvecklad mellan föräldrar och döttrar än vad den är mellan föräldrar och söner. Män som utsätts för sexuella övergrepp berättar sällan om övergreppen och pojkar och män tycks ersätta berättandet med ett utagerande. När pojkar och män utsätts för sexuella övergrepp går detta stick i stäv med våra bilder av manlighet, eftersom män också i dagens samhälle ses som sexuella initiativtagare och som inte i behov av hjälp. Utsatta män och pojkar är således fångade av den dominerande bilden av manlighet och blir offer för sin egen dominans (Herlof Andersen, 2009). Finkelhor (1984) hävdar, bland många andra, att män ofta använder sexualiteten som ett instrument för andra känslor som tröst och närhet. En förhoppning är att den behandling som pojkarna genomgick tränade dem i att vara i dialog med andra och att hitta andra kanaler för närhet, tröst samt ibland för att uttrycka vrede.

Att vara invandrapojke. Bland de pojkar som hade begått våldtäktsliknande handlingar och som också begått andra brott, dominerade de pojkar som antingen själva var födda i ett annat land eller som hade föräldrar som var det. Sernhede (2003) pekar på att den segregation och marginalisering av invandrare som har ägt rum framförallt sedan mitten av 1990-talet har lett till att vara invandrare har blivit synonymt med att vara "outsider". Sernhede beskriver en kultur hos unga invandrar män som kännetecknas av en kompensatorisk maskulinitet där heterosexualitet, manlighet och brutalitet hyllas. Mötet med den svenska kulturen där begreppet "kön" problematiseras och jämställdhet diskuteras kan leda till en polarisering, dvs. ett allt starkare "machoidealen" hos invandrapojken. En annan svårighet som framkom via intervjuerna med de 45 pojkarna var motståndet mot att kritisera sin egen familj. Invandrarungdomar som har det svårt blir därmed sårbara då gränsen mellan det privata/familjen och det offentliga/samhället är svår att överträda. Denna svårighet kan förstärkas av bemötandet från det omgivande samhället. Åhlund (refererad till i SOU 2005:56) har funnit en tendens hos socialarbetare att "kulturalisera" sociala problem hos invandrarfamiljer som lever i utsatta

områden. Detta är alarmerande för försummade och illa behandlade barn och ungdomar i invandrarfamiljer.

Icke-reflektion. Ett undvikande av det som var svårt följde som en röd tråd i berättelsen om barndomen och i berättelsen om de övergrepp, som pojkarna hade begått. Det var ibland som att det hemska hade blivit en trivialitet, bortkopplad från rimliga känslor. En icke-reflektion i förhållande till barndomen tycktes mer omedveten; att beskriva föräldrarna som "jättebra" för att sedan berätta om dess motsats. En pojke beskrev i en del av intervjun sin längtan efter kärlek utan sex och i en annan del berättade han om hur han " knullade runt". Det var som att pojkarna dels inte vara medvetna om sådana motstridigheter, dels inte förstod hur detta glapp kunde uppfattas av någon annan. I övergreppsbeskrivningarna var undvikandet tydligt; "det här vill jag inte prata om och ingen kan tvinga mig till det". Det fanns därmed ett undvikande för att slippa känslor av skam eller skuld. Det är svårt att skilja ut vad som är kognitiva förvrängningar eller kognitiva brister, men intrycket av intervjumaterialet är att de allra flesta hade svårigheter att inta ett annat perspektiv än det egna och att de därmed hade svårt att reflektera såväl om sig själva som andra.

I vårt symbolladdade samhälle är språket och tillgång till reflektion en avgörande förutsättning för individen. Den "språklöse" kan beskrivas som maktlös. "I ungdomstiden blir språkliga tillkortakommanden tydligare och plågsammare än tidigare" (Lundberg, 2001, s. 58). Med Kristevas (1992) begrepp kunde pojkarna uttala orden, men de ägde inte språket i den meningen att språket ger ordning och innebörd i upplevelser och känslor. Pojkarna använde exempelvis ordet trygghet, men de inre representationerna av begreppet trygghet var oftast tomma eller bräckliga.

Vem är jag. Som nämndes tidigare fanns det en diskrepans mellan hur pojkarna skattade sin självkänsla och hur de gestaltade sig i intervjumaterialet. I det senare tycktes pojkarna sakna en god känsla inför sig själva vilket ofta förknippas med en välfungerande individ. I vårt moderna, sekulariserade informationssamhälle, som inte längre har så starka överbyggnader i t.ex. religion blir ett välfungerande samhälle mer beroende av summan av individernas identiteter. Dock utgör samhällets kollektiva syn på vad som är viktiga och grundläggande värderingar fortfarande den kontext vilken individen såväl utvecklar som förstår och tolkar sin identitet utifrån (Baumeister, 1997).

Flertalet av de 45 pojkarna hade under sin uppväxt utsatts för beteenden och situationer som de inte hade "klarat av" att minnas eller kunnat integrera som en del av sig själva. De hade sedan i sin tur begått handlingar mot en annan människa, offret, vilket de inte heller hade klarat av att integrera som en del av sig själva.

Att vara offer. Arbetet väckte tankar om såväl pojkarnas egen utsatthet och

offerskap som om dem som de utsatte och som de därmed gjorde till offer. En majoritet av pojkarna var utsatta för försummelse och därmed också de syskon, som var pojkarnas offer. Försummelse "möjliggör" andra former av misshandel, såväl i som utanför hemmet. Detta förklaras med att barn från problemfamiljer dels har en bristande tillsyn, dels har ett omättat behov av kontakt och närhet (Hildyard & Wolfe, 2002). Att arbeta med hela familjen tycks nödvändigt och ett flertal studier lyfter fram betydelsen av att arbeta med den unges familj för att uppnå framgång i behandlingen (Worling & Curwen, 2000). Detta inte minst för yngre pojkar som efter avslutad behandling inte kan flytta till eget boende utan som flyttar hem till familjen. Det är också nödvändigt att längden på behandlingen styrs av pojkens och ibland av familjens behandlingsbehov och inte av hur länge kommunen anser sig ha råd att betala.

En av frågorna som dröjer sig kvar är vad som hände med dem som utsattes för pojkarnas övergrepp, där många var yngre barn, oftast syskon. Det finns ingen möjlighet att ge en rättvisande bild av vilka tänkbara konsekvenser som övergreppen fick för just dessa syskon, andra mindre barn, jämnåriga eller fåtal vuxna. Det känns dock rimligt att tankemässigt lyfta fram detta perspektiv och det finns en stark önskan om att upptäckten av just dessa övergrepp ledde till att pojkarnas offer fick den hjälp de behövde för att bearbeta konsekvenserna av övergreppen.

Sexualitet är "förpackad" i en symbolisk dräkt som de flesta är rätt överens om. För de pojkar som själva var utsatta för föräldraövergrepp, uppstår frågor som vad händer med barnets anknytning, symbolvärld, mentaliserings- och känslomässiga förmåga, när det upplever sexualitet "tillsammans" med en förälder? Samma frågor kan ställas om pojkarnas offer, inte minst om de offer som var syskon; vilka blev konsekvenserna av att vara med om sexualitet "tillsammans" med en bror?

All sexualitet är inte övergreppssexualitet. Antingen kan det vara så att pojkarna hade trista erfarenheter av sexualitet och att deras pubertet hade gått obemärkt förbi. Det kan också vara så att pojkarna under intervjun ville minimera sig som "sexuella varelser". Kanske var de rädda för att uttryck för sexuellt intresse skulle tolkas som något som hängde ihop med de övergrepp som de hade begått. Helmius (2010) lyfter fram hur vuxenvärlden överger ungdomar i deras sexuella utveckling genom att gömma sig bakom "ett svävande mogenhetsargument". De här pojkarna tycks i allra högsta grad vara övergivna och lämnade åt sig själva i förståelsen av sexualitet. Ju högre grad eller ju fler slag av sexuella erfarenheter ungdomar får, desto positivare upplever de sina erfarenheter av sexualitet (Edgards, 2001). De 45 ungdomarna förmedlade inte särskilt mycket positiva upplevelser av tillåten sexualitet. Dessutom rapporterade de om ett slag av sexualitet som inte hade varit positiv; dels de övergrepp som de hade begått, dels de övergrepp som lite mindre än hälften

av dem själva hade varit utsatta för. De 45 pojkarna tillhör en ungdomsgrupp som således behöver stöd i att hitta tillåten icke-destruktiv sexualitet.

Om behandling

Denna studie inrymde inte behandlingsforskning, men vissa resultat ger upphov till reflektioner om behandlingsinnehåll. Behandlingsforskning inom området är relativt nytt och därför finns ännu inte longitudinella studier om återfallsrisk över tid kopplat till olika behandlingsmetoder. Det finns också metodologiska svårigheter i behandlingsforskning som exempelvis att minskad återfallsrisk inte nödvändigtvis behöver avspegla faktorer knutna till behandling kontra icke-behandling utan kan snarare bero på vilken urvalsmetod som används eller hur forskningsdesignen ser ut.

Ibland används begreppen evidensfundamentalism kontra evidensfobi. Det är inte lockande att hamna vare sig i den ena eller andra ytterligheten. Den hädiska tanken uppstår dock att i mötet med andra människor kan det finnas sunt förnuft som kan räcka en bra bit. Vad gäller utsatta barn och ungdomar får vi inte drabbas av handlingsförklaring p.g.a. evidensbrist. En annan tanke är att vi ibland jämför det utforskade med det icke-utforskade. Kognitiva modeller har varit lättare att ta till sig och lättare att utvärdera. Terapi/behandling utifrån psykodynamisk teori är, undantaget anknytningsbaserad behandling, föga beforskad och det har tyvärr funnits ett motstånd hos företrädare för dynamiskt förankrad terapi/behandling att låta sig beforskas. Förtjusningen i kognitiv metod och manualbaserade behandlingsprogram kan kanske, utöver behovet av att söka evidens, också handla om att det är lättare att se den som begår sexuella övergrepp som en rationellt planerande individ istället för att se det irrationella, som kan påminna oss om egna inre liknande känslomässiga stråk.

Ibland framförs att en bearbetning av uppväxten kan fungera dels som en flykt från att tala om de övergrepp individen har begått, dels att individen kommer att använda sin "olycklig barndom" som ett försvar för att ha begått sexuella övergrepp. Det är svårt att vikta i ett intervjumaterial, men det tycks som att det var minst lika svårt att tala om barndomserfarenheter som att tala om utförda övergrepp. Den energi som går åt att hålla egna tidiga smärtsamma upplevelser borta kan reducera kapaciteten att känna med andra, också med dem man själv har begått övergrepp mot. Psykoterapi är en metod där individen kan få tillgång till sin egen historia - att få känna empati med sin egen utsatthet. Förmågan att förstå innebörden för offret kan på så vis "tränas" på ett indirekt sätt. Att få kontakt med den egna offerupplevelsen innebär således en ökad möjlighet att kunna känna för dem som man själv har utnyttjat eller skadat (Tidefors Andersson, 2002).

Insikt är ett komplext fenomen. Ibland avses processen "att komma till

insikt" och ibland resultatet "det vi kommer fram till". Insikt kräver såväl kognitiva som känslomässiga förmågor. Det krävs dels en kapacitet att observera sig själv, dels en kapacitet att reflektera över sig själv. Analysen här pekar mot att ungdomar som begår sexuella övergrepp först behöver utveckla en kapacitet att kunna reflektera över sig själva innan det går att nå insikt i och förståelse av såväl sitt eget fungerande som hur andra fungerar.

Intrycket, som har förstärkts dels via genomgång av aktuell forskning, dels via denna analys, är att det rör sig om olika grundproblem hos ungdomar som begår sexuella övergrepp mot barn kontra mot jämnåriga. Dessa undergrupper kan också beskrivas som de vars övergrepp styrs av behov av tröst kontra behov av att få ur sig vrede. En fråga som väcktes under analysen var vilka för- och nackdelar det kan medföra att ha dessa båda grupper på en och samma institution/avdelning. Om behandlarna har denna kunskap och förmår att hantera de olika gruppernas problematik inom samma behandlingskontext, så skulle det för ungdomarna kunna vara en fördel att få möta varandras problem, vilket skulle kunna ge en ökad dynamik i behandlingsarbetet. Det skulle eventuellt också bli ett "skrämmande möte". Den ungdom som har begått övergrepp mot syskon eller barn skulle bli rädd för ilskan hos den som har begått sexuella övergrepp mot jämnåriga eller äldre, den senare skulle å sin sida bli skrämmd av inåtvändheten och de eventuella sexuella dimensionerna i övergeppshandlingarna hos den som har begått sexuella övergrepp mot syskon eller barn.

En annan reflektion rör behandling och målet med behandling. Risken för återfall i sexualbrott uppskattas vara ca 15 till 20 procent, medan risken att efter upptäckt och behandling begå annan brottslighet uppskattas vara 42 till 54 procent (Worling & Långström, 2005). Utifrån pojkarnas uppväxtbetingelser kan det sexuella övergreppet ses som ett symptom på brister tidigt i livet och därmed tycks ett viktigt behandlingsmål vara att förhindra att de får misserabla liv som vuxna. Behandling som endast fokuserar återfall i nya sexuella övergrepp kan också missa det som är positivt och möjligt och behandling bör istället vara förankrad i det, som föreslås bl.a. Thakker et al. (2006) och som benämns som "good lives"-modellen. Här betonas att tonåren är en period som kännetecknas av möjligheter och att det är möjligt att via behandling få en avgörande och positiv påverkan på den ungdom som har begått sexuella övergrepp. Andra, bl.a. Almond et al. (2006) föreslår att behandling bör vara inriktad dels mot ungdomens upplevelser av försummelse och utsatthet, dels mot att stärka individ- och situationsfaktorer som minskar risken att begå nya övergrepp. Bland andra Smallbone och Dadds (2000) föreslår att behandling av dem som begår sexuella övergrepp mer bör fokuseras på bedömning och bearbetning av förövarens barndom än vad som varit vanligt i den nordamerikanska behandlingskulturen. Av en textanalys av "victim apology letters" (Webster & Beech, 2000) framkom att de som begår sexuella övergrepp mot

barn använder sig av olika strategier för att slippa förstå innebörden av sina handlingar. Dessa beskrivs som "deep-level processes" och "serious block" (Webster & Beech, 2000, s. 258). Slutsatsen är att först måste en bearbetning ske som innebär att tillägna sig de känslomässiga och kognitiva förmågor som saknas innan det blir möjligt att ta ansvar för sina handlingar på ett rimligt sätt. En annan slutsats är att behandling måste individualiseras, eftersom förmågor och oförmågor är olika. En egen reflektion utifrån upplevelsen av att intervjua de 45 pojkarna är, att i arbetet med ungdomar som inte är vana vid att tala om sig själva behöver behandlaren vara aktiv och konsekvent i sitt frågande. Detta för att ungdomen ska få grepp om hela livsberättelsen och vad denna har lett fram till.

Institutioner tar emot ungdomar som förutom övergreppsproblematik har andra stora svårigheter. Vid psykoterapeutisk behandling utifrån ett anknytningsteoretiskt förhållningssätt betonas vikten av dels kartläggning av individens anknytningsbrister, dels av om de hinder som finns för att knyta an på ett annat sätt kan undanröjas (Rich & Coombes, 2005). Utvecklandet av en förstående, stödjande och inkännande relation mellan ungdomen och behandlaren är något annat som betonas samt att trygghet är en nödvändig förutsättning för bearbetning av destruktiv sexualitet. Målet för detta slag av terapi beskrivs i termer av att rehabilitera ungdomens inre arbetsmodell om hur mänskliga relationer fungerar. Ett anknytningsteoretiskt förhållningssätt kan såväl genomsyra den generella behandlingsmiljön som tillämpas specifikt i individual- och gruppsykoterapi.

Några enstaka undantag fanns från "försummelse och utsatthetsprincipen", som indikerar långa behandlingstider. Det var några pojkar med inlärnings-svårigheter. Med ett större antal deltagare skulle eventuellt denna grupp vara större. Detta kan vara en grupp i behov av pedagogiska insatser. Antingen att ungdomsmottagningar är varse denna grupps speciella behov eller att habiliteringen har egna ungdomsmottagningar. En annan grupp var de ungdomar, som utöver svåra uppväxtbetingelser, hamnade i kläm mellan olika kulturers syn på sexualitet. Deras behandlingsbehov kan tänkas vara det samma som för gruppen i stort, men de behöver också hjälp att hitta en egen hållning till sexualitet, vare sig den är mest lik den svenska eller någon annan kulturs.

Om att vara behandlare eller forskare

Förutom mötet med pojkarna, mötte jag också personal som var behjälpliga vid datainsamlingen. I en avhandling som rör vuxna förövare av sexuella övergrepp dömda till rättspsykiatrisk vård, beskrivs personalens upplevelser av att arbeta med denna grupp. Uppgiften kan beskrivas som ett samhälleligt uppdrag att vårda utan särskilt mycket samhällelig ledning i vad vården ska innehålla och de som vårdas har oftast inte mycket hopp för egen del. Dock tycktes just detta "hopplösa" uppdrag fungera som en utmaning (Sjögren,

2004). Under datainsamlingen har jag mött många som har vågat anta denna utmaning.

I mötet med pojkarna upplevdes dessa som "ofarliga" och endast ett fåtal gånger under intervjuerna uppstod en känsla att det var klokast att "backa" istället för att fördjupa. Tanken har uppstått, att i arbetet med individer med tidiga brister, kan en fara uppstå när han eller hon börjar få en förståelse för de brister och svek som den tidigare har lagt "locket" på. Detta kan vara en fas i behandlingen som måste hanteras med kunskap och försiktighet. Bortsett från detta är det som kan gå förlorat, inte något konkret utan snarare en "själslig oskuld". Det hemska gäller inte bara människor som massmedia rapporterar om, utan ungdomar som man som personal lär känna under ofta långa behandlingstider och som inte på något enkelt sätt kan särskiljas från oss alla. Det är dock rimligt att tänka sig att en tillvänjning/desensibilisering sker hos behandlare som kan lyssna till "hemska händelser" utan att uppröras. Det är också rimligt att tänka sig att det händer något inom den behandlare som ska lyssna till berättelser som handlar om en på andra påtvingad sexualitet. Precis som pojkarna tycktes kämpa med frågan "är all sexualitet övergreppssexualitet" kan behandlaren hamna i samma fråga. Det är dock viktigt att personal ser att ungdomen har både och, för att kunna hjälpa pojken att skilja ut vad som är övergreppssexualitet och vad som inte är det. Det är således viktigt att personalen, via sitt förhållningssätt, bekräftar den tillåtna sexualiteten, eftersom detta troligen ökar möjligheten att arbeta med den otillåtna sexualiteten. Dessutom, trots att pojkarna hade svårt att tillstå detta, visar andra studier att framförallt de övergrepp som sker utifrån ett behov av tröst ofta har en sexuell och erotisk dimension (Hermstad, 2006; Tidefors Andersson, 2002; Tidefors & Drougge, 2006). Att se att övergreppen också kan innehålla sexuella/erotiska aspekter kan dock vara provocerande. Det blir inte mindre svårt då denna dimension är frånvarande dels i den kliniska litteraturen, dels i vetenskapliga artiklar, vilket gör att behandlaren inte får någon ledning att fokusera på dessa aspekter. Denna bristande teoretiska belysning kan samspela med behandlarens egen föreställning om vad ett sexuellt övergrepp är uttryck för och det kan finnas en önskan om att inte vilja "besudla" den goda sexualiteten. Behandlaren "glömmer" därför att fråga för att "skydda" sin egen föreställning. Dessa föreställningar hos behandlaren kan dock leda till en begränsning av vad den behandlade "får" berätta (Tidefors & Drougge, 2006). När vi ska förstå syskonövergrepp kanske vi också begränsas av incest-tabu och vi ställs inför frågan om vi kan tänka bortom vårt eget tabu? Furniss (1991) benämner området som "a syndrome of secret" och Erickson (1999) menar att incesttabu är det största hindret för den forskare som vill studera frågor som rör incest och sexuella övergrepp.

Om familjen

Intrycken av de familjemiljöer som framträdde i pojkarnas berättelser om deras egen uppväxt visar på nödvändigheten av att forska om sexuella övergrepp utifrån ett familjeperspektiv. Forskningen visar att många övergrepp sker inom familjen; föräldrar som utsätter barn eller äldre syskon som utsätter ett eller flera yngre syskon. Detta förhållande väcker frågan varför så lite forskning sker utifrån ett familjeperspektiv och om det kan vara så att vi inte "vågar oss på" familjen som institution. Vi vet för lite om hur barn har det hemma i de familjer, där de vuxna inte lämnar en "inträdesbiljett" till socialtjänsten i form av missbruk eller ekonomiska bekymmer. Och även om socialtjänst har insyn i en familj, tycks det vara svårt att upptäcka att sexuella övergrepp pågår.

Forskning ur ett familjeperspektiv innebär också ett samhällsperspektiv, eftersom det inte är någon privat illvilja som avgör hur vi är som föräldrar. "Det är vanligt att politiker och folk i allmänhet tror att ungdomsbrottslighet och våld beror på att traditionella familjemönster bryter samman. Sanningen är att problemet inte är familjeinstitutionens sammanbrott, utan sammanbrottet inom familjen" (Garbarino, 2000, s. 66). En öppnare syn på vad som är familjens privata sfär, skulle gynna barn som växer upp i familjer med stora svårigheter. Det krävs en långsiktig förändring av den konstruerade motsättningen mellan privat och offentligt, mellan familj och samhälle. Detta för att rädda dagens barn och stöda dagens föräldrar, föräldrar som själva lider av att de plågar sina barn. I flera nordamerikanska artiklar om fysisk barnmisshandel framhålls den svenska lagen om förbud mot att aga barn som ett föredöme (Durrant, 1999). Att denna lag var möjlig att införa i Sverige förklaras med 1) svenskars relativa förtroende för experter, som i sin tur var positiva till en sådan lag, 2) religionens ringa inflytande och 3) en generellt positiv hållning till samhälleligt stöd åt barnfamiljer som t.ex. daghem (Deley, 1988). Kanske kan samma faktorer som gjorde lagen mot att aga barn möjlig också möjliggöra en större öppenhet mellan familjer och samhällets stödsystem utan att detta skulle vara fråga om kontroll och överstatlighet.

Intressanta forskningsfrågor är vad idealisering av familjen som konstruktion innebär ur ett barnperspektiv. En annan angelägen fråga är hur vårt "föräldra-pröva-på" påverkar barnet. Sådana exempel fanns bland de 45 pojkarna, dvs. att ett barn blir fosterhemsplacerat och får flytta hem, när förhållandena i hemmet tycks ha förbättrats, för att efter ett tag placeras i ett nytt fosterhem och kanske turnerar barnet på detta sätt flera gånger under uppväxten. Går det att finna den punkt då en adoption är i linje med barnets bästa?

Familjer med svårigheter, barn med diagnoser eller både och

Allt fler studier visar att avsaknad av kontakt och brist på kärlek förminskar och skadar barnet och dess lust att utforska världen och att skapa relationer till andra människor. Barnet får ingen träningsarena att utveckla minnes-

förmåga, mentaliseringsförmåga och intimitetsförmåga (Hildyard & Wolfe, 2002). Vikten av att förstå barnets omgivning för att kunna ställa en korrekt diagnos har lyfts fram (Weinstein et al. 2009), dvs. barnets symptom bör förstås i ljuset av såväl barnets familj som det omgivande samhället. I en studie från 2005 (Biederman, 2005) fann man att låg socioekonomisk status, hög grad av föräldrakonflikter och dysfunktionella familjemönster var överrepresenterade bakgrundsfaktorer hos barn med ADHD-diagnos.

Intervjuerna med de elva pojkarna diagnostiserade med ADHD väckte således tankar kring svårigheter att urskilja specifika ADHD symptom från traumareaktioner eller från de beteendemönster som är en konsekvens av en desorganiserad eller otrygg inre modell för relaterandet (Broberg m.fl., 1996; Broberg m.fl., 2008). I uppväxtmiljöer, där ett barn utsätts för upprepade trauman eller en hög grad av försummelse, är risken för feldiagnostisering större än för andra grupper (Gabowitz et al. 2009). Vidare visar traumaforskning att också övergrepp leder till uppmärksamhetsstörning och inlärningssvårigheter (Gabowitz et al. 2009, Weinstein, et al. 2000). Trots stora likheter avseende symptom mellan ADHD och posttraumatiskt stressyndrom (PTSD) nämns inte PTSD som en differentialdiagnos till ADHD (Weinstein et al. 2000).

I enlighet med rekommendationer från barnpsykiatri (Health & Outreach, 2009) bör en ADHD-diagnos utesluta erfarenheter av sexuella övergrepp respektive fysisk eller emotionell misshandel. Bland de elva pojkarna med ADHD-diagnos hade hälften varit utsatta för sexuella övergrepp och fysisk misshandel och de beskrev oberäknliga och nyckfulla föräldrar. Vidare hade de saknat tydliga gränser och en förutsägbar tillvaro. Nio av pojkarna hade skilda föräldrar, fyra hade varit placerade i fosterhem och en pojke var adopterad. Dessa pojkars berättelser vittnade om brist på sammanhang och många saknade nära vänner. Nio av elva pojkar hade blivit mobbade, en del under hela skoltiden och en del under en mer begränsad tid. Pojkarnas erfarenheter av mobbning strider dock mot tidigare forskning, eftersom resultat visar att barn med ADHD-diagnos oftare är mobbare, än mobbade (Coolidge et al. 2002; Salmon et al. 2002; Wiener & Mak, 2009).

Många av pojkarna beskrev beteenden som impulsivitet, irritabilitet och ilskebrott, koncentrationsproblem och överaktivitet, beteenden helt i linje med en ADHD-diagnos. Dock utan att känna till något om de omständigheter som föranledde dessa pojkars specifika diagnos prövades tanken, att om pojkarnas beteende ses i ljuset av deras erfarenheter av såväl övergrepp som sviktande omsorg och trygghet, kan PTSD utgöra en alternativ diagnos. En reflektion är att en psykosocial kartläggning är en viktig aspekt av en psykiatrisk bedömning, för att minimera risken för feldiagnostisering.

Bättre förr än nu?

Såväl i det kliniska mötet som i forskning väcks ibland frågan om barn har det

bättre nu än förr. Sett ur ett långt perspektiv har barnets situation förbättrats och dess rättigheter har stärkts. Det finns i Sverige flera uttryck för att utsatta barn inte ska behöva lida i tysthet. Sådana är till exempel Barnombudsmannen, Barnens Rätt i Samhället med sina telefonjourer och Rädda Barnens olika mottagningar. Detta är dels en hjälp för enskilda barn och ungdomar, dels förmedlas det till samhällets alla barn att om de far illa så ska de kunna berätta. Det framkom dock inte i någon av intervjuerna att pojkarna hade använt sådana möjligheter.

Inställningen till sexualitet har också förändrats över tid. Viktiga fenomen är bl.a. den svenska sexualundervisningen, abortlagstiftningen där den fria aborten infördes 1975 samt en mer liberal inställning till ungdomars sexualitet. Sexualundervisning och ungdomsmottagningar är ett uttryck för en samhällselig inställning att sexualitet inte är skamlig och förbjuden. Socialstyrelsen har lyft frågan om sexuella övergrepp till dagordningen och publicerat ett antal expertrapporter. Det är svårt att säga i vad mån de 45 pojkarna hade nytta av denna öppenhet om såväl tillåten sexualitet som övergreppssexualitet.

I ett kort perspektiv tycks dock en del ha utvecklats till det sämre. Det svenska samhället präglas av ökande klyftor som bl.a. har lett till att vi har en större andel "fattiga barn". De generellt minskade resurserna som präglar dagens samhälle kanske inte drabbar en majoritet av barn på ett avgörande sätt, men det minskar riskbarnets möjligheter att bli sedd. Under ett dygn som nyfödd på BB minskar möjligheten att se vilken/-a vuxna som barnet ska hem till, jämfört med de tidigare fyra, fem dygna på BB. Färre besök på barnavårdscentraler gör också barnets situation mindre synligt. I växande dagisgrupper och skolklasser finns det mindre möjlighet dels att se, dels att agera på tecken om att ett barn inte har det bra. Riskbarnet får också i större barngrupper mindre möjligheter att knyta an till en reparationsvuxen.

Det fokus som idag finns på individen leder, menar Ziehe (Kuosmanen, 1998), dels till en kulturell "friställning", dels till att individen får möjlighet att utveckla ett reflexivt förhållningssätt såväl i förhållande till det omgivande samhället som i förhållande till det egna jaget. Denna moderniserings- och avtraditionaliseringsprocess skapar både möjligheter och frihet för den enskilde individen, men den kan också leda till förvirring genom alla de valmöjligheter som individen ställs inför (Kuosmanen, 1998). Baksidan av fokus på individen, utöver den förvirring som kan följa, kan vara att det idag finns färre reparationsfärer för ungdomar. Under början av 1900-talet fångades stora ungdomsgrupper upp av nykterhetsrörelsen, frikyrkorörelsen och arbetarrörelsen. Under 1960- och 70-talet fanns andra arenor som exempelvis Vietnamrörelsen och kärnkraftsmotståndet, som engagerade dem som var unga då. De pojkar som detta arbete bygger på skulle tjäna på ett samhällsklimat mindre inriktat på hur den enskilde individen ska lyckas och mer på hur "kollektivet" bör ha det. Den så kallade lyckoforskningen

visar dessutom att ju mer individen bryr sig om andra desto bättre mår den själv.

Mitt avhandlingsarbete med tjugo män som hade begått sexuella övergrepp mot 38 barn (Tidefors Andersson, 2002) hade arbetsnamnet "familjen som famn och fälla" och denna tanke har också uppstått i mötet med de 45 pojkarna. Bristerna i familjen som konstruktion blir tydliga i arbetet med barn och ungdomar med svåra hemförhållanden och som därmed löper risk att själva också få stora problem. Det är inte lätt att visualisera ett alternativ till familjen, men dagens brist- och riskbarn skulle troligen ha nytta av för en större öppenhet mellan familj och samhälle. Vuxenvärlden måste sluta gömma sig bakom svävande integritetsargument för att våga se hur dagens barn har det. Idag är de 45 pojkarna i en ålder då de eventuellt själva bildar familj och får barn, barn som kanske också behöver mer stöd än vad deras föräldrar, utifrån sina historier, är kapabla att ge.

Några avslutande tankar

Richter (1975), som förenar ett psykodynamiskt tänkande med ett samhällsperspektiv beskriver hur de anpassade vuxna transporterar sina svårigheter till samhällets ungdomar " ... så är de samtidigt allas dolda förvirring, abnormitet, oförnuft, sjukdom och asocialitet" (Richter 1975/Ramström, 1991, s. 24). En tolkning av pojkarnas berättelser kan vara att de iscensatte hur det såg ut inuti föräldrarna. Oavsett om denna tolkning är hållbar eller inte, så var pojkarna svikna av vuxenvärlden. Det måste i efterhand ses som ett misslyckande från samhällets sida, och därmed också från alla oss som är vuxna, att inte ha sett de här pojkarna innan de upptäcktes som "unga förövare".

Under det här arbetet har en tidigare tanke om att "varje barn borde födas myndigt" förstärkts. Det må vara att föräldrar är de som, utifrån olika förhållanden, älskar barnet mest och därmed är också de allra flesta föräldrar de bästa "beslutsfattarna". Dock finns det ett fåtal barn, där föräldrarna, utifrån sina historier, är oförmögna att fatta de rätta besluten. Barnets rätt borde inte endast representeras av olika ideella organisationer utan det nyfödda barnet måste från början kunna "tala" via någon kanal med myndighetsstatus. För en majoritet av dagens barn skulle en sådan "myndighet" aldrig märkas, kanske skulle dock några barn kunna räddas från att börja livet med omöjliga villkor. Av någon anledning har denna strof fastnat i minnet:

*Children begin by loving their parents; as they grow older they
judge them; sometimes they forgive them (Oscar Wilde, 1891)*

De här pojkarna började antagligen också livet med att älska sina föräldrar. När de blev äldre var de flesta så otrygga att de inte vågade kritisera dem. Frågan, om de kan förlåta sina föräldrar och därmed försonas, kan förhoppningsvis

besvaras via framtida studier. På samma sätt som en av de 45 pojkarna i titeln fick inleda arbetet med utsagan

*Det känns som jag inte har haft nåt riktigt liv än (Freddy,
15 år)*

får en annan pojke komma till tals och avsluta det här arbetet.

Jag vill i alla fall ha en framtid (Pasa, 14 år)

Referenser

- Adamson, L. (1999). *Like circles on the water. A study of adolescent identity*. Linköping: Linköpings universitet, Dep. of Education and Psychology.
- Adler, N.A. & Schutz, J. (1995). Sibling incest offenders. *Child Abuse & Neglect*, 19, 811-819.
- Allen, G.J., Fonagy, P. & Bateman, W.A. (2008). *Mentalizing in clinical practise*. Arlington: American Psychiatric Publishing, Inc.
- Allen, J.P., McElhaney, K.B., Land, D.J., Kuperminc, G.P., Moore, C.M., O'Beirne-Kelley, H. et al. (2003). A secure base in adolescence: Markers of attachment security in the mother-adolescent relationship. *Child Development*, 74, 294-307.
- Almond, L., Canter, D. & Salfati, G.C. (2006). Youths who sexually harm: A multivariate model of characteristics. *Journal of Sexual Aggression: An International, Interdisciplinary Forum for Research, Theory and Practice*, 12, 97-114.
- Arndt, W.B., Hieptas, T. & Kim, J. (2004). Critical characteristics of male serial murderers. *American Journal of Criminal Justice*, 29, 117-131.
- Arnett, J.J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55, 469-480.
- Baker, A.J.L., Tabacoff, R., Tornusciolo, G. & Eisenstadt, M. (2003). Family secrecy: A comparative study of juvenile sex offenders and youth with conduct disorders. *Family Process*, 42, 105 -116.
- Barbaree, H.E. & Langton, C.M. (2006). The effects of child sexual abuse and family environment. I: H. E. Barbaree & W. L. Marshall (eds.), *The Juvenile Sex Offender*. 2nd ed. New York: The Guilford Press, pp. 58-76.
- Barbaree, H.L. & Marshall, W.L. (2006). An introduction to the juvenile sex offender. I: H.E. Barbaree & W. L. Marshall (eds.) *The Juvenile Sex Offender*. New York: Guilford Press, pp.1-18.
- Barber, J.G. & Delfabbro, P.H. (2009). The profile and progress of neglected and abused children in long-term foster care, *Child abuse & Neglect*, 33, 421-428.
- Bartholomew, K. & Horowitz, L.M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 226-244.
- Baumeister, R.F. (1997). Identity, self-concept and self-esteem. The self lost and found. I: R. Hogan, J. Johnson & S. Briggs (eds.). *Handbook of Personality Psychology*. New York: Academic Press, pp. 681-710.

- Beck, J.S., Beck, A.T. & Jolly, J.B. (2001). *Manual for the Beck Youth Inventories of Emotional and Social Impairment*. San Antonio, TX: The Psychological Corporation.
- Becker, J.V. (1988). Adolescent sex offenders. *The Behavioural Therapist*, 11, 185-187.
- Becker, J.V., Kaplan, M.S., Cunningham-Rathner, J. & Kavoussi, R. (1986). Characteristics of adolescent incest sexual perpetrators: Preliminary findings. *Journal of Family Violence*, 1, 85-97.
- Beckett, R., Brown, S. & Gerhold, D. (1997). *The Adolescent Sex Offender Assessment Pack*. Oxford: Oxford Forensic Psychology Service.
- Beech, A.R. & Ward, T. (2004). The integration of ethiology and risk in sexual offenders: A theoretical framework. *Aggression and Violent Behaviour*, 10, 31-63.
- Belsky, J., Steinberg, L. & Draper, P. (1991). Childhood experience, interpersonal development, and reproductive strategy: An evolutionary theory of socialization. *Child Development*, 62, 647-670.
- Bentovim, A. & Williams, B. (1998). Children and adolescents: Victims who become perpetrators. *Advances in Psychiatric Treatment*, 4, 101-107.
- Bevc, I. & Silverman, I. (2000). Early separation and sibling incest: A test of the revised Westermarck theory. *Evolution and Human Behaviour*, 21, 151-161.
- Biederman, J. (2005). Attention - deficit/-hyperactivity disorder: A selective overview. *Biological Psychiatry*, 57, 1215-1220.
- Bijleveld, C.C.J.H. & Hendriks, J. (2003). Juvenile sex offenders: Differences between group and solo offenders. *Psychology, Crime and Law*, 9, 237- 245.
- Bowlby, J. (1994). *En trygg bas*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Bouchard, M-A., Lecours, S., Tremblay, L-M., Target, M., Fonagy, P., Schachter, A. & Stein, H. (2008). Mentalization in adult attachment narratives: reflective functioning, mental states, and affect elaboration compared. *Psychoanalytic Psychology*, 25, 45-66.
- Boyd, J., Hagan, M. & Cho, M.E. (2000). Characteristics of adolescent sex offenders: A review of the research. *Aggression and Violent Behaviour*, 5, 137-146.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 77-101.
- Broberg, A., Ivarsson, T. & Hinde, M. (1996). *Anknytningsintervjun: En metod för att studera vuxnas mentala representationer av sina barndomserfarenheter*. Rapport från Psykologiska institutionen, Göteborgs universitet.
- Broberg, A., Almqvist, K. & Tjus, T. (2003). *Klinisk barnpsykologi. Utveckling på avvägar*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Broberg, A., Risholm-Mothander, P., Granqvist, P. & Ivarsson, T. (2008). *Anknytning i praktiken – tillämpningar av anknytningsteorin*. Stockholm: Natur och Kultur.

- Brottsförebyggande rådet (2009). *Effekter av anti-mobbningsprogram – vad säger forskningen?*
- Bullens, R., van Wijk, A. & Mali, B. (2006). Similarities and differences between the criminal careers of Dutch juvenile sex offenders and non-sex offenders. *Journal of Sexual Aggression*, 12, 155-164.
- Burk, L.R. & Burkhart, B.R. (2003). Disorganized attachment as a diathesis for sexual deviance developmental experience and the motivation for sexual offending. *Aggression and Violent Behaviour*, 8, 487-511.
- Burack, J.A, Flanagan, T., Peled, T., Sutton, H.M., Zygmuntowicz, C. & Manly, J.T. (2006). Social perspective-taking skills in maltreated children and adolescents. *Developmental Psychology*, 42, 207-217.
- Burke, L. (2003) The impact of maternal depression on familial relationships. *International Review of Psychiatry*, 15, 243-255.
- Burgess, R.G. (1991). *In the field – An introduction to field research*. London: Routledge.
- Burton, D.L. (2000). Were adolescent sexual offenders children with sexual behavior problems? *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 12, 37-48.
- Butler, S.M. & Seto, M.C. (2002). Distinguishing two types of adolescent sex offenders. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 41, 83-90.
- Caffaro, J.V. & Conn-Caffaro, A. (2005). Treating sibling abuse families. *Aggression and Violent Behavior*, 10, 604-623.
- Camp, C.M., Salazar, L.F., DiClemente, R.J. & Wingood G.M. (2005). Adolescent sex offenders. I: T. P. Gullotta & G. R. Adams (eds.), *Adolescent Behavioural Problems*. New York: Springer Science.
- Christodoulides, T.E., Richardson, G., Graham, F., Kennedy, P.J. & Kelly, T.P. (2005). Risk assessment with adolescent sex offenders. *Journal of Sexual Aggression*, 11, 37-48.
- Coolidge, F.L., DenBoer, J. & Segal, D.L. (2002). Personality and neuropsychological correlates of bullying behaviour. *Personality and Individual Differences*, 36, 159-169.
- Conte, J.R., Rosen, C., Saperstein, L. & Shermack, R. (1985). An evaluation of a program to prevent sexual victimization of young children. *Child Abuse & Neglect*, 9, 326-329.
- Curwen, T. (2003). The importance of offence characteristics, victimization history, hostility, and social desirability in assessing empathy of male adolescent sex offenders. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 15, 347-364.
- Cyr, M., Wright, J., McDuff, P. & Perron, A. (2002). Intrafamilial sexual abuse: Brother-sister incest does not differ from father-daughter and stepfather-stepdaughter incest. *Child Abuse & Neglect*, 26, 957-973.

- Dahlgren, S.-O., Dahlgren Sandberg, A. & Hjelmquist, H. (2000). Jag förstår inte vad du säger. I: S.G. Carlsson, E. Hjelmquist & I. Lundberg (red), *Delaktig eller utanför. Psykologiska perspektiv på hälsa och handikapp*. Stockholm: Socialvetenskapliga forskningsrådet, s 231-255.
- Deley, W.W. (1988). Physical punishment of children: Sweden and the U.S.A. *Journal of Comparative Family Studies*, 19, 419-431.
- Dent, R. J. & Jowitt, S. (2003). Homicide and serious sexual offences committed by children and young people: Findings from the literature and a serious case review. *Journal of Sexual Aggression*, 9, 85-96.
- Dewey, M. (1991). Living with Asperger's syndrome. I: U. Frith (ed.), *Autism and Asperger's Syndrome*. Cambridge: Cambridge University Press, pp 184-206.
- DiGiorgio-Miller, J. (1998). Sibling incest: Treatment of the family and the offender. *Child Welfare*, 77, 335-346.
- Durrant, J.E. (1999). Evaluating the success of Sweden's corporal punishment ban. *Child Abuse & Neglect*, 23, 435-448.
- Edgardh, K. (1992). *Tonåringar - sex och samlevnad*. Göteborg: Gothia.
- Edgardh, K. (2001). *Adolescent sexuality and sexual abuse A Swedish perspective*. Stockholm: Venhälsan, Karolinska institutet.
- Edgardh, K. & Ormstad, K. (2000). Prevalence and characteristics of sexual abuse in a national sample of Swedish seventeen-year-old boys and girls. *Acta Paediatrica*, 88, 310-319.
- Edwards, W. & Hensley, C. (2001). Contextualizing management legislation and policy: Evaluating the problem of latent consequences in community notification laws. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 45, 83-101.
- Egeland, B. (2009). Taking stock: Childhood emotional maltreatment and developmental psychopathology, *Child abuse & Neglect*, 33, 22-26.
- Erickson, M.T. (1999). Incest avoidance. Clinical implications of the evolutionary perspective. I: W.R. Trevathan, E.O. Smith & J.J. McKenna (eds.), *Evolutionary Medicine*. New York, Oxford: Oxford University Press, pp 165-181.
- Erickson, M.F. & Egeland, B. (1996). Child neglect. I: J. Briere, L. Berliner, J. A. Bulkley, C. Jenny & T. Reid (eds.), *The APSAC Handbook on Child Maltreatment*. California: Sage Publications, pp 4-20.
- Erikson, E.H. (1989). *Den fullbordade livscykeln*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Farr, C., Brown, J. & Becket, R. (2004). Ability to empathise and masculinity levels: Comparing male adolescent sex offenders with a normative sample of non-offending adolescents. *Psychology, Crime & Law*, 10, 155-167.
- Fessler, D.M.T. & Navarrete, I. (2004). Third-party attitudes toward sibling invest. Evidence for Westermarck's hypotheses. *Evolution and Human Behavior*, 25, 277-294.

- Finkelhor, D. (1984). *Child sexual abuse: New theory and research*. New York: Free Press.
- Finkelhor, D. (1986). Abusers: Special topics. I: D. Finkelhor and associates (eds.), *A Sourcebook on Child Sexual Abuse*. Beverly Hills, CA: Sage, pp 119-142.
- Finkelhor, D., Hotaling, G., Lewis, I. A. & Smith, C. (1990). Sexual abuse in a national survey of adult men and women: Prevalence, characteristics, and risk factors. *Child Abuse & Neglect*, 14, 19-28.
- Fivush, R. (1994). Constructing narrative, emotion, and self in parent-child conversations about the past. I: U. Neisser & R. Fivush (eds.), *The Remembering Self Construction and Accuracy in the Self-Narrative*. Cambridge: University Press, pp 136-157.
- Folkhälsoinstitutet (2000). *Ungdomar och sexualitet – en presentation av aktuell svensk kunskap*.
- Fonagy, P. (2001). *Anknytningsteori och psykoanalys*. Stockholm: Liber.
- Fonagy, P. & Target, M. (1996). Playing with reality: I: Theory of mind and the normal development of psychic reality. *International Journal of Psycho-Analysis*, 77, 217-233.
- Fortney, T., Levenson L., Brannon, Y. & Baker, J.N. (2007). Myths and facts about sexual offenders: Implications for treatment and public policy. *Sexual Offender Treatment*, 2, 1-17.
- Fox, C.L. & Boulton, M.J. (2005). The social skills of victims of bullying: Self, peer and teacher perceptions. *British Journal of Educational Psychology*, 75, 313-328.
- Furniss, T. (1991) *The Multi-Professional Handbook of Child Sexual Abuse: Integrated Management, Therapy, and Legal Intervention*. Florence, KY: Taylor and Francis/Routledge.
- Gabowitz, D., Zucker M. & Cook, A. (2009). Neuropsychological assessment in clinical evaluation of children and adolescents with complex trauma. *Journal of Child & Adolescent Trauma*, 1, 163-178.
- Gannon, T.A. & Polaschek, D.L.L. (2005). Do child molesters deliberately fake good on cognitive distortion questionnaires? An information processing-based investigation. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 17, 183-200.
- Garbarino, J. (2000). *Pojkar som gått vilse. Varför våra söner blir våldsamma och hur vi kan rädda dem*. Stockholm: Svenska förening för psykisk hälsa.
- Gray, A., Busconi, A., Houchens, P. & Pithers, W.D. (1997). Children with sexual behavior problems and their caregivers: Demographics, functioning and clinical patterns. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 9, 267-290.
- Greve, W., Enzman, D. & Hosser, D. (2001). The stabilization of self-esteem among incarcerated adolescents: Accommodative and immunizing

- processes. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 45, 749-768.
- Gunnarsson, L. (2000). Pappors sociala nätverk. I: P. Hwang (red.), *Faderskap i tid och rum*. Stockholm: Natur och Kultur, s 67-93.
- Hagström, U., Redemo, E. & Bergman L. (1999). *Låter sig skyddsänglar organiseras? Hälsofrämjande strategier för ungdomar i utsatta bostadsområden*. Stockholm: Gothia.
- Hamilton, C.E., Falshaw, L. & Browne, K.D. (2002). The link between recurrent maltreatment and offending behaviour. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 46, 75-94.
- Hardy, M.S. (2001). Physical aggression and sexual behaviour among siblings: A retrospective study. *Journal of Family Violence*, 16, 255-268.
- Haskins, C. (2003). Treating sibling incest using a family systems approach. *Journal of Mental Health Counseling*, 25, 337-350.
- Haugsgjerd, S. (1999). *Psykiskt lidande. Psykodynamisk bakgrund och diagnostik*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Havnesköld, L. (1992). *Daniel Sterns teorier om självutveckling – en introduktion*. Stockholm: Almquist & Wiksell.
- Hazen, A.L., Connelly, C.D., Roesch, S.C., Hough, R.L., Landsverk, J.A. (2009). Child maltreatment profiles and adjustment problems in high-risk adolescents. *Journal of Interpersonal Violence*, 24, 361-378.
- Health & Outreach hämtad 14 mars, 2010, från <http://www.nimh.nih.gov/health/publications/attention-deficit-hyperactivity-disorder/complete-index.shtml>
- Helmus, G. (2010). Sociosexuell utveckling i ungdomsåren I: C. Löfgren Mårtensson & P-O Lundberg (red.), *Sexologi*. Stockholm: Liber, s 86-90.
- Hendriks, J. & Bijleveld, C.C.J.H. (2004). Juvenile sexual delinquents: Contrasting child abusers with peer abusers. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 14, 238-250.
- Hermstad, K. (2006). *Forbrytelse og selvforståelse. Et bidrag til forståelsen av en gruppe menn dømt til fengsel for seksuelle overgrep, i lys av terapi, etikk og strafferett*. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Herlof Andersen, T. (2009). *Sårbar og sterk. Menn som har vært utsatt for seksuelle overgrep i oppveksten: En kvalitativ studie av sosiale og kulturelle faktorer innvirkning på virklighetsskaping og mestring*. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Hildyard, K.L. & Wolfe, D.A. (2002). Child neglect: Developmental issues and outcomes. *Child Abuse & Neglect*, 26, 679-695.
- Holmes, J. (2001). *The Search for the Secure Base: Attachment Theory and Psychotherapy*. London: Taylor & Francis.
- Holmes, G.R., Offen, L. & Waller, G. (1997). See no evil, hear no evil, speak no evil: Why do relatively few male victims of childhood sexual abuse receive

- help for abuse-related issues in adulthood. *Clinical Psychology Review*, 17, 69-88.
- Hunter, J.A., Figueredo, A.J., Malamuth, N.M., Becker, J.V. (2003). Juvenile sex offenders: Toward the development of a typology. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 15, 27-48.
- Hydén, L.-C. (1995). Berättelsen i psykologin Om narrativ teori och metodologi inom psykologin. *Nordisk Psykologi*, 47, 104-122.
- Jacobsson, C. (1993). *Ordkedjor – Manual*. Stockholm: Psykologiförlaget.
- James, A.C. & Neil, P. (1996). Juvenile sexual offending: One-year period prevalence study within Oxfordshire. *Child Abuse & Neglect*, 20, 477-485.
- Jeppsson, Å., Tidefors Andersson, I. & Löwdahl, E. (2002). *Tunagårdens behandlingsmodell. Unga förövare av sexuella övergrepp*. Stockholm: Statens institutionsstyrelse.
- Jonson-Reid, M. & Way, I. (2001). Adolescent sexual offenders: Incidence of childhood maltreatment, serious emotional disturbance, and prior offences. *American Journal of Orthopsychiatry*, 71, 120-130.
- Keenan, T. (2002). *An introduction to child development*. London: Sage Publications.
- Keenan, T. & Ward, T. (2000). A theory of mind perspective on cognitive, affective, and intimacy deficits in child sexual offenders. *Sexual abuse: A Journal of Research and Treatment*, 12, 49-60.
- Kelder, L.R., McNamara, J.R., Carlson, B. & Lynn, S. J. (1991). Perceptions of physical punishment. The relation to childhood and adolescent experiences. *Journal of Interpersonal Violence*, 6, 432-445.
- Kempner, T.S. & Kistner, J.A. (2007). Offense history and recidivism in three victim-age-based groups of juvenile sex offenders. *Sex Abuse*, 19, 409-424.
- Kenrick, D.T., Neuberg, S.L. & Cialdini, R.B. (2002). *Social Psychology. Unraveling the Mystery*. Boston: Allyn and Bacon.
- Kim, K. & Smith, P.K. (1999). Family relations in early childhood and reproductive development. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*, 17, 133-148.
- Kjellgren, C. (1998). *GRUF 2, Erfarenheter*. Kristianstad: Socialtjänsten.
- Kjellgren, C. (2009). *Adolescent Sexual Offending: Prevalence, Risk Factors and Outcome*. Lunds universitet, Medicinska fakulteten, Avhandlingsserie 2009:82.
- Kjellgren, C., Wassberg, A., Carlberg, M., Långström, N., Svedin, C.G. (2006). Adolescent sexual offenders: A total survey of referrals to social services in Sweden and subgroup characteristics. *Sex Abuse*, 18, 357-372.
- Kristeva, J. (1992). *Fasans makt. En essä om abjektionen*. Göteborg: Daidalos.
- Kuosmanen, J. (1998). Männens resor i det moderna. I: C. Ekenstam, J. Frykman, T. Johansson, J. Kuosmanen, J. Ljunggren, A. Nilsson (red). *Rädd att falla. Studier i manlighet*. Stockholm: Gidlunds förlag, s. 237-243.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

- Lang, B. & Perner, J. (2002). Understanding of intention and false belief and the development of self-control. *British Journal of Developmental Psychology*, 8, 3969-3972.
- Larsson, I. (2000). *Sexuella övergrepp mot barn. Barns sexualitet och sexuella beteende*. Stockholm: Socialstyrelsens expertrapport.
- Leintenberg, H., Greenwald, E. & Cado, S. (1992). A retrospective study of long-term methods of coping with having been sexually abused in childhood. *Child Abuse & Neglect*, 16, 399-407.
- Lundberg, I. (2001). Kommunikation. I: A. Erling & P. Hwang (red), *Ungdomspsykologi. Utveckling och livsvillkor*. Stockholm: Natur och Kultur, s 40-59.
- Lundgren, M. & Borgström Norrby, L. (1999) *Sagor för kropp och själ*. Göteborgs universitet: Psykologiska institutionen.
- Långström, N. (1999). *Young Sex Offenders - Individual Characteristics, Agency Reactions and Criminal Recidivism*. Karolinska institutet: Dep. of public health division of psychosocial factors and health, and neurotic, division of forensic psychiatry.
- Main, M., Goldwyn, R. & Hesse, E. (2002). *Adult Attachment Scoring and Classification Systems*. University of California: Unpublished Classification Manual.
- Marshall, W. L. & Barbaree, H. E. (1990). An integrated theory of the etiology of sexual offending. I: W.L. Marshall, D.R. Laws & H.E. Barbaree (eds.), *Handbook of Sexual Assault: Issues, Theories, and Treatment of the Offender*. New York: Plenum, s 257- 275.
- Marshall W.L. & Marshall, L.E. (2000). The origins of sexual offending. *Trauma, Violence, and Abuse*, 1, 250-263.
- Marshall, W.L. (1993). The role of attachment, intimacy and loneliness in the etiology and maintenance of sexual offending. *Sexual and Marital Therapy*, 8, 109-121.
- Marshall, W.L. & Mazzucco, A. (1995). Self-esteem and parental attachments in child molesters. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 7, 279-286.
- McCormack, J., Hudson, S.M. & Ward, T. (2002). Sexual offenders' perceptions of their early interpersonal relationships: An attachment perspective. *Journal of Sex Research*, 39, 85-93.
- McDougall, J. (1994). *Försvar för det annorlunda*. Stockholm: Natur och Kultur.
- McLaughlin, K.A., Hatzenbuehler, M.L. & Hilt, L.M. (2009). Emotion dysregulation as a mechanism linking peer victimization to internalizing symptoms in adolescents, *Journal of Counseling and Clinical Psychology*, 5, 894-904.
- Miller, G. (2005). Reflecting on another's mind. *Science*, 308, 945-947.
- Miller-Perrin, C.L., Perrin, R.D. & Kocur, J.L. (2009). Parental physical and psychological aggression: Psychological symptoms in young adults, *Child Abuse & Neglect*, 33, 1-11.

- Miner, M.H. & Munns, R. (2005). Isolation and normlessness: Attitudinal comparisons of adolescent sex offenders, juvenile offenders, and non-delinquents. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 49, 491-504.
- Miranda, A.O. & Corcoran, C.L. (2000). Comparison of perpetration characteristics between male juvenile and adult sexual offenders: Preliminary results. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 12, 179-188.
- Moriarty, N., Stough, C., Tidmarsh, P. & Dennison, S. (2001). Deficits in emotional intelligence underlying adolescent sex offending. *Journal of Adolescence*, 24, 743-751.
- Nyman, A., Risberg, O. & Svensson, B. (2001). Unga förövare – sexuella övergrepp och behandling, Stockholm: Rädda Barnen.
- O'Brien, M.J. (1991). Taking sibling incest seriously. I: M. Patton (ed.), *Family Sexual Abuse: Frontline Research and Evaluation*. Newbury Park, CA: Sage Publications, pp. 75-92.
- O'Halloran, M., Carr, A., O'Reilly, G., Sheerin, D., Cherry, J., Turner, R., Beckett, R. & Brown, S. (2002). Psychological profiles of sexually abusive adolescents in Ireland. *Child Abuse & Neglect*, 26, 349-370.
- O'Leary, P.J. (2009). Men who were sexually abused in childhood: Coping strategies and comparisons in psychological functioning, *Child abuse & Neglect*, 33, 471-479.
- Oliver, M.B. & Hyde, J.S. (1993). Gender difference in sexuality: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 114, 29-51.
- Olweus, D. (1992). Victimization by peers: Antecedents and long-term outcomes. I: K.H. Rubin & J.B. Asendorf (eds.), *Social Withdrawal, Inhibition and Shyness in Childhood*. New York: Erlbaum.
- Ondersma, S.J. (2002). Predictors of neglect within low-SES families: The importance of substance abuse. *American Journal of Orthopsychiatry*, 72, 383-391.
- Parks, G.A. & Bard, D.E. (2006). Risk factors for adolescent sex offender recidivism: Evaluation of predictive factors and comparison of three groups based upon victim type. *Sex Abuse*, 18, 319-342.
- Passer, W.M. & Smith, E.R. (2007). *Psychology – the Science of Mind and Behavior* (3rd ed.) New York: McGraw-Hill.
- Pasupathi, M. & Hoyt, T., (2009). The development of narrative identity in late adolescence and emergent adulthood: The continued importance of listeners. *American Psychological Association*, 45, 558-574.
- Pierce, L.H. & Pierce, R.L. (1987). Incestuous victimization by juvenile sex offenders. *Journal of Family Violence*, 4, 351-365.
- Ramström, J. (1991). *Tonåringar i välfärdssamhället. Om svårigheten att bli vuxen i dagens västerländska kultur*. Stockholm: Natur och Kultur.

- Rich, P. & Coombes, R. (2005). *The Nature of Attachment Deficits in the Perpetration of Juvenile Sexual Abuse*. Workshop at ESSAY-conference, Utrecht, The Netherlands.
- Richter, H-E. (1975). *Solidaritet*. Stockholm: Nordstedts.
- Rosenthal, D., Senserrick, T. & Feldman, S. (2001) A typology approach to describing parents as communicators about sexuality. *Archives of Sexual Behavior*, 30, 463-482.
- Rudd, J.M. & Herzberger, S.D. (1999). Brother-sister incest – father-daughter incest: A comparison of characteristics and consequences. *Child Abuse & Neglect*, 23, 915-928.
- Ryan, G. & Lane, S. (1991). *Juvenile Sexual Offending – Causes, Consequences and Corrections*. Lexington, Mass: Lexington Books.
- Salazar, L.F., Camp, C.M., DiClemente, R.J. & Wingood, G.M. (2005). Sibling incest offenders. I: T.P. Gullotta & G.R. Adams (eds.), *Handbook of Adolescent Behavioural Problems. Evidence-Based Approaches to Prevention and Treatment*. New York, NY: Springer Science, pp 503-518.
- Salmivalli, C. (2001). Feeling good about oneself, being bad to others? Remarks on self-esteem, hostility, and aggressive behavior. *Aggression and Violent Behavior*, 6, 375-393.
- Salmon, G., James, A., Cassidy, E.L. & Javaloyes, M.A. (2000). Bullying- a review: Presentations to an adolescent psychiatric service and within a school for emotionally and behaviourally disturbed children. *Clinical Child Psychology*, 28, 181-192.
- Sernhede, O. (2003). Ungdom och svart identifikation – om unga invandrarmäns utanförskap och motståndskulturer. I: N. Ahmadi (red.), *Ungdom, kultur och identitet*. Stockholm: Liber, s 79-105.
- Schwartz, B.K., Cavanaugh, D., Pimental, A. & Prentky, R. (2006). Descriptive study of precursors to sex offending among 813 boys and girls: Antecedent life experiences. *Victims and Offenders*, 1, 61-66.
- Seto, M.C., Kjellgren, C., Priebe, G., Mossige, S., Svedin, C.G. & Långström, N. (2010). Sexual Victimization and Sexually Coercive Behavior: A Population Study of Swedish and Norwegian Male Youth. *Child Maltreatment*, 15, 219-228.
- Seto, M.C. & Lalumière, M.L. (2010). What is so special about male adolescent sexual offending? A review and test of explanations through meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 136, 526–575.
- Seto, M.C., Murphy, W.D., Page, J. & Ennis L. (2003). Detecting anomalous sexual interest in juvenile sex offenders. *Annals of The New York Academy of Sciences*, 989, 118-130.
- Shaffer, A., Yates, T.M. & Egeland, B.R. (2009). The relation of emotional maltreatment to early adolescent competence: Developmental processes in a prospective study. *Child Abuse & Neglect*, 33, 36-44.

- Shaw, J.A., Lewis, J.E., Loeb, A., Rosado, J. & Rodriguez, R. (2000). Child on child sexual abuse: Psychological perspectives. *Child Abuse & Neglect*, 12, 1591-1600.
- Sjögren, R. (2004). *Att vårda på uppdrag kräver visdom. En studie om lidandet hos och vårdandet av patienter som sexuellt förgripit sig på barn*. Växjö: Växjö University Press.
- Smallbone, S.W. & Dadds, M.R. (2000). Attachment and coercive sexual behaviour. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 12, 3-15.
- Smallbone, S.W., Wheaton, J. & Hourigan, D. (2003). Trait empathy and criminal versatility in sexual offenders. : *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 15, 49-59.
- Smith, H., Israel, E. (1987). Sibling incest: A study of the dynamics of 25 cases. *Child Abuse & Neglect*, 11, 101-108.
- Smith, S., Wampler, R., Jones J. & Reifman, A. (2005). Differences in self-report measures by adolescent sex offender risk group. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 49, 82-106.
- Socarides, C.W. (1988). *The Pre-Oedipal Origin and Psychoanalytic Therapy of Sexual Perversion*. Madison Connecticut: International Universities Press inc.
- Socialstyrelsen. (2000). *Sexuella övergrepp mot barn. Ungdomar som förgriper sig sexuellt*.
- Socialstyrelsen. (2006). *Social rapport 2006*.
- Socialstyrelsen. (2008). *Barn i familjer med alkohol- och narkotikaproblem*.
- SOU (2005:56) *Det blågula glastaket – strukturell diskriminering i Sverige*.
- Statistiska centralbyrån (2007). *Barn och deras familjer 2006*. Demografiska rapporter nr 2007:4.
- Steer, R.A., Kumar, G., Beck, A.T. & Beck, J.S. (2005). Dimensionality or the Beck Youth Inventories with child psychiatric outpatients. *Journal of Psychopathology and Behavioural Assessment*, 27, 123-131.
- Stoller, R.J. (1986). *Perversion: The Erotic Form of Hatred*. London: Karnac.
- Strange, M. (2002). *Unge kränkare*. Köpenhamn: Socialforskningsinstitutet.
- Stripe, T., Abracen, J., Stermac, L. & Wilson, R. (2006). Sexual offenders' state-of-mind regarding childhood attachment: A controlled investigation. *Sex Abuse*, 18, 289-302.
- Studer, L.H. & Aylwin, A.S. (2006). Sexual offender sub-typing: The incest offender question. *Sexual Offender Treatment*, 1, hämtad 14 januari, 2009, från <http://www.sexual-offender-treatment.org/42.0.html>.
- Svedin, C.G. & Bank L. (2002). *Sexuella övergrepp mot flickor och pojkar*. Lund: Studentlitteratur.
- Tan, L. & Grace, R.C. (2008). Social desirability and sexual offenders. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 20, 61-87.
- Teigen, K.H. (2006). *En psykologihistoria*. Stockholm: Liber.
- Thakker, J., Ward T. & Tidmarsh, P. (2006): A re-evaluation of relapse pre-

- vention with adolescents who sexually offend - A good-lives model. I: H.E. Barbaree & W.L. Marshall (eds.). *The Juvenile Sex Offender*. New York: Guilford Press, pp 313-335.
- Thornton, D., Beech, A. & Marshall, W.L. (2004). Pretreatment self-esteem and post treatment sexual recidivism. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 48, 587-599.
- Tidefors Andersson, I. (2002). *Från barndom till brott. Om 20 män dömda för sexuella övergrepp mot 38 barn*. Doktorsavhandling. Göteborgs universitet: Psykologiska institutionen.
- Tidefors, I. & Drougge, M. (2006). The difficulties in understanding the role of sexuality in sexual abuse towards children: In-depth interviews with perpetrators. *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being*, 1, 178-187.
- Tidefors, I., Ingevaldson, S., Arvidsson, H. & Larsson, M. (2010). Sibling Incest: A literature review and a clinical study. *Journal of Sexual Aggression*, 16, 347-360.
- Tidefors, I. (2010). Anknytning och sexualitet. I: C. Löfgren Mårtensson & P-O Lundberg (red.), *Sexologi*. Stockholm: Liber, s 81-85.
- Tideman, E. (2004). *Beck ungdomsskalor - Bedömning av emotionell och social problematik hos barn och ungdomar*. Stockholm: Psykologiförlaget AB.
- Tierney, D.W. & McCabe, M.P. (2001). An evaluation of self-report measures of cognitive distortions and empathy among Australian sex offenders. *Archives of Sexual Behavior*, 30, 495-519.
- Vandiver, D.M. & Teske, R. jr (2006). Juvenile female and male sex offenders. A comparison of offender, victim, and judicial characteristics. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 50, 148-165.
- van Outsem, R., Beckett, R., Bullens, R., Vermeiren, van Horn, J. & Doreleijers, T. (2006). The Adolescent Sexual Abuser Pack (ASAP) assessment measures – Dutch revised version: A comparison of personality characteristics between juvenile sex offenders, juvenile perpetrators of non-sexual violent offences and non-delinquent youths in the Netherlands. *Journal of Sexual Aggression*, 12, 127-141.
- van Roode, T., Dickson, N., Herbison, P. & Paul, C. (2009). Child sexual abuse and persistence of risky sexual behaviors and negative sexual outcomes over adulthood: Findings from a birth cohort. *Child Abuse & Neglect*, 33, 161-172.
- van Wijk, A., van Horn, J., Bullens, R., Bijleveld, C. & Doreleijers, T. (2005). Juvenile sex offenders: A group on its own? *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 49, 25-36.
- van Wijk, A., Loeber, R., Vermeiren, R., Pardini, D., Bullens, R., & Doreleijers, T. (2005). Violent juvenile sex offenders compared with violent juvenile

- nonsex offenders: Explorative findings from the Pittsburgh youth study. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 17, 333-352.
- Varia, R., Abidin, R.R. & Dass, P. (1996). Perceptions of abuse: Effects on adult psychological and social adjustment. *Child Abuse & Neglect*, 20, 511-526.
- Walter, A. & Buyske, S. (2003). The Westermarck effect and early childhood co-socialization: Sex difference in inbreeding-avoidance. *British Journal of Developmental Psychology*, 21, 353-365.
- Ward, T. & Hudson, S.M. (1998). The construction and development of theory in the sexual offending area: A metatheoretical framework. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 10, 47-63.
- Ward, T. & Hudson, S.M. (2000). Sexual offenders' implicit planning: A conceptual model. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 12, 189-202.
- Ward, T., Hudson, S.M. & Marshall, W.L. (1996). Attachment style in sex offenders: A preliminary study. *The Journal of Sex Research*, 33, 17-26.
- Ward, T., Hudson, S.M., Marshall, W.L. & Siegert, R. (1995). Attachment style and intimacy deficits in sexual offenders: A Theoretical Framework. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 7, 317-335.
- Webster, S.D. & Beech, A.R. (2000). The nature of sexual offenders' affective empathy: A Grounded Theory analysis. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 12, 249-261.
- Weinstein, D., Steffebach, D. & Biaggio, M. (2009). Attention-Deficit Hyperactivity Disorder and posttraumatic stress disorder: differential diagnosis in childhood sexual abuse. *Clinical Psychology Review*, 20, 359-378.
- Westphal, O. (2010). Pubertetsutveckling. I: C. Löfgren Mårtensson & P-O Lundberg (red.), *Sexologi*. Stockholm: Liber, s 31-38.
- Whittaker, M.K., Brown, J., Beckett, R. & Gerhold, C. (2006). Sexual knowledge and empathy: A comparison of adolescent child molesters and non-offending adolescents. *Journal of Sexual Aggression*, 12, 143-154.
- Wiener J. & Mak, M. (2009). Peer victimization in children with attention-deficit/hyperactivity disorder. *Psychology in the Schools*, 46, 116-131.
- Woods, S., Wolke, D., Nowicki, S. & Hall, L. (2009). Emotion recognition abilities and empathy of victims of bullying, *Child Abuse & Neglect*, 33, 307-311.
- Worling, J.R. & Curwen, T. (2005). Adolescent sexual offender recidivism: Success of specialized treatment and implications for risk prediction. *Child Abuse and Neglect*, 24, 965-982.
- Worling, J.R. (1995a). Adolescent sibling-incest offenders: Differences in family and individual functioning when compared to adolescent non-sibling sex offenders. *Child Abuse & Neglect*, 5, 633-643.
- Worling, J.R. (1995b). Sexual abuse histories of adolescent male sex offenders: Differences on the basis of the age and gender of their victims. *Journal of Abnormal Psychology*, 104, 610-613.
- Worling, J.R. (2001). Personality-based typology of adolescent male sexual

- offenders: Differences in recidivism rates, victim-selection characteristics, and personal victimization histories. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 13, 149-166.
- Worling, J.R. & Curwen, T. (2000). Adolescent sexual offender recidivism: Success of specialized treatment and implications for risk prediction. *Child Abuse & Neglect*, 24, 965-982.
- Worling, J.R. & Långström, N. (2005). Risk of sexual assault recidivism in adolescents who offend sexually: Correlates and assessment. In: W.L. Marshall & H.E. Barbaree (eds.), *The Juvenile Sex Offender*. 2nd ed. New York: Guilford Press.
- Yates, T.M. & Wekerle, C. (2009). The long-term consequences of childhood emotional maltreatment on development: (Mal)adaption in adolescence and young adulthood, *Child Abuse & Neglect*, 33, 19-21.

Arbeten

Publicerad

- Tidefors, I., Arvidsson, H., Ingevaldson, S. & Larsson, M. Sibling Incest: A literature review and a clinical study. *Journal of Sexual Aggression*, 16, 347-360.
- Tidefors, I., Arvidsson, H. & Rudolfsson, L. Agreement between ratings from self-rating scales and assessments by treatment personnel concerning a group of adolescent males who have sexually offended. *Journal of Sexual Aggression*. First published on 20 Nov 2010 (iFirst).

Artiklar under granskning

- Tidefors, I., Arvidsson, H. & Goulding, A. (2009). A Swedish sample of 45 adolescent males who have sexually offended: Background data, individual characteristics, and offending behaviour. *Nordic Psychology*.
- Tidefors, I., Arvidsson, H. & Goulding, A. Sexuality in a group of male adolescents who have sexually offended: Knowledge, attitudes, and experiences. *Victims & Offenders*.

Uppsatser och examensarbeten

- Ingevaldson, S. (2005). *Upplevelsen av tillåten sexualitet. Djupintervjuer med 36 unga förövare av sexuella övergrepp*. Fördjupningskurs 1, Psykologiska institutionen, Göteborgs universitet.
- Ingevaldson, S. (2006). *Sibling incest – the characteristics and dynamics surrounding sibling incest cases in a group of adolescent sexual offenders*. Fördjupningskurs 2, Psykologiska institutionen, Göteborgs universitet.
- Mutén, A. (2005). *Hur fostras en förövare? Anknätningsmönster och sexuell historia hos 13 unga förövare av sexuella övergrepp*. Examensarbete. Psykologiska institutionen, Göteborgs universitet.
- Rudolfsson, L. (2008). *Adolescent males who have sexually offended: Self reports versus assessments by treatment personnel*. Psykologi, fördjupningskurs II. Psykologiska institutionen, Göteborgs universitet.
- Strand, J (2009). *ADHD within in a psychosocial framing: A sad storyline*. Examinerat arbete, forskarutbildning, 7.5p Samhällsvetenskapliga perspektiv på psykisk (o)hälsa Sociologiska institutionen, Lunds universitet.

Svedberg, Å. (2009): *Empathy, cognitive distortions, and social understanding, in male adolescents who have sexually offended*, Examensarbete, Psykologiska institutionen, Göteborgs universitet.

Personalskattningsinstrument

Du ska här skatta Din upplevelse av ett antal aspekter hos N. Det kan både vara sådant som baseras på information eller kunskap och sådant som Du rent intuitivt känner inför honom/henne. Hoppa bara över de aspekter som Du tycker att Du inte alls kan uttala Dig om.

Självkänsla

innerst inne är självkänslan

låg

hög

☐
☐
☐
☐
☐

1

2

3

4

5

visar utåt

sin inre
självkänsla

en
fasad

☐
☐
☐
☐
☐

1

2

3

4

5

uppfattar sig

som styrd av
andra/annat

ha möjlighet att
påverka sitt liv

☐
☐
☐
☐
☐

1

2

3

4

5

Relationer

upplever att

andra vill
mig illa

andra vill
mig väl

☐
☐
☐
☐
☐

1

2

3

4

5

känner

sig ensam/
isolerad en gemenskap
med andra

☐ ☐ ☐ ☐ ☐

1 2 3 4 5

har

svårt att ta kontakt
med andra lätt att ta kontakt
med andra

☐ ☐ ☐ ☐ ☐

1 2 3 4 5

har

svårt att fördjupa
relationer lätt att fördjupa
relationer

☐ ☐ ☐ ☐ ☐

1 2 3 4 5

mammas relation till pojken är överbeskyddande/tät

inte alls i hög grad

☐ ☐ ☐ ☐ ☐

1 2 3 4 5

mammans relation till pojken är bortstötande/kylig

inte alls i hög grad

☐ ☐ ☐ ☐ ☐

1 2 3 4 5

mammans relation till pojken har ett lagom avstånd/lagom värme

inte alls i hög grad

☐ ☐ ☐ ☐ ☐

1 2 3 4 5

pappans relation till pojken är överbeskyddande/tät

inte alls i hög grad

☐ ☐ ☐ ☐ ☐

1 2 3 4 5

pappans relation till pojken är bortstötande/kyllig

inte alls

i hög grad

1

2

3

4

5

pappans relation till pojken har ett lagom avstånd/lagom värme

inte alls

i hög grad

1

2

3

4

5

Intellektuellt perspektivtagande

förmågan att sätta sig in i hur andra resonerar är

dålig

god

1

2

3

4

5

förmågan att förstå skämt är

dålig

god

1

2

3

4

5

förmågan att förstå ironi är

dålig

god

1

2

3

4

5

Emotionellt perspektivtagande

har

svårt att leva
sig in i hur
andra känner

lätt att leva
sig in i hur
andra känner

1

2

3

4

5

Egna behov

har

svårt att hävda
sina tankar
känslor, behov

lätt att hävda
sina tankar
känslor, behov

☐

1

☐

2

☐

3

☐

4

☐

5

uttrycker sina behov på

ett indirekt
sätt

ett direkt
sätt

☐

1

☐

2

☐

3

☐

4

☐

5

Depression

verkar

inte alls
deprimerad

djupt
deprimerad

☐

1

☐

2

☐

3

☐

4

☐

5

Ångest

verkar

inte alls
ångestfylld

mycket
ångestfylld

☐

1

☐

2

☐

3

☐

4

☐

5

Spänning/aggression/ilska

verkar

lätt-
stressad

att ta det
mesta lugnt

☐

1

☐

2

☐

3

☐

4

☐

5

är generellt

hämmad	☐	☐	☐	☐	☐	impulsiv
	1	2	3	4		5

bryter mot regler

aldrig/sällan	☐	☐	☐	☐	☐	ofta
	1	2	3	4		5

retar sig på andra

aldrig/sällan	☐	☐	☐	☐	☐	ofta
	1	2	3	4		5

råkar i konflikt med andra

aldrig/sällan	☐	☐	☐	☐	☐	ofta
	1	2	3	4		5

benägenheten att ta till fysiskt våld är

liten	☐	☐	☐	☐	☐	stor
	1	2	3	4		5

Funktionsnivå/framtidstro

är åldersmässigt

mkt barnsligare än jämnåriga	☐	☐	☐	☐	☐	som andra i samma ålder
	1	2	3	4		5

uthålligheten är

liten	☐	☐	☐	☐	☐	stor
	1	2	3	4		5

hanterar hygien, kläder, sina saker på ett för sin ålder rimligt sätt
i mkt liten utsträckning lika bra som
jämånåriga

☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5

har för sin ålder adekvata skolkunskaper

inte alls				i hög grad
☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5

har för sin ålder adekvata kunskaper om sexualitet

inte alls				i hög grad
☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5

har för sin ålder, utöver övergrepp, adekvata sexuella erfarenheter
inte alls i hög grad

☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5

har drömmar och planer inför framtiden

inte alls				i hög grad
☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5

drömmarna och planerna är

orealistiska				realistiska
☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5

Inställning till sina sexuella gränsöverskridanden

förnekar

inte alls				helt
☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5

har själv någon form av förklaring/motiv till
de sexuella gränsöverskridandena

helt
obegripligt

går att
förklara

1

2

3

4

5

Känslor förknippade med de sexuella gränsöverskridandena

sexuell upphetsning

lite

mycket

1

2

3

4

5

lust

lite

mycket

1

2

3

4

5

olust

lite

mycket

1

2

3

4

5

ångest

lite

mycket

1

2

3

4

5

glädje

lite

mycket

1

2

3

4

5

sorg/ledsenhet

lite

mycket

1

2

3

4

5

makt

lite

☐

1

☐

2

☐

3

☐

4

mycket

☐

5

hämndbegär

lite

☐

1

☐

2

☐

3

☐

4

mycket

☐

5

ilska

lite

☐

1

☐

2

☐

3

☐

4

mycket

☐

5

känner efteråt

lite skam

☐

1

☐

2

☐

3

☐

4

mycket skam

☐

5

känner efteråt

lite skuld

☐

1

☐

2

☐

3

☐

4

mycket skuld

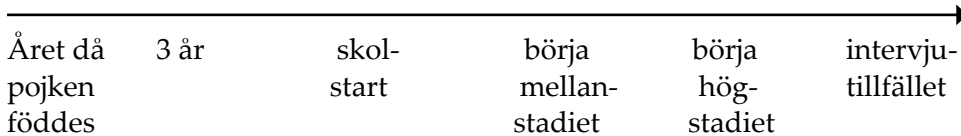
☐

5

copy: Tidefors, 2004

Semistrukturerad intervjuguide med frågeområden

Intervjun inleds med att tillsammans med pojken rita en "tidslinje"

Därefter frågar om vem pojken har vuxit upp med för att veta vilka huvudsakliga vårdnadshavare som frågor ska ställas om

Generella fördjupningsfrågor

Kommer du ihåg vad du tänkte och kände när ?

Hur känns det att prata om detta?

Är det något mer än det som du just nu har berättat om, som du tänker på?

Pratade du med någon annan vuxen om detta?

Vid "minns inte/vet inte svar" → Är det så att du inte minns inte vet, eller är det svårt att tala om?

Frågor med fördjupningsfrågor som ställs då det uppstår ett naturligt sammanhang

Har du blivit slagen, av vem

Har du varit utsatt för sexuella övergrepp, av vem

Ev fosterhemsplacering

Föräldrars ev missbruk

Vad vet du om din mammas uppväxt

Vad vet du om din pappas uppväxt

Vem har du haft att vända dig till

Har du haft någon vuxen som har varit som en "extraförälder"

Område I

Berätta om dina tre första år, det kan vara sådant som du vet eller som andra har berättat

Hur tror du att du hade det

Hur gammal var din mamma, när du föddes

Hur gammal var din pappa, när du föddes
Hur tror du att dina föräldrar hade det
Hur tror du att du var som liten kille
Någon speciell händelse som exempelvis flyttning, föräldrars separation

Område II

Berätta om hur det var från att du var ca tre år, till att du började skolan, det kan vara sådant som du vet eller som andra har berättat

Hur tror du att du hade det
Hur tror du att dina föräldrar hade det
Hur tror du att du var under de åren
Läste någon sagor för dig
Någon speciell händelse som exempelvis flyttning, föräldrars separation
Dagis
Relationer till personal på dagis
Kamratrelationer

Område III

Berätta om hur du hade det under dina tre första skolår

Hur tror du att du hade det
Hur tror du att dina föräldrar hade det
Hur tror du att du var under de åren
Någon speciell händelse som exempelvis flyttning, föräldrars separation
Relationer till lärare
Kamratrelationer
Hjälp med läxor
Mobbning
Mobbat andra

Område IV

Berätta om hur du hade det under dina nästa tre skolår

Hur tror du att du hade det
Hur tror du att dina föräldrar hade det
Hur tror du att du var under de åren
Någon speciell händelse som exempelvis flyttning, föräldrars separation
Relationer till lärare
Kamratrelationer
Hjälp med läxor
Mobbning
Mobbat andra

Om du såg en film/läste en bok som handlade om ett annat barn (och syskon) som hade det som du har haft det som barn, vad skulle du då känna och tänka

Område IV

Berätta om hur du hade det från du var ungefär tretton år och framåt

Hur tror du att du hade det

Hur var det hemma

Hur tror du att du var under de åren

Någon speciell händelse som exempelvis flyttning, föräldrars separation

Relationer till lärare

Kamratrelationer

Hjälp med läxor

Mobbning

Mobbat andra

Alkohol/droger

Område V (här kan bilaga 4 användas)

Vilken känsla har du för sexualitet i stort

Hur gammal var du när du kom i puberteten

Hur märkte du det, första tecknen på pubertet

Hur upplevde du puberteten

Hur pass sexuellt erfaren tycker du att du är: första samlaget, ålder, onani, andra sexuella erfarenheter

Kontakt med pornografi

Vad tycker du om att få frågor om sexualitet

Vem har du haft att prata om sexualitet med

Upplevelsen av skolans sexualundervisning

Vad tror du att din mamma har för inställning till det som rör det sexuella

Vad tror du att din pappa har för inställning till det som rör det sexuella

Område VI (här kan bilaga 4 användas)

Berätta om det du har gjort som gör att du är här på denna institution/
BUP-mottagning

Mot vem, vilka handlingar, i vilken situation

Vad tänkte och kände du innan det här hände, under tiden efteråt

Har du någon tanke om varför

Hur påverkar detta dig själv just nu, i framtiden

Hur kom det fram

Hur kände du dig då

Hur reagerade dina föräldrar

Område VII

Vad tycker du om att jag har ställt de här frågorna

Hur kändes det att tala om det som vi har talat om

Vad är viktigt för att kunna förstå dig

Är det något mer du kan berätta, som jag inte har kommit på att fråga om

Vilka drömmar/planer har du för din framtid

Hur tror du att ditt liv ser om ett år, fem år

Vill du fråga mig om något

Om du funderar över något kan du nå mig på mob nr

Vad tycker du är roligt att göra

Bilaga 4

Komplement till intervju rörande frågor om sexualitet och övergrepps-sexualitet

*En hjälp vid genomgång av tillåten respektive otillåten sexualitet under intervju. Bladet viks vid **I**, så att de två **JA NEJ** kolumnerna till höger kommer bort. Då intervjun handlar om tillåten sexualitet används instrumentet för att kartlägga erfarenheter och känslor förknippade med sexualitet. Då intervjun handlar om otillåten sexualitet används på samma sätt de två kolumnerna till höger*

HANDLINGAR	JA	NEJ	I	JA	NEJ
SMEKT KROPPEN			I		
BLIVIT SMEKT PÅ KROPPEN			I		
SMEKT KÖNSORGANET			I		
BLIVIT SMEKT PÅ KÖNSORGANET			I		
TITTAT PÅ PORR TILLSAMMANS			I		
ÖMSESIDIGA KYSSAR			I		
SAMLAG			I		
SAMLAG I MUNNEN			I		
SAMLAG I STJÄRTEN			I		
FÅTT UTLÖSNING			I		
ANDRA HANDLINGAR:			I		
ANDRA HANDLINGAR:			I		
KÄNSLOR	JA	NEJ	I	JA	NEJ
NÄRHET			I		
VÄRME			I		
KÄRLEK			I		
SEXUELL UPPHETSNING			I		
TRÖST			I		
LUST			I		
OLUST			I		
PRESTATIONSÅNGEST			I		
MAKT/KONTROLL			I		
SKAM			I		
SKULD			I		
RÄDSLÅ			I		

KÄNSLOR	JA	NEJ	I	JA	NEJ
ILSKA			I		
SPÄNNING			I		
TRYGGHET			I		
OTRYGGHET			I		
BÄTTRE SJÄLVFÖRTROENDE			I		
GLÄDJE			I		
SORG			I		
TILLÅTET			I		
FÖRBJUDET			I		
ANDRA KÄNSLOR:			I		
ANDRA KÄNSLOR:			I		

copy: Tidefors, 2004

Sedan 1999 har ungdomar som begår allvarliga brott när de är i åldern 15-17 år oftast dömts till sluten ungdomsvård i stället för fängelse. Enligt Lagen om sluten ungdomsvård kan då ungdomarna dömas till ett tidsbestämt straff som avtjänas på speciella avdelningar på SiS särskilda ungdomshem. Varje år döms ungefär 100 ungdomar, de allra flesta pojkar, till sluten ungdomsvård för exempelvis rån, mord eller sexuella övergrepp.

Rapporten sammanfattar resultaten från ett forskningsprojekt om tonårspojkar som har begått sexuella övergrepp, med fokus på psykologiska personlighetsbeskrivningar samt en kartläggning av hur pojkarna upplevde sin uppväxt, sin nuvarande situation och de övergrepp som de hade begått. Kontakten med pojkarna som ingår i studien etablerades via olika institutioner inom och utanför SiS samt via barn- och ungdomspsykiatriska mottagningar. Datainsamlingen pågick under perioden 2003-2007 och när den avslutades ingick totalt 45 tonårspojkar. Av dessa var 36 institutionsplacerade och 12 var dömda till sluten ungdomsvård. Med hjälp av bland annat självskattningsskalor och intervjuer ges en fördjupad insikt i pojkarnas bakgrund, personlighet och förmåga till självreflektion men även kunskap om övergrepens karaktär.